

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКИЙ АРХІВ

4

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКИЙ АРХИВ.

ТОМ IV.

*Osterreichisches Zentral-Komitee
zur Errichtung von Soldatenheimen
Wien, IX, Wabergasse 2.*

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКИЙ АРХИВ

ВИДАЄ

ІСТОРИЧНО-ФІЛОСОФІЧНА СЕКЦІЯ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

Т. IV.

МАТЕРІЯЛИ
ДО ІСТОРІЇ ГАЛИЦЬКО-РУСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА
XVIII і XIX вв.

Видані під редакцією
Стефана Томашівського.

У ЛЬВОВІ, 1909.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

МАТЕРІЯЛИ

ДО ІСТОРІЇ

ГАЛИЦЬКО-РУСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА

XVIII і XIX вв.

ЗБІРКИ

Іл. Свенціцького, Ю. Кміта, Ст. Томашівського
й Ів. Кревецького.

У ЛЬВОВІ, 1909.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

C

Центр наук
наук
Art
№ 18 1091
238.20

СМЕРЬ
ЗВЕРНО 20 10 р.

ВСТУП.

В останнім десятиліттю розбудив ся у нас досить живий інтерес до ближшого пізнання історії українського народу в межах австрійської держави. Сей зворот дуже відрадний, бо дійшло було до того, що ми краще знали історичні події й їх еволюцію перед сотками літ аніж перед десятками. Великий зріст народної свідомости і сильне поглибленє самої національної ідеї серед австрійських Українців в останніх часах веліли дослідникам глядати глибших фактичних причин теперішнього політично-культурного й соціально-економічного стану Романової спадщини. До недавна ще майже одинцем досліджував сю забуту ниву многозаслужений наш письменник Іван Франко, який ніколи не переставав вказувати великого значіння наукових студій над забутим нашим „учора“. Тепер, дякуючи його прикладови, появил ся поважний гурт людей, які почали живо збирати матеріяли до історії австрійського періоду нашої минувшини та їх науково оброблювати. В міру видаваних матеріялів і зросту праць з їх обсягу показуєть ся на велике наше здивованє, що дотеперішній наш погляд на ієнезу і процес національного відродження Галичини, на основні причини нинішнього їх стану переміняєть ся цілком. Се, що привикли ми були уважати першорядною подією, зійшло до значіння епізоду або другорядного моменту; що привикли ми називати причиною, спало до ролі одної з прояв маловажених доси діяльних сил; всякі „епохальні“ дати прийшло ся пересувати на зад і т. ин.

Очевидно, не в усіх напрямках народного життя здобуто такі важні результати. Найбільше пощастило ся ще дослідам над історією письменства і розбудженя національної свідомости, менше прояснено політично-культурне жите, а найменше соціально-економічне. Тимчасом сі боки народного життя мусять бути основно просліджені; без того й історія націо-

нального відродження не має кріпкої основи, його еволюція стає не зовсім зрозуміла, переміни мало мотивовані. До таких занедбаних перелогів належить історія шкільництва, головне народного, на Галицькій Україні. Справа се многоважна. До прилучення Галичини маса українського народу пропадали в безтямній темноті; польська держава не мала нічого спільного з ідеєю прилюдної освіти, руська церква не мала до того ані достаточного зрозуміння ані засобів ані змоги; висші верстви, серед того й наше духовенство, вдоволяли ся дуже мізерною освітою. Аж під австрійським правлінням почали ся якісь систематичні заходи уряду, а через уряд і церковних властей, щоби хоч трохи пхнути народню масу на шлях культурного життя. Хоч би й як ми сьогодні не високо ставили культурну й ідейну вартість тогочасної австрійської школи, то в порівнанню з нужденними здобутками на сїм полі в польських часах мусимо новим заходам признати першорядне історичне значінне. Тому то всі нові прилучки до історії сеї культурної праці і, що найважнійше, її результатів заслугоють пильної уваги наших істориків.

Наукове Товариство імени Шевченка вже випустило було одну пайку матеріялів до історії шкільництва в Галичині, а се в „Матеріялах до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX в.“ (Збірник історично-філософської секції, т. V, 1902), де появили ся збірки і статі Ів. Франка, Ів. Левницького й Ю. Кміта. Після того до історично-філософської секції зголошено значну скількість нових матеріялів з того поля і хоч вони, так само й як і попередні, не мали одноцільного характеру, а більше випадковий, вирішено не здержувати їх публікації і випустити як окрему збірку в однім томі „Українсько-руського Архива“, який отсе виходить у світ. Щоби надати сій збірці деякий систематичний характер, просвячено її головню народному сільському шкільництву в першій половині XIX в. Перша статя про освіту духовенства у другій половині XVIII в. на місци тут стілько, що вона причиняєть ся до зрозуміння духової культури тих людей, яким прийшло ся вести фактичний провід в народній шкільній освіті.

Головну частину сеї збірки займають матеріяли Ю. Кміта, вийняті з актів народної школи в Жовтанцях. Інтерес її ле-

жить передусім в щирих та енергічних заходах деяких священників, шкільних наставників, коло закладання шкіл, й опіки над ними та в боротьбі їх з байдужністю своєї духовної со- братії. Не менше цікава тут проба наслідувати в актах російську мову. Противний зразок — пробу вжити народної мови для шкільної потреби бачимо в методиці Ів. Лаврівського, переповненій одначе страшеними польонізмами.

Обі мої збірки про стан парохіяльних шкіл в Бережанському окрузі (в кізлівському і бережанському деканаті) малюють нам незвичайно сумні відносини в тій частині краю. Недбалість духовенства, бідність і темнота селян і — що дуже важне — систематична опозиція доміній, обов'язаних до певних prestaцій шкільних, не дають не то розвпнути ся школі, а то й народити ся. Сумно стає прочитувати з року на рік, з десятка не десяток ті самі скарги візятаторів, про брак поступу, а навіть просто упадок шкільництва. І якже дивувати ся тій нужденній „весні“ нашого народу в 1848 р., коли його маса розпоряджала такими культурними засобами! Ще в 60-их роках XIX в. було в Галичині якраз тільки народніх шкіл і шкільних дітей як у Чехії в 80-их роках XVIII в., а на порозі XX в. серед української людности було не менше 80% неписьменних!

Останній відділ Ів. Кривецького дає кілька загальних оглядів стану (лишого) народного шкільництва в Галичині, зроблених центральним урядом, та кілька причинків до історії націоналізації східно-галицької народної школи (доси в половині польської) в останніх роках пятого десятиліття.

Очевидно всіх сих матеріялів ще за мало, щоб впробити собі докладне понятє про стан та успіхи народної школи в Галичині, їх треба збільшити і посунути хронологічно до 1867 р., коли то управа народнім шкільництвом перейшла від церковних властей у світські під проводом Краєвої Шкільної Ради. Архиви державні і церковні дадуть в тім напрямі ще дуже багато.

У Львові 28 марта 1909.

С. Томашівський.

ЛОХИБКИ.

<i>Страница:</i>	<i>Рядок з сори:</i>	<i>Мас бурги:</i>
1	9	в однім разі <i>канцлер</i> був
1	17	<i>scientiarum</i>
3	21	<i>to</i>
3	33	<i>знай</i>
4	22	<i>дружого</i>
11	31	uchyleniu od szkół młodzieży większej ..
12	9	przedłożono
13	12	<i>względem</i>
14	18	ktory z diaków
15	6	które
19	3	<i>swem</i>
22	14	oznaczonych
28	3	będą... <i>znaydą</i>
33	27	1818
34	9	odpowiadając
47	35	królewskim
49	9	dotyczące
55	13	dzieci
61	16	obowiązków
61	26	największym
100	3	4-eh tygodniach
100	7	<i>lud</i>
160	11	1845
160	21	<i>Litaty</i>
163	7	<i>Byszki</i>
188	33	<i>Rechnen.</i>

І. Шкільна освіта духовних кандидатів в рр. 1756—1788.

Подав

Др. ІЛЯРІОН СВЕНЦІЦКИЙ.

Кандидат на священника мав преджити свідоцтво набутого образования. Свідоцтва сі оставали в актах консисторії і дійшли до наших часів в числі 74 за 1756—1788 рр. З них довідуємо ся, що паша молодіж (*ritus graeci*) ходила до шкіл: єзуїтських в Самборі, Станіславові, Барі, Каменці Под., Львові, Винниці; піярських в Золочеві; бернадинської в Збаражці; василиянських в Кременці, Володимирі, Шаргороді, Гошові, Бучачи, Гумани, Дрогобичч, Любарі, Острозі і Винниці — а навіть в однім разі був на університеті в Кракові (1768 р.). Учились в тих школах: латинської грамматики 2, синтакси 2, поетики - риторики 39, філософії 20, логіки - метафізики - математики - фізики 7; тільки дякував у василиян в Коржівцях Іван Волошинський, а Іван Лукашевський був 1 рік студентомправа в Кракові. До наук прикладали ся вони *mediocriter satis diligenter*, або виказували *sufficientem scientiam fructum*, хоч не всі повний курс. Були такі, що вже по кількох місяцах (*aliquot mensium spatio*) просили видачі свідоцтва, хочачи перемінити спосіб життя. Інші по кількох літах зголошались за свідоцтвом; тоді шкільні власти тільки посвідчали, що власник свідоцтва ходив перед таким то часом (і перед 7-и літами, Львів 1768) до школи, *non sine fructu*, або „*był z liczby składających klasę V^a*“.

З деяких свідочств довідуємо ся, що дехто доходив в 8 літ до кляси VI-ої, бо в 10 літ до філософії.

Свідочтва писали ся переважно по латинськи на чвертках паперу, рідше в формі грамоти. Деякі школи, як єзуїтська львівська (від 1766 р.), василиянська в Шаргороді (від 1772 р.) і Бучачи (від 1778 р.), піярська в Золочеві (від 1781 р.) — уживали і друкованих блякетів. По польськи видавали свідочтва василияне в Любарі і Острозі, а по 1781-ім р. і єзуїти в Каменци Под.

На обичайність давали шлільні власти добрий позір, хоч уміли деколи і виправдати молодого „проступника“. Свідчить про се свідочтво Гавріїла Порубиновського, що був видалений з шаргородських шкіл за участь в бунтах (чи 1768 р.?), потім оправданий, коли додержане виказало його певність.

Ось чотири такі свідочтва:

1. Omnibus Praesentes Lecturis Salutem in Domino. Cum D. Alexander *Jurkiewicz* ¹⁾, alio se e nostris transferat scholis, testamur illum navasse operam scholae Syntaxeos Anno 1-mo *in illaque mediocriter profecisci*. Nihilque dissonum bonis moribus, ac Legibus schotasticis egisse, quare Illorum gratiae ac Respectui, ad quos pervenerit, commendatum esse cupimus, petimusque, in quorum fidem has Literas manu nostro subscriptas ac sigillo Residentiae nostrae munitas dedimus Samborae A-o 1756. Die (певнімовнено) *Joannes Grodzicki S.J. Scholarum Praefectus mp.*

2. Testamur Rdum Dnum Gabrielem Porubinowski olim Philosophum Scholarum Szarogradensium in nihilo notatum fuisse, praeterquam quod Motoribus Seditiois tunc factae se associaverit, ideoque punitus et a Scholis alienatus fuerit, posteaque toto negotio exactius perpenso minus peccans deprehensus Literas testimoniales e Nostris Scholis obtinuerit. In quorum fidem has ei Literas manu nostra Subscriptas, et Sigillo Scholarum Szarogradensium munitas dedimus Szarogrodi die 8-va Aprilis VS. 1776 Anno. Pr. Paphnutius Szczeblinow;

¹⁾ Слієними буквами наведені слова вписано рукою префекта школи.

ski Ords. S. B. M. Praefectus Scholarum Szarograd. (Лякова печать з королівською короною: Pieczęć szkół Szarogradskich). Sub tempus Inquisitt. produxitt B. Matkoski mp.

3. Lecturis salutem et debitam Venerationem. Po dopełnionym Edukacyi swoiey czasie Zabieraiąc się do innego za szkołami Życia sposobu Igm. Pan Tomasz Oczarowski ma odedmnie Zaswiadczenie, iż bawiac się u szkołach Lubarskich od Roku 1773 doszedł do klasy siodmey to iest Filozofii, w ktorey Lat dwie przebywszy postemppek z dawanych w tey klasie umiejętności uczynił nieposledni. W obyczaynosci przez czas cały bawienia w Lubarze był niewykroczoneym. Zasłużył przeto sobie, abym u czytających te moje zaswiadczalne pismo łaskawych dla zaswiadczonego dopraszał się względów. Co gdy wykonywan wazność Pisma ninieyszego przycisnieniem pieczęci szkolney i podpisem ręki moiey umacniam w Lubarze Dnia Czwartego Wrzesnia 1778 Roku. X. Hipacyusz Kuchalski Bazyliań szkoł wojewodskich Lubarskich Prefekt mp. (Печать я. в. тиснена в папері, без ляку).

4. (Стемпель: 1 Gr. Sr.) Jan Aloyzy Wrzeszcz Kanonik Katedralny Kamieniecki Rektor Szkół Kamienieckich Podolskich. Wiadomo czyniemy komu te wiedzieć należy, że JPan Jan Koprowski był w szkołach naszych Lat 8, doszedł do Klasy VI, postąpił w Naukach wymowy *nadmiernie*¹⁾, Matematyki *miernie*, Fizyki *nadmiernie*, Prawa *nadmiernie*. Okazał dowcip y Poietność *nadmierną*, Pilność *takąż*, Obyczayność *dobrą*, Stosowność do Praw y rozrządzeń *należyłą*. Dałiśmy Ninieysze Zaswiadczenie Dnia 4 Miesiąca września Roku 1784 w Domu Nauczycielskim w Kamieńcu przy wycisnieniu Szkół tychże Pieczęci. M. Ma. Kasprowiez Praef. Fizyki mp. (Печать саджею з королівською короною: Pieczęć szkół Kamienieckich).

Свідонтва сї були видавані на підставі учительських клясових катальогів, одия екземпляр яких з тернопільської колегії заховав ся до наших часів в бібліотеці Народ-

¹⁾ Скієними буквами наведєні слова вписано рукою Каспровича.

ного Дому у Львові (румп. Ч. 241) п. з: *Catalogus Syntacticorum 1743—4*).

Окрім сих, так сказати-б, формальних шкільних свідоцтв, предкладали кандидати духовного стану ще інші, більше вимовні про їх поступи в „науці“. Були се свідоцтва батьків і комісій, що віддавали в науку такому бувшому (звичайно недокінченому) ученикови якої колегії хлопців в науку. Бакалар учив протягом року дітей грамоти, рахунків й інших предметів елементарної науки, писарував, дякував, опраляв книжки, деколи і списував книги — все дуже дешево, (про се свідчать многочисленні записки на полях рукописей — хоч бї тільки одних львівських: Народного Дому, Петрушевича, Ставропігії, Церковного Музею — вже описаних) — а під кінець року збирав батьків громадян і комісію духовну на іспит дітей. Учні пробували з катехизму, руської граматики, часословця, псалтирі, букваря, латини, числа, писаня на таблиці і папері — і вписували їм нотки, яких правдивість стверджували батьки підписами в рубриках своїх дітей, а комісія в загальній оцінці поступу учителя в навчаню учнів. Тут зразок такого документу: (*Диви стор. 6 і 7*).

На обороті друго примірника сеї таблиці читаємо:

Ja nizcy podpisany zaswiadczam, jako Bazyli Dobrohor-ski Kleryk Pedagog w Szkole Dekanatu Płoskirowskiego przy Cerkwi moiej Parochialney Ihnatowieckiej od zaczęcia oney Pedagogii nieodstępnie, pilnie, trzezwo przy należyтым statku z wielkiem pożytkiem Uczniow swoich, będąc onym przykła-dem pobożności y wzorem obyczajności Funkcyę swoją Pedagogialną do ninieyszego Examinu sprawował: Nauki Katechyzmową prostym stylem ²⁾ dla Dzieci, y nakształt Kazania dla wszystkiego Ludu, tudzież razy kilka kazania formalne w Dnie Święteczne z pochwałą słuchających miewał. W Cerkwi nie tylko w Dnie Niedzielne y Święteczne, ale nawet y w dnie powszednie na Nabożeństwie rannym Mszy S. y Nie-

¹⁾ Гл. мое „Описание иноязычныхъ и новѣйшихъ карпато-русскихъ рукописей“, Львів 1905 ст. 18—20.

²⁾ Значять в матірній мові.

szporach znajdował się, gdzie znajdując się przez czytanie y spiewywanie razem z Diakami w Ustawie Cerkiewnym exerytował się. Na Examinax Przedemną bywał y wszystko należycie wypełniał do czego był obowiązany. In quorum fidem... Datt. w Jhnatowcach Die 1 Mens. Maji 1788 A-o v. S. A. Trochliński Dziekan Płoskirowski mр.

Що ще більше можна вичитати з сеї табелі, про се згадував я давнійше в замітці „З життя старої школи“ (Записки Н. Т. ім. Ш. т. 78 ст. 172—4) з приводу такоїж табелі українського клерика-педагога Григорія Татоміра з Дунайгороду 1789 р.

Щоби однак все те перебути, себто самому научитись дечого, та інших вчити, або добивати ся духовного свячення, нешляхтичеви — простакови належало заpastись грамотою вільности від свого пана дідича. Які грамоти діставали або ще в хлопячих літах заходами батьків, або вже перед самим свяченням на порученє духовних властей. Лібертація в таких разях могла бути повною, або тільки умовно-частинною, коли дідич давав вільність тільки напр. для одержаня духовного свячення.

Ось кілька образців таких грамот:

6. Antoni z Olbrachcic na Zborowie, Miastkowie, Pieśniakach, Budyłowie, Utoropie y Hansku Bielski, Łowczy Nadworny Koronny. Wiadomo czynię komu o tym wiedzieć należy: Iż Pracowity Nicetas Tarajczuk Poddany moj Rohiński pragnąc w stanie duchownym służyć Panu Bogu upraszał mnie o libertacye z Poddaństwa y na ten koniec starszych Duchownych pokazał rekomendacyę. Ja więc przychylając się do Prośb iego umyśliłem dać uwolnienie z Poddaństwa, iakoż w samey rzeczy daię mu w ten sposób, iż go uwalням od wszelkich powinności y robot, y wszelkich Poddaństwa tyczących się obowiązków, do których tegoż Nicetę Tarajczuka nie tylko ia, ale nawet y Sukcessorowie moi pociągać nie maia. Gdyby iednak quo casu namieniony Nicetas Tarajczuk odmienił wokacyą swoią, y w Swieckim zostawać chciał stanie, y natenczas Libertacya ninieysza mieć będzie moc swoią, i zawsze ważną być się ma, nie tylko aby wyż-

5. Tabella dowodu Aplikacyi Bazylego Dobrohorskiego Kleryka
w Szkole Dekanalny przy Cerkwi Jhnatowieckiej Tytułu Prze-
Mies. Maia

Imiona y Nazwiska Uczniow	Ilo ma któ- ry lat	Jakiey kondycyi	Jakiego ob- rządku	Zkąd rodem	Jak umie katechizm	Jak grama- tykę ruską	Jak czaso- słowiec
Jan Krukielnicki	9	Szlachcie	Grec.	z Ihna- towiec	Należycie	Bardzo dobrze	
Antony Jurkowski	19	"	Łacin.	"	Dobrze	—	
Jan Małaiewski	10	"	Grec.	"	"	—	
Adam Małaiewski	7	"	"	"	Miernie	—	
Ignacy Kretewicz	11	"	Łacin.	"	Dobrze	—	
Tomasz Bukowski	11	"	"	"	"	—	
Jędrzey Bukowski	9	"	"	"	Niezgorzy	—	
Mikołay Żalinski	13	"	"	"	Dobrze	—	
Jakób Szszycki	15	"	Grec.	"	"	—	
Jakob Czarnecki	6	Siedla- rzów syn	Łacin.	"	początki kat. umie	—	—
Jakub Demkow	13	Prostey kondycyi	Grec.	"	Dobrze	—	zaiakli- weczyta
Jan Pasieczników	8	"	"	"	Miernie	Dobrze	Miernie
Leo Wasyliszyn	10	"	"	"	"	—	—
Nazar Jackow	11	"	"	"	Dobrze	—	—
Emanuel Kłoczyszyn	12	"	"	"	Miernie	"	—
Andrzej Kowalow	7	"	"	"	Jakoż kolwiek	Slabizuię dobrze	—
Grzegorz Łuckow	9	"	"	"	Dobrze	"	—
Marcin Mielników	9	"	"	"	Miernie	Slabizuię należycie	—
Szymon Woytiuczkw	9	"	"	"	"	Miernie	—
Jan Bahriow	13	"	"	"	Dobrze	—	—
Mikołay Skoryński	14	Kondycyi Diakow- skiej	"	"	"	—	—
Adam Skoryński	12	"	"	"	"	—	—
Xenia Skoryńska	9	"	"	"	Miernie	Dobrze	Dobrze

Vidi Petrus Episcopus: suscipiatur pro instructione ad Seminarium.

Pedagoga w Edukowaniu nizey wspomnianych Uczniow swoich mienienia Pańskiego przez Examen Publiczny okazanego Roku 1788 w. S. K.

Jak Psal-terz	Jak Ele-mentarz	Co umie z łaciny	Jak yżco umie z Liczby	Jak pisze na tablicy	Jak pisze na Papierze	Imiona y Nazwiska Oyców lub Opiekunów Uczniow
—	Dobrze	Zaczął Gram. łacin.	Umie Nu-meracyi Addycy	Do-brze	—	Michał Krukienicki
—	na Xiążkach Polskich do-brze czyta	—	umie dobrze	—	Już niskim Arakterem dobrze pisze	Johanna Jurkowska mp.
—	miernie	—	—	—	Grubym Arakterem	Alexander Małaiewski
—	Slabiznie dobrze	—	—	—	—	Grzegorz Kretewicz+
—	Dopót czyta dobrze	—	Nume-racya	—	—	Tomasz Bukowski +
—	Slabiznie miernie	—	—	—	—	Alexandra Żalinska+
—	Slabiznie miernie	—	—	—	—	Stefan Szeszyski +
—	Czyta niezgorzy	—	—	—	—	Józef Czarnecki +
—	na Xiążce czyta dobrze	—	Umie Nu-meracyę y Addycyę	—	Grubym Arakterem dobrze	Demko Słobodzianik+
—	Slabiznie dobrze	—	—	—	—	Fedko Pasiecznik +
Mier-nie	—	—	—	—	—	Wasylicha Czyicz-cha +
—	—	—	—	—	—	Jacko Szewcow z
—	—	—	—	—	—	Maria Kłoczycha. +
—	—	—	—	—	—	Tymko Kowal +
—	—	—	—	—	—	Wasył Mielnik +
—	—	—	—	—	—	Iwan Wiytiuk +
Do-brze	—	—	—	—	—	Jan Bahrij +
—	—	—	Numeracyę Addycyę y Substrak	—	Już drobno pisze dobrze	Jan Skoryński mp.
—	Dobrze	—	5 Num. umie N. A. S. W.	Do-brze	Miernie	Diak Jlnatowieckij

In quorum fidem A. Trochliński. DP. mp.

rzeczonemu Nicecie Tarajczukowi uczyniło łatwość do dostąpienia Stanu Duchownego. Na co dla większey mocy uwolnienie te własną podpisując ręką, pieczęci rodowitey stwierdzam przycisnieniem. Datt. w Zamku Pieniackim die 6. Augusta 1778 Roku. Antt. Bielski ŁNK. mp. (Лякова печатка).

7. Fryderyk Jozef Hrabia na Wołoczyskach, Korabczajowie y Berszadzie Moszyński, Sekretarz wielki wielkiego Xsięstwa Litewskiego, Rady Nieustaiącej przy Boku J-oKMci Konsylarz, Generał Maior Woysk Koronnych Szlacheckiego Korpusu Kadetow J-oKMci y Rzeczypospolitey Vice-Kommandant, Wokolnicki, Lipnicki y Krolowiecki Starosta, Orderow Orła Białego Świętego Stanisława Kawaler. Wiadomo czynię komu o tym wiedzieć będzie należało: Iż mając wzgląd na Pracowite usługi Nieboszczyka Jana Hrehorzuka, w kluczu moim Korabczeiowskiem przez Lat kilkanaście Przysiężnego, Syna Jego Konstantego do stanu Kapłańskiego zabierającego się, od Poddaństwa uwalniam, y Kapłanem tylko być pozwalam, zawdzięczając szczegulnie Wierność nieboszczyka Oycy Jego. Datum w Wołczkowcach Die 27. Fbris 1782-do Anno. FJMoszynski starosta (лякова печать)

8. Лібертація Івана Снігурського 1786 р. — Maciej z Brzezia Lanckoroński, Woiewoda Braclawski, Orderu Orła Białego Kawaler, Świętego Państwa Rzymskiego Hrabia, Wodzislawia, Zakliczyna, Melsztyna, Jagielnicy, Zwańca etc. Dziedzie. Wiadomo czynię... iż przychylając się do prośby Maryany Snihurskiej Obywatelki Miasta Zwańca dziedzicznych Dobrmoich, tudzież z względu na wysługi iey w Domu moim czynione, Syna wspomnionej Maryanny Snihurskiej, imieniem Jana, uwalniam na zawsze od Poddaństwa, a takowe uwolnienie dla wiary y ważności, własną ręką podpisując, herbową stwierdzam pieczęcią. Dan w Zamku Dembninskim dnia 27 Miesiąca Wrzesnia 1786 Roku. — Maciej Lanckoronski WB. (Лякова печать).

9. Z Prus Jwo Dulski, Porucznik Batalionu Fizylierow Artylleryi Koronney, Pan y Dziedzie Wsi Karpowice.

Uwalniam Teodora Bogackiego syna Pracowitego Bohatyczuka poddanego wsi mojej Dziedzicznej Karpowice z Poddaństwa, czyniąc go Wolnym zostania lub wyjścia z teyże wsi, nie tylko temuż Teodorowi Bogackiemu lecz y Jego Potomkom ma służyć na zawsze, przeto Ja nadając mu te Prawo Wolności obowiązuję moich Sukcessorow żeby miał dla siebie od nich nie przełamane, jako stwierdzone Pieczęcią y Ręką moją własną. Datt. w Białym Stoku die 11 Marca 1787 Roku. (Лякова печать) Z Prus Przygonia Jwo Dulski.

Маючи такі документи кандидат духовного стану став перед духовні власти і просив прийняти його до свячення. Духовна комісія з кількох екзамінаторів або й одного питала кандидата з богословських предметів і видавала йому свідоцтво, найчастіше дуже загальної форми, на невеличкім обрізку паперу, в роді ось таких:

10. a) Andreas Joachimowicz in ord. ac Consensum examinatus Capax, Syntaxim se frequentasse asserit. I. Osławski, A. Piasecki — do Bełzca. б) Examinavimus Joannem Zauszkiewicz Rhetorem, qui ad quaestiones Catechetico-Dogmaticos intelligibiliter respondit, ad Casisticas principaliores non postreme, disiderat concensari ad aliquod vacans Beneficium. Datt. Radomysliae Die 27 Junii vs. 1777 a-o. Thomas T. Szczycki Instructor mp., Simeon Zołkowski Ex 6. Juli mp. ad Beneficium Martynow. S. Mikołaja w Morunsku in Decanatu Czehrynensi. в) Leopoli 13 Junii 1778. Elias Walawski aspirans ad statum Spirituale... Adtenus tam sclavonico Jdionate quam Polonico scripsit in praesentia mea, nescit latine sed examinatus multoties inventus est ex Theologia morali sclavonice resolvebat questiones satis bene actu et realiter capax reputatur ad Consensum testor praesentibus Zołkowski mp.

Всі висше наведені документи переховують ся в Церковнім Музею у Львові.

II. Народна сільська школа в Галичині

в рр. 1810—1824.

Подав

Юрій Кміт.

Матеріяли, подані низше, вибрано з книги: *Protocolum ordinationum scholasticarum 1-um ab anno 1817 usque 1827 parochiae Żoltanecensis*. На першій картці читаємо цей отсей титул: *Liber ordinationum scholasticarum comparatus ad conscribendas varias ordinationes tam circulares, quam etiam consistoriales. Anno 1817 pro Parochia Żoltanecensi*. По мойому ці матеріяли інтересні тим, що впроваджують нас потрохи в нутро школи, і дають нам пізнавати взірці, по яким вона була уладжена. Дізнаємо ся, яке число дітей побирало науку в найгорячіший час заходів про школу. Окрім того в сих матеріялах кидають ся в очи ще отсі дві річи: байдужність населення до школи і мертва, бездушна формалістика шкільних керманичів. Довгий час довгим шнурочком тягнуть ся часті нарікання на неходжене дїтвори у школу, значить, заснованій школі не доставало того, що привязувало би до школи, що викликало би заінтересованне, ба та того сполучника не було навіть між церквою і громадою. Клясичний приклад маємо в відповіді домінії з 1824 р. на внесену просьбу що до побудовання школи в Жовтанцях: „Громадській старшині і церковним провізорам приказано кількома наворотами, аби зараз проганяли людей з шинків і домів до церкви і костела, коли вчують дзвони на богослуженне і катехизм; а запитувані кілька разів про вислід сього приказу однодумно відповідають,

що прогонюють з шинків і приватних домів до костела і церкви. Зволить отже о. парох подати неслухняних по іменах і прізвищах а певно дістануть остру догану, а коли догана не матиме успіху, будуть покарані арештом або тілесно". Прошу зважити, що так діяло ся в селі одного з найдіяльнійших людей, який справді проявляв незвичайну пильність і ревність у твореню і розвитку шкіл: Що-ж то мусіло бути по інших місцях, де духовні дбали тільки про себе, а не про способи, якими-б приєднати людей до школи! Зрештою циркулярні уряди не дуже спішили ся наганяти „песлухняних“ до школи, бо заєдно зазначають ся в розпорядженнях: а коли би циркулярні уряди не схотіли зайняти ся тою справою, то подавайте до дозорної повітової шкільної управи — на тому й кінчило ся: При візитаціях більше пильновано зверхніх форм, як от: протоколів, катальогів і т. д., ніж самого навчання (диви куренди з 24 серпня 1818 і 21 червня 1823). Ся формалістика вбивала діло в самих починах; вона мабуть викликала антагонізми між дяковчителями, вченими по „інструкції“ і тими, що не хотіли нагинати ся до формальностей.

Жовтанці належать до перемиської епархії, куликівського деканату (жовк. пол. повіт).

1. *Обіжник консистора про помічників до навчання дітей в дуже віддалених та недоступних місцях. 14 липня 1810.*

Dekret od najwyższej nadwornej kancelaryi r. b. d. 15 Lutego 1810 N-o 2250 do wysokich rządów krajowych wydany dowodzi, że n. i. najłaskawszy monarcha z doniesienia biskupow zgodnego powziol wiadomość, iż nadto wiele dzieci po parochiach do szkół zdolnych do tych na nauki nie uczęszcza, pomienionemu uchyloneniu od szkół młodzieży nie większej nie czyni przeszkody, tak po niektórych miejscach odległość znaczna od szkoły, tudzież zawczasie użyta młodzież do usług bywa gospodarza w służbie będącey do szkoły nie wysyłaia, albo też nawet rodzice sami osobliwie w lecie sobie dzieci do różnych robót obracaią i do pasienia bydła zażywaiąc, one uchylaią od szkoły, zatym wysokie rzady kraiove pod dniem 16 stycznia 810 N-o 224 urzędem cyрку-

larnym wydały w tej mierze stosowne instrukcje. Ponieważ młodzieży w takowych położeniach zostający, które od szkół parafialnych są odległe, albo zła, niebezpieczna droga, osobliwie w zimie do szkół przechód nadto trudny, albo wcale niepodobny czynią, a w okolicach tych teyże młodzieży mieszkania, albo w publicznych tegoż podług rozmiarkowania przepisanej szkoły parafialne wystawione byź nie mogą, doskonalenia opuszczać nie należy, więc n. monarcha rozkazać raczył, żeby pomiarkowano i naywyszey instancyi przełożono, aźali w takowym przypadku nauczycielom naybliższym z funduszu szkolnego płatni pomocnicy nie mogli być dodani, którzyby do odległych okolic parochyi młodzież nauczali; co się tyczy młodzieży od swych gospodarzów, albo od własnych rodziców w chodzeniu do szkół na naukę czynionych przeskód, n. monarcha rozkazać raczył, żeby napotem podług przepisów żaden pastuch w służbie nie mógł być przyjętym, iesli zaświadczenia od swego cenzora nie okaże, iż publicznie w szkole był w religii wydoskonalony, tudzież dobry dał na examinie swoiey doskonałości w tej mierze dowód, podobnie każdy, który ubogie sierotę 10, 13 leci, albo inne do szkół niezdolne dzieci do usług przyimie, ma być obowiązany takowe przed, albo po południu do szkoły posyłać, który to obowiązek na potem szczególnie do niedzielnych szkół ma się rozciągać; równie te dzieci, które paszą cieleta albo gęsi, w szkole po południu od 1 do 3 godziny, a potem zaś na niedzielnych naukach znajdować się obowiązane. Stosownie do pomienionych instrukcyi cyrkularnym urzędem iest nakazano:

1-o. Po wszystkich mieyscach, gdzie szkoły parafialne znajdują się, albo gdzie przynajmiej dusz starownicy mieszkaia, co mocą tego iest onych głównych powołania obowiązkiem, żeby lud pastwie swoiey powierzony w religii doskonalili, maia na to nalegać bez zwłoki i usilnie, żeby podług naywyszych przepisów dzieci do nauki zdolne i młodzież do szkoły parochialney chodziła, nauki, które paroch o religii opowiadać będzie, z pożytkiem słuchała i tak w iednym, iak i w drugim przypadku przepisany examen zdawała.

2-o. Wszystkim dominom, gdzie ieden, albo drugi przypadek wydarzy się, ściśle ma być nakazano, żeby stosownie do naywyszych przepisów postępowały i usilne starania przy-

kładały, aby one od wszystkich obywatelów onych państwa okręgu dokładnie zachowano, które naynowsze rozkazy i wysokich krajowych rządów rozporządzenia z tym dokładem z strony konsystorza obwieszczą się, że do osiągnięcia najwyższego oycowskiego zamiaru:

a. Dusz starownicy, mianowicie ci, którzy w takich okolicach, gdzie szkoły parafialne nie znajdują się, zostający, podług powołania obowiązku swojego młodzież religii pilnie nauczać i na te baczne oko zawsze mieli, iżby się żadne dziecię do nauki zdolne od szkoły nie uchylało, a postrzeżone, że się w godzinach przeznaczonych na naukach nie znajdowały, względem urzędem cyrkularnym donieść, żeby opieszale w uczęszczaniu do szkoły zmusić, a obwinionych ukarać można niemniej.

b. Przewielebni imci xx. dziekani o najwyższej woli monarchicznej dusz starowników sobie podległych uwiadomili, jako też najpilnie rozpoznali i konsystorzowi donieśli, ażali nauczycielom szkół parochialnych dodanie pensionowanych pomocników do nauczania w rozległych, odległych i niedostępnych miejscach i w iakowej liczbie mają być ustanowionemi. Na ostatek:

c. Jeżeliby oprócz wymienionych przeszkód względem prowadzenia młodzieży i dzieci do szkół parochialnych inne iakowe wiadome były, one niezwłocznie razem z wyszczególnieniem i środków, któremi by tym przeszkodom zapobiedz można, konsystorzowi donieśli.

Dan w Przemyślu dnia 14 Julii 1810. Teodor Fedynkiewicz.

*2. Заява громади в Жовтанець про удержане школи.
26 марта 1816.*

Niżej podpisani parafranie Żółtanieccy chętnie przychylając się do woli i uchwały n. monarchi przez wysokie rządy krajowe pod d. 8 grudnia 815 N-o 31365 najprzywielebniejszemu konsystorzowi naszemu względem usilnego przyłożenia się do zaprowadzenia szkółek parafialnych, triwialnych w oyczystym ięzyku, oznaymiony, nam zaś za pośrednictwem tegoż n. konsystorza przez miejscowego imci x. parocha szczerze oświadczony w miarę szczupłych majątków naszych dla

pomnożenia funduszu nauczyciela parafialney szkółki naszey w pieniądzech 48 złt. pol., 1 korzec żyta, ieden korzec ięczmienia, 1 korzec owsa.

Dan w Żółtańcach dnia 26 Marca 1816.

Coram me dominicali repraesentante — Adalbertus Solecki. Stefan Szary, wóyt +; Iwan Czaban, przysiężny +; Wasyl Czaban do. +; Iwan Charyna z Gromadz +; Daniło Hupało do. +; Fed Filistyn do. +; Ilko Zwir do. +; Pawło Litwin do. +; Jacko Adamow do. +

3. *Обіжник деканату про дяко-учителів. 9 квітня 1816.*

Ponieważ podług zarządzenia jw. konsystorza diacy w dekanacie znajdujące się pilnemu dozorowi i czuwaniu miejscowego dziekana są poruczeni i tym końcem urząd dziekański przekonawszy się o szczególnych zdolności niektórych w konsygnacyi summarycznej za nauczycielów szkolnych kwalifikował, należy przeto ninieyszemu urzędowi zupełną mieć wiadomość o stanie ich życia, miejscu przebywania i aplikacyi. Jeżeliby więc których diaków dotychczas w dekanacie znajdujących się przypadkowo lub przez ciężką chorobę do sprawowania swoiey funkcyi nadal stał się niezdolnym, albo gdyby zmarł, lub z iedney parafii do drugiey tu teyszego lub innego dekanatu, albo i diecezyi przeniósł się, o tym każdy wx. paroch lub kooperator natychmiast rzetelniey dokładne relacye urzędowi dziekańskiemu przedłożyć będzie obowiązany. Rozumi się tu przez się, iż nowo przybyli diacy dotąd nie mogą od parochów i parafianów być akceptowanymi, dopoki przed miejscowym dziekanem o swey zdolności i obyczayności nie udowodnią się i od tey przyzwoitey rekomendacyi od tey owey parafyi nie odbierą. Ninieysza dyspozycya aby była w protokuł miejscowy rozporządzeń wciągniona i od szczególnych wwxx. parochów i kooperatorów należycie wykonywana, zaleca się.

Nahorce d. 9 Kwietnia 1816. B. Błoński, dziekan kulkowski.

4. *Обіжник деканату про закладанє шкіл та про збільшенє фонду на них. 8 мая 1816.*

Stosownie do zarządzenia jw. konsystorza na dekretów wysokich krajowych przedłożą wwxx. parochowie y koopera-

torowie swemu ludowi parafialnemu zaraz po odebraniu niniejszego rozporządzenia wolę i uchwałę n. i nayłask. monarchy względem instytutu chwalebnych szkółek parafialnych, triwialnych w ięzyku oyczystym, a oraz pobudzą ich do pomnożenia funduszu na rzeczne szkółki, wystawiając im:

1-o. Dobrodzieystwa, która z skutecznie zaprowadzonych szkółek na nich samych, ich dzieci potomstwa spływać będą. W tey mierze zasięgną wielebności wasze informację z przedłożen niniejszego zarządzenia sub litt. A B C D. Tym sposobem przekonawszy o dobrodzieystwach szkółek parafialnych wynikających zachęcą.

2-o. Do pomnożenia funduszu szkółek w mieyscach pohytu pobożności i dobroczynności stawiać przed oczy, że wszystko, co mamy, z woli Bożey odebraliśmy, a przeto tak znaczego, iak i nayszczupleyszego majątku doczesnego nie jesteśmy właścicielami, lecz tylko szafarzami, a ztąd wynika, że Bóg chce, byśmy majątkiem naszym dobrze zarządzali, co uczynimy, gdy choć małą częśćkę jego na pomnożenie chwały Pana Boga, zbawienie dusz naszych własnych i potomków naszych obrucimy i wystawić im można, że brak edukacyi czyli oświecenia w ich dzieciach, nierównie im większą szkodę i uszczerbek przynosi, gdy bowiem wiele dzieci nie mając oświecenia o religii i iey obowiążannościach, chwytaią się za młodu rozlicznych z tych namiętności i występków, iako to: złodzieystwa, hultaystwa, wszeteczeństwa etc., przez co nie tylko swych własnych rodziców z majątku niszczą, zdrowia im uymuią i wiek skracaią, lecz i innym sąsiadom i bliżnym też same przykrości wyrządzaia, przez co nie na dobrze doczesnym, lecz i wiecznym zbawieniu wraz z nimi cierpieć musimy.

3-o. Ilość rocznie deklarowaney kwoty pieniężney lub daniny w naturze tak od dominiów, iak i od parafian szczególni dusz starownicy nie tylko w szczególney każdej parafyi tak główney, iako i filialney wykazach w tyczących się rubrykach opiszę, lecz i registra szczególnych dominiów i parafianów po imieniu i przezwisku wraz z ilością ofiarowaną urzędzą i takowe w swych aktach pilnie zachowaią; nienieyszemu zaś urzędowi tylko ogólną deklarację kwoty pieniężney lub daniny w naturze stwierdzoną podpisem dominiów, jeżeli do-

minialna, woyta zaś i trzy lub cztery ludzi z gromady, i jeżeli gromadzka będzie deklaracya, wraz z wykazami i przedłożą; uważać tu należy, ażeby niemniej nie było w deklaracyi, iak będzie w rubrykach wykazu opisano, dawnieysze kondycyje na utrzymanie diaka w rubrykach tyczących się rzetelnie opisane być mają.

Nahorce wielkie dnia 8 Maja 1816. B. Błoński, dziekan jeralny kulikowski. ¹⁾

5. Обіжник деканату про інструкційну школу дяків у Жовтанцях, порядок навчання та про вивінованє. 25 червня 1817.

Stosownie do oryginalnie załączaney uchwały jw. konsystorza względem ustanowienia szkoły instrukcyiney dla diaków w Żółtańcach wzywają się wwxx. parochowie i kooperatorowie do czynnego współdziałania w sposób następujący i zaraz po odebraniu niniejszego obwieszczenia zainformują ich wielebności swych diaków o sposobie, czasie i porządku przedsięwziąć mającey instrukcyi w Żółtańcach.

1-o. Sposób wciągnięcia się do szkoły instrukcyiney do powzięcia potrzebnych wiadomości, na nauczyciela szkolnego ma nastąpić przez metrykalizacye od urzędu dziekańskiego wydane. Ta zaś metrykalizacya iedynie tym tylko będzie udzielona, którzy dobrym zaświadczeniem z obyczayności od swego parocha lub kooperatora złożyć się będą mogli. Po odebraniu metrykalizacyi każdy za pokazaniem oney wwxx. parochowi żółtanieckiemu do szkoły instrukcyiney w czasie naznaczonym przyjętym będzie. Do szkoły instrukcyiney nie tylko diacy, lecz i ich synowie lub nezniowie mające lat 14 powyszym sposobem mogą być przyjęte.

2-o. Czas rozpocząć się mającey instrukcyi extraordynaryiney zaczyna się od 15 lipca, ordynaryiny zaś od 1 września rb. Na prelekye extraordynaryine mogą ci udawać (się), którym następujący zbiór siana i zboża, tudzież inne zasiłkowe środki nie staną się przeszkodą. Początek zaś września rb. będzie czasem peryodycznym dla wszystkich kandydatów do

¹⁾ При дальших актах підпис пропускаємо.

rozpoczęcia instrukcyi ordynaryiney. Przeto mogące uczęszczać na prelekcyę w czasie extraordinarynym mają się udać przed 15 lipca rb. do urzędu dziekańskiego dla odebrania metrykalizacyi i wszyscy iednak iak naydaley do ostatniego lipca rb. dla urządzenia ustawą polityczną przepisanego porządku powinni się metrykalizować.

3-o. Porządek dla kandydatów w celu powzięcia ustawą polityczną przepisanych i do kwalifikacyi nieuchylnie potrzebnych wiadomości naznaczają się następujące :

a. Wtorek i piątek każdego tygodnia będą dniami instrukcyinemi; ieżeli zaś w który z tych dwóch dni wypadły ś. uroczyste, tedy zaraz po-tym następujący drugi dzień wynadgrodzi z przyczyny chwały Bożey opuszczoną instrukcyę.

b. Tak wtorek, iako i piątek podziela się na czas uczenia czyli prelekcyę przedpołudniowe tak te, iak i owe zajmą czasu na godzin 3, a za tym za cały dzień godzin 6.

c. Przed południem zaczną się instrukcyę od godziny 8, a trwać będą do godziny 11, po południu zaś od 2 do 5 godziny.

W te godziny od wjmci x. parocha instruktora następujące przedmioty podług nanowiey uchwalonego sposobu uczenia metodyki będą przekładane i objaśniane szczegóły.

1-o. Przed południem od godziny 8 do 9 początkowy sposób uczenia młodzieży poznania liter i czytania w oyczystym ięzyku; od 9 do 10 ten sam sposób uczenia w ięzyku polskim; od 10 do 11 ćwiczenie się w ustawie cerkiewnym.

2-o. Po południu od godziny 2 do 3 sposób uczenia młodzieży pisania w oyczystym ięzyku, tak ustawem, iako i skropisem; od 3 do 4 ten sam sposób uczenia pisania po polsku; od 4 do 5-tey nayłatwieyszy sposób katychizowania z dziećmi. We wtorek i w piątek zaś o tej godzinie od 4 do 5 sposób uczenia rachunków, tak głównych, iako numerowych.

Powyszy porządek w podziale godzin instrukcyinych ma tylko służyć do ostatniego października; od 1 zaś listopada z przyczyny znacznie krótkich dni i zimowey pory inszy porządek będzie przepisany, inne iakowe bądź wypadło urządzenia szkolne będą od czci i uszanowania godnego parocha

instruktora przez kurendę instruceyiny m kandydatom do wiadomości zachowania podane.

Tym sposobem ukształceni kandydaci z rekomendacją do instruktora i dziekana daną, będą naywyższemu diecezalnemu dozorecy szkolnemu przedstawionemi, a od tego bez wszelkicy trudności na nauczycielów szkolnych kwalifikowanymi.

Podięta od kandydatów praca i fatyga nie będzie bezkorzystna, gdy kwalifikowani nauczyciele:

a. Staną się uczestnikami naywyższemi uchwałami wymierzoney dla nich nagrody.

b. Pozyskaią požądane mieysca czyli tak zwane kondyeye, z których niekwalifikowani uchylać się będą musieli.

c. Z swych dziesięcioletnych nauczycielstwa szkolnego zasług odbiorą te nayukontentowansze względy, iż w przypadku śmierci ich żony i dzieci osierociałe bez łaskawego chleba nie zostaną.

d. Wolnemi będą acz w kwiecie swey młodości od wszelkich nagabań ucisków i niespokoyności, iakowe dotychczas od wielu niebaczných gromad w celu ochronienia swych synów od stanu woyskowego, a zastonienia się diakami częstokroć wyrządzane bywały. Nareszcie przy swey nieskażoney moralności i pilnym pełnieniu obowiązków nabędą tych zaszczytów i uszanowania, które nauczycielom szkół normalnych są pozwolone. Te więc pożytki przedłożywszy wwimci xx. dziekani, parochowie i kooperatorowie swym diakom i innym w obrębach ich parochiów znaydującym się konkurentom zachęcą i pobudzą ich do tak chwalebneho dzieła, które gdy požądany skutek odbierze, sprawią sobie wwxx. parochowie nayczulsze własne ukontentowanie, zasłużą przytym na zaletną pochwałę u rządów, a nagrodę od Boga, dawcy wszystkiego.

Nahorce dnia 25 Junii 1817.

6. *Обіжник деканату про вказівки для парохів при доручуванню метрикалізаційі кандидатам, тобто про приєднуванє учительських кандидатів. 22 серпня 1817.*

Załączone metrykalizacye N-o 7. dla diaków, którzy się zaświadczeniami złożyli, swą chęć do zwiedzania szkoły in-

strukcyney dla nabycia potrzebnych umiejętności na nauczycieli okazali, komunikuje się ich wielebnościom tym końcem, aby każdy odebrawszy tyczącą się swemi diakowi, a oraz kandydatowi doręczył, o tey znaczeniu go oświecił i do wykonania tego, co się w niey zawiera, wzbudził, tudzież że individua tak z diaków, iak z ich synów lub uczniów, które się tu nie prezentowali, posiadają iednak zdolności i mogliby być użytecznemi do tego zbawiennego dzieła ile możności zachęcił i bez zwłoki z zasłużoną rekomendacją przez zaświadczenie urzędownie wydać tu przedstawił, a to tem pewniey, iż w niedostatku nauczycielów stosownie do dekretu naywyszey nadworney nauk kommisyi dat. 23 8-bris 1813 N-o 1859 sami parochowie, kooperatorowie tych obowiązek zastąpić będą zmuszeni. Ninieyszą kurendą po przeczytaniu natychmiast z resztą pozostałemi metrykalizacyami daley a daley odsyłać należy z przyczyny, że termin przedsięwziąć się mający instrukcyi iuż zbliża się.

Nahorce dnia 22 Sierpnia 1817.

7. Запис деканату подавати витяги про стан парафіяльної школи. 3 вересня 1817.

Stosownie do rozporządzenia względem zrobienia ekstraktu o stanie szkoły parafialney w rok dwa razy od każdego parocha i kooperatora podawać się mającego pod dniem 19 rb. N-o 112 od jw. konsystorza wydanego, a ztąd p. 14 lipca rb. do liczby 30 w dekrecie oryginalnie z załączonym formularzem i potrzebną informacją obwieszczzonego zaleca się w następujących normach :

1-o. Każdy paroch i kooperator takowy ekstrakt podług wydanego formularza należyćie urządził.

2-o. Rubryki 3 i 4, gdzie iest napisane imię nauczyciela, iego pilność, zdolność, obyczaje etc. z powodów, że ieszcze takowych nie mamy oznaczyć należy, reszta wszystkie rubryki stosownie do napisów powinne być opisane.

3-o. Dla ulżenia sobie fatygi można liczbę dzieci do szkoły zdolnych podług wykazu na dyspozycye pod 24 kwietnia rb. N-o 19 a ztąd wydane, zrobionych opisać i gdyż te trzy upłynione miesiące bardzo mało, a prawie żadney różnicy niestanowią, odtrąciwszy więc od summy w pierwszych wy-

kazach w przeciągu 3 miesięcy do szkoły zdolnych do szkół codziennych, gdyż młodzieży dla szkół świątecznych zdolney nie należy tu zapisywać.

4-o. Takowe wykazy z urzędownemi relacyami (w których wyrazić należy przyczyny, dla których pomimo usiłowań własnych mały nawet liczby na naukę zgromadzić nie można było) dnia 6 października rb. bez żadnego zawodu tu przedłożone być mają. Przeto dla uniknienia nie miło odpowiedzialney noty jw. konsystorza w wyroku świeżo wysłanego naywyszego nadworney komissyi szkolney starać się każdemu iak nayusilniey wypada, aby temi czasy choć kilka dzieci do zwiedzania nauki szkolney w szkole parafialney a zresztą w domu swoim zachęcił, pobudził i nakłonił. Ninieysze zalecenia po przeczytaniu i zanotowaniu iak nayrychley daley odsyłać należy.

W Nahorcach dnia 3 Września 1817.

8. *Поучене як робити поданя до домінїї для заложе-
ня школи.*

Tym kommunikuje się nota, która w celu dzielnego zaprowadzenia szkół parafialnych od każdego parocha i koope-ratora do względnego dominium w następującym tenorze ma być podana:

Ex officio. Prześwietney jurysdykcyi państwa Żołtaniec.

Nizey podpisany stosownie do naywyszey uchwały naymonarchy zarządzeń i dekretów wysokich rządów krajowych w następujących treściach wyszczególnionych, a mianowicie:

1-o. Do zarządzenia wysokich rządów krajowych z dnia 17 listopada 796 do liczby 38898 zapadłego, których tak opiewa, że parochowie i zwierzchności z swiego powołania dla własnego dobra, własney spokojności obowiązanemi są przykładać się do ukształcenia tych, których im wieczna opatrność powierzyła.

2-o. Do dekretu, którym dla poprawy religii i obyczajności n. monarcha przez wysokie rządy krajowe z dnia 28 czerwca 817 do liczby 22994 iak nayścislej rozkazać zalecił, aby parochowie obowiązku uczenia młodzieży dopełniali, a oraz pod odpowiedzialnością własną nakazuie się świeckim zwierzchno-

ściom, iżby skutecznie w tym parochom dopomagały, na tych rozporządzeniach polegając.

3-o. Do dekretu naywyższej nadworney kancellaryi z d. 15 lutego 809 do liczby 2250 zapadłym, który w wydanej instrukcyi do ck. urzędów cyrkularnych ściśle nakazuje, ażeby nawet te dzieci, co paszą cieleta y gęsi w szkole od 1 do 3 godziny codziennie, a potym zaś na niedzielnych naukach znaydowały się, co wszystkim dominiom ściśle ma być zalecono, ażeby stosownie do naywyższych przepisów postępowały, mają więc c. k. cyrkularne urzędy na to nalegać, aby podług naywyższych przepisów dzieci do nauki zdolne i młodzież do szkoły parochialney chodziła, nareszcie

4-o. Do naynowszej polityczney ustawy szkolney, która względności y stosunki dla zwierzchności i parochów względem zaprowadzenia, pomnożenia i utrzymywania szkół parafialnych iak nayprzykładniey przepisuję. Z winnym szacunkiem i przyzwoitą uprzejmością przedkładając swe sprawiedliwe żądania uprasza prześwietney jurysdykcyi o dzielną pomoc y czynne współdziałanie w punktach następujących:

1-o. Aby dzieci od lat 6 do 12 przez podpisanego podług załączoney konsygnacyi i za zdolnych do szkoły codzienney, młodzież zaś od upłynionych lat 12 do 18 do szkoły niedzielney i święteczney przez ich rodziców lub w niedostatku tych przez krewnych i opiekunów zachęcić, wzbudzić y nakłonić.

2-o. Przeszkody, które słuchaniu nabożeństwa i zwiedzaniu nauk katychizmowych tamę kładę lub kłaść mogą, iako to muzyka taneczna, obrachunki i inne zabawy podczas nabożeństwa i katechizowania z dziećmi dziać się zwykły, zupełnie znieść i na czas przyzwoity odłożyć, nareszcie

3-o. Wszystko to tak iak prawo, słusność i porządek wymaga, urządzić, dać pomoc raczyła. Ani wątpi podpisany, iż prześwietna jurisdycya mając zalet pomnożenia chwały Pana Boga, swą własną i swych poddanych szczęśliwość naychwalebnieyszym zamiarem rządu odpowiedzieć usiłuje. W tym przekonaniu zostaię i oczekuię od prześwietney jurysdykcyi požądanej resolucyi, którey dzielnością ukontentuię i zaspokoi swą wyszą władzę z dopełnienia włożonego na się obowiązku.

Podpis parocha, dnia, m. r. s.

9. *Обіжник консистора про освіту і іспити учительських кандидатів. 12 вересня 1817.*

W celu zastosowania przepisów w rozdziale VIII. §§ 13, 14, 15, 16 polityczney ustawy szkolney zawartych tyczących kształcenia i examinu kandydatów na nauczycieli przy szkołach parafialnych stanowimy:

1-o. Dekret postanowienia na nauczyciela ten tylko pozyskać może, kto pierwey iako pomocnik pod ręką parocha i dozorem urzędu dziekańskiego przynajmniey rok 1 powinności nauczyciela pełnił i w przeciągu czasu tego zdolność, aplikacye i nienaganne ze wszechmiar obyczaje okazał.

2-o. Po dopełnieniu warunku tego złożyć mają kandydaci w każdym dekanacie examen przed dziekanem i vicedekanem w oznacznych co rocznie dniach miesiąca września.

3-o. Kandydaci po ścisłym i sumiennym examinie przez urząd dekanalny przedsięwziętym do sprawowania fundacyi nauczyciela i diaka za zdolnych uznani w tabelli podług załączonego formularza wzoru sporządzonego wykazami, przy dołożeniu allegatów, konsystorzowi zaleceni będą; mniey zdolnym dalsze doskonalenie się polecić, takowych do następującego examinu odłożyć należy.

4-o. Wzmiankowana tabella naydaley do 28 września co rok do konsystorza nadesłana być ma.

5-o. Każdego roku przedsięwzięty będzie przy konsystorzu 1, 2, 3 i 4 października examen z kandydatami wyżej nadmienionym sposobem zaleconym, za zdolnych uznani kwalifikacye na nauczyciela utrzymają. W innym czasie żaden kandydat examinowany nie będzie.

6-o. Gdy podług naywyszych ustaw nauka w szkołach parafialnych po wsiach w oyczystym ięzyku dawać być powinna, przeto do uprzymiotowania kandydata na nauczyciela dostateczną będzie wiadomość rituału ruskiego i polskiego czytania, pisania i zasad arytmetyki, początkową wiadomość sposobu uczenia i manipulacyi szkolney, ieżeli przytym kandydat przykładnych iest obyczajów i talentami swemi dalszego udoskonalenia się nadzieję czyni. Prawidło to dopóty trwać ma, dopoki liczba zdolnych nauczycielów się nie pomnoży; nayzdolnieyszych kandydatów dostarczą za czasem teraznieysze szkoły parafialne, w których znakomita liczba mło-

dzieńców rzadkimi talentami obdarzanych szczęśliwie w nauce czyni postępy. Tych więc ukształcenie na przyszłych nauczycieli podaje gorliwym jwxx. dziekanom, vicedziekanom i parochom nową sposobność połączenia zasług o dobro religii i społeczności; od prac bowiem ich temu zbawiennemu zamiarowi poświęconych rychlejszy i pomyślniejszy wzrost szkół parafialnych zależeć będzie. Postanowienie niniejsze wwxx. dziekani parochom z tym zaleceniem obwieszczają, aby przy każdej parafyi wszystkim individuum, których się tyczyć może dla dalszey ich informacyi i zachęcenia przyczytanem było.

W Przemyślu dnia 12 Września 1817. F. Fedynkiewicz, wikary generalny i official. Mogielnicki.

10. *Докір деканату дяким парохам, що поручають дякам катехизацію молодіжи.*

Z pewnych doniesień urząd dziekański przekonał się, że niektórzy parochowie katychizowanie młodzieży poruczają diakom; sprzeciwiają się wręcz a) właściwemu swemu obowiązkowi polegającemu na zamiarze nauczania duchownego, prócz tego b) ubliżają swej powadze i zaufaniu, które w tym razie przenoszą się do diaków, uczących młodzież religii, a przez to e) wprowadzają diaków w ambicje szczylenia się właściwemu kapłanów obowiązkiem, którzy ztąd robią sobie między prostym i łatwowiernym ludem renome, że oto nie księża, ale my nauczamy dzieci, a tak nadęci duchem pychy zdają się prawie uchylać z pod subordynacyi kapłanów i mylnie mniemając, że są już uczonemi z przyczyny, że nieuków uczą, uchylają się samowładnie od zwiedzania prelekeyi metodycznych; d) nie mając ieszcze wiadomości polityczney ustawy szkolney, ni też posiadając zupełney umiejętności metodyki mnożą wiele szpaków i srok. Dla zapobieżenia w swych owczarniach tak wielkiemu nieładowi zwrócą wahać się dusz starownicy najpełniejszą uwagę na zamiar swojego powołania, za którego głosem gdy pójdą, ani wątpie, że wszystko to, co jest bezprawnym i nadporządnym, do przyzwoitego porządku przyprowadzić usiłują.

11. *Обіжник деканату з доганою для дяків, що не хочуть слухати методики.*

Zuchwałość niektórych diaków, lekkomyślność i niepoznanie powagą c. k. rządów zatwierdzonego własnego ich dobra powstać na chwalebny zamiar i chce zniweczyć gorliwą pracę zaszczytnego instytutu kształcącego ich na dobrych diaków i oraz nauczycielów szkółek parafialnych. Czują uwaga względnego urzędu dziekańskiego wpływając w czynność tego zbawiennego dzieła, zwraca swe sprawiedliwe reflexye na pogodzenie przewrotnych umysłów urzędownie kwalifikowanych kandydatów. Zuchwałość i lekkomyślność, iak w każdym człowieku względem cnotliwych nie jest przyjemną, tak tym pewniey w tych, którzy wzorem i dobrym przykładem powinni przyświecać ich opiece i wychowaniu powierzonym, jest haniebną i naganną. () ich zaś pobycie, zaszczycie i ukontentowaniu z powziętego lub powziąć się mającego urzędu nauczyciela wynikającym wysłana ztąd pod 25 czerwca rb. do liczby 27 odezwa doskonale ich przekonać powinna. Plenne i bezzasadne są ich następujące zarzuty, że 1-o. dawniejsze diacy metodyki nie słuchali, a przecie dzieci uczyli; że 2-o. y teraz my tak potrafimy uczyć, iak ci co na metodykę chodzą; że nareszcie 3-o. można chleb ieść bez diakowstwa.

Ad 1-mum. Prawda, że dawnieysi diacy metodyki nie słuchali, lecz i to prawda, że daleko więcej umieli, iak teraznieysi po wysłuchanym kursie metodyki umieć mogą, dowodów tego są różne manuscripta, pieśni pobożne, dialogi, prócz tego wiele z nich posiadało wiadomość ięzyków łacińskiego i polskiego. Ad 2-dum. Oczywistym fałszem jest, że potrafią tak uczyć dzieci, iak uczą ci, co słuchają metodyki, bo czy może ten, co umiejętności takiej nie doskonale nabył, porównać się z tym, który swoją umiejętność, acz niedoskonale, praktyką i doświadczeniem ukształcił i użyteczną zrobił? Ad 3-um. Że można chleb ieść i bez diakowstwa, nie pewnieyszego nadto, ho i ci, co usługi bydlęce robią, w gromadzie chleb iedzą, lecz o iaka niesława człowiekowi dobrowolnie poniżającemu się.

Po zrobioney tey reflexyi słuszney stanowi się to, [co] następuje :

1-o. Ażeby każdy diak, który się na kandydata dobrowolnie przez urzędową metrykalizacyę kwalifikował, metodyczne prelekcyje w dniach naznaczonych zwidział, gdyż w przeciwnym razie za pierwszy raz opuszczoney bez ważney przyczyny prelekcyi surowym upomnieniem, za drugi raz strofem 1 ryńsk. na fundusz szkolny, za trzecim razem strofem 2 ryńskich na ten sam fundusz, za czwartym razem zupełnym oddaleniem z funkcyi diakowskiey bez zaświadczenia i nagrody ukaranym będzie,

2-o. Ażeby diacy, którzy metodyki nie słuchają, żadnym prawem nie wazyli się dzieci uczyć, bo w tym razie nie nauczą ich, lecz zepsują, a w takim wypadku parocha lub kooperatora będzie obowiązkiem dzieci uczyć, nareszcie:

3-o. Niechay się tym nie chlubią, że oto iak my porzucimy kondycyę, to nie będą mieć diaków, a za tym będą nas sami prosili, nie wszyscy są tak podłego zdania, a tym bardziej, że nie w długim czasie z pomysłnie zaszczerpionych szkółek pozyskamy dobrych diaków.

Ninieysze zalecenie mają wwxx. parochowie i kooperatorowie swym diakom należycie przedłożyć i owych do słuchania metodyki uczenia dzieci iak naysilniey pobudzić. Aby się diacy z zaleceń tyczących się parochów nie gorszyli, każdy mający punkt honoru nie będzie żałował papieru i laku lub opłatka dla zrobienia koperty i odesłania tey kurendy do sąsiada pod kopertą.

Nahorce 15. X-bris 817.

12. Розпорядок жовтанецької домінїї назначає десятників для шкільних справ. 6 лютого 1818.

Na zanesioną do ninieyszey jurysdykcyi rekwizycyą i dla nadosyćuczynienia żądaniu wjmci x. proboszcza obzrządu greckiego x. Błońskiego, parocha żoltanieckiego, naczynają się dziesiętnicy z strony dominium we wsi Żoltańcach iako to:

1-o. Podprzysiężnym Iwanem Czabanem z pod numeru 12: Wasyl Lauryk 19, Hryć Pryczyna 28 Fedio Lesiow 84, Andruch Keybios, Iwan Forman. 2-o. Podprzysiężnym Wasylem Drobotem 52: Mikita Kuk 62, Lauryk Drobot 75, Tomko Adamow 81, Michał Szary 89, Michał Forman 97, Andruch

Kowalik. 3-o. Pod przysiężnym Hryciem Charyną 170: Iwan Szeredko 122, Jacko Tarach 133, Jurko Szeredko 243, Sawka Raduch 151, Iwan Hupało 84, Iwan Wychopeń 166, Michał Hołowka 177, Iwan Jawniuk. 4-o. Z części plebańskiej pod przysiężnym Mikołaiem Radach 180: Wasyl Gerbołka 191. Olexa Boyko 212, Michał Patynko. 5-o. Pod przysiężnym Hryciem Tiabło 306: Wasyl Makar 227, Ilko Żwir 245, Petro Kuk 243, Iwan Kozak 253, Iwan Maxymow 262, Seńko Duniow. Których raczy wjmci x. proboszcz w cerkwi parafialney podczas nabożenstwa całemu zgromadzeniu zalecić, iż dominium przychylając się ku tak wspaniałomyślnym dobru naywiększą pomoc przyrzeka i oraz ustanowionym dziesiętnikom iako urzędnikom gromadskim nayściśley zaleca, aby nieposłusznych i niedbałych napędzali tak do szkoły, iako i do nabożenstwa i katechizmu. Jeżeli który to wszystko za lekkie sobie ważyć będzie, raczy wjmci proboszcz iako pasterz o tym relacyę. a dominium takowego skasować będzie.

Dan w kancellaryi jurysdykcyi dominikalney żoltanieckiey die 6-ten Februarii 818. F. Welde, mandatariusz mp.

13. Обіжник консистора вказує, куди звертати ся у важких місцевих обставинах що до будови шкіл. 6 лютого 1818.

Wysokie c. k. kraiowe rządy przyimując z ukontentowaniem doniesienie konsystorza o stanie szkół parafialnych w r. 817 mocą uchwały w dnia 21 stycznia rb. do liczby 67928 usiłowania kleru w załączonym wykazie zawarte nie tylko do powszechney wiadomości przez pisma publiczne podać, ale nadto szczególnie o szkoły zasłużonym dziekanom i parochom imieniem swoim wysokie zadowolenie oświadczyć rozkazały. Zaszczytne to dla całego kleru i pojedynczych parochów wysokie postanowienie oznajmując oczekuje konsystorz, że każdy duszpasterz o ważności i potrzebie szkół parafialnych przekonany i nadal z podwoieniem usiłowaniem zbawiennym dla dobra religii i zamiarom n. monarchy odpowiadać i na względy w: c. k. k. rządów zasługiwać starać się będzie. Z powodu rzeczoney wysokiey uchwały pjmci x. dziekanowi i vicedziekanowi ściśłą baczność na następujące okoliczności zalecamy :

1. Brak inwentarzy zapewniających uposażenie szkoły i niedostatek domów szkolnych były dotychczas wielką tamą do rozszerzenia nauki szkolnej. Zaradzając tym potrzebom wydały wysokie c. k. krajowe rządy do ck. cyrkularnych urzędów wyrok, którego kopia ku użyciu urzędowemu duchowieństwa załącza się, gdzie więc liczba uczącej się młodzieży znakomita, gdzie mieszkanie parocha zgromadzającej się młodzieży ciągle nie obeymuie, ni też inne iakowe miejsce na szkoły obmyślonem iest, gdzie na koniec gminy od parocha wezwane w postawieniu budynku szkolnego niepokonanych doświadczają trudności, tam paroch przedkłada potrzeby budowlu szkolney względnemu urzędowi dziekańskiemu, lub wkrótce postarać się mającemu powiatowemu szkół dozorczy: doniesienie parocha powinno zawierać rzetelny wykaz zdających do szkoły dzieci całej parafyi, liczbę aktualnie uczących się i ich postępki w nauce. Urząd dziekański lub powiatowy dozorca szkół załączając doniesienie parocha wstawia się do względnego ck. cyrkularnego urzędu o przyspieszenie budowlu szkolney i zaopatrzenie tey w przepisane sprzęty, skutek wstawienia się tego powinien być w doniesieniu rocznym do konsystorza podawać się mającym wyrażony. Ponieważ nayważniejszą pobudką żądania wybudowania szkoły iest znakomita liczba uczących się dzieci i znana o wzrost szkoły gorliwość parocha, któryby się pod pozorem niedostatku szkoły do nauczania młodzieży uchilał, albo iuż zaprowadzoną naukę poniechał.

2. Urzędowe tabelle dziekańskie o stanie szkół z końcem roku podawane stanowią zasadę rocznych doniesień konsystorskich rządowi krajowemu przedkładanych. Dlatego przew. jmei x. dziekan i vicedziekan pod własną odpowiedzialnością dopilnować mają, aby uczynione y na przyszłość podawać się mające doniesienia, osobliwie co do liczby y postępów naukowych uczniów w czasie wizyty ze strony rządu lub naczelnego dozorcę szkół diecezjalnych przedsięwziętey uiawniany bydz mogły. Postrzeżona nierzytelność w urzędowych tych doniesieniach byłaby ze strony dziekana y parocha ciężkim przestępstwem nadużycia władzy urzędowej.

3. Widoczną iest potrzeba zwiedzenia urzędownie w ciągu bieżącego roku tych szkół, które wysokiemu ck. krajowemu

urzędowi wskazane, lub które później zaprowadzone zostały. W czasie wizyty tej pjmci x. dziekan i vicedziekan starać się będą najsilniey to, co dobrym znajdę, potwierdzić, opieszalność zaś lub innym postrzeżonym wiadomo z mocy urzędu zaradzić.

Obwieszczenie ninieysze klerowi dekanatu niezwłocznie ogłosić polecamy.

W Przemyślu dnia 6 Lutego 1818. Fedynkiewicz, wikary gen.

13. *Обіжник деканату про шкільні підручники. 16 квітня 1818.*

Stosownie do odezwy z dnia 26 grudnia r. p. do liczby 102 od jw. konsystorza zrobiony, a ztąd de d. 5 aprilis rb. w dekanat wysłaney oznaymuie się wielebnościom waszym, że w tej namienione i rekomendowane tablicy czyli tabelle większe i mnieysze dla ułatwienia i rozszerzenia między dziećmi poznania liter y składni używać się mające, tudzież prawidła szkolne in 8-vo i plakaty in folio, iako też i gramatyki w urzędzie dziekańskim iuż się znajduią, za niżej wyszczególnioną cenę nabyte bydź mogą. 1-o. Tabella większa in crudo, czyli bez rozróżnienia liter kosztuie 40 xr. Ta zaś, w której bukwy samohlasne i bezhłasne dla łatwieyszego porozumienia kolorami się od innych różnią 1 zł. 2-o. Jeden arkusz 8 tabliczek małych zawieraiący kosztuie 8 kreycarów. 3-o. Jeden exemplarz prawideł szkolnych in 8-vo kosztuie 8 xr. Plakat zaś na dobrym papierze w arkuszu 12 xr. 4-o. Jeden bukwar czyli gramatyka 30 xr.

Tabelle większe i tabelle mnieysze, tudzież i prawidła szkolne będą kóždy szkółce za zrobioną konsygnacyą czyli rewersem od parocha lub kooperatora w potrzebney ilości każdego czasu na kredyt wydane. Ilość zaś pieniężna za powyższe pisma aż z końcem miesiąca listopada rb. od stron zebrana i do urzędu dziekańskiego przysłana bydź ma. Należy więc, ażeby każdy paroch i kooperator urządził sobie protokolik (podług formularza późniey nadesłać się mającego), w którym przyiem wszelkich pism drukowanych szkolnych od urzędu dziekańskiego, tudzież wydatek owych stronom rzetelnie zapisywany bydź ma. Co się tyczy bukwarów, takowe

tylko za złożone gotowe pieniądze stronom wydane będą, urząd dziekański za te należyta ilość pieniężną na pewny termin do kasy konsystorskiej złożyć assekurował się. W środę więc wielkanocną i czwartek gramatyki stronom rozdawane będą. Każdy więc paroch i kooperator umyślnego posłańca z konsygnacją ilości potrzebnych dla swej szkoły grammatyk na ten termin przyszle. Dorozumieć się tu należy, że posłaniec, który po grammatyki wyordynowany był, kilka reńskich kosztuje, a zatym po 2 lub 3 kreycary bez skrupułu zwyż nad 30 xr. za iedną sztukę wymagać można, więcej zaś żadnym prawem i pod żadnym pretextem dla uniknienia odstrętu od stron domagać się [nie] należy.

Nahorce die 16 Aprilis 818.

15. *Похвала парохам за заслуги коло відкриваня і веденя шкіль. 18 квітня 1818.*

WWJmci xx. parocham i kooperatorom dekanatu r. g. kulikowskiego.

W załączeniu komunikuję wieleb. jmci xx. parochom i kooperatorom oryginalny ekstrakt zaszczytny pochwały kleru diecesyi naszej z podjętej usilności i gorliwości w zaprowadzeniu szkół parafialnych od wysokich c. k. krajowych rządów odebrany, tym końcem wysokie c. k. krajowe urzęda troskliwych o dobro szkoły parochów i kooperatorów nie tylko przez publiczne pisma do powszechney wiadomości podać, ale nadto szczególnie zasłużonym dekreta pochwalne wydać rozkazały. Dla uchilenia tamy i skutecznego wsparcia i pomocy pomnożenia i rozszerzenia tego zbawionego dzieła wysokie c. k. krajowe rządy wszystkim cyrkularnym urzędom pod niełaską iego majestatu naydobrotliwszego monarchy naszego powtórnie iak nayściśley zaleciły, ażeby do uregulowania szkół parafialnych i wystawienia szkolną ustawę polityczną przypisaney budowli szkolney pilnie i szczyrze przychilały się.

Ten nowy dowód oycowey troskliwości nayiaśnieyszego monarchy o dobro krajów i religii ś. powinien nas wbudzać do zanieśienia gorących modłów do naywyszey Istności, by mu udzielając życia i sił do długiego, trwałego i szczęśliwego panowania wspirała go do zgonu w zbawiennych jego zamiarach. Odebrana zaś zaszczytna pochwała niechay nas nie

unosí wygórowaną chciwością znikomey naszej chluby, ale raczej niech wzmacnia przy czynnym naszym współdziałaniu cierpliwość, która do ukończenia każdego dobrego dzieła koniecznie jest potrzebna.

Niniejszą renomę z szczególnemi ekstraktami pro perpetua memoria w protokół szkolny wciągnąć należy; nieposiadające wiadomości ięzyka niemieckiego mogą się w tej mierze od przewielebnego jx. dziekana lub innych publicznych sąsiadów zainformować.

Nahorce die 18 Aprilis 818.

Der Landesstelle gereicht es zum besonderen Vergnügen die v. Przemysler gr.-kath. Consistorium eingelangten Anzeigen über den Fortgang des Schulwesens in der Przemysler Dieceze, als Beweise des nützlichsten Eifers des H. Metropolitens, des Clerus u. der Insassen zur öffentlichen Kenntniss zu bringen. Ausser den im N-o 160 der Lember-Zeitung angezeigten, haben folgende Pfarrer theils allein, theils mit Hilfe der Kirchensänger Schulen eröffnet u. ertheilen den vorgeschriebenen Unterricht.

Im Przemysler Kreise. Kotoski in Święte 26¹⁾, Witoszyński in Malkowice 25, Borysiewicz in Krowniki 22, Maxymowicz in Nehrebka 20, Borecki in Siedliski 12, Łoziński in Husko 20, Kopystyński in Sosnica 24, Mironowicz in Drohojów 14, Nehrebecki in Troyczyce 16, Kulmatycki in Makowice 18, Turczmanowicz in Kormanice 28, Pohorecki in Zaleska Wola 83, Lityński in Chotyniec u. Hruszowice 29, Maxymowicz in Kalników 15, Rewakowicz in Ninowice 33, Lewicki in Łaz 16, Wankowicz in Łazki Jarosławskie 31, Gruszkiewicz in Wysokie 35, Kaczkowski in Sokorow (mб. Suchorow) 15, Kmickiewicz in Weltin (mб. Wetlin) 46, Witoszyński in Makowisko 24, Lityński in Ryszkowa Wola 24, Noskiewicz in Ostrów 21, Reynarowicz in Cetula 28, Manasterski in Cieplice 21, Szarski in Dąbrowica 12, Łasurkiewicz in Dobra 24, Szczwikiewicz in Korzenica 7, Chodakowicz in Lezachów 10, Bryliński in Mięgisz nowy 21, Nazarewicz in Motydyecz (mб. Mołodycz) 11, Krypiakiewicz in

¹⁾ Diese Zahl bedeutet die Anzahl der Kinder, die im Jahre 817 die Schule besucht haben.

Pełkinie 5, Hanasiewicz in Piskorowice 19, Chotyński in Sienawa u. Ruta 11, Czerlunczakiewicz in Więzownica 39, Paślawski in Bachów 14, Miratyński in Babice 28, Kopystyński in Chirzynka 23, Surowiecki in Kramarzowka 16, Gałęcki in Pruchnik 14, Gaudonowicz in Pełniatycze 33, Bryliński in Rozbur okrągły 6, Czaykowski in Nakoneczne 8, Pietrasiewicz in einer Vorstadt v. Jaworów 46, Lankowski in Trościaniec 9, Podłuski in Załuże 8, Kaczkowski in Lubienie 11, Tarasiewicz in Olszanica 10, Kuczyński in Nowy Jażów 8, Lewicki in Czerwilawa 19, Hankiewicz in Wierzbiany 20, Węgrzynowicz in Stary Jażów 20, Zieliński in Szkło 15, Dębniak in Krakowiec 30, Kizura in Zmijowiska 10, Nesterowicz in Laszkie Mościskie 43, Kubajewicz in Raytarowice u. Bulanowice 50, Czapelski in Małnów 25, Romanowicz in Byków 10, Kulmatycki in Czerniawa 6, Choynacki in Hodynie 6, Smoliński in Krokonice 21, Hleńkowski in Myslatycze 14, Nesterowski in Sarny 15, Budzynowski in Sokola 20, Czapelski in Starzawa 5, Stoczkiewicz in Tamonowice 8, Lityński in Małnowska Wola 15, Hudyłowicz in Arłamowska Wola 30, Kustrzycki in Więckowice 31, Czapelski in Bortiatyn 10, Demśowicz in Dmirowice 10, Dadalewicz in Dobrzany 8, Wołos in Dołhomosciska 62 (хибно, мб. Dołhomosciska), Dobrzański in Mołoszkowice 35, Musianowicz in Lesiowice 16, Baczyński in Makuniów 20, Podłuski in Tuczapy 39, Uhnicki in Sądowa Wisznia 36, Korosteński in Wołszyszczowice 21.

Im Żółkiewer Kreise. Witoszyński in Lubliniec nowy 61, Nabytowicz in Krowice (мб. Krowica) 14, Sierociński in Radruż 39, Kuryłowicz in Żukow 24, Kowalski in Smolin 56, Kmicikiewicz in Dzików 32, Wankowicz in Stare Sioło 18, Bukityński in Sucha Wola 20, Paślawski in Ułazów 30, Kiionowicz in Zapałów 39, Sajowski in Biała piaskowa 12, Lipnicki in Kamionka Lipnik 18, Sabatowicz in Kamionka stara wieś 19, Jaremkiwicz in Kniaża Lubycka 30, Leligdowicz in Magierow 24, Lewicki in Żorawice 45, Baczyński in Mosty wielkie 22, Wołoszyński in Poddubce 26, Dziedzicki in Uhnów 42, Błoński in Nahorce 10, Błoński in Żoltańce 15, Thedorowicz in Kłodno 8, Jasiński in Ceperów 15, Decekiewicz in Kukiżow 10, Dolnicki in Remenów 15, Rządkowski in Stroniatyn

13, Szypiekiewicz in Nowe Siolo et Kisielów 22, Theodorowicz in Kolików 22, Bilewicz in Kunin 100, Nowosiadłowski in Dobrusin 12, Nunatkiewicz in Piły 10, Paralewicz in Woysławice 16, Witoszyński in Waręż 10, Luczkiewicz in Tudorkowice 30, Tryłowski in Lubaczów 15, Lewicki in Sielec 24, Towarnicki in Rekliniec 24, Prokopowicz in Steniatym 58, Towarnicki in Uhlówek (мб. Ułhówek) 16, Lewicki in Jastrzębice 24, Jankiewicz in Radowance 30, Gliński in Torki 21, Lisikiewicz in Rozdzałow 20.

Im Samborer Kreise. Drzymalik in Komarno 28, Lesiecki in Szolominice 11, Hankiewicz in Hoszany 14, Dobrzański in Nowosiołki gościnne 20, Lewicki in Horożana mała 20, Szwedzicki in Zagórze 28, Łapszyński in Kropielniki 19, Deczko in Lubień wielki 16, Miakiewicz in Werbiż 12, SzczaWiński in Bołochowce 45, Wołoszyński in Stebnik 38, Kotowicz in Dobrohostów 49, Brzeziński in Horucko 12, Kaczkowski in Kropiwnik 14, Kustrzycki in Litynia 14, Chlibkiewicz in Medynica 12, Komarnicki in Lisznia 38, Iwanowski in Modrycz 29, Witoszyński in Niedźwiedzia 10, Kotowicz in Orowe 24, Olszański in Ułyczno 25, Fedenkiewicz in Mistkowiec 14, Łapszyński in Waniowice 15, Łapszyński in Babina 16, Czerlunczakiewicz in Baranczyce 22, Grabianka in Brzegi 15, Kuszczakiewicz in Straszewice 14, Obłoszyński in Stronna 21, Zahotyński in Strzyłki 24, Łużecki in Wielka Lenina 20, Mudrak in Wołoszynowa 25, Paulewicz in Bilicz 16, Baczyński in Strzelbice 44, Rewakowicz in Kobło 50, Kunasiewicz in Wola koblańska 31, Ilnicki in Jasionka Masiowa 40, Hryniewiecki in Łumma 62, Szaydzicki in Chaszczów 60, Paślawski in Dniestrzyk dubowy 33, Lewicki in Rypiana 12, Węgrzynowicz in Hołowiecko 12, Szeremet in Wołcze 24, Jasienicki in Żukotyń 24, Gabęski ¹⁾ in Gwozdziec 15, Topolnicki in Grąziowa 12, Wituszyński in Hołowiesko 30, Demianowski in Rozłucz 12, Szeremet in Lipie 40, Demianowski in Mszaniec 12, Połański in Tysowica 26, Szaydzicki in Michnowieć 25, Kaczanowski in Dorozów 75, Nowakowski in Byków 21, Leszczyński in Łużek dolny 36, Kociszewski in Łuka 23, Koto-

¹⁾ Мабуть помилка замість Boberski.

wicz in Bronica 25, Hołubowski in Mokrzany 18, Janowski in Wołoszcza 23, Lityński in Bilina 22, Kondrowicz in Hruszow 20, Huszkiewicz in Jasienica solna 28, Muszakowski in Tynow 43, Giletowicz in Prussy 27.

Im Sanocker Kreise. Smereczański in Dzwiniacz 12, Dniestrzański in Berechy 12, Rastawiecki in Łobezow 16, Łużecki in Bandrów 24, Daszkiewicz in Nanowa 15, Rastawiecki in Łopusznica 22, Porakowski in Ustrzyki 18, Czaykowski in Baligród 26, Towarnicki in Przedzielnica 10, Giletowicz in Tarnawa 22, Wisłocki in Bednarka 30, Męciński in Hańczowa 14, Przysłowski in Małastów 14, Wisłocki in Męcina 17.

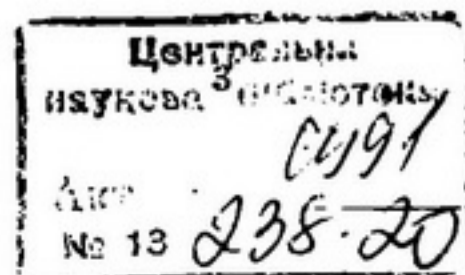
Im Rzeżower Kreise. Polański in Ozanna 13.

Nach Anzeige des Consistoriums haben sich vorzüglich ausgezeichnet: Manasterski Jaroslawer Dechant und Błoński Kulikower Dechant, durch deren eifriges Benehmen viele Schulen zu Stande kamen; Dawidowicz Pfarrer in Radymno, der selbst ein Schulhaus mittheilte, die Schulgerathe beschaffte, arme Kinder mit Büchern theilt und den Unterricht thätigst besorget; die Pfarrer Kaczanowski, Żelechowski, Marszałkiewicz, Pohorecki im Przemysler, Hołubowski, Leszczyński im Samborer, dann Kowalski im Żukiewer Kreise, die den Unterricht in ihren eigenen Wohnungen ertheilen, armen Kindern Schulbücher verabreichen und die Schul-Requisiten besorgen.

16. Обіжник о. Блонського з нагоди його іменнини з вітовим доглядом шкіл. 15 мая 1848.

W załączeniu komunikuje się wwxx. parochom i kooperatorom rozporządzenie jw. konsystorza¹⁾, którym m. in. urząd powiatowego szkół dozorecy w dekanacie wteyszym powierzony został. Powodując się woli i rozkazem i t. p. i n. konsystorza pragne i usilnie starać się być, bym powołaniu mojemu w tej mierze stosownie do powyższej ustawy szkolney rzetelnie odpowiadać mógł. Że zaś początek każdego dobrego dzieła różnym zawodom i przeszkodom podległy bywa, trud-

¹⁾ Перемисль 28 квітня 1848.

ności te, ww. szanowni bracia, iedynie tylko łącznemi siłami pokonane być mogą: moim więc obowiązkiem będzie pracować nad planem czyli rzeczy rozkładem, podług którego by wskrzeszane i po większej części już zaprowadzone szkółki parafialne w powiecie naszym iak nayłatwiey i naygodniey pomnożone i rozszerzone być mogły; waszym zaś — użyć pilności i usilności do wykonania przedmiotów przedsięwziąć się mającego planu. Ani wątpię ww. i szanowni bracia, iż odpowiadając wysokiemu powołaniu swemu iak nayszczerzey przyłożycie się do uskutecznienia tego zbawiennego dzieła, którego po nas naywyższa jasność wymaga, n. monarcha pragnie, a rządzące władze poruczają gorliwości naszej. W tem przekonaniu zostając; powierzony plan wzrostowi szkół parafialnych dla powiatu tuteyszego za pomocą Bożą wypracować i dzielney usilności wielebności waszych poruszyć iak nayrychley starać się będę. Ninieyszą odezwę wraz z obwieszczeniem konsystorskim w protokoł szkolny wciągnąć należy.

Nahorce dnia 15 Maja 1818.

17. *Плянъ или Расположеніе взирательное.* ¹⁾

Изъ повода возобновленія, заведенія и умноженія училищъ парафіяльныхъ надлежитъ, да parroхи и содѣйствователи и купно катихити ѿ безъпосредственіи своихъ дозиратели на распростертія слѣдующія обстоятелства способа, порядка и времени прилѣжное обратили примѣчаніе. Хотящымъ училище парафіяльное завести, что касается способа заведенія училищъ парафіяльныхъ надлежитъ:

1-о. Всѣ дѣти парафіяльныя обоего пола къ училищу годныя отъ лѣтъ шести до дванадцати согласно съ метри-

¹⁾ Незабаром по своїй номінації повітовим дозорцем шкіл видав (18 червня 1818) о. Блонський Plan wzorowy. Końcem wskrzeszenia, zaprowadzenia i pomnozenia szkolek parafialnych w dekanacie kulikowskim stosownie do polityczney ustawy szkolney w roku 1818 zrobiony i zaprowadzony — „Плянъ или Расположеніе взирательное“, по якому мали бути ведені школи під його кермою. В книзі розпоряджень поміщеній найперше „Плян“ у польській мові, аж геть пізнійше під деканальною курандою з д. 10 мая 1819 р. виписаний в руській мові. При якій нагоді, яка причина написання її по руськи — не зазначено. Ми подаємо плян у руській мові, а з польського лише се, чого нема в руськім.

кою по имени й прозвищи описати и для таковыхъ по приданному здѣ формуляру сходственно до политическаго устава училищнаго главы VII. §. 13. алфавытныи росписъ для слѣдующаго употребленія установить.

2-о. Парафіяномъ или родителямъ дѣтей ко училищу опредѣленыхъ въ день недѣлшый или нарочитый на богомоліе собранымъ указъ и волю Его Цесарскаго величества въ томъ намѣреніи объявити и корысти изъ предпрятаго обученія училищнаго и вреда пренебреженнаго для добра благочестія, общества и ихъ собственной происходящія или оному возбраняющія живими шарями (kologami) описати и ревнителнымъ чувствомъ предложить яко наука школьная есть полезна для благочестія.

а. Дѣти обучивши ся по догматамъ вѣры Господа Бога чтити и хвалити, получаютъ благословеніе божіе временое и вѣчное и тѣмъ самымъ убѣгнутъ гнѣва, отмщенія и наказанія, коими доселѣ для пополненыхъ изъ оступленія добраго воспитанія пороковъ (zdrożności), чрезъ общія возмущенія народовъ, неплодоносіе, гладъ, губительство, брапи и инія безъчисленныя гоненія всемогущая рука Господня насъ коснула, нинѣ убо, когда изъ крайныхъ щедротъ Его величества Монархи нашего изъ установленія спасительнаго дѣла училищъ благочестіе святое и доброе правоученіе возрастати начало, всемогучество божіе гнѣвъ свой отвратити и міромъ насъ благословити сподобилъ.

б. Наука школьная есть полезная для добра общаго. По неже изъ предпрятаго воспитанія усмотри[тся] (zaratzy się) общество въ добрыхъ, вѣрныхъ, честныхъ и справедливыхъ подданныхъ, а убѣгнетъ свирѣпыхъ (zaralezywuch) нашествій драгоцѣннаго добра человѣческаго, коихъ мучительскимъ (tyranskim) поступкамъ великое число неповинныхъ людей изъ житія, здравія и имѣнія обнаженныхъ посадъ сельскихъ народовъ огнемъ сожженныхъ жертвою стали ся.

в. Наука школьная есть полезная собственному добру учащихся, по неже тѣмъ познавши почтеніе, вѣрность и чистосердечное повинованіе родителемъ, наставникомъ, сродникомъ, сосѣдомъ и исполнивши все то, что отъ нихъ справедливость и ихъ возваніе требуетъ, увѣрятъ собѣ міръ домашній и убѣгнутъ стократныхъ тайныхъ уни-

словъ (intryg), каковыи доселѣ въ нашей грубымъ облакомъ темной области съ ущербомъ здравія и гибели имѣнія насилно опустошили.

3-о. По объявленію волѣ Его Цесарскаго величества и предложенію корыстей съ предпріяятаго воспитанія происходящихъ прочтется имъ роспись дѣтей до школы годныхъ обоего пола, первіе юношей, послѣ дѣвиць, напомнимся затѣмъ, дабы свои дѣти до школы опредѣленныя въ назначенныхъ дняхъ и времени въ школу послали. Для утѣхи и отрады и соумиренія легко умныхъ мнѣній надлежитъ показати, что а) единъ или два часа до обученія назначенія пнединогo имъ ущерба въ домостроительствѣ сдѣлають; б) до школы опредѣляютъ ся таковыя токмо дѣти, которыя до болшихъ услугъ употребителни быти не могутъ. Яко в) таковыя суть часы для науки опредѣленныя, в коимъ свободни быти могутъ дѣти отъ услугъ ихъ лѣтамъ отвѣтствующихъ; тако наконецъ г) ибо всевишечашія установленія Монархичныя суть для того, дабы дѣти отъ ремесла и руководѣлія своихъ родителей неотвыкали, но развѣ въ томъ времени свободномъ отъ школы по своимъ силамъ упражняли ся.

Изъ той причины опредѣленныя суть политическимъ школьнымъ уставомъ пятоседмичныя волшыя дни отъ науки называемыя вакаціи, да дѣти своимъ родителемъ въ жарномъ времени собранія хлѣба, въ томъ въ чемъ могутъ, домогаали.

4-о. Если бы единъ, либо другій парафіянинъ въ неопредѣлимомъ спорѣ пребывая, дѣтей своихъ до школы на науку послати возбранялъ ся, тогда парохъ или непосредный школы дозиратель до грунтоваго Господства чрезъ поданое прошеніе съ означеніемъ противныхъ родителей конечной помощи домогати ся будетъ. Если бы то, чего надѣяти ся не можно, таково ему отказано было, въ томъ случаи прошеніе чинное сдѣланное купно съ прилапымъ росписомъ спорныхъ по имени и прозвищи, числомъ дому уѣздному дозирательному чину необходимо истолковати надлежитъ, который въ употребленіе поступковъ конечныхъ противъ спорныхъ старати ся будетъ.

II. Взглядомъ порядка школъ парафіяльныхъ.

Понеже порядокъ есть душа каждая вещи и такъ тѣмъ извѣстное то высокое важное дѣло, безъ котораго обоити ся не можно. Для того для пріятія совершеннаго уразумѣнія и заведенія порядка школьнаго надлежитъ по различію его тройко раздѣлити: 1-о. На порядокъ школьно-экономическій; 2-о. Школьно-расположительный (*manipulacujny*); 3-о. Школьно-полицейный.

Порядокъ школьно-экономическій зависить на добромъ установленію і промислѣ его въ потребный снарядъ. Порядокъ школьно-расположительный зависить на добромъ способѣ употребленія лишне нечисленнаго снаряда школьнаго. Порядокъ школьно-полицейный зависить на содержанію наказанія школьнаго.

1-о. До школьно-экономическаго порядка надлежитъ, да домъ школьный создавъ будетъ по приписамъ политическаго устава школьнаго и слѣдующимъ школьнымъ снарядамъ промисленъ: а) Столикомъ, кресломъ или столцемъ для учителя о единъ степенъ или два по обстоятельствомъ поднесеннымъ. б) Лавками, чернильницами, песочницами для обученія сидѣнія и соблюденія книжокъ и писанія способными. в) Табелъ великую, букварную, крашаную для познанія ранствовація буквъ или писменъ, г) Таблицу деревяную, черную, великую съ одной стороны червлеными чертами проведенную для составленія буквъ, съ другою гладкую для писанія щетовъ, то само многожды подобными малыми табличками. д) Табличками малыми до складованія буквъ. е) Букварями или грамматиками, катихисемами, книжками о должностяхъ подданныхъ ко своему Монарехъ и правилами школьными.

2-о. До порядка школьно-расположительнаго надлежитъ, дабы дѣти въ школу приведенни слѣдовательно по вице исчисленныхъ табеляхъ, таблицахъ и книжкахъ докладно устроено были, а такъ въ лавкахъ на извѣстныхъ и неотмѣненныхъ мѣстахъ порядочно усаженни были и до науки изъ различныхъ источниковъ возбужденни: а) въ познанію буквъ добръ утверждени и право познавшіи; б) должны уразумѣти раздѣленіе и различіе оныхъ съ таблицы

крашапой, великой, а затѣмъ в) начнутъ учиться составлять буквы на таблицѣ великой почертанной, послѣ приступятъ до складовъ на табличкахъ малыхъ; г) начнутъ читать на букваряхъ, съ коихъ могутъ также познати часто число славенское, гражданское и арабское и оное на таблицахъ составлять. По уконченію грамматики имѣютъ учиться: д) на память науки съ преписанной книжки, кажихися малаго нарицаемаго; притомъ также е) должностей подданныхъ ко своему Монарху съ книжицы, съ причини познанія ихъ издавной, и того самого на память учиться будутъ; далѣе ж) именовъ главныхъ и числительныхъ.

Тыя выше исчисленныя предмѣты устанавливаютъ цѣлый обводъ школы нашей, парафіяльной, по коихъ усовершенныхъ окончится теченіе воспитательное юношества селскаго. Для пользы въ употребленію взаимномъ дѣти учиться могутъ полскаго читанія и писанія.

3-о. До порядка школьно-полицейскаго надлежитъ, дабы въ умысли дѣтей парафіяльныхъ чистое нравоученіе вкореняемое было, въ своихъ предѣлахъ сходственно ко издаваемымъ правиламъ для школъ парафіяльныхъ Епархіи Перемиской тѣсно удерживанное было. Изъ общаго устава происходятъ единственныя обязательства и тако для учениковъ, яко и учителей. Обязательства изъ устава общаго учениковъ ради происходящія раздѣляются на должности: 1-о. ко Богу; 2-о. ко ближнимъ; 3-о. къ намъ самимъ.

1. Изъ должности благодарности Превисочайшаго Божества за бытіе, сохраненіе и безмѣрный промыселъ должны дѣти обою пола: а) На божественной Литургіи ежедневно нише въ означеномъ времени, если тая токмо чрезъ мѣстнаго пароха пѣтая или читаная будетъ, надшіи на колѣна парами, поющіи по обстоятельствамъ заложенныя оди и пѣсни¹⁾ смиренно и благоговѣнно. б) Ежедневно въ дому востающіи и легающіи, предъ обѣдомъ, по обѣдѣ, предъ вечерю и по вечера, также въ школѣ предъ наукою, по науцѣ обыкновенныя до каждаго обстоятельства сходственно преписанныя молитвы смиренно и благоговѣнно отгово-

¹⁾ zaintonowane hymny i pieśni przez nauczyciela.

ривати. в) На публичныхъ Набоженствахъ, литіяхъ обыкновенныхъ, яко и на случайныхъ во извѣстномъ намѣреніи отъ властей височайшихъ наказанныхъ, съ неотмѣпнымъ намѣреніемъ, смиреніемъ и благовѣніемъ пребывати и все, что имъ отъ пароха или учителя предложено будетъ, охотно и порядочно исполняти должны суть. г) Въ пятиише назаченыхъ предѣлахъ исповѣдь святую отправити.

2. Изъ обязательства ко ближнимъ происходящаго должны суть: а) Почтеніе, вѣрность и повиновеніе своему Монарху, господствомъ властелиномъ, родителямъ, священникомъ, учителямъ, сродственникомъ, сосѣдомъ и такожде людемъ чуждыя вѣри, исповѣданія и обрядовъ. б) Его величеству Императорному надлежитъ почтеніе, вѣрность и повиновеніе за височайшее покровительство, содержаніе въ пародахъ ему отъ превисочайшаго Бстества врученыхъ соумиренія, соединенія, цѣлости, безъопасности добра повешественнаго (rowszechnego) и особенныхъ свойствъ всякого, яко и за защищеніе вѣри святыя и за просвѣщеніе мира чрезъ благополучное установленіе училищъ парафіяльныхъ, которіи суть особливѣйшимъ даромъ и удѣломъ щедротъ и благодати Его Пресвѣтлаго величества. в) Владѣтелямъ и властелиномъ за безъпосредственный покровъ въ исполненіи, совершеніи намѣреніи Его величества. г) Родителемъ за рожденіе ихъ на свѣтъ, воспитаніе и тѣлесную пищу. д) Священникомъ за облаченіе ихъ одеждою свѣтлою вѣри святыя и удѣлъ бранна душевнаго, которымъ наснищены алкати и возжаждати на вѣки не будутъ. е) Учителямъ за произведеніе ихъ изъ грубой простоты, отвореніе имъ свѣтлости человѣческой, а имени добрыя славы человіколюбія. ж) Сродинкомъ и сосѣдомъ за союзъ ввѣреной крови и взаимнаго сожитія. з) Ицовѣрцомъ за показаніе благодарности всевысочайшему сотворителю, яко они суть съ нами равнымъ дѣломъ.

Пространѣйшую и доказателнѣйшую науку о чести и повинности вѣрности получаютъ дѣти съ дѣлаца должности подданныхъ ко своему Монарху изданнаго.

3. [З обовязку зглядом себе самихъ мають діти]: ¹⁾

¹⁾ Пропущено в руськѣмъ текстѣ.

1) житіє и здравіє свое собственное соблюдати; 2) сили душевныя свои укрѣпляти и украшати.

1-о. Житіє и здравіє соблюдутъ, когда 1) пици и питія укрѣпляющаго по мѣрѣ употреблять будутъ, якоже 2) забавъ житію и здравію опасностію грозящихъ убѣгутъ.

Изъ того происходитъ: а) Хлѣба недопеченаго и брашенъ недоваренныхъ, овощей незрѣлыхъ, до конхъ дѣти частѣе бывають похитители, по напрасномъ загрѣшии или запотѣнію студеною водою обливающи ся, необыкновенныхъ и горячихъ питій употребленія, которыя часто различныя слабости и болѣзни причиняють, прилѣжно стерегчи ся могутъ. б) Бѣганія по стогнахъ, огородахъ, кимитирахъ до загрѣнія, забавъ понадъ водами, ставами, рѣками, кладязями, вивозами, вѣшанія ся по плотяхъ и лѣторосляхъ, лаженія по звопыцахъ, покровахъ домашнихъ, високихъ деревьяхъ за птицами, по езерахъ, водахъ за рыбами, слясканія въ зимѣ по ледахъ и льдахъ непредназначенныхъ забавахъ, которіи бы имъ опасностію здравія и уязвленія грозили, а найначе часто и смерть приближити могли, стерегчи ся должны.

2-о. Силы своѣя души укрѣпляютъ и украсятъ: а) когда то все, что имъ отъ катихити и учителя предложено и изяснено будетъ, прилѣжнымъ вниманіемъ часто повтарающе въ доброй памяти удерживати усплуютъ; б) обученныхъ предмѣтовъ благочестія и правоученія касающихся въ дѣлѣ исполняти будутъ.

1. Примѣчай. Дѣти, которыя тыя выше исчисленыя своя обязательства прилѣжно и чистосердечно исполняти будутъ, заслужатъ себѣ на славу и награжденіе, противно же поступающіи примутъ безчестіе и наказаніе.

2. Примѣчай. Въ удѣлѣ награжденія и размѣру наказанія по политическомъ школьномъ уставу и способствующимъ припискамъ поступати надлежитъ. Изъ общаго устава касающагося вкорененія и удерживанія правоученія въ умыслахъ юношества школьнаго проистѣкають для учителей крайныя слѣдующія одолженія, дабы 1) учителя на вышеисчисленныя обязательства ввѣренаго имъ юношества школьнаго прилѣжно чувствовали, якоже 2) къ конечному испол-

пенію оныхъ юношеству школьному по силамъ своимъ до-
помогали.

Должности, которыя кромѣ чина учителя у управ-
ленія чина пѣвчаго прилѣжному ихъ усовершенію вручен-
ныя, упимають имъ силу, способности и упрямства (*zgrę-
szności*) возрѣнія тѣсно во вся обстоятельства касающіяся ся
наравоученія юношества школьнаго; по совѣту той приро-
дной невозможности устанавливаются:

1-о. Изъ собранія обоюго пола юношества школьнаго
единственныхъ талантовъ, добрыхъ нравовъ и дозрѣлаго
вѣка юношы и дѣвицы чрезъ учителя за согласнымъ по-
разумѣніемъ мѣстнаго пароха яко безъсредственныхъ
школы дозырателей за предостерегателей или смотрителей
и за предостерегательницъ или смотрительницъ избраны были,
тѣхъ примѣнительному оку болше яко пять юношей предо-
стерегателемъ, только дѣвицъ предостерегательницамъ вру-
чено будетъ.

2-о. Ихъ должность будетъ имѣти прилѣжное внима-
ніе на наблюденіе по правиламъ школьнымъ дѣти своя
своему смотрѣнію врученныхъ въ дому, на пути, идуціи до
школы, изъ школы, предъ школою, въ школѣ, при церквѣ,
въ церквѣ и по школѣ.

3-о. Если бы предостерегатель и предостерегательница по
конмъ изъ учениковъ что худого и пренесанымъ прави-
ламъ противнаго усмотрели, о томъ абіе за пришествіемъ
въ школу учителя довести имуть, дабы сходственно къ пра-
виламъ школьнымъ по мѣрѣ своего поступка наказанъ
и указненъ былъ.

4-о. Дабы же предостерегатели и предостерегательницы
изъ правилъ своихъ должностей не переступили, будутъ
два лица найвѣрнѣйшія и знаменитыя правами съ обоюго
пола учениковъ за предостерегателя предостерегателей и пре-
достерегательницу предостерегательницъ избранни; тѣхъ дол-
жность есть тая самая взглядомъ предостерегателя, каковая
предостерегателей взглядомъ прочнихъ учениковъ.

5-о. О преступленіяхъ чрезъ предостерегателей содѣя-
ныхъ волно будетъ подчиненнымъ учителю довести, за ко-
торіи предостерегатели два кроти заномѣли будутъ, а по-
слѣ по трехъ обличеніяхъ свой чинъ достоинства лишатся.

6-о. Дабы дѣти незнаніемъ правилъ изъ пополненныхъ пороковъ не извиняли себе, надлежитъ, дабы каждой недѣли нарочитаго дня въ наукѣ катихисовой по вечерни въ присутствіи катихити и па вечерны собранихъ парафіановъ приписаніи правила школьныя чрезъ учителя голосно и докладно читаны были, а то для того, что бы робители, еродницы и сосѣди знали, како дѣти обходяти ся имѣють, такожде въ дому предостережни !! наказати могли.

Изъ обязательства учителей въ прилѣжной и дѣйствительной помощи дѣтемъ ко исполненію више нечисленныхъ ихъ должностей происходить, дабы учителя юношество школьное своему покровительству врученное въ предметяхъ обучительныхъ по преписаннымъ книжкамъ въ иише назначенныхъ часахъ лучше украшали, невозможно то есть, дабы учитель въ школѣ, до которой великое число юношества собирается въ означенныхъ до науки часахъ о предпріятіи, отъ всѣхъ дѣтей заложеномъ, уроку самъ себе побѣдiti могъ, убо дабы ¹⁾

1. Тѣи дѣти, коимъ смотръ правоученія прочіихъ провидѣнныхъ дѣтей есть врученъ, такожде тѣхъ самыхъ предъ начатіемъ науки заложенаго урока вислушали, а о томъ учителя чрезъ расписи прилѣжанія (или такъ названія Скары), для того по здѣ приданнаго взора установлени, или которіи еще ишега: не знаютъ, особливо изъ женскаго пола.²⁾

2. Хотя себе учитель съ поданныхъ скарь о веществѣ (rzeczewistości) самоувѣритися, единого и другаго ученика или многихъ по обстоятельству заложенаго урока самъ вислушаетъ.

3. Изъ причины той должности получаютъ више именованіи предостерегатели и предостерегательницы (censurowie i censorki) чинъ достоинства слушателей и слушательницъ (wysłuchaczów i wysłuchaczek, czyli awdytorów i awdytorek); предостерегатели же и предостерегательницы предо-

¹⁾ sam przez się przekonać się mógł, wypada więc, ażeby :

²⁾ Пропущено: podług tu załączonego wzoru urządzone, lub którzy jeszcze pisać nie umieją, a osobliwie z żeńskiej płci, tymczasowo ustnie zawiadomili.

стерегателей, коихъ будетъ должность врученныхъ себѣ предостерегателей и предостерегательницъ уроки выслушати, получать чинъ достоинства слушателя слушателей, женскаго же пола слушательницы слушательницъ.

Примѣчай. Прилѣжно здѣ учитель внимати долженъ, дабы дѣти въ даваніи разсужденій или изреченій изъ выслушанныхъ уроковъ дарами обдарени не были (podarunkami nie uwodzili się).

4. Изъ крайныхъ росписовъ слушателей установитъ учитель мѣсячный суммаричный краткій роспись, по формуляру више способомъ заведенія школъ парафіяльныхъ присовокупленный, прилѣжанія и правоученія юношества школьнаго каждаго пола особеннаго и таковыи изъ причини каждаго мѣсяца каждому пароху мѣстному или непосредственному школы дозирателю для дальшаго употребленія вручить.

5. Для отрады труда учителя надлежитъ уроки такъ раздѣлити, дабы дѣти молодшіи одного предмета все купно, старшіи же своего такожде училися; когда бы обучая по единому, особенно, по колико дѣтей безъчисленный себѣ трудъ причинилъ.

6. Дабы дѣти знали, когда имуть до школы собиратися, надлежитъ имъ возвѣстити удареніемъ звона на то опредѣленнаго, понеже яко юношы, что нижше изъ раздѣленія времени покажется, въ особенныхъ, а дѣвицы такожде во отмѣнныхъ часахъ до школы собиратися будутъ и для того, гдѣ то быти можетъ, въ отмѣние звоны на отмѣнный полъ звонити потреба.

7. Довѣдиванія ся о часахъ школныхъ и звоненіе школьное отъ слушателей на перемѣни на седмицы удержовано быти имать.

8. Дабы себе учитель увѣрити могъ, которіи дѣти въ школѣ находилися, а которіи ни, имать ежедневно рано и по полудны, предъ или по наукѣ школьной прочитати розписъ прилѣжанія и въ той часъ дѣти неприсутствующи, яко и тѣ, которіи позднѣи пришли по наставленію въ роспись прилѣжанія записать. Дѣти же на прочтаніе своего имени и прозвища должны отозватися словомъ „есмъ“ или „здѣ“; смотрѣти на тое учитель имѣеть, дабы

одніи за другихъ не отзывалися. Сурово здѣ остерегается учителей, дабы чрезъ доданую више себѣ описаннымъ способомъ помощь въ свойственной своей должности обученія и взиранія въ нравы юношества себѣ не похлѣбствовали, но со усердіемъ таковой свой трудъ собственнымъ добрымъ примѣромъ умножили; и отъ туду такожде происходитъ, дабы во время часовъ школьныхъ куда индѣ не отдалялися, но въ томъ времени случайную каковую услугу пѣвца касающуюся ся чрезъ вспомошника, коимъ быти можетъ понамаръ или единъ съ учениковъ исполняющій.

Въ особливыхъ своихъ должностяхъ довѣдается: учитель съ приданнаго здѣ наставленія, для учителей школьныхъ изданнаго, по коему во всѣхъ взглядахъ, неходствахъ докладно наблюдать себе долженъ.

Что касается времени для училищъ парафіяльныхъ установленнаго: 1) Цѣлое теченіе года школьнаго называется годомъ школьнымъ періодическимъ. 2) Таковой раздѣляется на два годовыя теченія. Годъ школьный періодическій заключаетъ въ себѣ 10 мѣсяцевъ и дней 24, а затѣмъ единственныя теченія изъ 5-ти мѣсяцевъ и 12 дней слагатися будутъ. 3) Теченіе школьное начинатися будетъ каждаго года порядочно отъ 5 дня Септемврія, а состояти будетъ до седмнадцатога февруарія, въ 819 отправится розыскъ (examen) генеральный первополъ годовый. 4) Теченіе же другое начнется 21 Февруарія, окончится 29 Юля, 30 же и 31 Юля отправится розыскъ другій полъ годовый. 5) Отъ 1 Августа начнутся вакаціи и состояти будутъ до 5 Септемврія. 6) Наука школьная въ особенныхъ предмѣтахъ имѣетъ быти поздѣ приданномъ седмицѣмъ роздѣлѣ времени отъ катихитовъ и учителей юношеству школьному удѣлена. 7) Всѣ недѣли и парочитіи дни свободни суть отъ науки школьной; въ тѣи однако на набоженствѣ, тако ранномъ, яко и вечерномъ, также и на катихисеѣ дѣти школьніи находятися имуть. 8) Въ теченіе года школьнаго юношество школьное одолено есть 5 кратъ исповѣдь святую въ слѣдующихъ дняхъ отправить: О Успеніи пресвятыя Богородицы, Соборѣ Архистрастига Михаила, Рождествѣ Христомъ, предъ Пасхою и Сошествіи святаго Духа. 9) При конци каждаго мѣсяця имѣется подавати отъ учи-

тези росписъ прилѣжанія и правоученія юношества школьнаго по приданному формуляру до мѣстнаго пароха яко безъпосреднаго дозирателя школы. 10) Каждаго мѣсяця ¹⁾, тоестъ при концѣ мѣсяца Марта и Септемврія вещественный росписъ тѣхъ дѣтей, которіи въ продолженію того времени до школы прилѣжно не ходили, до грунтовнаго господства, дабы нынѣшнее расположеніе взирательное въ преписанныхъ своихъ правилахъ особенныхъ къ заведенію возраста и умноженію училищъ парафіяльныхъ совершенный конецъ пріяти могъ; парохы яко безъпосредственніи училищъ дозиратели по чину возванія своего на слѣдующія два обстоятелства чувствительное дѣйствіе и прилѣжное око имѣти будутъ, дабы: 1-о. все тое, еже ихъ самыхъ касается, прилѣжно и примѣрно исполняли; 2-о. учителей до прилѣжнаго и чистосердечнаго усовершенія собственныхъ должностей возбуждали и наклоняли.

1-о. Изъ должности безъпосредственнымъ школъ дозирателемъ и кучно катихитомъ собственно происходитъ, [абн]: а) Абіе по пріятію нынѣшняго розположенія юношество обою пола до школы опредѣленное до той више описаннымъ способомъ завели. б) Юношество школьное уложителными табличками и книжками одарили. в) До пріятія науки оныя изъ различныхъ источниковъ возбудили. г) Катихисеу въ више преписанныхъ часахъ обучали и издѣланныхъ съ того единственныхъ вѣсовъ чистосердечное правоученіе въ нихъ вкореняли. д) Юношество школьное до слушанія пабоженства и отправленія псовѣди святой въ опредѣленныхъ предѣлахъ приготовляли, возбуждали и нагаляли. е) Негодности учителей (nieudolności) въ нѣкакихъ предмѣтахъ обучительныхъ, яко и неприсутствія ихъ въ школъ изъ причини слабости, хождеція на методику или иной важной сами собою заступовали, наконецъ ж) Пренятія заведенія и возраста училищъ задержаніе положенное (tamę kładące) више о заведенію школъ особъ нечисленныхъ правилъ способомъ необходимо подъ собственнымъ отвѣтомъ удаляти старался.

2-о. Изъ должности взора чистосердечное и прилѣжное усовершеніе должностей учителей свойственныхъ над-

¹⁾ Każdego pół roku, to jest z końcem miesiąca marca i września.

лежить, дабы безъпосредственно школь дозиратели добрѣ увѣрени были: а) Всѣ ли опредѣленные дѣти до школы заведенныя ходять? б) Учитель ли до науки назначенаго часа порядочно наблюдаетъ? в) Дѣтей ли всѣхъ предмѣтовъ преписанныхъ учить? г) Дѣтемъ ли предналежитимъ способомъ правоученіе вкореняетъ? д) Въ размѣрѣ ли награжденія и наказанія надлежито поступаетъ? е) Росписи или названіи каталоги прилѣжанія въ вещи самой наблюдаетъ?

Пространѣшее знаніе своихъ должностей получаютъ безъпосредственно дозиратели школь изъ наставленія для мѣстныхъ пароховъ преписанныхъ, которое всякому пароху не за долгое время вручено будетъ.

18. *Обіжчикъ деканату з увагами до „взірцевого плану“.*
22 червня 1818.

Plan wzorowy dla szkół powiatu tuteyszego stosownie do polityczney ustawy szkolney zrobiony komunikuje się wwjmci xx. bezpośrednym dozorcem szkół parafialnych tym końcem, ażeby

1-o. Každy swą względną szkołę parafialną podług tego uregulować i utrzymywać starał się, co czyni, gdy a) wszystkie dzieci parafialne obojga płci od lat 6 do 12 podług metryki w alfabetyczny katalog wciągnie i one do szkoły w planie opisanym sposobem zaprowadzi; gdy b) szkołę swą potrzebnemi tabellami i tablicami, pisowniami, książkami zaopatrzy; gdy nareszcie c) na wykonywanie szczegółów co do porządku i czasu ninieyszem planem przepisanych pilnie czuwać będzie.

Tabell bukwarycznych dużych i małych, tudzież przepisanych książek może każdy nabyć w szkół - dozorowym urzędzie powiatowym; tablice zaś duże i kilka małych drewnianych do poznawania liter i pisania liczby można kazać sobie zrobić stolarzowi za dowolną ugodą.

Co się tyczy wykazów pilności, czyli tak zwanych errat, tudzież instrukcyi dla nauczycielów, iakoteż i tygodniowego podziału godzin, takowe dla rozlicznych urzędowych zatrudnień ieszcze nie są skończone, lecz w krótce urządzone i nadesłane będą.

Tym czasem iednak stanowi się podział godzin naukowych następujący :

1-o. Od 7 godziny do 8 z zrana uczyć się będą poznania liter i składni początkowe dziewczęta, od 8 zaś do 10 tegoż samego przedmiotu początkowe chłopcy. Ponieważ zaś więcej będzie dziatwy początkowej, iak dawniejszey, a zatym stosownie do polityczney ustawy szkolney przedpołudniowe tylko prelekcji do tegorocznych wakacyi odbywać się będą, popołudniowy zaś czas każdego dnia będzie wolny od nauki szkolney.

2-o. Te dzieci, które iuż w przedmiotach naukowych dalszy postęp zrobiły, mają się uczyć w tych samych godzinach swoich porządkowych przedmiotów.

3-o. Jeżeli kapłan będzie z intencją mszy ś. w powszechny dzień, tedy takowę ma mieć o godzinie 8-ney, a to tym końcem, ażeby dziewczęta po szkole, chłopcy zaś przed szkołą, takowey słuchać mogły.

4-o. Załączony plan wzorowy ma być co do słowa przepisany i w szkółkach parafialnych od tyczących stron ściśle zachowany. Ponieważ że nie wszyscy diacy są w stanie zrozumieć go, a zatym takowych w tey mierze oświecić należy.

5-o. Zaraz po odebraniu ninieyszego planu szkoły parafialne zaprowadzone i w niem wyszczególnianym sposobem utrzymywane być mają. Ciężki ten obowiązek poleca się gorliwości wwjmei xx. parochów i kooperatorów, po których spodziewać się można, iż dla utrzymania zaszczytnego imienia dozorców szkół i zasłużenia sobie na dalsze względy które im od rządu są zabezpieczone, swej pracy i usilności oszczędzać będą, a to tym pewniey, że po szczęśliwie w miesiącu przyszłym rb. przedsięwziąć mającey wizycie powiatowo-dozorczej ci dusz starownicy, którzy sobie z zaprowadzenia i utrzymywania szkółek parafialnych podług przepisanego planu wzorowego na szczególne względy zasłużą, zaraz po ukończoney wizycie od powiatowego szkół dozorczego urzędu przez konsystorz w. cesarsko-królewskim rządom krajowym przedłożeni będą.

Ninieyszą odezwę wraz z planem wzorowym za odebraniem zaraz przepisać i bez najmnieyszey zwłoki natychmiast daley expedyować należy, a to tym końcem, ażeby przed wi-

zytą i wakacyami szkółki parafialne przynajmniej zaprowadzone być mogły; zatrzymujący je więcej na[d] ieden ściśle odpowiedzialny będzie.

Nahorce dnia 22 czerwca 818.

19. *Обіжник деканату з докорами духовенству по кількій візитації. 24 серпня 1818.*

Z wizyty szkolney w miesiącu lipcu rb. w dekanacie tu-teyszym przedsięwziętey widocznie okazało się, że niektórzy parochowie y kooperatorowie swe szkoły parafialne z przy-kładną gorliwością zaprowadzone w obrębach planu wzorowe-go pilnie utrzymują; inni zaś prawie iak z musu y obawy kary ten ważny obowiązek pełniąc ledwie co tylko iakie ślady zaprowadzoney szkoły pokazali, a przeto w remanencie defektów tycząc się uzupełnienia aktów szkolnych ieszcze do-tychczas pozostają.

Szczególnie spostrzeżone defekta są te:

1-o. W niektórych szkołach całkiem ieszcze osobny pro-
tokół szkolny nie jest prowadzony, w innych zaś wprawdzie
znaydzie się takowy, lecz poczęści defektowy; że 2-o. Przepi-
sany plan wzorowy co do porządku y czasu bardzo się rzadko
gdzie zachowuje. Wina ta spada na dusz starowników, gdyż nie-
wreż którzy diacy o niezachowanie porządku y czasu percypow-
wano dpowiedzieli, że od swych xsięży o tym nie słyszeli; że
3-o. Wykazu dziatwy oboygą płci do szkoły zaprowadzoney, po-
dług obwieszczzonego wzoru stosownie do polityczney ustawy
szkolney §. 13. rozdz. III. urządzonego, nie okazali, lecz chodzącą
dziatwę do szkoły na nizezemnych szpargałach opisane pre-
zentowali; że 4-o. Katalogu dziatwy do szkoły chodzący pod-
ług N-ru porządkowego, N-ru domu, podług ilości lat czyli
wieku dzieci alfabetycznym sposobem urządzonego wizytato-
rowi podług zalecenia ddto 5 lipca rb. do licz. 7 ztąd wyda-
nego nie przedłożyli; że wreszcie 5-o. Na trudności w zapro-
wadzeniu szkólek narzekali, a środków planem wzorowym co
do zaprowadzenia szkół przepisanych nie używali.

Nieuzupełnienie to przepisanych szczegółów szkolnych
w tem pierwszym razie tyczących się dusz starowników prze-

bacza się, lecz po ukończonych wakacyach, a szczęśliwie zaczęty kursie pierwszym takowe iak naypunktualniey wykonywane bydź mają, gdyż w przeciwnym razie po odkrytey podczas przyszłej wizyty szkolney (która z końcem pierwszego kursu nieuchybnie nastąpi) niezupełności teraz uchybionych szczegółów wina y odpowiedzialność nie diaków (którzy ieszcze nie są kwalifikowanymi), lecz dusz starowników przypisana będzie, a zatym rekommenduje się, obowiązue i zaleca dotyczczac oziębłym, ażeby za wzorem pierwszych przykładowych dusz starowników idąc w gorliwości co do zbawienego dzieła szkoły porównać się starali.

Jmci xx. parochowie, kooperatorowie, którzy ieszcze katalogów dziatwy szkolney wyż opisanym sposobem urządzonych wizytatorowi szkół powiatowemu nie przedłożyli, takowe zaraz po odebraniu niniejszego zalecenia do urzędu względnego szkół dozorczego nadesłać mają.

Nahorce d. 24 augusti 818.

20. Обійник деканату з оказівками, яких треба придержувати ся в новім шкільнім році. 31 серпня 1818.

Ponieważ pięcioletniowe wakacye, które podług zalecenia ztąd pod 28 lipca r. t. do licz. 9 wydanego iuż z dniem 5 września r. b. kończą się, a że 6 wypada niedziela, przeto aż 7 września r. t. szkoły parafialne ordynaryinie rozpocząć się mają. Dnia 6 września, to jest w niedzielę przed rozpoczęciem się mającą szkołą powinni dzieci szkolne, które ieszcze dotychczas naznaczoney spowiedzi nie odprawili, nieuchybnie za wydanemi kartkami tę odprawić. Dzień, miesiąc y rok, którego dzieci szkolne w 5-ciu naznaczonych terminach spowiedź odprawiać będą, ma bydź w protokole szkolnym zanotowany, a to tem pewniey, że podczas wizyty szkolney każdy duszstarownik zapisanemi terminami przez dzieci odprawionej spowiedzi legitymować się będzie obowiązany.

Ażeby podczas w tem roku odprawionej wizyty szkolney poniekąd spostrzeżony i iuż pod dniem 24 sierpnia r. t. do liczby 12 w niektórych obowiązanościach obwieszczony nieporządek za szczęśliwie rozpoczętym kursem 1-m w dobrą manipulacyę szkolną zamienić się mógł, stanowi się:

1-o. Przed rozpoczęciem szkoły rzetelny wykaz podług wiadomego już wzoru był urządzony i podług tego dziatwa oboiey płci tak ta, co już do szkoły chodziła, iak też i podług najwyższych rozporządzeń za zdolne kwalifikowana, do szkoły natychmiast wezwana była.

2-o. Przeciw uporczywym w posyłaniu swych dzieci do szkoły rodzicom mają być użyte środki, o sposobie zaprowadzenia szkoły planem wzorowym przypisane, przeto, jeżeli z przyczyny zaniedbanego użycia tychże środków kwalifikowana dziatwa szkołę zaniedba, cała winą i surowa odpowiedzialność na względnego duchownika spadnie.

3-o. Wyż namieniony wykaz ma być każdego miesiąca de novo urządzony w swych rubrykach podług daney przytem informacji dopełniony i w aktach szkolnych pełnie zachowany, a to tem końcem, ażeby podług miesięcznych wykazów rzetelne, półroczne tabelle do dominium i do względnego urzędu szkół dozornego mogły być urządzone. Szczególne wykazy miesięczne podczas wizyty szkolney mają być przedłożone.

4-o. Porządek szkolno-manipulacyiny do dalszego w tey mierze rozporządzenia konsystorskiego ma się [ten] sam zachować, który jest planem wzorowym przepisany.

5-o. Nauka szkolna ma się dziać w swych przedmiotach podług tu załączonego podziału godzin tak iednak, aby w tym kursie starsze dzieci oboiey płci przed południem 3 godziny, to jest od 8 do 11, młodsze zaś po południu 2 godziny od 2 do 4 godziny do szkoły chodzili.

Przez starsze dzieci rozumi się tu 1 oddział tych dzieci, które już pewne początki nauki szkolney mają; przez młodsze zaś 2 oddział rozumieją się dzieci, które pierwsze początki biorą, a zarazem i te, co dopiero do szkoły zaprowadzone będą. Zrobienie oddziałów poleca się w tem początkowym razie rostopności duszstarowników za zgodnym porozumieniem się z nauczycielami, którzy te dzieci kształcili.

6-o. Akta szkolne, a nayszczególniey protokoł rozporządzeń szkolnych osobny i protokoł odebranych z urzędu powiatowego drukowanych pism i książek szkolnych, odtąd ma być utrzymywany.

Nahorcie dnia 31 sierpnia 818.

21. *Обіжник деканату про шкільні підручники. 7 вересня 1818.*

Exemplarze katechizmu małego i powinności poddanych ku monarsze dla szkół narodowych powiatu tutejszego od jw. konsystorza nadesłane wielebnościom waszym stosownie do ilości dziatwy do szkoły chodzącej tym końcem kommuni-kuie się, ażeby każdy podług tu załączonego wykazu do swej szkoły przeznaczone exemplarze odebrał, takowe dzieciom, które już początki czytania z gramatyki powziely, doręczył i one podług tych przepisany porządkiem w oznaczonym czasie kształcił. Poiedyncze exemplarze tak katechizmu małego, iakoteż i powinności poddanych ku monarsze kosztują po 15 xr.

Doręczenie exemplarze imcixx. bezpośrednio szkół dozorecy w protokole przyiemu pism drukowanych szkolnych tym końcem urządzone pod datą doręczenia zapiszą, takowe dzieciom rozdada i wyż wyszczególnioną ilość pieniężną w oznaczonym czasie od stron odebrawszy do urzędu powiatowo-dozorczego podług protokołu za odebrany kwitem złożą.

Ponieważ niektóre pozniey zaprowadzone szkoły, tudzież dawnieysze, które świeżo dziatwę w przybytku dostały, tabell bukwarecznych i tabell do składni drukowanych potrzebować będą, a za tym po odebraniu tych za okazaną konsygnacją tu niezwłocznie udać się mają.

Załączone exemplarze po odebraniu tyczących się podług wykazu za recepisem odsyłane być mają, w którym recepisie powinny być oznaczone sztuki, wiele kto takowych ogółem odebrał.

Nahorec dnia 7 września 818.

22. *Обіжник деканату із вказівками, як поступати, коли шкільні будинки малі, або де їх і топліва нема. 18 надомста 1818.*

Ponieważ po niektórych miejscach dekanatu tutejszego domy szkolne nader szczupłe i nie mogące dziatwy do szkoły chodzącej umieścić znajduia się, po innych zaś żadnych nie ma, tudzież poniekąd brak opału kontynuowaniu i rozszerzeniu zaprowadzoney nauki szkolney tamą się stają i przeto zaradzając temu niedostatkowi do dalszego rządowego w tey

mierze rozrządzenia stanowi się, co następujące, ażeby 1-o. W tych miejscach, gdzie się szkółki szczupłe i liczbie dziatwy do szkoły chodzącej nieodpowiadające znajdują, na potrzebnym iednak ogrzaniu onych nie zbywa, dziatwa szkolna na poddziały tak uregulowaną była, iżby ieden oddział przed południem, drugi zaś po południu do szkoły zgromadzał się. Jeżeliby zaś od tych dwóch oddziałów ieszcze co dziatwy zbywało, tedy i trzeci oddział uregulowany iz zrana lub po południu na pewną godzinę w domu szkolnym dla powzięcia nauki umieszczony bydź ma. Rozumi się przez się, że oddziały nie podług wieku lub wzrostu, lecz podług pilności, pojęcia i postępów dziatwy urządzone w obrębach pilności i karności szkolney utrzymywane bydź powinny. 2-o. Azeby tam, gdzie żadnego domu szkolnego niema, naięcie zaś prywatnego wygodnego domu na tymczasową szkołę trudnym by było, tudzież gdzieby o opatrzenie i opalenie domu szkolnego niepokonana trudność ze strony gromad i gruntowych zwierzchności zachodziła, w tym przypadku bez żadnego względu szkoła kolejna ustanowioną była w ten sposób, iżby dla przykładu dwa lub trzy dnie do domu parocha pomimo wszelkiej subiekcyi, gdyż tu idzie o dobro powszechne, potym zaś do innych wygodniejszych domów tych rodziców, których dzieci do szkoły przyznaczone są lub aktu chodzą, dziatwa na naukę zgromadzała się. Będzie to wprawdzie z subiekcyą dla wszystkich stron, lecz w tak nagłej potrzebie innego środka obmyślić nie można; gdzieby iednak skuteczniey temu niedostatkowi zaradzone bydź mogło, nie zbrania się.

Idzie tu nayszczególniey o czas i okoliczności, które temu dobroczynnemu dziełu sprzyiają, pomyślność bowiem tego od naszej niesfatygowaney troskliwości, nieustającej gorliwości i czynnego przy wytrwałey cierpliwości, współdziałaniu wielce zależy, przeciwnie zaś oziębłość, gnusność, sprzyianie letkomyślnym i bezgruntownym zasadom, zniszczenie tego zbawiennego dzieła za zamiar mającym, przyspieszyłyby nam nieodpłakaną szkodę i niewynagrodzoną odpowiedzialność. Przewo przy wzajemney miłości braterskiej imieniem wysokich rządów i naczelney naszej władzy wielebnych waszych proszę, obliguję i oraz zalecam, byście zbawiennemu temu obowiązкови z powołania naszego na nas włożonemu wyż

określonym lub dogodniejszym iakowym sposobem zadość uczynić starali się, w przeciwnym bowiem razie [przy] wizycie szkolney odkryta oziębłość, gnusność i nieczynność bez żadnego względu i exkuzy w protokole wizytacyinym zanotowaną i naczelney zwerchności szkolney przedłożoną być musi.

W Nahorcach dnia 18-tego listopada 818.

23. *Обіжник деканату про сумний вислід візитації що до стану шкіл у куликівському деканаті. 10 мая 1819.*

Z wizyty szkolney w miesiącu marcu r. b. w połowie dekanatu przedsięwziętey widocznie okazało się, że szczęśliwie zaprowadzone szkoły parafialne przez oziębłość, nieczułość i zaniedbanie instrukcyi przepisów i rozporządzeń szkolnych niektórych dusz starowników, oraz bezpośrednich dozorców, tudzież diaków i nauczycielów z urostu spadaia i prawie do schyłku się zbliżaią. Spostrzeżone, w protokół wizytacyiny wciągnione defekta są następujące:

1-o. W niektórych przepisany i powagą jw. konsystorza zaakceptowany plan wzorowy co do porządku i czasu nietylko, że się nie zachowuie, ale nawet się nie znayduie. 2-o. Niektórzy dusz starownicy na jednym lub drugim zaleceniu, upomieniu i mniej czułym zachęcaniu parafianów, aby dzieci do szkoły posyłali, zaprzestaią, czulszych, planem wzorowym przepisanych środków nie używaią, a tak albo całkiem pomocy dominikalney w tey mierze dopraszać się zaniedbuią i opieszających w posyłaniu swych dzieci do szkoły rodziców nie donoszą, albo przerzeczoney na swe podanie pomocy używać nie chcą. 3-o. Wykazu dziatwy obojga płci do szkoły zaprowadzoney podług obwieszczzonego wzoru stosownie do polityczney ustawy szkolney rozdziału VII. §. 13 urządzonego nie okazali. 4-o. Katalogu dziatwy do szkoły chodzącey podług ilości wieku dzieci alfabetycznym sposobem urządzonego podług zalecenia de d. 15 juli 818 do liczby 7-mey ztąd wydanego nie przedłożyli. 5-o. Z tych mieysc, w których ani perswazyą, ani oświeceniem, ni też pomocą dominium zamiaru swego dopiąć nie mogą, o skuteczne wsparcie przez urząd powiatowo-szkolny do c. k. urzędu cyrkularnego nie udaią się. 6-o. (пропущене). 7-o. Z odprawionej [субіду] w pięciu naznaczonych

terminach kartkami imion dzieci wykazać się nie mogli. 8-o. W niektórych miejscach protokoły szkolne niedbale napisane, mylnie, z innymi rozporządzeniami pomieszane przekładali, a w niektórych nawet żadnych nie okazali.

Zapobiegając wreszcie temu nieporządkowi naysurowey zaleca się dozorcóm tych szkół, w których wyszczególnione defekta znajdują się, ażeby one iak nayrychley poprawić starali się, gdyż w przeciwnym razie ściagną na siebie niełaskę jw. konsystorza, położą tamę dalszey swey promocyi i nie uydą kar ustawami i zarządzeniami szkolnemi wymierzonych.

Nahorec dnia 10 maja 819.

24. Обіжник деканату домагаєть ся свідоцтв про моральність, здібність і сповнюванє обовязків дяко-учителів. 24 мая 1819.

Stosownie do przepisów polityczney ustawy szkolney potrzebno iest urzędowi powiatowemu wiadomość o persystencyi nauczycielów czyli diaków, ich moralności i zdolności do pełnienia obowiązków nauczycielstwa szkolnego. Dla przekonania się o pobytcie wzmiankowanych diaków i o własnościach do sprawowania urzędu nauczycielstwa nieuchronnie potrzebnych naznacza się termin na dzień 1-go czerwea rb. na godzinę 2 po południu. Przeto poleca się wwxx. dozorcóm szkół parafialnych, ażeby względnych swych diaków zaświadczeniami zaopatrzonych na wspomiany termin do Nahorec nieuchybnie wyprawili, w przeciwnym razie, któryby się temu rozkazowi powodować nie chciał, podpadnie nocie nieposłuszeństwa i niemiley rekomendacyi do wyzszej instancyi szkolney. W którey zaś parafyi żadnego dotąd diaka niema, o tym relacyę exofficio do urzędu powiatowego należy zrobić.

Nahorec die 24 maji 819.

25. Обіжник деканату назначає реченець шкільної візитації і вказує відповідні домаганя. 6 липня 1819.

Tyczącym się wwxx. parochom, kooperatorom, a oraz bezpośrednim szkół parochialnych dozorcóm czyni się wiadomo, że wizyta szkolna w połowie dekanatu, w którey ieszcze odprawiona nie była, dnia 19 juli rb. od Żoltanice rozpocząć

się ma. Wizyta ta podług najwyższych, świeżych rozporządzeń szkolnych bardzo ściśle przedsięwziętą być powinna; nade wszystko dociekano będzie, czyli parochowie i kooperatorowie stosownie do przepisów polityczney ustawy szkolney, zarządzeń konsystorskich i approbowanego ztąd wydanego planu wzorowego szczerze do dzieła szkolnego przychyliły się. Udarowane będą wycieczki tych, którzy ochraniać się zechcą tym, że w cerkwi ludowi parochialnemu dzieło szkolne zalecali i dzieci do szkoły posyłać nakazywali, jeżeli tylko polityczną ustawą szkolną y planem wzorowym przepisanych środków nie używali i tym się wynieść nie usiłują. Ostrzega się przeto, by każdy dusz starownik, osobliwie zaś ci, którzy nieporównanie mniejszą z rokiem przeszłym liczbę dzieci obojey płci do szkoły chodzących mają, wywody słuszne i rzetelne do zadyktowania w protokoł szkolny na pogotowiu mieli, gdyż w przeciwnym razie wina odpowiedzialności na nich samych spadnie. Do tej wizyty ma każdy dusz starownik za daną sobie pewną wiadomością od wizytatora szkół stosownie do polityczney ustawy szkolney rozdziału 20 §. 6 dominikalnego officialistę i wujta, oprócz tego kilka ludzi z gromady (pod naznaczonym w powyższym § strofem, który za odesłaniem protokołu do c. k. wysokich rządów krajowych nieuchybnie na nie przytomnych nastąpiłby) wezwać i wszystko w przepisany porządku na pogotowiu mieć. Ww. imei xx. dusz starownicy, w których szkołach wizyta szkolna już w przeszłym półroczu odprawiła się, niechay sobie nie tuszą uchybieniem zapadłej ostrości nowych najwyższych przepisów względem przedsięwzięcia wizyty szkolney i albowiem w tej mierze zarequirowani dowodnie z załączeniem pewnych allegatów o stanie swych szkół legitimować się będą musieli. Należy przeto usilnie czuwać na utrzymanie i pomnożenie dzieła szkolnego.

Nahorce die 6-te julii 819.

26. Обіжник деканату про приготування до нового шкільного року. 26 серпня 1819.

WWJX. bezpośrednim dozorcem szkół parafialnych dekanatu r. g. kulikowskiego. Ponieważ 5-o tygodniowe wakacje, które podług rozdziału 3-o aprobowanego planu wzoro-

wego dla szkół parafialnych dekanatu tutejszego przepisane-
go już z dniem 5-o września rb. kończą się, przeto dnia 6-o
września rb. szkoły parafialne ordynaryinie rozpocząć się po-
winny. W celu skutecznego zaprowadzenia i dawnych zapro-
wadzonych szkół parafialnych pomnożenie wwxx. bezpośredni
szkół dozorey mają zachować to, co następuje:

1-o. W poprzedzającą niedzielę, to jest 5-o września rb.
każdy dusz starownik katalog dzieci oboiey płci podług wy-
kazu tegorocznego od lat 6 do 12 do zwiedzania szkoły kwali-
fikowanych, iako też i tych, co dopiero oną zaczynać mają,
należycie podług wydanej ztąd w roku przeszłym informacyi
po imieniu i przezwisku urządziwszy po ukończonym nabo-
żenstwie ludowi parafialnemu, a mianowicie rodzicom i krew-
nym kwalifikowanych dzieci za poprzedniczą stosowną naukę
o dobrym wychowaniu dzieci przeczyta i do pilnego posyłania
do szkoły wyszczególnych dzieci rodziców i krewnych ze źró-
deł powodowania się woli Bożey, rozkazów rządów i własnego
dobra dzieci i rodziców, tudzież z sprzeciwia się Bożey i mo-
narchy woli, a przeto zaniedbania własnego dobra, a nareszcie
z nieuchybnie sciągnionej na się nagany zachęci i pobudzi.

2-o. Wyż zmiankowany katalog dziatwy oboiey płci do
szkoły kwalifikowanej po zrobionym ogłoszeniu w cerkwi za-
raz do zwierzchności grontowey z stosowną relacją o dopeł-
nieniu tego, czego naywyższe przepisy i postanowienia szkol-
ne pomnożeniu i rozszerzeniu dzieła szkolnego od dusz sta-
rowników wymagają, z uprzymym przepomnieniem się o prze-
pisaną polityczną ustawą szkolną skuteczną pomoc posyłaniu
dzieci do szkoły odeszle.

1-o. Dla ulżenia fatygi bezpośrednych szkół dozorców
w relacyonowaniu o dzieciach zwiedzanie szkoły zaniedbuią-
cych, dla uchilenia się od częstych narażeń grontowym zwierz-
chnościom i przełożonym gromad, a przeto do uniknienia
wszelkiego w tey mierze nieporządku będzie wkrótce stosow-
nie do przepisów pol. ust. szkol. ztąd odezwa od wszystkich
jurisdykeyonów dominikalnych obwód tutejszych szkół stano-
wiających zrobiona, ażeby z 2-eh lub 3-eh kandydatów od dusz
starowników względnym dominion proponowanych jeden nay-
zaufanszy na dozorcę szkolnego obrany i umocowany był,
którego obowiązkiem będzie niedbałe rozpustne dzieci do szkoły

napędzać i o posyłaniu do szkoły swych dzieci opieszłych rodziców do dusz starowników, a przez tych podług okoliczności do zwierzchności gruntowych donosić.

4-o. Z okazji niniejszego postanowienia będą obowiązani dusz starownicy za danym sobie ztąd powtornym obwieśzczeniem 2-ch lub 3-ch obyczajnych, pobożnych i do sprawowania tego obowiązku szykownych ludzi za kandydatów na dozorców szkolnych względnym jurisdikcyom dominikalnym proponować y od tych dopraszać się o zapewnienie, na piśmie dane, którego z tych za dozorcę oznawać, od zleconych mu obowiązków używać mają. Gdzie więcej wsi do iedney szkoły są inkorporowane, tam z kaźdey osobny dozorca szkoły powinien być obrany.

5-o. Przed zaczęciem szkół mają wszystkie dzieci spowiedź ś. za danemi i potem znow odebranemi i w aktach szkolnych pilnie zachowanemi kartkami odprawić, co 5 razy do roku w przepisanych terminach zachować należy.

6-o. Porządek szkolno - ekonomiczny, szkolno - manipulacyiny i szkolno - policyiny podług wydanego planu wzorowego, tudzież podział co do przedmiotów nauki i co do czasu ma się tak zachować, który w roku przeszłym kurendą pod dniem 31-go sierpnia do licz. 13 ztąd w dekanat wysłaną z załączonym wzorem podziału godzin w języku oyczystym przepisany był.

7-o. Porządne utrzymywanie aktów szkolnych, iako to protokołu rozporządzeń szkol., protokołu przyiemu i wydatku książek i pisowni szkolnych, rocznego wykazu dzieci oboicy płci od lat 6 do 12 do szkoły kwalifikowanych, miesięcznych wykazów pilności, tudzież wykazów półrocznych o stanie szkół parafialnych, nareszcie wykazow popisu dziatwy na examinach i kartek, zapewniających w 5-ciu przepisanych terminach odprawionej spowiedzi szkolney, iak naytroskliwszey pilności ww. imci xx. dozorców szkół parafialnych poleca się.

Nahorec die 26 augusti 819.

27. Обіжник деканату подає вказівки як виготовлювати екстракти про стан шкіл. 30 серпня 1819.

Stosownie do rozporządzenia względem zrobienia ekstraktów o stanie szkół parafialnych kaźdego roku 2 razy z koń-

cem marca i września od każdego parocha i kooperatora podawać się mających pod dniem 19-o kwietnia 817 do liczby 112 od jw. konsystorza wydanego, a ztąd pod 14 lipca 817 do liczb. 30 w dekanacie oryginalnie z załączonym wzorem i potrzebną informacją, zaleca się, co następuje, ażeby 1-o. Każdy dusz starownik takowy ekstrakt podług wiadomego formularza za drugie półrocze 819 r. należycie urządził. 2-o. Rubryki 3, 4-te, gdzie jest napisane imię nauczyciela, jego pilność, zdolność, obyczaje, z powodów, że ieszcze takowych nie mamy, oznaczył, resztc zaś wszystkie rubryki stosownie do napisów dopełnił. 3-o. Z tych ekstraktów podwójnie na arkuszu całym urządzonych ieden w swoich aktach szkolnych zostawił, drugi zaś do urzędu szkół powiatowo-dozorczezo na powyższy termin, to iest na 21 wrzesnia rb. bezzawodnie przysłał.

Ponieważ z tych wykazów ma się urządzić i przez jw. konsystorz wysokim c. k. rządóm krajowym przedłożyć summaryczny wykaz o stanie szkół parafialnych, z którego zdolność, pilność i gorliwość w pomnożeniu dzieła szkolnego szczególnych dusz starowników oczewiście się okaże, przeto przypomina się wielebnościom waszym świeżo ztąd wysłaną odezwę zaczęcie szkół w r. t. obwieszczaiącą i sposób zaprowadzenia i pomnożenia zaprowadzonych wskazującą, gdyż z rubryk porównywaiących rok terazniejszy z przeszłym, gdy się w roku terazniejszym okaże mniej uczniów, iak w przeszłym, będzie to dowodem oziębłości pilności i troskliwości dusz starowników.

Nahorec dnia 30 sierpnia 819.

28. *Витяг про стан жовтанецької школи в р. 1819.*
(Цяга стор. 59).

29. *Обіжник деканату про посиланє дяків на інструкцію до Нагорець. 1 грудня 1819.*

Pod dniem 9. września rb. do liczby 21 wszystkim bezpośrednim dozorcóm obwodu tuteyszego czule ztąd polecono było, ażeby swych diaków, a oraz tymczasowych nauczycielów parochialney dziatwy szkolney każdego miesiąca po dwa razy, to iest 15 i 30 do Nahorec na instrukcyę posyłali. Polecenie to dotychczas po większey części zaniedbane w dwoia-

kie mniemanie urząd powiatowo - dozorczy wprawia, że 1-o. albo względem bezpośredni szkół dozorczy o tym zaleceniu zapomnieli, 2-o. że diacy i tymczasowi nauczyciele w tej mierze powodować się im nie chcą. Pierwszy przypadek zwraca się do własnego powołania licznych w tej mierze rozporządzeń jw. konsystorza i do zaufania w ww. imci xx. bezpośrednich dozorcach położonego; drugi zaś do użycia czułych środków przeciw krnobrnym, opieszałym i nieposłusznym diakom i nauczycielom. Przeto stanowi się, ażeby 1-o. Ichmość xx. względnych szkół dozorczy swym diakom i nauczycielom powyższe termina instrukcyjne wcześniej przypominali. 2-o. O ich niemożności fizycznej dobrze się przekonali i przyczyny tej w protokole szkolnym rzetelnie zanotowali, że diak lub nauczyciel NN. dla słabości lub dla pewnej i niezwłocznej czynności parafialnej, lub wreszcie dla uporu i nieposłuszeństwa dnia 15 y 30 miesiąca NN. roku NN. na instrukcję do Nahorec udać się nie mógł lub nie chciał, ażeby nareszcie 3-o. W tym ich wcześniej przestrzegali, że każda niebytność na instrukcyi, na ważnej przyczynie nie fundująca się, i iedynie tylko z uporu i opieszałości pochodząca wzięciem pewnej części ich właściwych dochodów na fundusz ubogiej dziatwy względnej szkoły ukarany będzie. Niniejsze postanowienie zaufanej troskliwości wwimci xx. parochów szkół parafialnych poleca się.

W Nahorcach dnia 1 grudnia 819.

30. *Обіжник деканату приказує навчати дітуйі письма в руськійі і польськійі мові. 7 грудня 1819.*

Wysokie c. k. rzady krajowe życzą sobie, ażeby dziatwa obrządku naszego także pisać po rusku i po polsku uczyła się; z tych powodów poleciły też w. c. k. rzady krajowe jw. konsystorzowi, ażeby im corocznie požądane rękopisma z podpisaniem imienia i przezwiska piszącego ucznia, tudzież z zatwierdzeniem miejscowego dusz starownika przez konsystorz przesyłane były. Powodując się podpisany tej wysokiej woli one wwimci xx. dozorcóm poleca, a oraz zaleca, ażeby swą dziatwę szkolną nie tylko czytać, lecz i pisać uczyli. Przeto spodziewa się po troskliwości y gorliwości niektórych imci

xx. szkół dozorców, że mu takowe rękopisma podczas szczęśliwie rozpocząć się mającej tegorocznej wizyty szkolnej przedłożyć usilują.

W Nahorcach d. 7 grudnia 1819.

31. *Права її обов'язки жовтанецьких дяків. 21 мая 1820.*

Kontrakt dla diaków Żółtanieckich, mocą którego z iedney strony z w. imci x. Błońskim, parochem r. g. Żółtanieckim, z drugiey strony z prowizorami cerkiewnymi y urzędnikami wieyskimi, a zaś z trzeciey N. N. stanęła dobrowolna ugoda, a to w ten sposób: Strony wyrażone przyjmuję N. N. za diaka do cerkwi NN z wyrażonemi kondycyami:

1-o. NN. ma się pobożnie, przychilnie i iak nayuczciwey, co się tyczy nabożeństw cerkiewnych i innych do cerkwi należących, sprawować i te nayuczciwiey wypełniać, a to za radą w. imci x. Błońskiego, proboszcza mieyscowego, a w niedopełnieniu tych obowiązków w każdym razie oddalonym zostanie od służby diakowskiej bez naymieyszey zapłaty.

2-o. NN. ma się z gromadą, urzędnikami i z każdym człowiekiem iak nayuczciwiey, naygrzeczniey i obyczajnie, bez naymnieyszey pychi i noty na siebie mający, sprawować i obchodzić, inaczey w niedotrzymaniu tegoż od służby oddalonym zostanie.

3-o. NN. ma się powodować podług woli i rozkazów w. imci x. proboszcza Błońskiego, parocha Żółtanieckiego, co moment ma być na zawołaniu, co tylko wypadnie tyczącego się do obowiązków służby yego i to z naywieyszym uszanowaniem y uczciwością ku osobie nad sobą przełożoney, inaczey w niedopełnieniu czego od służby bezpłatnie oddalonym będzie.

5-o. NN. za dopełnienie wyżej wyrażonych punktów potrzebnych, tak cerkiewnych, iako też i od swego przełożonego rozkazów, ma wyznaczoną od gromady Żółtanieckiey podług patentu monarchicznego rocznych iego należytości i to będzie ani mniej, ani więcey pobierać, tym sposobem iak się tu wypisuje za usługi cerkiewne diakowskie, a to z tym dodatkiem, iczeliby w czym przestąpił lub nie dopełnił powyszich warunków, od wszystkiego odpadnie i wynagrodzonym nie będzie.

Za rok 820 temuż za diakowstwo:

1-o. Roczno od każdego gospodarza xr. 3. 2-o. Za czytanie Psalterzy nad umarłym starym x. 45. 3-o. Za pogrzeb z podzwonnym xr. 45. 4-o. Za parastasa 6 rocznych wiele będzie pierogów po xr. 3. drozszych, czasem i tańszych po xr. 2. 5-o. Parastas prywatny z pierogami xr. 12 iak czas drozszy. 6-o. Msza święta żałobna xr. 6. 7-o. Świętecznego z cerkiewney kassy xr. 18. 8-o. Od krztu dziecka wiele będzie kumów po xr. 1. 9-o. Wody święcenie x. 6. 10-o. Oley święty xr. 3. 11-o. Kolendy podczas Bożego Narodzenia po iednym pierogu i xr. 1. 12-o. Za czytanie 110 hramot wielkopostnych po g. x. 3. 13-o. Za chleb wielkopostny w piątku wiele będzie po xr. 3. 14-o. Za mały pogrzeb po xr. 6. 15-o. Podczas praznika rocznego pierogów trzecią część z parastasu wziąć ma. 16-o. Podczas Wielkanocy od każdego gospodarza iay parę. 17-o. We czwartek wielki przed Wielkanocą z parastasu pierogów wziąć ma po xr. 3, wiele mieć będzie. 18-o. Piotrowszczyzny syr i masło na świętego Piotra i Pawła część 3.

Punkt 5. NN. obowiązkiem będzie dzieci podług dobrowolney ugody między powyszemi stronami za wyznaczoną sobie pensją i ordynaryą uczyć, a to w ten sposób, podług wydanych ksiązek od jw. konsystorza po rusku i po polsku i iakie tylko reguły są i nadeysć mogą, a to obyczajnie, uczeiwie i iak naydoskonaley edukować i ćwiczyc dzieci, tak czytać, iako i pisać, toż samo dobrze rachować przyrzeka i obowiązuie się. NN., ieżeli który z dzieci podług ustaw iuż wydoskonalony będzie examen przed powyszym przełożonym odprawi i za wydoskonalonego uznanym będzie, natenczas ma temuż NN. dać attestat za approbatą w. imci x. Błońskiego, proboszcza Żółtanieckiego, że iuż tenże wyznaczone książki skończył, które mu oznaczone były, a za tę jego fatygę ma temuż student złożyć rynski ww., a to podług dobrowoley umowy i ugody, oprócz tu wyznaczoney ordynaryi korcy 3, a to iest: żyta korzec 1, jęczmienia korzec 1, owsa korzec 1. Pensyi roczney złotych rynskich 48 ww., iednakże z temi warunkami, ieżeli będzie dobrze dzieci pilnował, wydoskonalał i promował do dalszych szkół, a inaczey w niedopełnieniu tych warunków, iak by się przy examinie źle okazało, nie

tylko oddalonym zostanie, ale i najmniejszey nagrody nie otrzyma.

Na to wszystko strona z stronami powyszemi, nie umiejący pisać przez znak krzyża ś. podpisują się.

Dnia 21 Maja 820 roku. B. Włoński, paroch Żolt. mр. Daniło Hurало, wóyt + Далі йдуть підписи трьох присяжних, двох провізорів, двох домініяльних представників і трьох з громади.

32. Методика или правила для учителей въ обученію дѣтей въ школахъ рускыхъ сельскихъ.

§. I. О познанію писемъ.

1. Учитель долженъ знати, како оніи буквы все въ алфавитѣ табличномъ едніи по другихъ слѣдуютъ, великимъ и добрымъ почеркомъ на таблицы черной написать и дѣтемъ показати.

2. Начинаеть обученіе отъ буквъ самогласныхъ, по самогласныхъ слѣдуютъ прости, послѣ согласніи, на конецъ дъогласніи, сложеніи.

3. Каждую букву предъ очима дѣтей учитель пишетъ и чисто выговариваетъ, а дѣти уважаютъ и по единой голосно выговариваютъ, да о чистомъ выговорѣ увѣритися можно и погрѣшности того самого исправить.

4. Все буквы, яко то к, т, м, ф, х, ц, ш, щ, ѳ, называемые твердые и удвоенные, самогласные яко единственныя, б, л, д, ж, з, мягкие нераздѣльные — однимъ отвореніемъ устенъ выговариваются.

5. Въ каждомъ времени обученія двѣ, а пайболше три буквы придаются и тѣи все написанные на таблицы стояти, въ ближайшемъ времени обученія повтарятися имѣютъ.

6. При повторенію велитъ учитель себѣ буквы по опредѣленномъ порядку именовать для того, дабы ученики гласу на память не училися, кромѣ тѣхъ самыхъ знаковъ познавающе.

7. Буквы, которіи видомъ своимъ или гласомъ едніи по другихъ себѣ подобни суть, пишетъ учитель една при

другой на таблицы, дѣлаеть ранзствіе во изображеніи или гласѣ, особливо внимаая, и велить также одну по другой часто и виразно виговоривати, дабы той самой видѣ и гласѣ дѣтемъ глубше въ память вкорешился, по видѣ едніи другимъ подобни суть напр. е, с, ш, т, у, о, и прочіи.

8. Скоро токмо ученики буквы на таблицы школьной познали и добрѣ виговоривають, возбужденны будутъ тѣ саміи въ алфавитѣ букварномъ изыскивати, учитель, который около нихъ ходить и смотрить, сказочкою показуя.

9. Дабы учепикомъ начинающымъ ся учить познаніе буквъ въ алфавитѣ улегчено было, тогда первіе великые, послѣ малые и хорошые тонкые на таблицы писатися будутъ.

10. Дабы себе учитель искусилъ, что ученики каждыя буквы скоро познали, употребляеть отмѣни буквъ, учитель велить съ единой буквы иную ставити, когда онъ различныя черти измазуетъ или приставляеть.

11. Скоро каковую букву согласную познали, можетъ ихъ просити тую самую съ самогласными виговоривати, коимъ приуготовленіе съ повтореніемъ до складовъ связано будетъ.

12. До согласныхъ, конхъ имя самогласною кончится, самогласныя прежде поставлены будутъ, прочіи отставлены, слѣдовательно самогласніи нѣкогда прежде, нѣкогда по согласныхъ положенни, дабы ученія слоговъ на память устереглися.

13. Ежели дѣти въ томъ способѣ такихъ печатаныхъ буквъ научилися, тогда принимаютъ букваръ въ руки и по обученіи тѣхъ самихъ въ складованію упражняются, ежели уже до слоговъ пришли, которіи великими буквами печаташми начали, то ежели время есть, имъ тые приставляются.

14. До того употребляеть себѣ учитель алфавитной, складаной таблицы, на которой великіе буквы при малихъ въ алфавитномъ порядку стоятъ, говоритъ онъ, что великые буквы равно такъ называются, яко малые, велить онъ ученикомъ прилѣжно смотрѣти, именовати, въ буквари изыскивати и себѣ показывати.

15. Такожде равно тѣмъ способомъ дѣтемъ малые и великие, рускіи и полскіи и печатаные буквы показуются, обаче не прежде, токмо якъ потребно есть, букварь порядочно читаючи, яко различные печатаніи способности едины по другихъ слѣдуютъ, перве дѣтей до иннаго нового способу не приводитъ, пока оны по преждающихъ изрядно и хорошо читати не будутъ.

§. II. О складиванію.

1. Ежели ученики малые рускые и полскые печатаные буквы скоро познали и помяпуютомъ способомъ до складиванія приготовили ся, тогда ихъ до складиванія буквъ и сложной таблицы въ букварь приводитъ; первые слоги пишетъ учитель на таблицы печатанными буквами, учитъ учениковъ согласную и самогласную купно выговаривати, и ежели бы не могли, съ букваря складиваютъ.

2. Учитель имѣетъ уважати, дабы каждая буква не токмо единственная, но также при выговоренію слоговъ свойственный свой гласъ удерживала, напримѣръ: б-е бе, не бу; д-у ду, не ди.

3. Слоги со удвоенными самогласными, тые яко знаніи протяганія стоятъ, велить должае протягати, противно же самогласные, по коихъ двѣ согласные слѣдуютъ, пѣсколко скоряе остро выговаривати, дабы дѣти уже при складованію между мягкими и твердыми самогласными различія наблюдать научилися.

4. Также удерживаетъ учитель учениковъ на слогахъ, которые складивати будутъ, сказочкою показуя, дабы неученіи не заблудили и ннединоного слога на память не удерживали и не выговаривали, кромѣ тѣхъ въ букварь смотрячи и познаючи.

5. То все, что ученики добрѣ складивали, велить учитель равно послѣ складивати, то есть, велить слоги выговаривати и безъ соизволенія прежде букву единственную именувати.

6. Для отмѣни велить купно нѣкогда ставячи, нѣкогда развязуючи, на память складивати; учитель говоритъ хо-ро-ше, ученикъ выговариваетъ купно хороше; учитель говоритъ образъ, ученикъ развязуетъ о-б-р-а-з-ъ образъ.

7. Єжели при складиванію рѣченія заходять, которихъ значеніе не по понятію сили дѣтей идетъ, тогда на тое самое внимати будутъ, однако учитель многоглаголанія и болтанія стерегчися будетъ.

8. Єжели ученики до двоихъ сложныхъ рѣченій пришли, тогда имъ долженъ предложити, что есть самогласная буква, согласная, слогъ и рѣченіе, по обученію рускымъ и полскымъ языкомъ право говорити, читати и писати имуть.

9. Правила рѣченія на слоги дѣлити, единственни въ томъ порядку предвзяти будутъ, которіи въ упражненіяхъ складиванія буквара заходитъ.

10. Прежде рѣченія по дѣленію, которое въ букварѣ назпачено есть, складивати будутъ, послѣ па буквы внимати, до которого правила стягаются. Учитель велить правилъ домислятися и говоритъ ученикомъ наконецъ, что тѣи всѣ слоги того способу каждаго раза такъ дѣлитися будутъ; приложенія правилъ чрезъ многія часи наукъ, нѣкогда чрезъ цѣлую седмицу, одной по другой учити будетъ, поки ихъ многихъ учениковъ въ заходящихъ рѣченіяхъ докладно и скоро не научить.

11. Равно такъ во всѣхъ слѣдующихъ правилахъ поступитъ, когда на копецъ предвзятыхъ правилъ учити будетъ, должны всѣ тихъ учитися и повтаряти, и такъ часто, дабы нѣколи не забыли и въ своєї памяти вѣкоренили, до оконченія по порядку ученики учитися будутъ, а учитель на школьной таблицы писати.

12. Токмо единъ ученикъ складиваетъ голосно, прочіи воздерживаются, равно то самое тихо съ нимъ складивати будутъ, дабы каждый слѣдователно далѣе поступити знатъ, чимъ вниманіе наблюдено будетъ, складиваніе можетъ прилѣжнѣе разсудити, каждая погрѣшность исправится удобнѣе, нежели бы всѣ или болше купно голосно складивали, и такъ ползуетъ каждый ученикъ съ цѣлаго школьнаго времени.

13. При складиванію не изволяетъ учитель пѣнія, вопла, безмѣрнаго протяганія занебы чрезъ тѣе основаніе до природнаго чтенія уложено не было.

14. При складиванію и срицанію ипихъ печатанихъ способовъ равно такъ, іако при рускомъ и полскомъ печатанію поступить, токмо съ тѣмъ различіемъ, дабы такъ управлятися могло, когда крайно до того приходитъ, дабы дѣтемъ новый способъ печатаный скоро сдѣлати можно было.

§. III. О чтенію.

1. Ближайшее приуготовленіе ко чтенію есть: Срыцаніе, что дѣти скоро срицають ѿ удобно читати будутъ.

2. Учитель начинаетъ отъ легчайшихъ единственныхъ слоговъ и поступаетъ, кромѣ того должае себе не забавляя, до двохъ и многосложныхъ рѣченіи; въ тѣхъ на тое токмо смотрѣти имать, дабы купно надлежитые слоги безъ приставленія выговорени были.

3. Чего той или оный слабѣйшій ученикъ читати не можетъ, то не говоритъ ему прежде, но велитъ ему складивати или, ежели есть потреба, послѣ читати.

4. Ежели ученики въ букварѣ даже до цѣлыхъ предметовъ приступили, тогда учитель смотритъ на тое, дабы они не толко единственіи буквы и слоги, но и всѣ рѣченія право и плинно выговоривали. Ежели то всегда лучше идетъ, тогда удвояетъ свое уваженіе, дабы природнимъ голосомъ, который всякому ученику свойственный есть, читали, дабы они слово ѿ реченія тыхъ па слоги ѿ рѣченія полагали, на которые опъ ложити долженъ.

5. Ежели кто добрѣ чего не можетъ, то и не разумѣеть, увѣряетъ себе учитель прежде, дабы ученики то разумѣли, что они читати должни, затѣмъ можетъ онъ чрезъ намѣреные до цѣлы вопросы, примѣри, подобія, чрезъ описаніе нѣкакого невѣдомаго рѣченія помощію вѣдомыхъ рѣченій, въобще чрезъ поступокъ отъ вѣдомаго до невѣдомаго поступити.

6. Понеже такъ натурално читатися должпо, яко разумніи люди говорятъ, тогда имѣетъ учитель то, что читатися будетъ, ученикомъ прежде формално показати, послѣ прочитивати, равно то самое сказуютъ или читають ученики и подражаютъ учителю.

7. Учитель велитъ въ началѣ токмо нѣкоторыи стихи читати, понеже и то много учащимся труду дѣлаетъ, за тѣмъ частѣе каждый ученикъ долженъ возванъ быти.

8. Токмо одинъ ученикъ читаетъ голосно, прочіи читають равно то само тихо; гдѣ читающій престаесть, слѣдовательно возваный далѣе поступити долженъ. Дятого не допускаетъ учитель, чтобы ученшии ученики скоро читали, а слабшии на задѣ оставались. Равно для того учащии па слоги и рѣченія сказочкою показивати должны; изъ того самага основанія должны добрии ученики слабшихъ на сторонѣ посадити, дабы ти, ежели слово или каковый стихъ усмотрятъ, отъ нихъ право употреблепи были.

9. Слабшихъ оставить предъ себе тѣмъ частѣе и велитъ ихъ погрѣшности ученшымъ исправляти; ежели никто прилѣжно не исправитъ, тогда прочитиваетъ тую часть формално учитель доселѣ, пока ученики намѣрнаго тону право въ слуху не поймутъ. Дабы учениковъ испочилъ что то не иначе читатися должно, припоминаетъ учитель подобные обстоятелства своего житія и тонъ, како бы они въ томъ самомъ виражались.

10. Скоро ученики нѣкоторыи предмѣти по обучепію учителя читали, о различіи знаковъ увѣдомленни будутъ, первіе о точкѣ, послѣ о запятой, полточіи, двоеточіи, о вопроса и возванія знакахъ; ти раздѣленія знаки въ первой, прочіи въ другой классѣ предвзяти будутъ; въ началѣ ученикомъ то такмо сказано будетъ, что они взглядомъ отдаленія и отмѣни гласу наблюдать имуть; ученикомъ другой класси также основанія предложени будутъ, для чего здѣ точка, тамъ двоеточіе и прочіи стояти должны; учитель пишетъ различія знаки на таблицы, велитъ въ букварѣ изыскивати и себѣ показивати. Ежели ученики знакъ и тѣхъ цѣль добрѣ познали, то о каковомъ другомъ, и такъ послѣ о прочіихъ увѣдомлени будутъ; при томъ долженъ имъ не словами изяснити, но докладно сдѣлати, па чемъ возвишеніе и зниженіе гласу зависить.

11. Ежели ученики первіе трудности въ читанію побѣдили, тогда учитель на три части смотрѣти имѣетъ: первіе, дабы чтеніе до каковой болшой правости привелъ; второе, дабы учениковъ до вниманія на замисли

тѣхъ, что читали, привикнулъ; третье, дабы ихъ до понятія и правдъ, которіи въ части чтенія заключаются, привелъ и въкоренилъ.

12. Ко полученію того, долженъ учитель на каждый часъ науки прилѣжно приготовитися, долженъ о части чтенія прежде добрѣ помислити и себе искусити, если онъ надлежито разумѣетъ и если онъ знаетъ, на которое слово по взору, цѣли и сопряженію рѣчи тонъ положить ся долженъ, должепъ онъ голосно читати, на то само памятая, ежели онъ на замѣренный тонъ всегда нападаетъ; долженъ то на вопросы развязати и для того ученикомъ представить; долженъ помислити себѣ, како онъ рѣченія и предметъ, которыхъ ученики разумѣти не могли, чрезъ другіе рѣченія, примѣри и подобія разумно сдѣлати хотѣлъ.

13. Рѣченія тонъ въ правомъ слогѣ положить должны учащіяся особливо чрезъ упражненіе и подражаніе учителя себе привикнути доселѣ, пока каждаго раза коренныхъ слоговъ предъ слогами и по слогахъ рапствовать не научатся.

14. Учитель не долженъ читающихъ учениковъ посреде предмета преривати и до иного каковаго далѣе поступати велѣти, дабы ученшіи въ вниманіи на замысль читающаго не спорили ся: долженъ чрезъ вопросы учениковъ на чтенное уважати и наставати, каковы они то самое разумѣли, на конецъ велитъ имъ главизну чтеннаго въ кратцѣ издати.

15. Притчи велитъ имъ своими словами сказати, по части для повторенія и искусства, по части для упражненія годнаго. Чрезъ тое приготовленіе увидятъ ученики, куда рѣчи тонъ положить потреба, когда развѣ всегда рѣчи тонъ на тые рѣченія спадати долженъ, которіи едныи съ другими взглядомъ предмета стоятъ или смыслъ предмета прилѣжнѣе назначенъ, тогда учитель особливо на тые имѣетъ внимати.

16. Ежели учитель испрашаетъ, изясняетъ или показываетъ, тогда говоритъ такъ голосно, дабы его отдаленніи ученики слышали, дабы за нимъ такъ долго слабшіи своими мыслями слѣдовати въ состояніи были ученикомъ о намѣренномъ времени и потребномъ вопросѣ помислити.

17. Возбуждаетъ ихъ голосно читати и говорити, отвѣти тѣмъ, которіи для слабаго голоса не всѣ разумѣти могутъ, повтаряетъ самъ, дабы цѣль и полза науки погублена не была.

18. Учитель взываетъ учениковъ до чтенія и отвѣтовъ или по единому имъ вѣдомому порядку, или прежде нежели вопросы установитъ, дабы прочіи чуждымъ мыслямъ себѣ не допускали, когда каковой предъвзятіи будетъ, но всѣ до вниманія возбуждени были.

19. Таковымъ способомъ каждаго предмѣта такъ долго учениковъ учити будетъ, пока изъ школы не вступятъ, тогда долженъ чтенія различныхъ способовъ печатанныхъ на перемѣну учити для упражненія въ читанію, рускаго и полскаго писанія кромѣ учебныхъ книгъ въ предсказиваніи писаніи учениковъ такъ употреблять, дабы одному ученику письмо подложено не было. Единственные ручніи писанія не должны употреблятися, зане взаимная наука съ тѣми союза не имѣетъ.

20. Также правила рѣченія на слоги дѣлти, слоги протягати ѿ заостряти должны непрестанно повтарятися, особливо когда ученики взаимъ заблудятъ. Дважды въ седмицу чтеніе съ особливымъ взглядомъ на правописаніе предъвзятое будетъ, чрезъ что будетъ купно юпошество въ правописанію или приготавливатися, или въ томъ упражняться.

§. IV. О хорошемъ писанію.

1. Учитель долженъ печатаный почеркъ до хорошаго писанія, кромѣ 4 до того надлежащихъ ...овъ въ рукахъ имѣти по тѣхъ самъ добръ увѣдомленъ ѿ своихъ учениковъ послѣ привелъ, также долженъ тые приписи имѣти, по коихъ ученики писати будутъ.

2. Возбуждаетъ дѣтей, скоро они толко нѣсколко читати можуть, до писанія, показываетъ имъ прежде потребу и ползу съ того и возбуждаетъ въ нихъ охоту до того.

3. Опредѣляетъ день, въ которомъ они до того и подлинно отъ скоропису начатокъ чинити должны, говоритъ имъ для того, чимъ они одарени быти могли.

4. Начинаетъ обученіе отъ того, когда дѣтей учить, что есть простая черта, показываетъ, что есть вещь простая, первіе помощію каковой палицы или линіи, пишетъ послѣ болше простыхъ и кривыхъ чертъ на таблицы школьной. именуетъ оныя и велитъ имъ опять именовать, на конецъ пишетъ весьма долгіе линіи, которіи в различномъ уложенію, иѣкогда простые, иѣкогда кривые вибѣгають, и велитъ себѣ простые въ томъ заходящія мѣломъ означивати.

5. Даетъ дѣтемъ уваженіе, когда простые черти болше или менѣе грубые суть, и самъ тые различной грубости на таблицы пишетъ, говоритъ, что грубныя черты тѣнныя, тонныя же власовыя или овязывающыя черты называются, когда простые черты надлежито равно грубыя быти могутъ или что есть единое, что тѣнистая надлежито равно грубая, власовая же надлежито равно тонкая дѣлаться можетъ; пишетъ для той причини болше таковыхъ чертъ добръ уложеныхъ и блудящихъ на таблицы.

6. Увѣдомляетъ учениковъ о различіи чертъ взглядомъ ихъ долготы, когда онъ опять иѣкогда власовыя, иѣкогда тѣнистыя различной долготы наплетаетъ.

7. Показуетъ далѣе, когда себѣ черти взглядомъ своей долготы раздѣляетъ, когда то стоящая, то поперечная лежащая находится. Показуетъ въ противномъ положенію на то, что кривое болше или менѣе кривое, на лѣвую или на правую сторону, можетъ онъ себѣ до того опять линіи или простой палицы употребити, а послѣ таковыя черти на таблицы писати; повтараетъ частіе именования стоящей, поперекъ лежащей, кривой, на правую и на лѣвую сторону согнутой черти, дабы дѣти себѣ тую самую припомнили.

8. Пишетъ потомъ буквы 1 числа прошеу А между линіями на таблицы школьной, на прописѣ заходящыя и какъ ихъ ученики въ своихъ подчерченыхъ до писанія книжкахъ писати должны. Говоритъ и показуетъ имъ, что власовую черту концемъ острымъ, тѣнистую же широтою той самой дѣлаетъ и когда на бумагѣ оную краемъ, тую же широтою пера дѣлати должны.

9. Но семь полагаетъ учащимъ 1 число прошеу А. показуетъ, какъ онъ предъ нимъ лежати и также до писанія книжки и лѣвою рукою держатися должна; учить.

какъ сидѣти, перо держати и тѣмъ на бумагѣ между линиями тянути должны, показываетъ на собѣ самомъ и велить себѣ прилѣжно наблюдать. Подражаетъ также обыкновенимъ погрѣшностямъ и показываетъ вредность тѣхъ самихъ; обыкновенныя погрѣшности учащихъ ся въ писанію суть: держатся крѣпко стола или лавки, дѣлаютъ пера кратко, тиснутъ густо на бумагѣ, мачаютъ глубоко въ чернилѣ, мажутъ для того персти и бумагу, держатъ голову низко, сгибаютъ тѣло на лѣвую сторону внутрь или дѣлаютъ весма устами и лицомъ всегда смѣшные вимисли и гришніи; возбуждаетъ ихъ, дабы припису заходящихъ чертъ прилѣжно подражали, и когда тые здѣ одни съ другими сопрягаются, отдаленіе одинаго отъ другаго наблюдали.

10. Велить учащимся такъ долго числа писати, пока тѣмъ самымъ прекрасно и добръ подражати не будутъ.

11. Нежели имъ слѣдующыя числа предложить, должны о тѣхъ самыхъ взглядомъ заходящихъ, правыхъ чертахъ увѣдомити; тѣ суть или мало или крѣпко кривые, на правую или на лѣвую сторону согнути съ округлосты или безъ или подобно, яко простыя раиствуются взглядомъ своей грубосты, долготы и положенія, весма кривыи, тѣнистіи черти начинають ся тонко и кончатся тонко по обученію §. 2. Такожде здѣ называются тонко кривыи, власовыи черти. Учитель поступаетъ въ дѣланію вѣдомости той черти такъ, яко о простыхъ чертахъ говорено было. На остатокъ пишетъ при другомъ числѣ пропису А заходящыя черти и буквы на таблицы; велить припоминати, якъ тая черта съ той самой буквы составляется, полагаетъ на конецъ 2 число и до далшаго упражненія 3 число и велить такъ долго писати, пока потреба есть.

12. Поступокъ до другаго пропису В ѿ подлинно до 4 числа дѣется, если дѣти прежде на тые самыя заходящыя долгыя, простыя, власовыя и тѣнистыя уважали, и ихъ учить тые самыя съ кратками простыми такъ яко кривыми чертами связивати, равно такъ полагаетъ имъ 5, а послѣ 6 число, по сему ихъ особено учить, дабы долгыя, мало кривые, власовыя и тѣнистыя черти при конци частѣе округлыя были.

13. Число 3 пропису С бываетъ каждого времени и разу положено, дабы дѣти почасті въ тѣхъ увѣдомлени основателныхъ чертахъ еще болше упражняли ся, почасті дабы буквы различныя связывали и цифрами писати учили ся.

14. Учитель показываетъ далѣе великія скорописныя буквы писати, при коихъ оны двоякыя, кривыя или пространѣйшыя черти на таблицы показываетъ изъ тѣхъ въ связанію съ прочими основателными чертами буквы составляетъ, числа 10 и 11 4 пропису D полагаетъ для упражненія.

15. Число 12 того самаго взглядомъ вѣдомаго дѣланія главной черти по обученію 4 представляетъ; ежели то дѣется, то дѣти въ подражанію того, яко и 13 числѣ упражняются. Числа 14 употребляетъ до того, дабы дѣти нѣкоторыя большыя буквы въ разномъ въ обще принятомъ художествѣ и способѣ дѣлали, и 15, дабы всѣхъ въ предъ заходящихъ прописахъ предвзятые буквы въ маломъ писанія способѣ писати училися. Прописи D и E весьма прилѣжно писати должны, дабы оны себѣ образъ большыхъ буквъ глубоко въ память вкоренили.

16. Въобще дѣти должны приведени быти каждого времени до памятанія, како буквы съ другими связуются, гдѣ и каковымъ способомъ съ другими сопрягаются или тое сопряженіе угольное или круглое есть, гдѣ они пересѣкаются, гдѣ и при каковой буквѣ надлежитыя черти или точки находиться должны и прочіи.

17. При тѣхъ учитъ правилъ пропорціи взглядомъ долготы, широты и отдаленія буквъ, рѣченій и стиховъ на таблицы такъ, яко и на бумагѣ познавали и прикладывалися.

18. Дабы дѣти въ скорописѣ яко наиболѣе потребнѣйшомъ належито упражняли ся и разомъ привыкали, чтобы тыя самыя великія и малыя писали, полагаетъ имъ учитель прописи F, G, H, I, K и L, стосуется въ той до прилѣжности и поступу дѣтей, употребляетъ затѣмъ обстоятельства имъ въ писанію потребную обмѣну сдѣлати, а оны правила писанія, которыя въ тѣхъ прописахъ яко матерія заходятъ, уважати, о мѣетъ ихъ писанія послѣ разсуждати, исправляти и правила самыя въ памяти глубоко вкореняти.

19. Ёжели дѣти уже добрѣ скорописомъ писати могутъ, должны до какового иного способу писанія или до рускаго или до канцелярїйнаго приклатися, учитель долженъ прежде помислити, которое съ тѣхъ обоихъ своихъ учениковъ потребнѣе и полезнѣе быти можетъ. Ёжели обоихъ способовъ писанія учиться будутъ, то отъ рускаго начатокъ чинити имутъ въ начальныхъ, главныхъ школахъ отъ рускаго въ II классѣ, въ II половинѣ годовой начатокъ чинити, отъ канцелярїйнаго писанія въ III классѣ половинѣ годовой II лопанаго въ IV классѣ учити будетъ.

20. Взглядомъ обученія до одинаго или до другаго того писанія способа поступаетъ такъ, како въ скорописѣ показано было, равно то чинитъ взглядомъ ломаного писанія, если нѣкотори ученики особенное приложеніе до хорошаго писанія имѣли, въ тѣхъ способахъ писанія долженъ учитель особенно тому самому подражати, что въ обученію до хорошаго писанія §. IV. говорено было.

Общые примѣчанія.

1. Учитель роздаетъ своимъ ученикомъ печатаный почеркъ до хорошаго писанія дѣлимымъ способомъ по вѣшному изданому порядкѣ, ни одинаго же прежде не показываетъ, токмо яко поступокъ учениковъ изволяетъ.

2. Учитель почти всегда въ началѣ часовъ писанія основательные черти и правила предложити имѣетъ, на таблицы показати, повтаряти и дѣтей отъ обыкновенныхъ погрѣшностей остерегати.

3. Требуетъ отъ нихъ, дабы подчерченими до писанія книжками до селѣ одарени были, пока безъ линій писати не будутъ. Книжки до писанія дѣти или въ печати (типографіи) рускаго школьнаго порядку за установленную цѣну себѣ купити или себѣ самую бумагу въ дому надлежитъ почерчити или годнѣйшимъ ученикомъ до черченія дати. Однако писанія книжки школьнаго порядку взглядомъ оцадѣнія своего имѣютъ первенство.

4. Полагаетъ пишущимъ ученикомъ, особенно начинающимъ мягкые чиненные пера, чтобы они ихъ крѣпко не тиснули и чрезъ то въ погрѣшности не впадали, ко-

торіи въ обученію до хорошаго писанія §. II при числахъ и подъ числами 1, 2, 3 введены были, дабы не твердо писали и тяжкою рукою не брали у слѣдовательно до скорого писанія принуждени не были; пера для малыхъ учениковъ долженъ кромѣ часовъ школьныхъ учитель чинити, большихъ же учениковъ научити, дабы пера сами чинили и чиненные до школы приносили.

5. Учитель старается о томъ, дабы ученики при писанію вгодно сидѣли на надлежитое свѣтило имѣли.

6. Бодрствуетъ и о томъ также, дабы всегда потребную чистоту въ писанію, книжкахъ, писателныхъ прописяхъ и лавкахъ паблюдали, затѣмъ не допускаетъ, дабы злѣ уложенные черти и буквы перстемъ измазовали, книжки до писанія скробали, мурали, кромѣ чернили или своимъ спольученикомъ пера выбирали, тые сами въ уста буквъ брали, гризли и слинили (лизали), дабы тыхъ написаныхъ и рѣченій не измазовали и въ обще да[бы] писанія, книжки чисто удерживали, должны пропускную бумагу имѣти, которую во время писанія подъ книжку подложити имуть.

7. Когда дѣти пишутъ, долженъ учитель всегда присутствовать, между ними около ходити, добрѣ показовати на даные правила сидѣнія и держанія пера, на различныя основательныя черти и на тѣхъ самыхъ изображеніе, яко и на пропорцію писанія памятати, ихъ до прилѣжанія возбуждати и писанія исправляти.

8. До исправленія писаній употребляетъ учитель червоного чернила, дабы на тые тымъ болше напалъ, обще случающыя погрѣшности исправляетъ на таблицы, съ коей дабы каждая часть взята была, и взываетъ учениковъ тымъ дабы погрѣшности сами исправляли.

9. Полагасть своимъ ученикомъ всегда токмо единое число пропису, пишетъ въ присутствіи ученика его имя, якоже мѣсяць и годъ, при томъ слѣдующыя издаетъ: когда предваряющимъ прекрасно подражалъ, не можетъ онъ и тако отъ начинающихъ требовати, дабы совершенно уже хороше писали, имѣетъ спѣшити, чтобы заразъ до прописовъ D и E шли, понеже имъ писаніе того самого или приуготовленіе до предсказанія и писанія праваго или до предмѣту потребно есть; не можетъ онъ также въ обще

отъ дѣтей, которіе до руководѣлія и управленія поля назначенныи суть, токмо чителнаго писанія требовати.

10. Ежели учитель лучшимъ ученикомъ каковое число прописовъ предложитъ, тогда хвалитъ ихъ прилѣжность, даетъ имъ за тую самую пагороду и даетъ на возваніе за ивное новое число уже вишее почтеніе, за опущеніе казнить, дабы имъ въ мѣсто каковаго вишаго числа не далъ нижшаго. Ежели дѣтей до вишыхъ чиселъ призываетъ, а заходящии еще многии погрѣшности взглядомъ предвѣряющихъ суть, тогда велитъ тые при тѣхъ опять написовати.

11. Также въ каждой новой до писанія книжкѣ на початку прозвиско ученика съ годомъ и мѣсяцомъ поставити велитъ.

12. Учитель возбуждаетъ учениковъ, особливо ученыхъ, дабы въ дому прилѣжно писали и себѣ показовали, требуетъ, дабы мѣсячное одобреніе писанія представляли и тое въ школѣ хранили, нѣкоторые весьма добрѣ уложенныя писанія должны въ школѣ оставити, а частѣе за новыя краснѣйшыя отмѣняти.

13. Писущии ученики должны возбужденни быти безъ линіи писати, когда имъ первіе леніи, которіи буквы подъ вишими и нишими замоченни были, послѣ вишыя отъ линій, которіи короткіи буквы замочаютъ, при конци нишіи отнимаютъ и имъ еще нѣкоторые черти изволяетъ, пока бы до тѣхъ привикнути не могли, для лучшаго улегченія можетъ на початку, когда бы всѣхъ липій не доставало, на полѣ переломапихъ, четвериннихъ листахъ писати велѣти.

14. Учитель не опредѣляетъ своихъ учениковъ до шнедыпыхъ новыхъ способовъ ученія и писанія, пока по предидущихъ писати въ состоянію не будутъ и не велитъ до того нѣсколко чрезъ нероздѣльные желанія дѣтей и нѣкоторихъ родителей приводити.

15. Когда ученики до каковаго новаго способу писанія прикладатися будутъ, должны кромѣ попреждающихъ ся прилѣжно учити, тое важитъ особливо за скоропись, понеже той въ дѣлѣ самомъ найпотребнѣйшій и для дѣтей руководѣліемъ и управленіемъ поля, якоже и для дѣ-

виць найпаче уже доволный есть. Таковыхъ дѣтей, которыи въ писанію для желаемой красоты привести хотятъ и могутъ, полагаетъ учитель особливо прописи F, G, H, I, K и L.

§. V. О правомъ предсказиванію и писанію.

1. Учитель долженъ своихъ учениковъ до добраго предсказиванія и писанія возбуждати, ежели прописи даже до числа 12 писати въ состоянію были.

2. Приготовляется до того, когда онъ во время обученія или до замѣненія предмѣтовъ развязая складивати купно положенные рѣченія дѣлти и въ обще правила отъ оддѣленія слоговъ и рѣченія издавати велить. Когда приуготовленія употребляетъ, когда и дѣтей возбуждаетъ въ читанію и говоренію чистаго виговору стараючися и при читанію уважаючи, яко рѣченія особливо таковыя писати имуть, которые или чуждые суть или по употребленію писанія управляются, дважды въ седмицу полъ часа съ примѣчаніями о правомъ писанію прочитивати долженъ.

3. Предъ и при правомъ предсказиванію и писанію должши дѣти на назначенные часи о нѣкоторыхъ рѣчи частехъ увѣдомлени быти, зане безъ познанія найпаче нѣкоторого того самого правописанія цѣло учитися не могутъ, особливо должши учитися, что имена, роди, мѣстоименія и глаголи суть.

4. Въ каждомъ назначеномъ часѣ до правопредсказиванія и писанія приносить учитель прежде единое или другое правило правописанія въ таковомъ порядку, въ которомъ они въ 4 главныхъ частяхъ обученія заходятъ, улегчаетъ ихъ чрезъ примѣри, велить себѣ ученикомъ самымъ примѣри давати и увѣряетъ себе, что онъ уразумѣлъ.

5. Послѣ предсказиваетъ таковыя реченія и предмѣти, до которыхъ предложенныя правила часто прикладати долженъ, припоминаетъ, дабы ученики то, что онъ предсказивалъ, на заданые правила уважали.

6. Предсказиваетъ или до школьной таблицы или до книжокъ писанія, коими ученики до тихъ собственно одарени быти могутъ.

7. Если до таблицы предсказываетъ, тогда долженъ болше учениковъ до писанія тамъ взивати и всѣмъ о прочимъ припоминати на то уваженіе имущимъ. Таблица должна развѣ для неучепыхъ еще почерчена быти; повелѣваетъ написаное читати, взглядомъ предложенные правила разсуждати и исправляти, до разсужденія и исправленія весьма многы возбуждени быти имуть.

8. Когда учитель до книжокъ, писанія учениковъ предсказываетъ, что часто яко предсказываюе на таблицы самой дѣятися имѣетъ, тогда изволяетъ разомъ о нѣкоторомъ предсказаванію на школьной таблицы писати, послѣ написаное съ школьной таблицы читати, отъ многихъ разсуждати и исправляти, всѣже возбуждени будутъ, дабы погрѣшности въ своихъ книжкахъ подчерчивали и исправляли, смотритъ прилѣжно, или и каковымъ способомъ исправленіе тое дѣется.

9. Въ началѣ предсказываетъ учитель весьма мало, послѣ всегда болше и скорѣе говоритъ, первіе весь смыслъ, которой ученики писати имуть, послѣ предсказываетъ единственныя части того самаго, выговариваетъ каждое слово и привикаетъ до своего выговору, особливо въ подобныхъ гремящихъ рѣченіяхъ уважая. Должны каждое слово прежде, нежели напишуть, сами съ собою складивати.

10. Смотритъ особливо на тое, чтобъ ученики главныя правила правописанія добрѣ понимали и до нихъ прикладывали, дабы принаимнѣе грубыхъ погрѣшностей устереглися; тые убо такъ часто предсказываетъ, часто повтараетъ и имъ повтаряти велитъ.

11. Не поступаетъ первіе до иного новаго правила, пока первіе мимошедшихъ добрѣ не поймутъ, частѣе учитъ и особливо, естли общое есть, въ многихъ единственныхъ случаяхъ прикладывалъ ся.

12. При предложенію какового новаго правила долженъ всегда попреждающее повтаряти.

13. Учитель также долженъ кромѣ того при читанію, правопредсказыванію и писанію и при писаныхъ предметъхъ найпотребнѣйше вещи изъ грамматики избирати, на погрѣшности взглядомъ тѣхъ самыхъ особливо при говорѣ

чувствовати и народный языкъ исправляти. Наибольше есть такова вещь, безъ которой правила правописанія разумѣться не могутъ, что есть самогласная и согласная буква, первообразное и коренное слово, производное и сложенное, чуждое, что происходящи и скланяющіи слогъ, что первообразный или коренный; что есть существительно прилагательное имя, родъ, мѣстоименіе, глаголъ, число, нарѣчіе, союзъ и прочіи.

14. Долженъ купно смотрѣти на тое, дабы все наблюдаемое было, что ученикомъ при сѣдѣнію и писанію, придерживаю пера по потребной чистотѣ, о читательномъ писанію предлагаетъ.

15. Все, что ученикомъ предсказывано будетъ, должно имъ вимѣренное разумное и читательное быти, оно заключаетъ обученіе правдивное, притчи, здравія или благопріятности правила, обученія о постоянствѣ, о правахъ и прочія; такожде записки (квитки), свидѣтельства, росписи, краткие писмена и иныя въ общемъ житіи потребныя предмѣти предсказывани должны быти. Тыя предсказанные предмѣти послѣ отъ тривіального учителя разбираться должны, а ученики искусны учиться, съ чего для естественныхъ частей каждый той предмѣтъ состоитъ и для которой на единые зародящые означенія оставлены быти не могутъ, не написанное до предсказанія имѣеть быти книжка, съ которой ученики каждаго раза что полезнаго учиться и себѣ нѣкогдабъ зарадитися могли.

16. Тыя книжки до предсказиванія разомъ учепикомъ перемѣнимъ способомъ дѣлится ся могутъ и для упражненія въ читанію написаного употребляти.

17. Что нибудь каждаго дня 14 или во всѣхъ мѣсяцахъ имѣеть учитель па осмеричныхъ бумажныхъ листкахъ предсказывати, таковыи собирати, погрѣшности подчерчати, потомъ ученикомъ назадъ отдавати, по поступку своему въ правописанію мѣста въ школныхъ лавкахъ назначивати и прилѣжности цедулкы и прочія видѣляти и ихъ до прилѣжности возбуждати, предсказываное велить послѣ на таблицы писати, якоже и ведетъ учепиковъ до взору и исправленія своихъ погрѣшностей пошибокъ.

Конецъ правиламъ.

33. *Правила доброго писаня.*

Reguły do charakteru dobrego pisania.

1. Dla gruntownych linii kancellaryjskich wchodzi oprócz czworogramu prętkich gruntownych linii jeszcze zgięty włosowy ciąg i czworogram; oni należą do prostych, ponieważ z takowych złożone są.

2. Zgięta włosowa linia musi być z bardzo ukośnym włosowem ciągiem zaczynana i tam zgięta, gdzie się obydwie z sobą łączą; czworogram zaś jest najwięcej tak długi, iak gruby, i schila się na lewą stronę.

3. Przy kancelaryjskim pisaniu proporcya długich liter do krótkich jest najpiękniejsza, aby długie litery niektóre nie wyższą nad y pod lenią długość litery N utrzymywali.

4. Wszystko, co przy prętkim pisaniu pięknego pisania mówiono było, ma także i w kancelaryjskim pisaniu miejsce, tylko powinny na prawo mniej zgięte leżyć.

5. Wystaw przed oczy każdemu twoje sposoby mówienia i przysłuchuy mu się, to się nauczysz coś pożytecznego i nauczysz się go poznać.

6. W polskim i ruskim pisaniu bardzo często początek i koniec tak prostey, iako też i troche krzywey gruntowney linii skrzywioney i jednak musi to skrzywienie nie nadto wielkie, ani małe, tylko zawsze jednakowe byź. W polskim i ruskim pisaniu będzie troche krzywy włosowy ciąg nie tylko z góry na dół, iak w innych pismach, lecz także z dołu do góry szerokością pióra robiony. Proporcya liter jest sama ta, iak przy kancelaryjskim pisaniu.

7. Patrz z iakowych linii litery powstają, co za długość, grubość i położenie linii mają, potym iak przy pojedynczych i długich literach razem łączą się.

8. Przy każdym pisaniu trzeba na wysokość, szerokość osobliwie równe położenie, czystość linii, dokładne cieniowanie, potym na równość y podobienstwo liter najbardziej uważać.

9. Jak zaczniesz, tak pisz, w równej wielkości i w prostey linii wciąż, uważay [na] równość pisania, oddalenia i początku lenij, wierszów i liter.

10. Części, z których litery składają się, każdego pisania są ogólnie cztery gruntowne linii, prosta, troche krzywa

(którey wygiętość, iako też następuiącey lub na prawą lub na lewą znayduie się) bardzo zgięta i podwóynie krzywa, ostatnia zaś będzie podwóynym sposobem formowana.

11. Cztery gruntowne lenii są różney grubości, długości i położenia, to zależy od przedmiotów litery, która z tychże uformowana być powinna. Na to zaś trzeba naywięcej uważać.

12. W odwoływaniu na grubość lenii są naycięższe, włosowe lenii grubsze, cieniste lenii z ostatnich wymagają, proste wszędzie równe, krzywe zaś do góry i na dół spuszczaiąc grubość.

13. Co się tyczy położenia, są lenii albo stojące, albo krzywo leżące lub wypukłe, lenie ostatnie schylają się więcej albo mniej lub na lewą lub na prawą. Krzywey lenii używamy często w postaci pierścienia.

14. Ciężkie lenie robią się bokiem, grube zaś szerokością pióra, iednak, aby wiele nie cisnąć, uważać trzeba następuiące rzeczy: 1) ażeby lenie liter czyste i nie chropowate były; 2) aby żadna litera ani mocniej, ani słabiej iak druga cieniona była; 3) aby cieniowanie na należącym miejscu dokładnie uczynione było.

15. Uważay, iak daleko iedna linia od drugiey stoi; iak się one złączaią, przywiazują, przecinaią, czyli złączenie spiczaste, czyli okrągławe iest, ani linie, ani punkta powinny być przesadzone, ani opuszczone, albo przez niepotrzebnie i nieładne lenie pomieszane.

16. Każda litera musi przy przewróceniu swoim nieprzemieniona zostać, także zaś główne części, które w podobnych literach te same są, wszystkie litery czyli są krótkie, czyli długie, powinny iednakowe położenie mieć.

17. Krótkie litery, potym także niektóre części długich muszą z literą nierównie wysokie być. Długie litery są naywięcej tak nad, iako też i pod linią iednakowey długości, szerokość i oddalenie iedney litery od drugiey iest naywiększey szerokości litery N równe.

18. Litery nie powinny ani bardzo bliskie, ani przy kupie, ani od daleka pisane być; wiersze powinny być proste,

także jedna litera nie powinna być wyżej, a druga niżej, stawione wiersze powinny od kraju papieru i jeden od drugiego sztywnie i równo oddalone być, litery spodnich wierszów nie powinny litery wyższych wierszów dotykać się.

19. W każdym sposobie pisanie jest względem powstania liter i proporcji liter, oprócz powszechnych fundamentalnych położeń nieco w ogólności uważać potrzeba.

20. Troche krzywa linia będzie przy prętkim pisaniu liter na jednym końcu często zakrzywiona; główna zaś linia, która przy prętkim pisaniu jeszcze do tych czterech gruntownych linii wchodzi, powstać z dwóch troche krzywych linii, które z bardzo krzywym (?) złączone są.

21. Przy prętkim pisaniu proporcja długich liter do krótkich najpiękniejsza jest, gdy długie litery nad y pod linią najwięcej trojaka długość litery N mają.

22. O trzymaniu pióra. Strona najwyższego zacięcia pióra powinna przy paznokciu średniego palca przyłożona i końcem wielkiego palca bardzo lekko trzymana być; dwa pierwsze członki pokazującego palca powinny lekko na piórze, tylko nie bardzo blisko przy wielkim, potym tak leżyć, aby pióro między wielkim i pokazującym palcem całkiem zakryte nie było.

23. Te trzy palce powinny nieco okrągło nagięte być; średni palec najbliżej, przy końcu pióra pokazujący palec, ztąd trochę daley wielki.

24. Drugie dwa palce nieco w rękę wciągnięte powinny być i od średniego palca najwięcej na dwa palce szerokości oddalone trzymane być.

25. Jak należy przy pisaniu siedzieć? Ciało z głową powinno naprzód trochę nagięte być; prawa strona powinna nieco więcej, iak lewa od stołu oddalona trzymaną być; ciało powinno na lewym ramieniu spoczywać; lewa zaś ręka prosto przed sobą leżący papier trzymać, prawa ręka zaś powinna tylko na pierwszym członku małego palca spoczywać, łokieć zaś ani na stole leżeć, ani daley daleko od ciała oddalony być.

34. *Обіжник деканату про реченець прийнятя дяко-учителів до служби і про їх удержанє. 28 марта 1821.*

Ponieważ w naszej dyecezyi diacy oraz mieysca nauczycielów szkoły zastępują, przeto dla zachowania dobrego porządku zgodnie z polityczną ustawą szkolną termin przyięcia ich do tych obowiązków nie od Przywodney niedzieli (iак dawniey się dziać zwykło), lecz z zaczętym kursem szkolnym, to jest 1-mus 7-bris zapewniony bydź powinien. Zaprowadzenia i utrzymywania tego porządku ważne przyczyny wymagają:

1-mo. W niektórych parochyach uposażenia diaków i nauczycielów w kawałkach gruntu i łąk są zabezpieczone, przeto stosownie do porządku ekonomicznego zasiew a 1-ma 7-bris zaczynać się, zbiór zaś nawet i iarego gatunku zboża cum fine augusti naypowszechniey kończyć się zwykł; obeymuiący więc diak w wyż zmiankowanym terminie swoją funkcyę z swoją satysfakcyę bez ciężaru dla sukcessora zaspokoiony bydź może. Przeciwnie zaś rok diakowski od niedzieli Przywodney roku iednego zaczęty, a przedto roku drugiego, ile w czasie zasiewu iego kończący się, różnym kłótniom, nienawiściom i niepotrzebnym processom powodem się staie. Toż samo 2-do. zwykło się dziać w tych parochiach, gdzie utrzymywanie diaka i nauczyciela meszne, to jest: pewne miarki zboża od szczególnych parochyan zsypywane lub pewna ilość pieniężna składana, stanowi, gdyż miarki pospolicie w iesieni, a pieniądze przed świętami Wielkanocnymi zbierać się zwykły, a zatym diak od niedzieli Przewodney swoją funkcyę przyimuiący, a osobliwie nowicyusz na dorobku zostaiący, przez pół roku bez odzienia i pożywienia obowiązki pełnić zmuszony iest.

Te ważne przyczyny przekonuią każdego o konieczney potrzebie ninieyszego postanowienia, które to postanowienie, że wkrótce powagą jasnie wielmoz. konsystorza wsparte będzie, wątpieniu nie podpada, przeto ich wielebnościom poleca się, ażeby żaden diak od niedzieli Przywodney (wyiowszy excessivos et negligentes) oddalony nie był, tudzież ażeby w powyższym terminie, to jest 1=7-bris przyimuiące te obowiązki od powiatowego urzędu szkolnego z rekomendacyą na pożą-

danie miejsca udawali się, gdyż w przeciwnym razie bez żadnego względu za powziętą wiadomością z miejsc osiadłych oddalonymi będą.

Macoszyn dnia 28-go marca 821.

35. *Обіжник консисторії про зменшену фреквентацию дітей. 30 липня 1821.*

Z porównania wykazu o stanie szkół parafialnych z wykazem roku 1819 przekonał się wysoki rząd krajowy o zmniejszającej się coraz liczbie młodzieży do szkoły chodzącej. Wyrokiem przeto z dnia 3 czerwca r. b. do liczby 26601 zalecił wysoki rząd krajowy scisle i niezwłoczne użycie skutecznych środków w celu zaradzenia w tej wadzie. Stosownie więc do pomienionego wysokiego zarządzenia nakazujemy pp. jmci xx. powiatowym dozorcóm, aby o tej najwyższej uchwale pod ręczne duchowieństwo i nauczycieli uwiadomili i gdzie w rzeczy samej chodzenie do szkół zaniedbane, a używanie w tej mierze pomocy zwierzchności miejscowych bezskutecznym było, imienne wykazy dzieci do szkoły zdolnych, lecz bez ważnych przyczyn szkołę opuszczających od parocha odebrali. Po odebraniu takowych wykazów pp. jmci xx. powiatowi szkół dozorczy odwołując się do połączonego zarządzenia gubernialnego do cyrkularnych urzędów względem każdej szkoły z osobną relacją uczynią i o skuteczne zarządzenie zaniedbanemu odwiedzaniu szkoły ustawiać się będą. Gdyby doniesienie takowe żadnego skutku nie miało z przypadku na przypadek, nie oczekując rocznych tabell, konsystorzowi donosić i zupełnie podług wydanych ztąd pod 1 czerwca 820 N-o 76 i 15 czerwca N-o 92 informacyi postępować należy.

W Przemyślu 30 lipca 821. Fedynkiewicz, Mogielnicki.

36. *Учасники шкільної візитації.*

Oznajmia wizytę szkolną zaczynać się mającą od Naborec dnia 15 lipca idącą drogą kursorii zwyczajną. Do tej wizyty należyć będą: dominikalny representant, wójt i 3 znakomitszych ludzi z gromady, za powtorną awizą mają się znajdować wyż wymienione, tudzież pomocnik szkółki, dziatwa parochialna w szkółce.

37. *Обіжник деканату приказує уживати тільки написаних шкільних книжок.*

Nakazuję z liczby w. c. k. guber. 63236 przez konsystorz pod 24 listop. r. b. l. 247 nadworney wysokiey studyów komis. z d. pazdz. rb. N. 6592, ażeby żadne inne pomocne książki używane nie były, tylko te, które prawnie pod tytułem porządkowey książki szkolney (ordentliches Schulbuch) zaprowadzone są.

38. *Обіжник деканату в справі недостаточної фреквенції дітей. 8 марта 1823.*

Widok wizyty szkolney w roku przeszłym w tuteyszym obwodzie dekanalnym przedsięwziętey dnia 15 pazdz. n. p. z relacją konkomitującą i właściwemi allegatami przedłożony, jw. konsystorz pod 11 listop. r. p. d. l. 190 w ponizszej kopii resolwuiąc podpisanemu polecił...

Copia ordinationis cons. ad N-um 190.

Exhibitum medio relationis de 15-a 8-bris a. c. prospectum visitationis scholaris resolvendo, activitatem illustris dominationis in promotione scholarum pro amica sumimus notitia unaque significamus, ut 1-o. illa loca, ubi defectus aedium scholarium et negligentia parentum in expeditione prolium ad scholam observatus extitit r. circulari officio fine impetrandae praescriptae medullae nota reddat, non minus 2-o. eidem r. officio haec dominia, quae previe a d. s. inspectore requisita fundatam in pol. schol. institutione assistentiam actu visitationis recusant, indicat. Premisl. 11 novembr. 822. Joan eppus.

Stosownie więc do powyższego rezultatu ich wieleb. szczerze poleca się, ażeby 1-o. w tych parochiach, w których przekonana opieszałość rodziców w posyłaniu swych dzieci do szkoły pomimo wszelkich usilności spostrzega się, konsygnacja czyli wykaz podług załączonego wzoru zrobiony był; tudzież 2-o. rodzice w wykazie opieszałych w posyłaniu swych dzieci do szkoły zapisane mają być przez dwie bezpośrednio po sobie następujące niedziele po ukończonym nabożeństwie przeczytane i ostatni raz po duchownemu przy wystawieniu niepomysłnych następności iak nayczuley napomnieni i przestrzeżeni,

że jeżeli tego właściwego swego obowiązku nie dopełnią, do wyższych instancjów bez żadnego względu doniesionemi będą; nareszcie 3-o. jeżeliby którzy po pierwszym lub drugim napomnieniu i przestrzeżeniu od zuchwałego uporu w posyłaniu swych dzieci do szkoły odstąpić nie chcieli i bez ważnych przyczyn takowych do szkoły nie posyłali, wtedy bez żadnego skrupułu w wykazie opieszających mają być zostawieni i po upłynionych 3 tygod. od 1-szej niedzieli ogłoszenia czyli upomnienia do tutejszego urzędu z urzędową relacją dla przedsięwzięcia dalszych kroków w wyższej instancji polityczney przesłane. Termin przesyłania wykazów tych nie wyznacza się z przyczyny powyższej.

Macoszyn 8 marca 823.

39. Обіжник деканату в правилах для дяко-учителів: прийняте, контракти, іспити, перехід у инний деканат. 2 мая 1823.

Ponieważ kantorowie czyli diacy, nie tylko iako diacy, lecz razem iako pomocnicy szkoły są uważanemi, przeto pomimo tego, że parochowie są upoważnieni takowych podług własnego wyboru na diaków przyjmować, także w moc polit. ustawy szkolney ci, iako pomocnicy, od urzędu powiatowo-szkół dozorczego examinowanemi i postanowionemi być powinni; a zatem stanowi się, co następuje:

1-o. Każdy duszstarownik swojego diaka, czyli do tego, który dotychczas do służby diakowskiej, a oraz i szkół pomocniczej aplikowany był, czyli owego, któryby takową służbę na nowo przyjąć chciał, pierwszego z zaświadczeniem od siebie urzędownie wydanym i także przez znakomitszych z gromady podpisanym, drugiego z attestatami z tych mieysc, gdzie pierwey takowe funkcyje odprawiał, do urzędu p. s. d. na ponizsze termina inwiował;

2-o. Diacy, za zdolnych na diaków od jw. x. parocha lub kooperatora uznane i przez urząd p. s. d. po odprawionym examine na pomocników kwalifikowane, odbiorą od tegoż urzędu swoje certificata, po których odebraniu

3-o. udadzą się do względnych parochyów i tam z parochyanami za pomocą jx. parocha lub kooperatora zrobią ugode

czyli kontrakt roczny, pomimo zwyczajnych danin na ofiarowanych w roku 816 deklaracjach polegający.

4-o. Takowy kontrakt na przyzwoitym papierze stepowym zrobiony i przez parocha lub kooperatora, wóyta i znakomitszych ludzi z gromady podpisany, przez miejscową zwierzchność gruntową, zakoramizowany, będzie także przez p. s. d. zawidymowany.

5-o. Termina examinów i odebrania certyfikatów kwalifikacji naznaczają się 23, 24, 26 maja r. b., na które nieochibnie konkurenci stawić się mają.

6-o. Jeżeliby w której parochii do powyższego terminu żaden diak nie znajdował się, o tym relacyę do urzędu p. s. d. zrobić należy.

7-o. Żadnemu diakowi i oraz pomocnikowi, któryby w obcy dekanat oddalić się chciał, zaświadczenia wydać nie należy, ażby ten wyrazne uwolnienie od urzędu p. s. d. okazał.

Macoszyn 2 maja 823.

40. *Два обіжники деканату з докорами і вказівками для байджитих священників у шкільних справах. 8 мая 1823.*

a) Jw. i n. konsystorz zaznajmia swoim pod dołączonym intymatem z dnia 23-go stycznia r. b. do l. 16 do wszystkich powiat. szkół dozorców wydanym, iż z nieukontentowaniem przekonał się o nierzetelności niektórych podań tabellarycznych o stanie szkół parochialnych. Chociaż wprowadzeniem to zaznajmienie podpisanego, który swoje urzędowanie stosownie do wzmiankowanych w dołączonym intymacie zarządzeń prowadzi, mniey tyczy się, ale że uważając swą godność za urząd publiczny, od rządu mu powierzony, szczerze i rzetelnie takowy sprawuje i sprawować obowiązany jest: gdyż iednak niektórzy z imci xx. dusz starowników dekanatu tutejszego lekce sobie ważą ten obowiązek, na zarządzenia naywyższe w celu ustalenia i pomnożenia szkółek parochialnych wydane mniey zważają, nakazom i upomnieniom jw. konsystorza nie powodują się i poleceń, przestrog i środków od p. s. d. obmyślonych nie używają.

Nieprzyjemnie to podpisany znosi, ile że w przypadku na zapytanie wyższych zwierzchności udowodniając swe rzeczywiste urzędowanie własnymi podpisami kursujące rozporządzenia, przestrogi, polecenia, upomnienia i podane środki czyli zarządzenia zatwierdzone, wystawia ich na niemiły widok nagany i nieuchronnej kary. Końcem uchilenia się nadal od takowych niepomysłności do ścisłego zachowania stanowi się to, co następuje.

1-o. Ażeby ich wielebności tylko, co rzeczywistym jest [we] względnych rubrykach tabell o stanie szkół parochialnych zrobionych opisywali, a ztąd wynika, ażeby nie więcej dzieci do szkoły chodzących w tabellach czyli wykazach kładli, iak tyle, ile do szkoły chodzi;

2-o. ażeby diaków i pomocników szkoły niechlubnie i podchlebnie, lecz tak, iak sobie zasłużyli, zdolności, sposobu postępowania z dziećmi i obyczajności w przyzwoitych rubrykach kwalifikowali;

3-o. nareszcie o przeszkodach; iakowe w urzędowaniu szkolnym tamę im czynią, nie oczekując rocznych tabell, do urzędu p. s. d. końcem zapobieżenia onym natychmiast donosili.

Zachowanie i szczere wykonanie niniejszego rozporządzenia stosownie do daney informacyi ich wielebnościom iak naczuley poleca się.

6) Ich wielebnościom w moc rozporządzenia jw. konsystorza z dnia 11-go listopada r. p. do liczby 190 ztąd pod 8 marca rb. do l. 3 czule polecono było, ażeby w tych parochiach, w których przekonana opieszałość i upor rodziców w posyłaniu swych dzieci do szkoły pomimo wszelkich usiłowań zpostrzega się, konsygnacyę czyli wykaz podług komunikowanego formularza zrobili i takowy po podwóynym ogłoszeniu i upomnieniu opieszałych rodziców w przeciągu 3-ech tygodni do urzędu p. s. d. przysłali. Gdy czas po terminie nie 3-rzy tygodnie, lecz iuż dwa miesiący upłynęło, przeto daie się rzecz tak rozwiązać, że albo parochyani czyli rodzicy w posyłaniu swych dzieci do szkoły nie są pilni, lub że jmcii xx. dusz starownicy na dopełnienie szczerze poleczonego rozporządzenia są nieczuli i w wykonaniu onego opieszali. W obydwu przypadkach zupełne przokonanie się nastąpi podczas

wizyty szkolney, która w miesiącu czerwcu r. b. przedsięwzięta będzie, lecz niepomyślną następność z zaniedbania tego obowiązku każdy sobie przypisać będzie musiał. Życzy więc i iak nayczuley obowiązuię podpisany, ażeby takowe wykazy z tych mieysc, z których są potrzebne, natychmiast były przysłane, gdyż nie uczywszy środki nieuchronne potrzebnych, do zamierzonego skutku nigdy nie trafiemy.

Macoszyn dnia 8-go maia 823.

41. *Обіжник деканату в справі підручника науки моральности. 25 мая 1823.*

Komunikuję kopię norm. względem szkolnego dziełka autora Campe przez jw. konsystorz pod 24 kwietnia r. b. d. l. 101 na mocy rozporządzenia w. c. k. rządów krajowych z dnia 25 marca r. b. N. 11612 p. s. dozorcem intymowona z tym zawiadomieniem, iż to dziełko pod nazwiskiem książeczka obyczajów Campego (Sittenbüchlein des Campe) w ięzyku polskim wydana na mocy dekretu naywyszey nadworney komisii nauk z d. 8 lutego r. b. w szkołach wieysko narodowych dopóty tylko używana bydź może, dopoki insze szkolne dziełko w tey materii wydane nie będzie.

Macoszyn 25 maja 823.

42. *Інструкція для шкільного помічника. 14 червня 1823.*

Instrukcyja dla pomocnika szkoły.

1. Pomocnik może tylko tedy służbę przyiąć, kiedy się przepisany dla pomocnika przed rokiem 807 od urzędu cyrkularnego, od tego zaś czasu od powiatowego szkół dozorczy sprawdzonym zaświadczeniem do tego zdolnym okaże.

2. O przyięcie ma się kandydat każdego razu do nauczyciela udać, któremu wiadomo iest, iak dalekie przyięcie od niego zależy.

3. Pomocnik, który podług naywyszzych przepisów do iakowey szkoły potrzebnym i do tego pisemnym zaświadczeniem powiatowego szkół dozorczy zainstalowanym iest, należy między czasowo uwolnionych i zostanie od służby woyskowej tak długo, ile przy tey szkole zostanie.

4. Pomocnik powinien nauczyciela tak iak naybliższego swojego przyłożonego uważać, jemu poszanowanie i posłuszeństwo oświadczać i starać się, gdy on do tego domu należy, przez spokojne i miłe zachowanie się iedności i łagodności między familią nie tylko [nie] przeszkadzać, lecz takowe podług sił pomnażać.

5. Pomocnik ma się z nayostroźniejszą akuratnością przepisanych godzin szkolnych trzymać i w swoim nauczycielstwie nieprzerwanie do przepisanego methodu uczenia przywiązanym bydź; szkolne dzieci bez różnicy, czyli ich rodzice ubogie lub maiętne są, z równą pilnością uprawiać i z taką grzecznością obchodzić się z niemi, na pomnożenie między niemi dobrych obyczajów ma nayprzód uważać, z postrzeżonych błędów podług przepisów szkolnych prawideł poprawiać i każdą sposobność do pomnożenia dobrych myśli i obyczajów troskliwie użyteczną uczynić. Za szczególną usługę policzono mu będzie, ieżeli na miejscach, gdzie dzieci po szkole na publicznych placach bawią się, swą przytomnością wszelką nieobyczajność uchyla usilnie.

6. Na nauce religii, którą katecheta udziela, ma pomocnik każdego razu naydować się, też same podług otrzymanego oświecenia pilnie powtarzać i przy publicznych nabożeństwach na porządek i sprawowanie się dzieci szkolnych czuwać.

7. Tym końcem musi pomocnik sam w religii dobrze bydź nauczonym, na służbie Bożej z wszelkiem zbudowaniem znaydować się, ieżeli dusz starownikowi iako ministrant albo kantor posługuie, swoje sprawowania z pobożnością i powodowaniem odprawiać i w wszystkich swoich postępках wzorem dobrych obyczajów bydź.

8. W tym zamiarze z (иногда) publicznych domów szynkowych i granie tańców w karczmach nayściśley mu jest zakazanym. Ma się także ostrzegać, ażeby przez częste i zaufanne zwiedzania iednego lub drugiego domu wzgardzonym nie został i do nieporozumień i obmowy powodem się nie stał.

9. Ma wiedzieć, [że] za trwającą opieszałość w służbie, każdy subordynacyi sprzeciwiający się postępek, każde nieprawne postępowanie z dziećmi, każda nieobyczajna czyn-

ność, a nawet z jego winy nie bez prawdopodobieństwa rozbudzone złe mniemanie ściśle strofowanym i że on w ważnym przypadku albo przy niezastąpionej poprawie także małych błędów zupełnym oddaleniem od urzędu szkolnego ukaranym będzie.

10. Po nauczycielu jest jego bezpośrednio wyższym przełożonym dusz starownik, któremu on przeto we wszystkich urzędach i obyczajnego sprawowania się dotyczących rzeczach zupełne posłuszeństwo czynić ma.

11. Zaskarzenie, które przeciw swym nauczycielom prowadzić zmuszeni są, przedłoży on dusz starownikowi, który dobrowolnymi środkami takowe załatwić usiłuje. Jeżeli tym sposobem pogodzenie się nastąpić nie może, tedy zanieś pomocnik swoje zażalenie do powiatowego szkół dozorca, do którego wtedy udać się ma, kiedy przez postępowanie dusz starownika skrzywdzonym się być czuje. Od decyzji powiatowego szkół dozorca może dalszy rekurs, jeżeli się zapłaty, wikt, pomieszkania i tym podobnych tyczy, do urzędu cyrkularnego, jeżeli zaś o obchodzenie się, nauczycielstwo idzie do konsystorza, nakoniec w każdym razie do wysokich rządów krajowych przedsięwziętym być.

12. Pomocnik ma się starać, ażeby przez examen, który powiatowy szkół dozorca przedsięwzmie, zaświadczenia na nauczyciela godnym się stał, którego jednak pozyskać nie może, jeżeli przynajmniej 1-ten rok urzędu szkolnego nie sprawował i 20-ty rok wieku swego nie przebył. Jeżeli on od powiatowego szkół dozorca po jednym lub w przypadku i w powtornym examinie [w] względzie swojej umiejętności: swojej pilności, sposobu kształcenia dzieci i w względzie całych dowodów tak o otrzymywanie z zamiarem zgodnej karności szkolnej, iak i o nienaganych swoich postępach do otrzymania zaświadczenia na nauczyciela godnym się stał, j. konsystorzowi imienny oznaczonym był, tedy ma się naznaczonym i przez kursorze zauwiadamionych dniach do dycezalnego naczelnego szkół dozorca do examinu stawić, ażeby jeżeli się dobrze znajdzie, sprawdzenie swojego pomocniczego zaświadczenia na nauczyciela od tego otrzymał. [Bez] tegoż zaświadczenia nie może on żadnej służby szkolnej przyjąć. Takie i temu nie nada, że on prócz przepisanych dni temit

examinowi z tego powodu poddaie się, ponieważ ze strony prezentanta do służby szkolney pewne przerweczenie otrzymał.

13. Pomocnik nie może podczas szkolnego kursu od swiego odeysć, ani także bez nagley przyczyny (i nie bez pośredniczey wiadomości powiatowego szkół dozorca) w tym czasie od nauczyciela oddalonym bydź. Lecz także przy odmianie przy ukończonym półrocznym kursie ma się przeciwnostronnie sześciotygodniowe wypowiedzenie i relacyia do powiat. szkół dozorca zrobić. Pomocnik, który z iednego dekanatu (powiatu) do drugiego przechodzi, musi być zaświadczeniem od swego powiat. szkół dozorca o pilności, zdolności, o sposobie kształcenia młodzieży i obyczajnym sprawowaniu się zaopatrzonym, gdy on nima bydź bez takowego w drugim mieyscu do służby przypuszczonym.

14. Chce się pomocnik o zawakowaną szkolną służbę starać, tedy musi zaświadczeniem o swoim dobrym sprawowaniu się, zaświadczeniem nauczycielstwa zaopatrzonym bydź; te pomocne allegata dołoży on do swey własnoręcznie napisaney prośby, które przy szkołach prywatnych przynależących do prezentanta, ieżeli zaś wielu innym prawo presentowania [przynależy], tedy do wszystkich prezentantów okaże, a znakomitszemu między niemi doręczy. Przy szkołach, których udzielenie do kraiowego rządcy należy, zakieruie swą prośbę do konsystorza przez tego powiat. szkół dozorcę, [w] którego obwodzie zawakowana szkoła znayduie się.

15. Jeżeliby zaś pomocnik żadnego ieszcze z examinu dobrego zaświadczenia nie miał, tak niechay się nie domysła takowe fałszować. Gdyż kto publiczny dokument przerabia albo fałszuie, ten staie się winnym zbrodni, która więzieniem od 6 miesięcy do roku ukaranym będzie. Księga prawa o zbrodniach, rozdział XXIV. § 178, § 181.

Die 14 junii 823.

43. *Інструкція перед візитацією шкіль. 21 червня 1823.*

Traktat wizyty szkolney.

1-o. Za powtorną awizą od p. s. dozorca mają się znaydywać tyczące się strony i dusz starownik, reprezentant dominiów, wóyt i delegowani mężowie z gromady, tudzież po-

mocnik szkoły na terminie i miejscu przyznaczonym. Jeżeli by która z tyczących się stron przez upór, niechęć lub inne iakowe mniej ważne przyczyny przy wizycie szkolney nie znaydywała się, tedy w moc pol. kod. rozdz. 22 § 6 takowa końcem doniesienia owej do c. k. urzędu cyrkular. w protokolle zanotowana będzie.

2-o. Tyczące się strony przytomne w protokolle wizytacynym imiennie zapisane będą.

3-o. Pomocnik szkoły obowiązany będzie w czasie od p. s. d. naznaczonym wszystkie do szkoły chodzące dzieci obstawiać, ażeby się akuratnie w szkole znaydowały.

4-o. Pomocnik z wzajemnym porozumieniem się miejscowego swego dusz starownika ma przedłożyć wizytatorowi: a) Spis do szkoły zdolnych dzieci z szczególnych lokalności parochii. (Nota. Przy tem także przedłoży i dusz starownik, iak katecheta swój spis młodzieży do nauk świątecznych katechizmowych kwalifikowaney). b) Extrakt do szkoły chodzących dzieci oboiey płci. c) Miesięczny katalog pilności dziatwy szkolney. d) Probszryfty czyli skryptury po rusku i po polsku przez dzieci szkolne napisane, z podpisem dnia, miesiąca i roku, z podpisem ich imion. e) Konsygnację przedmiotów naukowych, to iest książek i pisowni, z których dzieci naukę powzieli. f) Konsygnację ubogich dzieci. g) Konsygnację książek, iakowych i iak wiele do swej szkoły potrzebią. h) Protokół rozporządzeń i wszystkich kurend szkolnych, nareszcie: i) Spisaną notę swych uciemiężliwości i pokrzywdzeń, ieżeli iakowe w czem i od kogo ma.

5-o. Po zwiedzeniu i opisaniu powyższych aktów szkolnych przedsiwemnie się protokół z tyczącemi się stronami: A. O zwiedzaniu szkoły parafialney tak codzienney, iak i świąteczney czyli nauki katechizmowey, tudzież: B. O przychodzie rocznym pomocnika szkoły, tudzież o stanie budowli, narzędzia i innych przynależności szkolnych, nareszcie: C. O głównych przedmiotach do rozpoznania stanu szkoły parochialney należących.

6-o. Po ukończonym protokolle przedsiwemnie się examen z dziatwą do szkoły chodzącą podług przepisanych formalności, po którym odprawionym: ..

7-o. Nastąpi porozumienie i ułożenie się ze stronami względem zaradzeniu opieszalemu posyłaniu dzieci do szkoły, zabezpieczenia pewnego utrzymania się dla pomocnika szkoły, obreperowania lub na nowo pobudowania budowli szkolney, urządzenia szkolnego sprzętu, nareszcie względem uchilenia wszelkich przeszkód i zdrożności, któreby do pomnożenia dzieła szkolnego tamą stawały się.

Macoszyn 21 czerwca 823.

44. *Зобов'язання громади у Жовтанцях на фонд учителя.*

Podczas wizyty szkolney gromada Żółtaniecka na fundusz nauczyciela obiecuje tylko od kaźdey familii po sześć graycarów, po trzy korcy zboża na jaryczowskie miare t. i. 1 korzec żyta, 1 kor. ięczmienia i 1 kor. hreczki — a więcey mu nie chcą ofiarować.

Żółtańce dnia 1-o julii 823. Wóyt Danyło Hupało + Przy sięźny: трьох. Z gromady: сімох. Prowizorowie: трьох. Coram me: B. Błoński, D. S. I. Coram me: Zaiączkowski, iudice policiei et mandat. dominii Żółtańce.

45. *Об'їжлик епископа Снігурського в справі байдужности учителів і інспекторів у шкільних справах. 1 липня 1823.*

Experienta docet, quod

1-o. Actuales magistri scholae adiutores et loci curati contra directum tenorem legis scholaris § 12 S. X et § 24. Sectionis XV consignationem juventutis scholam adere negligentis statuto tempore loci domino [exhibere] et frequentationem scholae vi muneris sui modo hoc urgere intermittant; quod insuper

2-o. Nonnulli d. s. inspectores sub actu visitationis scholaris compertam negligentiam [actus] scholaris conformiter 20 § S. XX. praefecturis loci non indicent et fundatam in lege cooperationem dominiorum non interpellent.

Huic itaque defectui praecavendo curatis loci et d. s. inspectoribus stricte et conscientiose observantia modalitatis huius in memoriam revocatur unoque iniungitur, ut d. s. inspectores tempore solitae visitationis sedulo explorent an et ... curati dictae obligationi satisfecerint. Negligentiae com-

pertos d. s. inspectores sub propria responsione consistorio indicabunt. Quod si relationes curatorum et interventiones d. s. inspectorum apud respectiva dominia et iurisdictiones loci affectu caruerint, hoc in casu praescripto modo adjunctorum r. circularis officii implorandum. Quae ordinatio clero curato et individuis docentibus pro exacta observatione int'manda.

Premislae d. 1 julii 823. Joannes, eppus. Mogielnicki.

46. *Замітки декана Блонського до висше наведеного обіжника.*

Stosownie więc do zacytowanych paragrafów i rozdziałów powyższego upominającego rozporządzenia punktu 1-go ich wielbnościom szczerze poleca się, ażeby:

1-o. Względnych swych pomocników szkoły surowo upomnieli i tego sami dopilnowali, iżby katalogi pilności miesięczne podług wiadomych ile stąd komunikowanych wzorów ciągle, bez przerwy na każdy miesiąc robili i podług tych codziennie przytomność lub niebytność dziatwy szkolney w szkole, tudzież icy pilności, zdolności i postępków naukowe w względnych rubrykach notowali; tudzież

2-o. Iżby nieprzytomne i w zwiedzaniu szkoły opieszałe dzieci zaraz lub przynajmniej przy końcu każdego tygodnia ustnie oznaymić, z końcem zaś każdego miesiąca konsygnacye opieszałych lub całkiem szkołę zaniedbujących dzieci nieuchybnie podać sobie rozkazali; prócz tego

3-o. Każdego półrocza, to jest w miesiącu marcu i wrześniu ekstrakt z miesięcznych katalogów pilności zrobiony, przez pomocnika podpisany i przez dusz starownika ile bezpośredniego szkoły dozorca zatwierdzony do gruntowney zwierzchności czyli do względnego dominium za recepissem i zanotowaniem dnia podania w protokole rozporządzeń szkolnych przez pomocników szkoły podawać się powinno.

Recepissy z podanego ekstraktu do jurisdikcyi miejscowey mają być każdego półrocza dla zapewnienia się do urzędu p. s. dozorczego przesyłane; nareszcie

4-o. Gdyby zaś pomimo wszelkich usilności dusz starownika przez upór lub opieszałość rodziców w posyłaniu dzieci do szkoły szkoła widocznie upadała lub całkiem zaniedbana była, w tym razie nie czekając półrocznego podania natych-

miast o tym relację z konsygnacją dzieci szkołę zaniedbujących, z nazwiskiem ich ojców do względnej jurysdykcji za odebraniem na to podanie *recepisse* zrobić należy, w której relacji pomocy w tej mierze dopraszać się i skutku tego żądania w przeciągu dni 14-tu oczekiwać, po których upływniu, gdy nie nastąpi, odebrane *recepisse* na zrobione doroczne podanie [do] dominium z relacją do p. s. dozorczości urzędu nieuchronnie do zrobienia kroków względem czynnej pomocy do wyższych instancji przysłać potrzeba.

Mniey umiejętności pomocników w zrobieniu wyż wspomnianych katalogów i ekstraktów i relacji względni dusz starownicy i bezpośredni szkół dozorczy radą i czynną pomocą wspierać obowiązani są.

Powtarza się ich wielebnościom, że na każde podanie, do dominium zrobione, o *recepisse* koniecznie domagać wypada.

Na ponownej rezolucji, na przyrzeczeniu tylko polegającej zaprzestawać nie wypada, lecz jeżeli czynny skutek przyrzeczenia nie nastąpi, o tym do tutejszego urzędu relację zrobić należy.

Powyzszego rozporządzenia pilne uskutecznienie bezpośrednim szkół dozorcóm pod zagrożonym wykonaniem rozkazu jw. konsystorza powtórnie poleca się. Datto ut supra.

47. *Обіжник консисторії з заборною самовільного покидання учителями своїх посад і переходу на інші місця. 9 лютого 1824.*

Wydarzać się zwykły miejscami następujące nadużycia:

1-o. Niektórzy kandydaci szkolni po utrzymanym zatwierdzeniu konsystorskim na pomocników w ciągu roku szkolnego miejsca swe porzucać i na inne samowolnie przechodzić; równie 2-o. Niektórzy powiatowi szkół dozorczy nie tylko na rzeczony postępek zezwalać, ale nawet kandydatom tym świadectwa wydawać; na ostatek 3-o. Niektóre individua z jednego miejsca na drugie przechodząc fundacye diaka i pomocnika bez zachowania przepisów politycznych do tyczących się osób z jednego miejsca na drugie przychodzących i bez wiedzy powiatowego szkół dozorczy przyjmować zwykli.

Podobnym nadużyciom i wynikającym ztąd nieładom i niepotrzebnym zatrudnieniom urzędów zapobiegając, widzi się konsystorz spowodowanym przypomnieć, co następuje:

Ad 1-um. Z porządku rzeczy i najwyższych przepisów wynika, że indywiduum, któremu nauka dzieci w szkole parafialnej powierzona bywa, obeymuie służbę publiczną, której bez zezwolenia przyzwoitey zwierzchności, podług woli swoiey opuścić nie może. Skoro więc indywiduum takowe od przyiętej powinności uczenia dzieci uchileć, a nawet miejsce opuszczać poważy się, paroch, administrator lub kooperator miejscowy natychmiast o tem powiat. szkół dozorca [donieść] ma.

Ad 2-um. Żaden powiatowy szkół dozorca nie jest mocen wśród kursu szkolnego kandydata bez zezwolenia konsystorskiego od przyiętej funkcyi uwalniać i onemu w tym celu świadectwo wydawać.

Ad 3-um. Każdy kandydat, któren nie tylko z obcego cyrkułu lub powiatu szkolnego, lecz nawet w tym samym dystrykcie z miejsca na miejsce przechodzi i tam funkcję diaka, razem i posługę szkolną obeymuie, powinien: a) Najwyższe przepisy ściągające się do przechodniów z iednego teritorium na drugie ściśle zachować. b) Nim ieszcze aktualnie służbę diakowską i szkolną zacznie, powinien przed powiatowym szkół dozorcą stanąć i ze zdolności, iako też obycajów stosownie do ustawy szkolney legitimować się.

Przemyśl 9 lutego 824. Jan, biskup.

48. Відповідь жовтанецької домінії на внесену просьбу що до побудованя школи. 21 вересня 1824.

Na podanie pod 11-m 7-bris 824 do dominium o zbudowanie szkoły paraf. następujące odpowiedź utrzymałem.

Imci xiędzu Bazylemu, parochowi ritus graeci uniti parochii Żółtańce, na jego rekwizycję pod 11 praesentis do dominium Żółtańce uczynioną następującemi, przy oświadczeniu uszanowania, rezelwuję się:

A. Co się tyczy materyałów drzewa na zbudowanie szkoły dla dzieci gromady Żółtańce, iakie tylko podług konsygnacyi maystra budowniczego spisane i do dominium podane będą, takowe z lasów żółtanieckich na fury gromady Żółtańce bezpłatnie wydają się.

B. Gromada Żółtańce stosownie do przepisów prawa dom publiczny swą mocą bezpłatnie zbudować obowiązana, ile że

ta gromada Żółtańce ma znaczne coroczne intrate z gruntów bratskich cerkiewnych, z pasieki braci cerkiewnych, z ofiar-ków i skarbony, do której corocznie znaczne quantum pie-niężne z różnych źródeł bractwo cerkiewne ma, a te dochody bractwa cerkiewnego tylko na publiczne potrzeby expenso-wane bydź mają, albowiem ksiądz paroch oddzielnie to wszy-stko ma, iak inwentarz cerkiewny dowodzi.

C. Gromadzie całej Żółtańce, a naybardziej starzyźnie gromadskiej, wóytowi i przysiężnym i dziesiętnikom, nie-mniej braciom czyli prowizorom cerkiewnym, jurisdycia do-minikalna Żółtańce iuż poprzednie razy kilka serio zaleciła, aby oni rodziców (którzy tylko mają sposobność posyłania dzieci do szkoły) przymuszali, a nieposłusznych jurisdycyi donosili, iakoż skutek roskazów okazali, bowiem jurisdycia dominikalna swemi oczyma w szkole do pięćdziesięciu dzieci razy kilka widziała, a nayszczególniej :

D. Maią po razy kilka powtórzony nakaz starzyzna gro-madzka i prowizorowie cerkiewni, aby, gdy dzwony na nabo-żeństwo lub katechizm usłyszą, natychmiast z karczem i do-mów do cerkwi i kościoła wypędzali, iakoż gdy o skutek tego nakazu pytani byli razy kilka, za każdym razem i iednomy-ślnie odpowiadają, że przed nabożeństwem i przed katechiz-mem z karczem i z domów prywatnych do kościoła i cerkwi wypędzają. Raczy tedy ksiądz paroch po imionach i nazwi-skach nieposłusznych donieść, a pewnie będą mocno strofo-wani, a gdy strofowanie nie uczyni skutku, będą aresztem lub cieleśnic karani.

Rezolwowano z jurisdycyi dominikalney.

Żółtańce die 21 7bris 1824. B. Zaiączkowski, sędzia poli-cyiny, mandataryusz państwa Żółtańce.

49. *Обіжник деканату в справі повторної науки. 1824.*

Stosownie więc do powyższego rozporządzenia ¹⁾ bezpo-średnym szkół dozorcem poleca się, ażeby szkoły powtarza-jące w ten sposób zaprowadzili :

¹⁾ Попереду подано : найв. розн. 27. IX. 1716 і декрет надв. шкіль. ком. 9. II. 1821. N-о 868 в справі заведеня повторної науки.

1-mo. Dzieci, które już ze szkół ordynaryjnych wyszły i lata do tej przeznaczone przebyły, gdy jednak w obwodzie parochyji znajdują się, do szkoły powtarzającej jako młodzież doroslejsza, wezwane i zmuszone były, a to tym pewnie, jeżeli już jakowyś postęp w czytaniu ruskim, polskim, pisaniu i t. d., a przynajmniej w czytaniu ruskim zrobili.

2-do. Tym końcem ma być zrobiony osobny katalog pilności młodzieży obojczy płci, do szkoły powtarzającej kwalifikowanej.

3-tio. Czas dla młodzieży do powtórzenia tego, czego się nauczyła, naznacza się w sobotę po południu lub w niedzielę i święta przed nieszporami dwie godziny, to jest od 2-giej do czwartej godziny.

4-to. Młodzież powtarzająca, równie jak i dzieci do szkoły ordynaryjnej chodzące, obowiązana jest w niedzielę i uroczyste święta do cerkwi chodzić, w chorze stawać i to, co umie, czytać i spiewać; żeńska zaś płeć ma w cichości na swoim miejscu skromnie z książek czytać nabożnych lub katechizmu modlitwy.

5-to. Ponieważ młodzież powtarzająca dla upłynionego wieku z obrębu dziatwy szkolnej wyszła, przeto należy już do młodzieży świątecznej katechizmowej, a zatem i temu samemu obowiązkowi, co i ta, to jest, chodzeniu na katechizm świąteczny jest podległa, a zatem:

6-to. W spis tabellaryczny młodzieży parafialnej do nauk katechizmowych świątecznych kwalifikowanej (którego wzór ztąd pod 21 lipca 823 do liczby 30 przez kurrędę szczególnym duszstarownikom był komunikowany) ma być wpisana i podług wyszczególnionych rubryk pilności i postępów w tym spisie zanotowana.

7-mo. Zrobienie i pilne utrzymywanie rzeczonych spisu od następującego po wakacjach kursu ich wielebnościom jak naczuley poleca się i oto tym pewnie, że nie tylko przy wizytach rocznych, lecz za zdarzoną się każdą okolicznością takowy spis zrewidowany będzie i znaleziony brak takowego lub nieporządne utrzymywanie onego bez żadnego względu do jw. konsystorza doniesione będzie.

8-vo. Szkoły powtarzające się zaraz po wakacjach rozpocząć się mają i kontynuować się będą w dniu, czasy i po-

rządkiem w wyszczególnionych obowiązaniach wyżej przepisany.

9-no. Po upłynionych 4-ch la tygodniach od wakacyi każdy duszstarownik obowiązany będzie o zaprowadzeniu i stanie szkół powtarzających do urzędu p. s. dozorczego relacyę zrobić.

10-mo. Gdzieby zaś lub parafialny pomimo wszelkich usiłowań uporczywie swoje dzieci do szkoły powtarzającej lub na naukę katechizmową świąteczną posyłać nie chciał, w takowym razie podejmą się konsygnacyę uporczywych po imieniu i przezwisku z imionami ich dzieci i numerem domu zrobić i do urzędu p. s. dozorczego nieuchylnie przysłać należy podwóyną konsygnacyę, dlatego, że icdna do cyrkularnego urzędu, druga zaś, w przypadku icżeliby prześwietny urząd cyrkularny pomocy w tey mierze odmówił do jw. konsystorza przesłaną być ma. W konsygnacyach młodzieź katechizmową od młodzieży do szkoły powtarzającej należącą rozróżnić wypada.

11-mo. Rzeczone konsygnacye mają być pod swoiemi datami przez miejscowych duszstarowników, iak bezpośrednich szkół dozorców i katechetów własnoręcznie podpisane; narreszcie

12-mo. Ninieysze rozporządzenie ma być ludowi parafialnemu wczesnie podczas wakacyi powtórzonymi razami zrozumiale i czule obwieszczonym.

Powyzszego rozporządzenia iak naysczulsze wykonanie ich wielebnościom poleca się.

50. *Стан парохіяльної школи в Жовтанцях в pp. 1823—1830.*

III. Stan parochiałnych szkół w kizliwskim dekanacie lwiewskiej eparchii

в рр. 1819 — 1827.

Подав

Стефан Томашівський.

1. *Z wizytacji parochii 1819 р.*

1. Płotyca (16. II. 1819) Szkoły parafialney dla uczenia w niey młodzieży niema; dzieci uczą się w rezydency parocha i w szczupłym pomieszkaniu diaka; diak nazywa się Jan Jurczynski; uczy dzieci czytać po rusku i spiewać w cerkwi; uczy się 6 chłopców i 7 dziewcząt.

2. Słoboda (16. II.) — Szkółka dla diaka znayduje się; szkoły parafialney niema; nikt na naukę nie chodzi.

3. Ceniów (17. II.) — [Szkół] niema; uczy się 7 chłopców w pomieszkaniu własnym diakowskim.

4. Wybodow (18. II.) — Szkoły takowy niema, tylko dla diaka szczupłe pomieszkanie; dzieci się nie uczą, gdyż i diak do tego nie jest zdolny.

5. Koniuchi (18. II.) — Szkoły parafialney niema; 4 chłopców uczy się czytać po rusku w szczupłym pomieszkaniu diakowskim.

6. Augustowka (19. II.) — Szkoły parafialney niema.

7. Forosciec (Хоростець) (19. II.) — Szkoły żadney niema; dzieci na naukę nie chcą posyłać.

8. Płaucza wielka (20. II.) — Szkółka dla pomieszkania diaka w dobrym stanie; szkoły parafialney niema; kilkuch chłopców uczy się w pomieszkaniu diakowskim.

9. P ł a u c z a m a ł a (20. II.) — Szkoły niema.

10. G l i n n a (20. II.) — Parafialney szkoły niema.

11. K r a s n a (20. II.) — Szkołka dla diaka iest; parafialney szkoły niema.

12. P o k r o p i w n a (23. II.) — Szkoła dla diaka mizerna; dzieci nie uczo się nic w s[zk]ole, gdyż...

13. K o z ł ó w m i a s t e c z k o (23. II.) — Szkołka dla diaka bardzo stara; szkoły parafialney niema i młodzieży nie posyła na naukę.

14. H o r o d y s z c z e (24. II.) — Szkołka dla diaka na pomieszkanie znayduie się; szkoły parafialney niema i tylko 4 chłopcow uczy sie w pomieszkaniu diakowskim.

15. D m u c h a w i e c (24. II.) — Szkolki niema; szkoły parafialney niema i dzieci nie uczo się.

16. T a u r o w (25. II.) — Szkulka dla pomieszkania diaka znayduie [się] szczupła; szkoła parafialna ma się budować i uczy się dzieci iuż ze 30, tak chłopcy iako dziewczenta; okazało się to i examinie z temiz dziecmi przeciwziętego i z konsygnacyi dziatwy, ktoro x. paroch ma podać; uczy sam x. paroch Alex. Barusiewicz, gdyż nie ma do nauczania zdolnego diaka.

17. K a p l i n c e (26. II.) Szkoły zadney niema i dzieci nie uczą się niczego.

18. Z ł o c z o w k a (26. II.) — [Dzieci] nie się nie uczą.

(Видно з Протокол-ы wizyty dziekanskicy po parochiach w dekanacie kozłowskim sytuowanych w roku 1819 przez administratora dekanatu x. Mik. Strzelbickiego).

2. З візитуїї шкіл і наповіі 1827 р.

1. Protokol wizyty szkolney w kapellanii W y b u d o w przeciwziętey dnia 21-a febr. 1827. Zabudowania własciwego ku nauczaniu dziatwy parafialney niema, tylko budynek szczupły i zdezolowany dla pomieszkania diaka. Uczy sie teraz chłopcow 6 po rusku; na powtarzanie chodzi 3. Szkolnozdolnych chłopców znayduie sie 9 a dziewcząt 8. Wszyscy przytomni wymawia[ją] sie, iz dla ubustwa i niezdolności diaka dzieci na naukie do szkoły posyłać nie mogo, chociaż uznaią tego potrzebe. Diak nazywa sie Hrynko Pridun, pobierać powinien za swoje usługi diakowskie od gruntowych-pó cwierci

zboza, lecz i tego teraz dla niedostatku swojego nie wypła-
cają, a diak zadnego sposobu utrzymywania sie nie ma, tylko
ręczną robotą pomiędzy ludzi utrzymuje się i z łaski niektó-
rych żyje. Na to podpisują się (6 підписів).

2. Protokół wizyty szkolney przeciwzienty na dniu 21-a
febr. 827 przez szuldistriktowego nadzorce x. M. Strzelbickie-
go, dziekana kozłowskiego. Szkoła parafialna w C e n i o w i e.
Znajduie w tej parafii chłopców szkolno-zdolnych 120, dzie-
wcząt 63, razem 183. Teraz uczy się aktualnie chłopcow 6,
dziejcząt 3. Uczy sie po rusku, iedni czytają, drudzy szlabi-
zują, w posiedzeniu diakowskim, gdyż szkolnego zabudowania
dotąd niema. Uczy ich diak Michał Oberski pod przewodni-
ctwem xdzia parocha. Diak dlatego, ze powinności panskie
iako z gruntu panskiego odbywać musi, tudzież ze do nau-
czania nie iest należycie zdolnym, do ciągłego i regularnego
uczenia dziatwy przyłożyć sie nie moze po większey części
xiądz paroch tym się trudni. Młodziez do examinu stawiona
okazała, ze xiądz paroch Benedykt Jaremowicz silnie do nau-
czania przyłożył sie. Parochianie przytomni okazują chęć po-
syłania dziatwy na naukie szkolną, lecz dotąd liczba uczą-
cych się iest mała, gdyż i zabudowanie na to przyzwoitego
do skutku trudno przyprowadzić i nauczyciela zdolnego nie-
ma. Diak za usługi cerkiewne pobiera od grontowych po dwa
garce zboza roznego gatunku; razem uczynić moze korcy 8,
na terazniejszą cene zboza uczyni plus minus flor. 10; i wien-
cey zadnych nie ma dochodow. Do examinu stawili sie dzieci:
Mikołaj Oberski czyta, Demko Mikitiuk czyta, Iwas Łoik sla-
bizuje dobrze, Gmytro Stolarzow slabizuje, Stefan Jaremow
slabizuje, Iwas Bezuszek slabizuje, Iwas Mizun slabizuje, Hryń
Kowalow slabizuje, Parania Kowalowa slabizuje, Zofia Kowa-
lowa szlabizuje, Ewdokia Olenowa szlabizuje. Przytomni
oswiadczaia, iz teraz nie mogo na fundusz nauczyciela zadne-
go funduszu zrobić, gdyż zanadto są ubodzy, lecz gdyby za-
budowanie do skutku przyszło, toby na ten czas kazdy z nich
łatwiey do tego podług sił nakłonił się. Za nadzorce szkolnego
w parafii obrany został od xiędza i przytomnych ludzi Grze-
gorz Bunak; obowiązki mu obiasniony. Przytomni podpisują
się (підписаних парох і 8 селян).

3. Protokoł wizyty szkolney w parafie A w g u s t o w k a przeciwzięty dnia 22-o febr. 827. Zabudowanie dla pomieszkania diaka znayduie sie w Awgustowce bardzo szczupłe. Mie-szka teraz diak Jusef Szpetkowski z bratem swoim Pawłem, do nauczania dziatwy po rusku dosyć zdolny. Chodzi teraz do szkoły czterech chłopców z parafii, uczo się po rusku i po polsku czytać. Ludzie przytomni oswiadczaia, iż dla ubustwa swojego nie są w stanie dziatwe przyodziewać tak, aby do szkołki na nauce chodzić mogła; gdyby iednak do lepszego stanu przeszli, na ten czas radziby, aby ich dziatwa uczyła się. Diak pobiera za usługi diakowskie od gruntowych gospodarzy po pułkorca zboza, ale tego ubossi nie będąc w stanie nie oddaia; to uczynić moze rocznie na pieniądze 12 fl. Nadzorcą szkolnym zostacie Grzegorz Sawkow. Przytomni podpisują.

4. Protokoł wizyty szkolney w Parafii K o n i u c h i (22. II. 1827). W tey parafii znayduia sie zabudowania dla pomieszkania diakow: iedno przy cerkwi parochialney murowaney, drugie na Koncie. W tych pomieszkaniach uczą diacy dziatwe parafialną. Diak Simeon Pryima na Koncie okazał zdolność swoia w nauczaniu po rusku i po polsku początkom czytania, pisania i rachowania z głowy — udowodnił to examinem przeciwzięty z dziatwą uczącą się. Mikołay Malczeski; diak przy cerkwi parochialney, stawiał się takze ze cztermi chłopcami do examinu w czasie wizyty i okazał, iż całkiem do nauczania nie iest zdolny. Ci diacy pobieraią od gromady za usługi swoje rocznie od gruntowych po 2 garcy zboza roznego i po 12 kraicarow w walucie, od pułgrontowych po garcu zboza i po 6 x; uczynić moze to razem 48 fl. przy iedney cerkwi, a tylez przy cerkwi drugiej na Kącie. Daniel Sołoninka i Paweł Meliz zostaią i na daley nadzorcami szkołek tutejszych, gdyż dosyć okazali przychilności w zaprowadzeniu nauczania dziatwy parafialney. Aktualnie uczy się na Kątu chłopców 10, panienek 3; przy cerkwi murowaney chłopcow 4. Szkolno-zdolnych ogołem znayduie się chłopcow 120, dziewcząt 140, razem 260. X. Kaminski dusz starownik tey parafii okazał pilność i gorliwość w zaprowadzeniu nauczania młodziezy.

5. Protokół wizyty szkolney na dniu 23-o febr. 827 w Płauczy wielkiej z przyłączeniem:

W Płauczy wielkiej oprócz zabudowania dla posiedzenia diaka szczupłego niema innego zabudowania do stosunku liczby szkolno-zdolney, gdyż dominium do wybudowania takowego dotąd materiału nie wydało. Parafianie podali do dominium prozbe w tey mierze i oczekuió rezolucyi. Młodzież niektoŕa uczy się po rusku i po polsku czytać, pisać i rachunkow z głowy. Zaleconą została, aby dla szczupłości mieysca w pomieszkaniu diakowskim jedna dziatwa przed południem, a druga po południu na nauce zbierała się. Nadzorca szkoły parafialney Alexander Pawłowski w latach zeszłych w obowiązku swoim bardzo czynnym bydz okazał się; zostaje i nadaley. Diak Stefan Konczewicz pobiera od gromady za usługi swoje diakowskie po ćwierci zboza od gruntowych, a po puł ćwierci od innych; rocznie uczynic moze korcy 15, na pieniądz w teraznieyszey cenie fl. 20; dla szczupłego więc dochodu nie moze się do nauczania ciągłego przykładać, pomuszony innym sposobem na utrzymanie swoje zarobic.

W Płauczy małej znajduie się szkołka dla pomieszkania diaka szczupła. Młodzież płci oboiey przez gorliwość Jakuba Pichur, nadzorce mieyscowego, znacznie się do szkoły zgromadza. Uczy ich Jendrzey Pawłowicz po rusku [i] po polsku czytać, pisać i rachować. Młodzież examinowana znaczny postęp w nauce wspomnioney okazała, przez co nadzorca Jakub Pichur i Jędrzey Pawłowicz na zaszczyt i pochwałę zasługuią. Lud dla ubustwa nie iest w stanie do powiększenia funduszu dla nauczyciela przyłożyć się. Zaleconą, aby o tablice do szkoły i ołowki postarać się. Nauczyciel wspomniany pobiera za usługi diakowskie po 16 garcy zboza; uczynic może 8 korcy, na pieniądzy 13 fl.

W Krasnej przyłączoney do Płauczy znajduie się pomieszkanie dla diaka bardzo szczupłe; w tem pomieszkaniu uczy diak Antoni Grabarz młodzież parafialną oboiey płci. Młodzież examinowana piękny postęp w czytaniu po polsku, po rusku, w rachowaniu z głowy, religii okazała. Do tego przyczynia się szczegulnie gospodarz Paweł Kobzisty, iako nadzorca szkoły parafialney w Krasney, i zasługuie ze wszech

miar w tem interesie ma zaszczyt dla siebie. Antoni Grabarz. pilny w nauczaniu zasługuie na uwage; dla siebie bardzo szczuple pobiera za diakowskie usługi płace; pisze bardzo dobrze po rusku. Lud tey parafii bardzo iest ubogi i nie iest w stanie przyłożyć się do funduszu dla nauczyciela. Zaleconą zostało diakowi, aby chłopcow służyć do mszy nauczył. Na to podpisują się przytomni.

W Glinnie zadna młodziez do examinu nie stawiała sie. Szkoła dla pomieszkania diaka szczupła i reparacyi potrzebująca. Diak Juzef Zukowski i parafianie oswiadczaia, iż dla tego do szkoły młodziez chodzie zaprzestala, gdyż lud mocno chorować zapoczol i dotąd ta choroba z mieysca nie iest wykorzeniona. Na to podpisują się.

6. Protokół wizyty dekanalney przeciwziętey na dniu 26-m febr. 827.

Miasteczko Kozłow. Co się tyczy szkoły — tu znayduie się triwialna pod inspekyą łacinskiego konsystorza. Dotey szkoły chodzą niektory dzieci obrzadku ruskiego. Upomnienie uczynilo sie, aby do szkoły trywialny niezanieczywali dziatwe na nauke posylac.

Wieś Pokropiwna przyłączona do Kozłowa. Szkolka w ktory diak mieszka, iest w bardzo mizernym stanie; do szkoły nie chodzie młodziez na naukie.

7. Protokół wizyty szkolney (27. II. 1827).

[Wieś Tawurow]. Zabudowanie znayduie się szczuple dla pomieszkania diaka i w tym uczo sie dzieci parafialne. Stawieni do examinu pięcioro dziatwy, kturzy sie teraz uczo — iedni czytaia, drudzy slabizuią po rusku. Letnio poro poczeło 22 chodzie na naukie, teraz dla zimna, nie maiąc sie w co przyodzic dla ubostwa, chodzie przestali. Znayduie sie szkolno-zdolney dziatwy: chłopcow 50, dziewcząt 48. Diak nazywa się Stefan Kozicki, uczy dziatwe, pobiera za usługi diakowskie po cwierci zboza w rozny gatunku od gruntowych i swiętecznego po 3 x. co uczyni rocznie flor. 30 I gdyby stateczny iakowy do nauczania dziatwy trafić się mogł, toby nie ieden z gromady za nauczanie dzieci więcey ofiarował, lecz ten zwykł sie napiiac. Ksiądz administrator tłumaczy dla uczących katechizm w szkole. Antoni Sawa zostacie na daley nadzorcą szkolki parafialney.

8. Protokół wizyty dekanalney przeciwziętej na dniu 27-m febr. 827.

Wies Dmuchawiec... Szkołki dotąd niema i młodzież na naukie nie chodzi; niektorzy chodzo do szkoły trywialney w Kozłowie.

9. Protokół wizyty szkolney przeciwziętej na dniu 28 febr. 827.

[Wies Budyłow] — W tey parafii oprócz zabudowania szczupłego dla pomieszkania diaka oznaczonego niema innego zabudowania, do liczby szkolno-zdolnych dzieci stosownego, w ktorymby się młodzież ucząca miescić mogła. W pomieszkaniu diaka uczy się kilkoro dziatwy po rusku i po polsku, iedni slabizować, drudzy czytać, rachunkow z głowy i niektorzy pisać zaczynają. Diak Jan Szpytkowski, ktorego xiadz paroch do uczenia młodzieży usposabiać nie przestaic, dosyć bydz zdolnym do tego okazał się. Tenze za swoje usługi diakowskie pobierać powinien od kazdego gruntowego po cwierci zboza, co uczyniłoby rocznie na 8 korey, a na pieniądze rachuiąc 12 fl. i swiętecznego po 3 x., lecz tego teraz nie są w stanie dla zbytecznego ubustwa oddawać; dawniey za nauczanie dziatwy obiecano po cwierci zboza, niektorzy tylko oddali, drudzy dla ubustwa tego dotrzymac nie mogli. Lud przytomny oswiateza, iż by radzi, aby młodzież uczyła, a będąc w stanie do funduszu na nauczyciela chętnieby się przyłożyli. Znayduie sie szkolno-zdolney młodzieży: chłopcow 73, dziewcząt 68, razem 141. Do szkoły chodzi aktualnie chłopcow 11. Jan Biłowus zostaic nadaley nadzorcą szkolnym. Na zabudowanie szkolne drzewo poczęsci wyprowadzone i reszte w tym czasie wyprowadzic zamysłają.

10. Protokół wizyty szkolney na dniu 28 febr. 827.

[Wies Płotyczaj]. — Szkołka czyli budynek dla pomieszkania diaka znayduie sie, lecz bardzo szczupła i w złym stanie. W tym zabudowaniu uczy się znaczna liczba młodzieży parafialney, tak chłopcow iako dziewcząt, szlabizować, czytać po rusku i po polsku, rachunkow z głowy i katechizmu czyli religii. Uczy ich diak Łukasz Nehrebecki pod przewodnictwem xiędza parocha Łukasza Lachowicza. Dziatwa examiniowana w czasie wizyty znaczny postępek z nauki okazała. Wyznać wprawdzie należy, iż o zadney inney dotąd parafii

takowa przykładność w nauczaniu dziatwy parafialney przez xięży nie okazana, iakowo przykładność w tey mierze okazał tuteyszy paroch. Znajduie się tu szkolno-zdolnych chłopców 45, dziewcząt 61; uczy się aktualnie chłopców 15, dziewcząt 13; na powtarzanie chodzi 6. Diak za usługi diakoską pobierać powinien po cwierci zboza od gruntowych, pułgruntowi pul cwierci płacą; razem moze uczynić 13 korcy; świętecznego pobiera po 9 x. rocznie — co razem uczynic moze 29 fl. Za nauczanie dziatwy przyrzekaią iakoweś nagrode, ktorey udeterminować nie mogo, gdy[ż] lud teraz bardzo ubogi. Zabudowanie szkolne koniecznie iest potrzebne, inne i obszerniejsze. Nadzorco szkolnym zostaię i nadaley Jan Nehrebecki.

11. Protokoł wizyty szkolney na dniu 1-o marca 827.

[Wieś S ł o b o d a] — Zabudowanie szkolne murowane w dobrym stanie. Dziatwa rozpoczęła była na nauce chodzic, lecz teraz poro zimowo dla ubostwa nie maiąc się w co przyodzać nie chodzi. Uczy się tylko 4 chłopcow. Ci czytaią po rusku. Na pytania z katechizmu na pamięć dobrze odpowiadaią. Uczy ich diak Bazyli Dombrowski, zachowuie się obyczajnie; pobiera za usługi diakowskie od gruntowych zboza po garcy 10, razem uczynic moze rocznie korcy 16, i świętecznego po x. 6 od kazdego numeru. Szkolno-zdolny młodziezy znajduie się chłopcow 55, dziewcząt 46, razem 101. Za nadzo[r]ce szkolnego obrany Stefan Promkow, woyt.

12. Protokoł wizyty szkolney na dniu 2-o marca 817 przeciwzięty.

[Wieś H o r o d y s z e z e j]. — Szkołka szczupła dla pomieszkania diaka oznaczona znajduie się. Do tey szkołki dziatwa parafialna chodzic rozpoczęła na nauce. Uczy ich diak Bazyli Paszkiewicz po rusku i po polsku. Dziatwa examinowana slabizuię, niektorzy czytaią iuz po rusku, katechizmu uczo się na pamięć. Zachowuie się obyczajnie. Uczy się aktualnie teraz chłopców 13 i iedna dziewczeczka. Szkolno-zdolney młodziezy znajduie się: chłopcow 25, dziewcząt 32; w S ł o b u d c e: chłopcow 13, dziewcząt 13. Diak za usługi diakowskie pobiera od gruntowych po cwierci zboza w roznym gatunku; uczynic moze rocznie 16 korcy, i świętecznego niektorzy po 6 x. rocznie a niektorzy po 2 x. placo, ubossi nic nie daią. Cała iego-

placa, tak w zbożu iako i w pieniądzech, uczynić może 30 fl. Nadzorcą szkolnym zostaje na daley Jan Dubowy, który w zeszłych latach [w] z[a]chęcaniu dziatwy do nauki szkolney dosyć pilnym okazał się. Przytomni do powiększenia funduszu dla nauczyciela przyczynienia przez ubustwo wymawiają się.

13. В Золочівці і Каплинцях візитація в тім часі (27. II. 1827) не відбула ся, бо парох, в ріанствіе занурзону, відправив декана з нічим. Шкіл в тих селах тоді не було. Ще дваццять літ опісля (14. VII. 1847) записано: Szkoła parafialna w Złoczowce jeszcze niewybudowana, brakuie obwalkowania, poszycia i dalszego wewnętrznego i zewnętrznego urządzenia; z tey przyczyny i ze ludzie obojętni w posełaniu dzieci, 4 dzieci tylko stało do examinu i nieco odpowiadało. — W Kaplincach... szkoła parafialna była tu przed lat 40, jeszcze i ogród należał do niey; mieszkał w niey stary diak i uczył dzieci, ale od czasu urbarium grunt koło szkoły przypadł w użytку księdzu, a szkoła ze starości powaliła się, dlatego teraz szkoły nie mamy; młodzież teraz nie chodzi do szkoły, bo niema gdzie i że niema diaka teraz w miejscu.

(Взято з актів кізлівського деканату).

IV. Підручник методики Івана Лаврівського (1837).

Подав
Юрій Кміт.

Методика чили успособлен'є до замѣрносногo справованя оуряду учител'скогo для оучителнїи и помощниковъ о. г. к. въ школахъ трївіал'ныхъ и парафіал'ныхъ отъ Іоанна Лавровскогo, Архїдіакона к. П. зъ нѣмецкогo оуложеное и до околичностей школъ рускихъ застосованое. Въ Перемышли, въ друкарни Бїйскої ашлз.

Вступлен'є.

§ 1.

Пожитокъ и потреба науки вихованя.

Досконален'є въ наукахъ и вихован'є молодыхъ люднїи єсть барзо потребне и пожитечне для нихъ самыхъ и для цѣлого краю.

а. Єсть потребне и пожитечне для дѣтей самыхъ, бо коли дѣти въ першой своєй молодости отбирають добру науку и вихованє, то подаєся имъ спосѣбъ до розвиненя силъ и власностей душевнихъ, вѣдки набывають ясного познаня розмангихъ рѣчей, доброго розсудку и зданя и зъ часомъ приходять до доскопалости, а такъ стаются моралными, побожными, цнотливими, розумными и оужитечными людми. Але єсли дѣти въ свыхъ лѣтахъ жадной науки и вихован'є не отбирають, то силы ихъ дѣти не розвивають ся и не досконаляться, а такъ черезъ неуживан'є

ал'бо надъоуживае'е сами собѣ и иннымъ людямъ нещасливость дочесну и вѣчну готуютъ.

То объясняется наступующимъ прикладомъ: Поле, жебы сталося добровъ и живновъ рѣловъ, потребуе заразы на весну (яръ) троскливой оуправи и засѣяне добримъ насѣн'іомъ. А если рѣл'никъ заедбае рѣлю оуправити и призвоитого насѣня не оужне, то пожаданого пожитку з ней очековати не може. Добре теды вихован'е челоувѣка въ своѣй молодости и призвоите его стапови въ наукахъ видосконален'е есть барзо важнымъ на цѣле жит'е его, а противнѣ заедбан'е и опущен'е тогожъ вихованя не отжаловану и ненадгороджену шкоду му для его оумислу и сердца приносить.

Ѣ. Добре вихован'е и в наукахъ призвоитыхъ досконален'е есть также потребнимъ и пожитечнимъ для добра цѣлого краю. Бо зъ дѣтей въ доросломъ вѣцѣ стаются ролники, ремесники, ганлярѣ, рокодѣл'ники, судїи, радци, оборонци публичного безпеченства и т. д. Если они що до досконалости оумислу и сердца заедбаными зостають, то не мають они належитой обичайности, ани потребныхъ вѣдомостей, ани призвоитыхъ здолностей до отповѣданя своему поволаю; таковой стапъ тихъ людей шкодитъ не тѣлко поедничимъ особомъ, але и сполеченству людскому, а наветь и цѣлому краєви.

§ 2.

Кто повиненъ старатися о досконален'е дѣтей въ наукахъ и давати имъ добре виховане?

Досконалити дѣти въ наукахъ и давати имъ добре вихован'е повинны родичи и оучителѣ публичпїи. Отецъ и мати суть властивими и пайближшими учителями и вихованцами своихъ дѣтей отъ Бога поставленными; они повинны словами и прикладами своимъ дѣтемъ впаяти боязнь Боску, побожность, справедливость, добре сумѣн'е, поцтивость, ретелность и всѣ иппїи цноты повинны ихъ досконалити въ наукахъ, призвоитыхъ ихъ стапови, и виховывати Церкви святой добрыхъ хрїтіянъ, а краєви поцтивыхъ и сумлѣнныхъ мешканцовъ.

Але коли много знайдуться такихъ родичѣвъ, которіи до того потребныхъ власностей, вѣдомостей, зручностей, а часомъ охоти и часу не мають, коли наветъ многимъ родичамъ тяжкія працы и многоракіи затрудненія той святой обовязокъ научанія своихъ дѣтей и ихъ вихованія выполнити належитъ не дозволяють, то до оускутченія той святой повинности и до заступленія в неї родичѣвъ оуповленіи суть публичніи оучителѣ, абы розумъ дѣтей науками имъ потребными освѣчали, волю до доброго скланяли, а отъ злого отводили, абы ихъ оупособляли на сумлѣныхъ людей и на поцтивыхъ меншан'цовъ.

Для той причини найвишша влада краіова на науку и вихован'є молодѣжи обоятновъ быти не може, чили отъ кого и якъ отбирає свою едукацію. Не можна tedy родичомъ самымъ зоставити вихован'є своихъ дѣтей, але мусить таковий чинити оуклады, жебы молодѣжъ сталася такъ обычаіновъ, такъ розумновъ и такъ до добрыхъ дѣлъ зручновъ, якъ ѣй натуралныи здол'ности и прише поволан'є дозволяє и вимагає.

На той конецъ найвишша влада краіова оупоставила розмантїи школи, въ которыхъ випробованїи и досвѣченїи оучителѣ подъ дозоромъ висо. владзи краіовои о то стараются, абы дѣтемъ дали таку науку и вихован'є, яке многїи родичи дати имъ не суть здол'ными, ал'бо до того аны охоти, аны часу не мають.

Велика добротъ висо. влад. краіовои и отцїовска єѣ троскливость въ томъ ся оказує, же мпогыхъ тисяцей не жалує на школи и на оутриман'є добрихъ оучител'овъ отданымъ наукомъ и вихованю молодѣжи.

Вѣдти показуєся стислїи обовязокъ оучител'овъ и едукаторѣвъ, абы старалися збавленному замѣрови високого ряду краіового належитъ и сумлѣнпъ отповѣсти, абы мали приємность прислужити ся Церкви Божой поцтивими хрѣтіанами, сполечен'ству людскому достоїними члонками, а високому рядуи краіовому вѣрными поддаными.

§ 3.

Що єсть вихован'є и научан'є и чимъ ся рїякнать? Вихован'є єсть троскливость о дѣтехъ, абы силы ихъ д[у]-

ши и тѣла належитъ ся розвивали, абы добрый взяли керунокъ и абы вчаснѣ и безпечнѣ до дозрѣлости прійти могли. Научан'є зась єсть оудѣлен'є дѣтемъ вѣдомостей имъ потребныхъ и досконален'є ихъ розуму черезъ освѣчен'є.

В чимея вихован'є и научан'є сходять, а чим ся рѣзнять?

Вихован'є и научан'є сходятся в томъ, же такъ перше, якъ друге служитъ до досконаленя чловѣка. Рожниця зась межн ними заходить та, же :

1. Черезъ научан'є оудѣляются чловѣку вѣдомости рѣчей му потребныхъ и пожитечныхъ, служитъ тебы тѣлько до освѣченя и досконаленя розуму. Вихован'є зась, чилѣ едукація :

2. Служитъ до розвиненя силъ дѣши и тѣла, до даня имъ замѣреного керунку, абы вчаснѣ и безпечнѣ до дозрѣлости прійти могли. Черезъ научан'є теды досконалятся тѣлько една сила дѣшевная, то єсть розумъ, а черезъ едукацію чилѣ добре вихован'є досконалятся всѣ силы людскѣи д[у]шевнѣи и тѣлеснѣи стосовнѣ до певнаго цѣлю чилѣ замѣру. Значнѣйшѣи силы душевныи суть: сила познаваня, поятность, розсудокъ, розумъ, выобразатность (сила имагѣмацѣи), сила вымѣшляня, сила уважаня, сила рефлектованя ся, память, спамятливость (спамятан'є), припомнатность, сила чутя, сила жаданя (прагненя), сила отверганя и воля.

Едукація теды затрудняется найбарзѣй тимъ, жебы оучити чловѣка добримъ, побожнимъ, поцтивнимъ, сумлѣннымъ, однимъ словомъ, чловѣкомъ цнотливымъ. Едукація помагать чловѣку до розвиненя всѣхъ своихъ силъ для того единѣ, жебы добрѣ, поцтивѣ жити, жебы въ сполчен'єствѣ людскомъ з каждымъ обходити ся краснѣ, прѣемнѣ, згоднѣ, по людску, по прѣателску, по сусѣдску, словомъ едукація помагать и провадитъ чловѣка до виконаня цноти: ежели теды кто той даръ посѣдаты, то о немъ мовится, же єсть едукованымъ (добрѣ вихованымъ) чловѣкомъ. Єсли теды въ томъ остатнѣомъ значеню беретя слово едукація, то едукаторъ (виховавца) повиненъ разомъ быти и оучителемъ, бо подчасъ научаня має много спосо-

бностей досконалити въ дѣтѣхъ силу чутя и волю, а такъ може разомъ освѣчати розумъ черезъ науки и провадити дѣти до цноты и досконалости морал'ноѣ черезъ побудки.

§ 4.

Чилѣ въ школахъ дѣтемъ сами науки давати, чи разомъ и добре вихован'е з ними лучити потреба?

В школахъ не тѣлько сами науки давати потреба, але также и добре вихован'е лучити належитъ, бо до досконалости чоловѣка не досить есть мати пѣзан'е розмаитихъ рѣчей, але также потреба быти обычайнимъ и цнотливимъ, опручъ того потреба также досконалити сили тѣла, бо сили души такъ суть въ стисломъ звязку съ силами тѣла, же ся належитъ розвинути и оужитими быти не м[о]гутъ безъ цѣлости и досконалости силъ тѣла. До наукъ теды школ'ныхъ не тѣлько саме научан'е, але и вихован'е належитъ.

З того впливають три головнїи и важнїи обовязки для публичныхъ оучителей, же они въ школахъ повинни:

1. досконалити силы розуму молодѣжи черезъ науки;
2. скланяти моралїи силы душевнїи до обычайности и пѣлнепя цноти;
3. мати разомъ старан'е о цѣлости и досконалости силъ тѣла молодѣжи школ'ной.

§ 5.

Розкладъ науки методичной.

Три головнїи обовязки публичныхъ учител'овъ въ § 4. вираженїи, которїи въ школахъ испол'няти повинни и способы, до ихъ належитого выполнепя служачїи, викладаются въ наступующихъ 6-ти роздѣлахъ:

I. Роздѣлъ трактуе о властивомъ научаню, а на самъ передъ стаповить засады (Grundsätze), подлугъ которыхъ наука огулнѣ давана быти повинна, а потому даются по-единачїи оустави, якъ каждый цѣлѣульный науковий предметъ потреба.

II. Роздѣлъ завирае правила о морал'номъ албо обычайномъ досконаленю молодѣжи и показуе, якъ єї морал-

ній силы до правдивої обычаїности накланяти можна и потреба.

III. Роздѣль подає средки до оутриманя карности школ'нои.

IV. Роздѣль викладає преписи о тѣлесномъ вихованю и означає, на що оучитель школ'ный въ тѣмъ взглядѣ оуважати повиненъ.

V. Роздѣль выражає обовязки оучителя възглядомъ школы яко мѣсца свого дѣлан'я.

VI. Роздѣль назначає власности, котрїи оучитель зъ стороны тѣла, розуму и волѣ мати повиненъ.

I. Роздѣль.

О властивомъ научаю, чилѣ розумовомъ досконаленю.

1. Подѣль.

О методицѣ о'ул'нѣ.

§ 6.

Цѣль научаня.

Цѣль ал'бо замѣръ научаня на тѣмъ залежить, абы дѣти на такихъ людей кшталтити, котрїи свого розуму належитѣ оуживати могутъ, котрїи морал'нѣ добре мыслять и чинять и котрїи въ станѣ и поволаню, до которого суть назначепїи оужитими и пожитечными быти могутъ.

Не можна теды обоятнымъ быти, якъ и отъ кого дѣти отбирають науку, бо фалшиве и недостатечне научан'є не толко встримує поступокъ въ наукахъ, ал'є наветъ латво шкодливимъ стати ся и замѣсть оудосконаленя зепсуде принести може. Отрыман'є теды замѣру научаня зависить не тѣлко отъ выбору предметовъ науковыхъ и отъ ихъ порядку, але также по найбол'шой части отъ мѣоду.

Черезъ мѣодъ розумѣє ся способъ, якъ, котрїи и въ якомъ порядку предмети науковїи дѣтемъ выкладати потреба.

§ 7.

Важность и потреба доброго мѣоду.

Въ научаню, жебы ся добре оудало, потреба доброго мѣоду. Бо тотъ тѣлко може кого чогось навчити, котрїи

знає засады и регулы доброго мѣоду и ихъ ся въ научаню тримає; въ такомъ тѣлко разѣ наука стаєся скутечнымъ средкомъ оудосконаленя розуму и сердца.

Кто не має доброго мѣоду оученя, хотъ бы барзѣ много посѣдавъ вѣдомостей и барзѣ пилнымъ бывъ въ своимъ оурядѣ, не оучинить тѣлко пожитку въ научаню, якъ той, которій менше отъ него посѣдає науки, але має добрій мѣодѣ въповня дѣтемъ того, що самъ оумѣє. Добрый мѣодѣ єсть барзо потребнымъ и пожитечнымъ, бо всевѣчне досвѣдчен'є научило, же тоты тѣлко люде были добримн оучителями, котрѣ доброго оуживали мѣоду оученя. Мѣодѣ добрій єсть наветъ потребній тымъ, которій сами подчасъ научаня могутъ збирати правила оучен'я, бо не потребуютъ довгого часу до оукладаня оуставъ до того замѣру служащихъ.

§ 8.

Якъ можна набыти доброго мѣоду оученя?

До набытя доброго мѣоду оученя не досить єсть слухати и оучитися мѣодики, але также потреба:

1. Пилнѣ читати писма мѣодычпій, то єсть таковій, которій подають добрый способъ научаня.

2. Обцовати и розмовляти зъ оучителями практику маючыми, которыи зъ власного досвѣдченя могутъ му оповѣдати свои постереженя подчасъ паученя оучиненій.

3. Часомъ отвиджати тоти школы, въ которыхъ знайдуютъ ся оучителѣ добрымъ мѣодомъ вславленій.

§ 9.

Которій мѣодѣ єсть найлѣпшій и найдосконал'шій?

Той мѣодѣ єсть найлѣпшій и найдосконал'шій, въ которомъ два истотній замѣри научаня, то єсть, замѣръ матеріал'ный и формалный, найщасливій осягненными быти могутъ, ал'бо котрій до гармонѣчнаго оудосконал'еня всѣхъ силъ душевныхъ найлѣпше служитъ.

Замѣръ матеріал'ный ал'бо предметовый залежить на властивомъ паученюся якого предмету наукового. Такъ и. замѣромъ матеріал'нымъ науки ариѣметичной (рахунко-

вои) есть, жебы оучень навчився раховати, подобць замѣромъ матеріал'нымъ науки писаня есть, абы студентъ оумѣвъ добре лѣтеры въ писаню формовати. Замѣръ формал'ный оученя на томъ залежитъ, абы учень черезъ науку досконаливъ свои силы душевнїи або тѣлеснїи, абы ся привычаявъ до працовитости, аби черезъ працу ѿ усиленость набывавъ оборотности и зручности, ал'бо жебы з науки мавъ якись морал'нїи пожитокъ; такъ и. п. замѣромъ формал'нымъ науки рахунковой есть, абы учень учащїйся рахунковъ досконаливъ разомъ свой розумъ и силу розсудкову и жебы наветь черезъ то набыравъ охоты до мышленя, до пил'ности, до оццадности, и до порядку. Такъ и. п. замѣромъ формал'нымъ штуки писаня есть, жеби учень досконаливъ ся в мѣрѣ очевной, въ силѣ поровнаня рѣчей зъ инними рѣчами.

Научитель tedy повиненъ такїи методъ ученя мати, жебы молодѣжь школу не тѣлько матеріал'нѣ, але разомъ и формал'нѣ въ наукахъ досконаливъ, бо:

1. Чоловѣк тогди стаеся ужитечнымъ и пожитечнымъ въ сполечеств[ѣ] людскомъ, коли не тѣлько много посѣдае вѣдомостей, але коли есть иншикимъ и оборотнымъ въ мышленю и чиненю, а того формал'ного замѣру научаня набыти може.

2. Въ початковомъ (елементарномъ) научаню не иде тѣлько о оудѣлен'ѣ многихъ вѣдомостей, але ото наїбарзѣнїи, жебы розвинути и удосконалити силу мышленя освѣтити розумъ, жебы възбудити охоту и пудъ до науки, до освѣченя и до оудосконаленя, що наїбарзѣнїи skutкомъ формал'ного замѣру научаня быти може.

§ 10.

Злыи и млт'ныи методы.

Не каждый методъ есть добрымъ, которого давнѣнїи оучителѣ въ научаню оуживали. И такъ:

а. Злыи былъ методъ тыхъ, которїи свымъ оучн'омъ всею тѣлько на память оучитися казали, а потому ено о рѣчь працовитѣ вытверженю пытали не стараючи о то, чилѣ дѣти то зрозумѣли и появили, що на память вытвердили. Бо черезъ таке оучен'ѣ наука стаеся незрозумѣлымъ

дѣломъ памяти и правдивовъ мучари'ювъ. Черезъ такой методъ стаются люде много на память оумѣющими, але мало мыслящими, сила познаня и мышленя бывать въ нихъ приглумена.

в. Не можна также добрымъ назвати и той методъ, коли оучитель розумъ тѣлко еднѣ дѣтей оуправляе и завше ено баданя члѣ дохожденя рѣжныхъ рѣчей зъ ними чинить, а не мае стараня о того, жебы ся чого на память вѣчили. Тымъ способомъ формуются люде, которѣи много резонуютъ, много бесѣдуютъ, всею засадкаютъ на порожныхъ проектахъ, а ничъ до skutку не приводятъ, бо имъ матерѣи не стае.

г. Не добрый есть методъ также тыхъ, котрѣ всею на сампередъ кажутся на память вѣчити, а допѣро рѣчь зъ великовъ працевъ на память вытвержену объясняютъ. Така наука не служитъ до замѣроносной оуправы розуму, бо коли дѣти слова оумѣютъ, судятъ, же тожъ и саму рѣчь оумѣютъ и розумѣютъ, не уважаютъ теды на объяснен'е, а такъ наука ставея для нихъ безпожитечновъ.

д. Не есть также добрый и тотъ методъ, коли оучитель всею тѣлко протяжиѣ выкладае, того каже ся на память вѣчити и допѣро пытае. Такой способъ оученя не есть стосовнымъ до патуры и поятности дѣтей, бо оны не могутъ протяжиѣ мыслити, той протяжности и звязку не познаютъ, вѣдти походить, же тѣлко подчасъ науки позѣвають, же собѣ на пѣи прикрятъ, же подчасъ науки розторгнен'е мають и свою мысль чимъ иншимъ затрудняютъ, а такъ з науки пожаданого не относятъ пожитку.

§ 11.

Поят'е методьки.

Черезъ методьку розумѣея наука подающая найтѣвнѣйшій способъ оученя.

Завирае теды методька правила члѣ регулы, которѣи въ научаню заховати потреба, абы замѣръ оного найтѣвнѣйшимъ способомъ отримати можна. Методька дѣлится двояко, на общую члѣ повшехную и на поединчу члѣ щегул'ну.

1. Общая чилѣ повшехная методика выкладає засады, подлугъ которыхъ науку огул'нѣ, безъ взгляду на поєднчѣ предмети науковїи выкладати належитъ.

2. Поєднча чилѣ щегул'на методика показує, якъ каждого предмету подлугъ єго поєднчнхъ власностей въ щегул'ности оучити потреба.

Подѣль II. О общей методикѣ.

§ 12.

Общиѣ чилѣ повшехнїи засады научаня.

Колн оучитель хоче молодѣжи школ'ной статиєа пожитечнымъ и черезъ свое научан'є много доброго оучинити, то повиненъ подчасъ научаня заховати тоты регулы, котрѣ з патури дѣтей суть взятими и щоденнимъ досвѣдчен'ємъ подтвержденїи зостали. Таковїи общїи засады суть:

I. Оучитель маєся насампередъ старати о позискап'є мѣти и зауфаня своихъ оучнїовъ.

II. Оучитель повиненъ старатися науку подлугъ можности латвовъ оучинити.

III. Оучитель має свою науку свямъ оучнїомъ интересовъ и приємновъ оучинити.

IV. Оучитель має ся старати всю подчасъ науки ведлугъ можности змысловымъ способомъ выкладати.

V. Оучитель має свою науку оучинити ясновъ, практичновъ и до оудоскопаленя служачовъ.

VI. Оучитель повиненъ старатися, абы черезъ свою науку стався пожитечнымъ бол'шой личбѣ оучнїовъ, не спускаючи еднакъ зъ ока решта поєднчнхъ дѣтей.

VII. Оучитель має въ єдномъ томже предметѣ злучити бол'ше замѣровъ.

VIII. Оучитель повиненъ подчасъ науки пилнѣ чинити повтараня.

§ 13.

I. Засада.

Оучитель має ся насампередъ старати о позискап'є мѣти и зауфаня своихъ оучнїовъ.

Милость есть наипершимъ морал'нымъ чут'їемъ, котре ся тожъ въ души малої дѣтины оказуе тогды, коли всѣ иншіи чутя еще не суть възбужденни. Оучитель повиненъ теда старати ся позыскати для себе тоту склонность дѣтей, котра називаеся мѣть. Бо то має доброчинный впливъ на науку.

Если оучитель позыскавъ мѣть и зауфан'е оу дѣтей, то може з ними всео зачинати, продовжати и щасливѣ скончити и того потрафитъ му працу въ научаню борзо оулатвити.

Дѣти маючіи мѣть ку своему оучителю звыкли :

1. Охотнѣ до школы ходити и оучител'евѣ черезъ науку подобатися.

2. Звыкли въ науцѣ знайдовати радость и оуконтентован'е, пил'пѣ и оуважнѣ ся оучити, абы позыскали взаемну мѣть оучителя.

3. Оказуючи мѣть ку научителю звыкли въ сердцахъ свыхъ родичовъ възбуждати мѣть и зауфан'е ку нѣому, бо наибеспечнѣйша дорога до сердець родичовъ иде черезъ сердца дѣтей.

§ 14.

Средки здол'ныи до позысканя оу оучнїовъ милости и зауфаня.

До позысканя мѣти а зауфаня оу оучнїовъ наилѣпшымъ средствомъ есть то, коли оучитель зъ ними обходится добрѣ, лагоднѣ и мило. Бо такого оучителя дѣти ради видятъ, охотнѣ з нимъ зостають и з нимъ бесѣдуютъ и оучатся.

Вѣдти выпливають для оучителя наступуючіи правила :

а. Повиненъ къ своимъ оучнїомъ оказовати особлившу жичливість, добротъ и прихил'ность. Мае ся зась хоронити пошурости, неприемной мѣны, крикливого тону въ мовленю и неприемности въ обцованю.

б. При каждой способности має имъ оказовати словами, естами и цѣлимъ справован'емъ ся, же ихъ сердечнѣ любить и же ничъ барзѣй го не интересуе, якъ ихъ добро.

Бо мѣль возбуждає вѣзаємность и зѣ мѣлтію латво ся лучитъ зауфан'є.

§ 15.

Средки непризвонтыи до набытя мѣлти и зауфаниа оу оучнїовѣ.

Не єденъ оучитель стараєся оу свыхъ оучнїовѣ познскати мѣль непризвонтыи средками, яко то: подхлѣбствомъ, смотрен'ємъ якъ черезъ пал'цѣ на ихъ вадн и выкрочности, жартѣван'ємъ з ними, стосовап'ємъ ся до ихъ гомору, всѣо то єсть негодивимъ и переворотнымъ, бо такъ поступуючи зѣ своимн оучнями, обявляє свою повагу, отбиратъ своимъ вырокомъ и розказомъ належиту важность, тратитъ способъ утриманя меджи ними належитой спокойности и порядку и не може черезъ свою науку пренести ѣмъ пожаданный скутокъ и пожнтокъ.

§ 16.

II. Засада.

Оучитель повншеп старатися науку подлугъ можности латвовѣ оучинити.

Каждый початокъ єсть трудный, особливѣ для дѣтей починающихся оучити, которыхъ сила поятя єсть слаба и невыдосконалена. Если теды заразѣ на початку окажєся имъ много трудностей, ежели отъ нихъ домагаємося такого напращєня, котрого слабыи ихъ силы не могутъ знєсти, то стаютєся малодушными, отстранаютєся отъ науки, тратятъ охоту до оуважаня и до працы, а такъ замѣрѣ науки осягненнымъ быти не може.

Оулатвлєн'є зась працы вѣ науцѣ не залежитъ на томъ, абы дѣти згола не притягати до напращєня силъ своихъ, абы отъ нихъ оухиляти всѣ трудности, ал'бо жебы з науки опуцати всѣ общїи регулы, але залежитъ на томъ, абы:

а. Ничѣ имъ не задавати, що превншає ихъ силу поятя, абы тоты силы насампередъ досконалити, безъ которыхъ дал'ша наука мусѣлабы ся стати барѣзъ трудновѣ.

б. Абы дѣти вѣ науцѣ провадити, то єсть, абы ихъ вести отъ рѣчей латвыхъ до трудныхъ, отъ знапыхъ до

пезнапыхъ, отъ поєдинчихъ до складаныхъ, абы ихъ сили черезъ рѣчи латвыи възмацнялися и приготавлилися до рѣчей трудныхъ.

ї. Абы ихъ працовъ не обтяжати, ани огулиѣ, ани въ щегулныхъ припадкахъ, а затимъ абы имъ наразъ збыть много не задавати, але потрошки и того часто повтаряти, латвость въ наученюся показовати, охоти и сердца до науки имъ додавати, а такъ помагати имъ до пил'ности въ наукахъ. То барзо много поможе дѣтемъ до зрозумѣня и запамятаня предметовъ науковыхъ.

Пересторога.

Потреба хоропитися того, абы дѣтемъ науку збытечнѣ не златвяти и жебы тотужъ науку въ играшку и забавку не замѣняти, бо така рѣчь осладжяє интересовность науки, псує оувагу и отбирає охоту до працы оучиіовъ, а наветь має шкодливый вѣпливъ на дал'шу працовитость и обычаіность дѣтей. Такимъ збытечнымъ златвленемъ науки моглибы дѣти такъ зделѣкатиѣти, жебы каждого напряженія силъ оуникали, працы. и. п. рол'ничой, ремеслничой хоропилися и т. д. и свои обовязки тѣлко тогда полили, коли имъ ся пріємными быти здають. Має tedy оучитель вѣчеснѣ дѣти оупоминати, абы своихъ силъ належиты оуживали, має ихъ вчеснѣ призвичаяти до стосовной свымъ силомъ напряжности и не повиненъ запоминати, же сполечнїи стосупки, въ которыхъ колись знайдовати ся мають, не позволять имъ, абы тѣлко на играшкахъ и забавкахъ часъ травили, але вымагати будуть, жебы во всѣхъ интересахъ свои силы напрягали.

§ 17.

III. Засада.

Оучитель має науку свымъ оучиіомъ интересовновъ и пріємновъ оучинити.

Дѣти еще не оумѣють належитѣ науку шацовати, а доводы въ нихъ еще ничъ не skutкують; нема tedy ни-кого средка, якъ науку оучинити пріємну и интересовну. То справитъ skutокъ, же науки будуть охотиѣ и оуважиѣ.

слухати и же разомъ оутримають потребу їмъ веселость оумыслу.

Наука зась стаєся интересновъ тогда, коли :

а. Оучитель чинить дѣти оуважними на важность и пожитечность предмету, отъ себе викладаного, бо тото въ натурѣ людской ігрується, же охотнѣ то чинимо, зъ чого обѣцуюемо собѣ зыскъ яковысь. Причина, для котрой оучнѣ не хотятся прикладати до науки, єсть частокротнѣ тота, же не познають пожитку и оужитку того, чогося вчити мусять.

б. Наука стаєся также интересновъ черезъ жваву и живу мову. Жива и рухова молодѣжь хоче, абы з нїовъ живо и жваво поступовати, и пабивать тои самои горливости, котру постерѣгає въ своимъ оучителю. Для того повиненъ оказовати, же го кождый предметъ науковий интересує, повиненъ го охотнѣ, горливѣ и жваво выкладати, ежели хоче свымъ оучнїомъ интересовность ку нїому въпити, ежели зась дає науку оспалѣ, то и оучнїовъ свыхъ оспалыми чинить. Прїємну и живу науку называємо тоту, коли научитель живо мовить и заховує рухавость и веселость оумнелу, добрый гуморъ и стосовну отмѣну голосу. Поривность, крикъ, прутка мова, єстикуляция и бѣган'є по школѣ не складають правдивой живости, хотяи оучитель всякой скрѣпности, оспалости, мдлости и нудженя хоропитися повиненъ.

в. Тота также наука стаєся интересновъ, котра не збыть довго трває, але кончится въ призвоитомъ часѣ. Хоть бы предметъ науковий былъ самъ зъ себе найпрїємнѣйшій, тратить єднакъ прїємность черезъ збыть долге викладан'є. Дѣти, котрѣ отмѣну барзо любять, стаются черезъ того оmdлѣлими и чують нудность.

г. Наука стаєся и тогда интересновъ, коли оучитель межи оучнями возбуждає ємуляцію, коли ихъ оуважность, яєне познан'є рѣчей шацує, коли ихъ за добрїи отповѣди номѣриѣ хвалить, коли ихъ часто выволує до поправки чужихъ омылокъ.

д. Жебы наука была интересновъ, то потреба въ дѣтехъ възбудити власнод[ѣ]л'ность, то єсть дати имъ повѣдь до власномышленя и власночиненя, то зась стаєся

тогда, коли оучитель подчасъ науки дае стосовный питаня свымъ оучиіомъ и подае имъ способность до чиненя оувагъ, до мишленя, до розсужданя и до розумованя, тогда стався наука, якъ бы ихъ властнымъ, черезъ працу набытимъ добромъ, иначеи молодѣжъ з недостатку власподѣльности въпадае въ оспалость духа и слухать безъ мишленя науки своего оучителя. На остатокъ:

ѵ. Наука стався интересовновъ черезъ оухѣленіе того всіого, що може справити обридливость и стлумити охоту до науки, яко то: Примусъ, нехуть, нетерпеливость, поцурость и мруклиность.

§ 18.

IV. Засада.

Оучитель мае ся старати, всіо подчасъ науки ведлугъ можности змисловимъ способомъ викладати.

Змисловый способъ викладапя науки естъ потребный не тил'ко дѣтемъ, але и дорослимъ. Бо тимъ способомъ въ дѣтехъ възбуджаеся и оутрымует оувага оутверждаеся память и черезъ той средокъ отриманій поятя чилѣ представленя собѣ рѣчей ставются яснымы и видочнымы. Наветѣ рѣчѣ сталабися оутяжливовъ, гдыби тѣл'ко самым слухомъ долго и до напрыкреня была поймавана, котра очима латво и докладнѣ познана быти може. Каждый знае, якъ велика заходить рожниця между тымъ, що самъ выдѣлѣ и чого самъ досвѣчилѣ, и между тымъ, що му шныи описали и оповѣли. З той причины повиненъ оучитель:

Ѷ. Предметы змысловны, которыи хоче свымъ оучиіомъ выложити, завше подлугъ можности пѣдъ змысли поддавати, казати имъ всѣ части тыхже предметовъ належитѣ оуважати и тогда допѣро имя чилѣ назвыско тыхъ предметовъ повѣсти, коли ихъ дѣти належитѣ осмотрили и розважыли.

ѷ. Коли предметъ пѣдъ змысли дѣтей подданымъ быти не може, то повиненъ оучитель показати имъ замѣроносный образъ чилѣ вѣзерунокъ вѣрный, правдивый и докладный тыхже предметовъ.

г. Ежелъ аяъ предмету самого показати не може, аяъ не мае до того потребныхъ вѣзерунковъ, то повиненъ го докладнѣ описати з виражен'мъ всѣхъ частей его, повиненъ го порѣвнивати зъ якимъ инымъ, тожъ дѣтемъ знанимъ предметомъ, повиненъ ихъ оуважними оучинити на подобен'ство тогожъ предмету, зъ якимъ инымъ, тожъ имъ знанимъ предметомъ, жебы собѣ ясныи образъ незнаго предмету въ мысли оучинити могли.

Повшехныи оуваги, регулы и переписи мае оучитель оучиномъ тымъ способомъ обяснити и оувидочинити, абы имъ завше много поединчихъ знаныхъ и подлугъ можности подъ змысли подпадающихъ припадковъ приводивъ. До оузмысленя тѣхъ повшехныхъ засадъ служатъ особливѣ приклады и гісторыи, абы оучиновъ отъ рѣчей повшехныхъ привести до поединчихъ.

Поневажъ черезъ змысловыи поята розвиваются силы душевныя, то на учитель повиненъ оучиновъ до того привести, абыся привычали на всею належитѣ оуважати, що ихъ отачае, абы всею належитѣ розважали и оглядали и всюды пытали ся, що то есть? до чого служатъ? зъ чого зроблене? чымъ ся рѣжнить отъ иныхъ рѣчей? абы собѣ могли много змысловыхъ поятей приспособити.

§ 19.

V. Засада.

Оучитель мае свою науку оучипити ясловъ, практичновъ и до оудосконаленя служаховъ.

Ясловъ чили поятповъ свою науку оучитель чинить тогда, коли невидомыи рѣчи черезъ видомыи обясняе, въ томъ обясненю стопнями завше далѣй поступуе и въ бесѣдѣ такого высловленя оуживае, котре оучиѣ латво розумѣти могутъ. Практична и до оудосконаленя служаха наука стаеся черезъ пристосован'е выложеныхъ правилъ, черезъ стосовныи повтараня и задаваня и черезъ всею, чымъ силы душевныи дѣтей приводятся до стосовной самодѣлности и досконаляются въ оуважаню, порѣвниваню, судженю и заключеню.

Наука перестає бути ясновъ чили поятновъ, коли оучитель таковой оуживає мови, же ю тѳл'ко наїздолнѳйшїи розумѳють, або коли хоче всїо выразити, що му тѳл'ко на мысль приходитъ, затымъ такїи рѳчи мѳшає, котрыи до замѳру не служатъ.

Наука стався оувѳропрактична, коли оучитель завше тѳл'ко дѳти помаган'ємъ въ отповѳдехъ оупереджає и самъ мовить и чинить, що оучнѳ мовити и чинити повинни, ал'бо коли о рѳчь выложеноу тѳлко мїханѳчнѳ питає, не входячи кто, чили ю розумѳють.

§ 20.

VI. Засада.

Оучитель повиненъ старатися, абы черезъ свою науку став ся пожитечнымъ бѳл'шой личбѳ оучнїовъ, не спускаючи еднакъ зѳ ока и решта поединчихъ дѳтей.

Въ каждомъ отдѳлѳ оучащихся знайдутся депекотрыи оучнѳ, котрїи бѳл'шу личбу дѳтей въ науцѳ выпереджають, ал'бо значнѳ за нїовъ зостають. Розтройный оучитель не повиненъ першихъ безъ заохоченя и безъ затрудненя, а другихъ безъ помощи зоставити, еднакъ же має завше свою головну оувагу на бѳл'шу личбу оучнїовъ обертати; не повиненъ теды зѳ здол'нѳйшичи и пил'нѳйшими такъ въ науцѳ чвал'овати, жебы иншыи, котрѳ не могутъ поспѳшити за ними, жадного пожитку зѳ тоякъ науки не отосили.

§ 21.

VII. Засада.

Оучитель має въ одномъ и томже предметѳ бѳлше замѳровъ злучити.

Таке злучен'є розмантыхъ и личныхъ замѳровъ приносить знакомїти корысти:

1. Тымъ способомъ оучнѳ лѳпше пѳзпають пожитокъ вытвержденной науки и побуджаются на ново до пил'ности и до оуважаня.

2. Черезъ тото можна ся оухоронити едностранной вѳдомости, а науцѳ справити прїемну отмѳнность.

3. Можна тымъ способомъ часть ошадити, коли въ одной пауцѣ можна много вѣдомостей потребныхъ оудѣлити, що особливѣ на селѣ тѣлько при выдареной околности чинити потреба, бо на тото для недостатку часу особныхъ годинъ вызначити не можна.

4. Такове злучен'е розмантыхъ замѣровъ въ одной пауцѣ помагать до отновлея набитыхъ понятей, бо имъ бѣльше ихъ ся разомъ лучить, тымъ латвѣй на память приходять.

Пересторога.

Розумный учитель повиненъ в той рѣчи острожнѣ поступовати. абы побочный замѣръ не стався шкодливимъ головному замѣрови и жебы черезъ довге бавлен'е ся з побочнымъ замѣромъ не отрудити албо не зневечити отриман'е головного замѣру. Особливѣ хоропитися оучитель повиненъ, абы побочный замѣръ не злучалъ з головнымъ замѣромъ допути, поки оучнѣ не суть добре наученіи першыхъ початковыхъ (элементарныхъ) рѣчей и поки ихъ сили не суть достатечными до поятя досконалого и грунтового якої рѣчи. Нешкодливимъ, овшемъ пожитечнымъ и потребнымъ стався тото злучен'е розмантыхъ и личнихъ замѣровъ, коли :

а. подчасъ краснописаня такѣ обираются писмовзори (Vorschriften), котрѣ завирають науку для розуму и сердца ; коли

б. подчасъ диктованого скоропису припоминаются регули граматичныи и ортографичныи ; ал'бо коли

в. подчасъ рахункѣвъ задаются имъ такѣ рѣчи, зъ котрыхъ набивають вѣдомости о розмантыхъ мѣрахъ, вагахъ, пѣнязехъ, подѣлахъ часу и т. д.

§ 22.

VIII. Засада.

Оучитель повиненъ подчасъ науки пил'ныи чинити повтаряня. Замѣръ научаня вимагає, аби оученъ рѣчь витвержену и глубоко въ память впоєну мѣгль собѣ въ каждомъ моментѣ латво припомнути. То зась статися не мо-

же безъ долгого затриманья и застановленья надъ науковъ и безъ пил'ного ей повтореня. Бо тѣмъ тымъ способомъ :

а. Можна помочи невидосконаленой памяти дѣтей и оулатвити имъ затриман'е науки въ памяти.

б. Черезъ частіи повтараня вбьяются глубше въ память набытая понятя, бо имъ частше отновляются, тымъ барзѣй впаяются въ память.

в. Оучнѣ черезъ пил'нѣ повтараня набываютъ бѣлшой охоты до оученя, бо мають способность перезрѣти того, чого ся навчили, могутъ свою вѣдомость оупорядковати и показати, що вмѣють.

г. Оучитель самъ зъ повтараня може ся переконати, чилѣ и якъ много его наука skutковала, мае разомъ поводъ недбалихъ завстидати, пил'ныхъ и оуважныхъ похвалити, а слабымъ до наученя допомочи.

§ 23.

Коли и якъ повтараня чинити потреба ?

Тото стаеся добримъ и пожитечнымъ, коли оучитель чинить повтараня передъ и по каждой годнѣ науковой, ал'бо на конци цѣлого роздѣлу, любъ отдѣлу, ал'бо часомъ околичнѣ, коли що въ науцѣ заходить, чогобы дѣти не могли зрозумѣти, гдибы имъ ся попереднѣи рѣчи не припомянули.

Але оучитель повиненъ подчасъ припомянаня обирати розбирател'ный, то есть, аналѣтичный способ, повиненъ до повтараня насампередъ взывати оучнѣомъ цвѣчел'ныхъ, а потому слабшихъ, повиненъ з ними рѣчь повтаряти розмантымъ способомъ и черезъ того своей науцѣ надавати повабность новости; черезъ таковыи повтараня меводъ оухилити трвожливость тыхъ, котрѣ судять, же черезъ того оустае горливость въ оученю ся и часъ тратится надаремпѣ.

Отужъ тоты суть осмь головныи засады, котрыхъ добротъ всѣ меводики оузнають и подлугъ котрыхъ науку огул'нѣ давати потреба до отриманя ей замѣру, то есть: правдивого оудосконаленя молодѣжи школ'ной.

Початковий учитель повиненъ старатися зглубити духа тихъ засадъ, добре ихъ пояти, и въ даваню поединчыхъ предметовъ науковыхъ ихъ ся тримає; имъ щасливѣй то потрафить оускутечнити, тымъ жизнѣйша и пожитчнѣйша буде его наука.

§ 24.

Форма научаня.

Барзо важновъ рѣчовъ въ методицѣ форма научаня.

Черезъ форму научаня розумѣе ся способъ, якъ предметъ науковий до поятя дѣтей выложити и имъ го впоити потреба. Форма научаня есть двояка, розмовна и протяжна.

1. Розмовна чили діалогічна форма научаня есть тотя, коли предметъ науковий выкладаєся дѣтемъ черезъ питаня и отповѣди, албо черезъ розмову въ тяжъ трваючу меджи оучителемъ и оучнями.

2. Протяжна чили акроматична форма научаня есть тотя, коли оучитель въ протяжной мовѣ предметъ науковий выкладає.

а. Коли оучитель оужыває формы розмовной чили діалогічной, то провадитъ оучня черезъ здолпыи питаня до оуважаня, порівниваня, судженя и заключеня, оутримує оучня черезъ побуджаючіи питаня въ оуставичпомъ мышленю и чинить тымъ способомъ науку, якбы его власнымъ набытимъ добромъ.

Розмовна чили діалогічна форма научаня може быти двояка: розбырателна (аналѣтична) и складателна (синтетична).

1. Розбырателна чили аналітична форма научаня есть тогда, коли оучитель розвязує предметъ на свои части, з которыхъ ся складає, и такъ оучня отъ рѣчей повпехныхъ до поединчыхъ провадитъ, и. и. коли тоє слово челоуѣкъ розбырає, що значитъ, же выражає таку истоту, котра складаєся зъ души и зъ тѣла, же душа має сили нижшїи и выжшїи, же тѣло має свои части, голову, руки, ноги, очи и т. д., и коли тымъ способомъ обяєняє, що тото слово челоуѣкъ значитъ, то оужыває форми оучепя розбырателной чили аналітичной.

2. Складател'на чилъ синѳетична форма оученя оуживаеся тогда, коли з данныхъ частей якои рѣчи оучитель каже оучнїомъ складати яку рѣчь цѣлу, то естъ, коли оучнїовъ провадить отъ рѣчей поединчыхъ до повшехныхъ, отъ частей до цѣлого, и. п. коли оучитель выражае части, котрѣ потребныи сугъ до выфундованя дому, оуживае формы оученя складател'ной чили синѳетичной.

ѣ. Въ часѣ оужитя формы оученя протяжной чили акроматичной оучитель бесѣдуе въ тяжъ безъ жадной перервы, а оучнѣ го тѣл'ко въ тяжъ слушають. Той гатунокъ науки служитъ тѣл'ко для оучнїовъ, котрѣ до певной дозрѣлости прїйшли, котрѣ выдосконалений розумъ мають и котрѣ сугъ в станѣ добре оуважати на то, що ся мовить, могутъ го пояти и на свїй пожитокъ обернути; того не можна домагаться отъ оучнїовъ початковыхъ (ел'ментарныхъ), бо они не сугъ в станѣ протяжну науку въ мысли затримати, чуютъ нудность, тратять охоту до слуханя и оуваги, а такъ замѣръ науки отриманымъ быти не може. Не можна теи тои оученя форми въ тяжъ оуживати въ науцѣ початковой (ел'ментарной), але тѣл'ко часомъ зъ формовъ дїал'огїчновъ, особливѣ тогда, коли ся оповѣдае гїсторїя, ал'бо коли ся яка рѣчь описуе. Для дѣтей далеко лѣпша естъ оученя форма дїал'огїчно-синѳетична, бо служитъ:

а. до оутриманя оуваги въ оучняхъ и до неустанного затрудненя ихъ силы мышленя;

б. помагае оучителевы до того, абы мѣгль науку свою етосовнѣ до силъ оучнїовъ оуложити;

в. оулатвяе му постерѣган'я, чили го оучнѣ зрозумѣли, и помагае му до того, жебы го зрозумѣли;

г. побуджае оучнїовъ до власномышленя и власночїненя, а оучителеви подае способность силы душевныи дѣтей належитѣ доскопалити.

§ 25.

Оуставы для оужитя формы дїал'огїчно-синѳетичной.

Поневажъ оученя форма дїал'огїчно-синѳетична залежить на неустанной розмовѣ межи оучнями и оучителемъ,

теды оучитель повиненъ въ той рѣчи наступуючѣи двѣ повшехныи оуставы заховати:

а. повиненъ оумѣти задавати добрыи питаня;

б. повиненъ маты здол'ность, абы мѡгль отповѣди належитѣ оцѣнити и зѣ нихъ корыстати.

§ 26.

Власности добрыхъ питань.

Добрыи питаня повинни мати наступуючѣи власности:

1. Повинни быти л а т в ы м и, то естъ оучитель тѡлко о такѣ рѣчи питати повиненъ, котрѣ дѣтемъ достатечнѣ суть знаныи и о котрыхъ мають належиту попередничу вѣдомость. Труднѣи питаня притлумляють въ дѣтехъ силу мышленя и отбырають имъ охоту до отповѣди. Труднѣи питаня суть тогды, коли въ нихъ находится скил'ка зкупленыхъ рѣчей такъ, же оучень мусить въ передѣ двѣ ал'бо три операціи чинити, иѣмъ може дати добру отповѣдь. Такимъ труднимъ естъ питан'е: котра естъ личба бѡл'ша якъ 30, бѡл'ша якъ 24, а менша якъ 30, бо оучень мусить въ передѣ порѡвнивати личбу 24 зѣ личбовъ 30, иѣмъ отповѣсть, же то чипить 36. Латвимъ засѣ въ той рѣчи естъ питан'е: яка повстае личба, коли до 30 даеся 6.

2. Питаня повинни быти короткими, бо неповинни жадного слова завирати, котре не служитъ до означеня рѣчи въ питаню заходячой. Имъ коротшыи суть питаня, тымъ латвѣй ихъ зрозумѣти и спамятати можна, а противнѣ имъ довшыи суть, тымъ труднѣй дѣти могутъ ихъ зрозумѣти и въ памяти заховати. Потреба теды зѣ питань отдалити зкупленыи имена придатныи, збытечныи, вклямброваныи слова и всѣ порожныи повтаряня. Долгое теды былобы наступуюче питан'е: якъ ся потреба заховати взглядомъ тыхъ, которѣи злостію и нечавистію къ намъ палають и при каждой околичности хотять насѣ ображати, засмучати и кривдити? Короткое засѣ буде питан'е такъ оудожене: якъ ся маемо заховати взглядомъ нашихъ неприятелей?

3. Питаня повинни быти ясними, то есть, дѣти повинни безъ великой працы познати, чого отъ нихъ домагася оучитель черезъ питаня. Такими tedy повинни быти питаня, жебы дѣти кажде слово и кажде поят'е въ питаню выражепе латво зрозумѣли. Неясне tedy было бы питан'е: якїи обовязки мають дѣти взглядомъ своихъ родичовъ? бо дѣти того слова о обовязокъ еще не розумѣють. Яслимъ зась есть тото питан'е: що дѣти повинни своимъ родичомъ оказувати? До ясности питаня належить также и тото, абы оучитель обертавъ тогъ на того слово, котре выражае рѣчь истотну.

4. Питаня повинни быти докладными (дорѣчными) и такъ означенїи, жебы тѣлько одну правдиву отповѣдь дати можна. Питаня tedy повинни всѣ тоти знаки мати, котрѣ рѣчь отъ всѣхъ ипныхъ належитъ розрѣжняють и котра въ отповѣди выражена быти мае. Не было бы докладнымъ питан'е: що за слово рол'никъ? до отриманя отповѣди, же то есть бесѣдоголовникъ (ein Hauptwort), бо на тото питан'е можна отповѣсти, же есть похіднымъ, ал'бо двосил'ябнымъ словомъ. Докладнымъ зась стаеся тото питан'е такъ задане: слово рол'никъ яка есть часть бесѣди? подобнѣ недокладнымъ былобы тото питан'е: въ якомъ станѣ будемо въ пришлому житю зоставати? Докладнымъ зась стане ся черезъ додатокъ: ежелисмо ся въ теперѣшномъ житю добре справовали.

5. Питаня повинни быти побужающими, то есть, такъ повинни быти оуложенными, жебы въ часѣ отповѣди сила мишленя до власнодѣл'ности побужена была. Оучитель tedy черезъ питаня не повиненъ особливѣ отъ дорослѣйшихъ и цвѣчен'шыхъ домагатися отповѣди такъ и нѣтъ, бо черезъ таку отповѣдь оучнѣ до того приходять, же не хотять ничъ мыслити, же отдаются небал'ству розтаргненю оумыслу, а такъ не призвычаются до власномышленя, до розваги и до розмысл'ной отповѣди. Побужающимъ стаеся питан'е, ежели обокъ себе кладутся и-противносклады (Sätze und Gegensätze) и оучн'ови заставляеся выборъ з межи обидвохъ. Такимъ было бы питан'е: що ти ся здае, чили слово нѣсмь есть регуларне, чи нерегуларне? тото питан'е есть барзѣй побужающимъ,

літь наступуюче: Ци не правда, же нѣсмь єсть слово перергуларне? Таки питања можна тѣлко барзѣ слабымъ, нецвѣченымъ и боязливымъ дѣтемъ задавати, абы ихъ помалу и зѣ часомъ до власпомышленя привести можна.

Питања повинни быти розмаитыми въ вырѣзахъ, тѣ єсть, потреба питаѣ: перемѣнити, инными словами вырѣжати, абы ся можна переконати, чилѣ оучиѣ рѣчь выложеноу розумѣють, чили сами цѣо мыслять и чили зѣ добровѣ отповѣдевъ правдивыи понятя лучагъ. Ёдиностанныи питања ставуются частокротнѣ механичными. Треба тѣды питања задавати розмаитымъ способомъ, але хоронитися за даваня збитѣ штучныхъ питањ, бо таковыи питања сугъ темными и недокдаными.

§ 27.

Якся маѣ заховати оучитель подчасѣ отповѣданя дѣтей на заданыи имъ питања?

Коли дѣти дають отповѣди на заданыи собѣ питања, то въ томъ разѣ розмаитыи припадки быти могутъ. Часомъ сугъ добрыми и правдивыми, часомъ недостатечными чили незупелными, часомъ фалишвыми и смѣшными, а часомъ дѣти жадной вцалѣ отповѣди не дають. Розмаитость тихъ припадкѣвъ домагаѣся отъ оучителя розмаитого способу поступованя.

1. Ёсли отповѣдь єсть добра и правдива, то оучитель повиненъ ю мило прѣяти, а часомъ оучиѣ за ню мѣриѣ похвалити. Ёсли засѣ домышляѣся, же оученѣ барзѣй згаднуль добру отповѣдь, якъ ю дагъ зѣ розмыслѣмъ, зѣ познан'ємъ рѣчей и зѣ розумѣмъ, то повиненъ отъ него домагатися, абы сенѣ отповѣди инными словами вырѣзиль и абы привѣль причины, для котрыхъ таку дагъ отповѣдь. Не треба єднакѣ домагатися отъ оучиѣвъ, абы завше тыми самыми словами отповѣдали, котрыи маѣ оучитель въ своей мысли. Овшемъ то єсть знакомъ, же оучиѣ добре рѣчь розумѣють, коли ся могутъ власными словами вырѣзити.

2. Ёжели отповѣдь єсть недостатечна чили незупелна, то єсть, єжели не выражаѣ докладнѣ предметъ

питаня, то повиненъ оучитель черезъ новыи стосовныи питаня оучн'овъ до того провадити, абы рѣчь недостаточну оузупелныи и абы все выразили, що ся въ сенсѣ питаня завирае.

3. Если отповѣдь есть вцалѣ фалшива, то не повиненъ оучитель въ гнѣвъ впадати, кричати и лаяти, ал'бо неуцтивыи прѣзвиска давати, але повинецъ оучня черезъ инныи замѣроносныи питаня до того провадити, абы фал'шъ отповѣди самъ познати мѡгль. Того найлѣпше оудасть му ся тогда, коли каже рѣчь, о котру иде, до якого поединчого припадку пристосовати.

4. Подчасъ смѣшнои отповѣди повинецъ оучитель зъ слабовъ дитиновъ лагоднѣ ся обейти, не повиненъ ся зъ нея смѣяти, абы дѣти до смѣху не побудилъ, а повсталый смѣхъ повстягнути мае. Абы оучня, котрый смѣшну далъ отповѣдь, отъ завстидження мѡгль заслонити, повинецъ зъ данои отповѣди добру рѣчь выпровадити и зъ той стороны выставити, зъ котрой тратить смѣшность. Если того оучишити не можна, то для повстягненя смѣху потреба натыхмѣсть смѣючимся задати трудне пита'е и показати имъ ихъ неумѣтность.

5. Ежели дѣтина на пита'е оучителя згода нич не отповѣдате, то причина того може быти, ал'бо недостатокъ призвоитои оуваги, ал'бо безумность и боязливость ей, ал'бо же оучитель задалъ пита'е барзо труднымъ способомъ. Повиненъ теи еще разъ то само пита'е задати, повиненъ дитя слабе на оумцелѣ и боязливе до намышленя побудити и додати му отваги, неуважного зась и свиѡл'ного трохи завстидати; збыть трудне зась пита'е оулатвити, а такъ дѣтину черезъ латвѣйшыи питаня, черезъ оузмьсляючыи приклады, а часомъ черезъ протывнѣи рѣчи до того провадити, що винна была отповѣсти.

6. Оучитель повиненъ на тое особливѣ наставати, абы отповѣдаючѣи дѣти пита'е въ отповѣди завше повтаряли, бо то заостряе оувагу оучн'овъ, досконалитъ память и що найважнѣйшовъ есть рѣчовъ справуе велике цвѣчен'е въ мовленю.

На остатокъ оучитель повиненъ кажде питан'е задавати виразнѣ, голосно и помалу и оучнѣ также виразнѣ, голосно и помалу отповѣдати повинни.

§ 28.

Подѣль оучн'овъ на клясы и предметовъ науковыхъ.

О розмаитыхъ школахъ, о ихъ клясахъ и о предметахъ науковыхъ.

Замѣръ школъ нѣмецкихъ есть той, абы дѣти до того стоица оудосконаленя припровадити и такихъ имъ вѣдомостей оудѣлити, якихъ оны до осягненя своего повшехного и шегул'ного презначеня потребууютъ. Коли теды дѣти, котрѣ до школъ нѣмецкихъ ходять, неоднаковыи мають склонности, здол'ности и презначеня, то не всѣ потребууютъ еднакового оудосконаленя и еднаковыхъ вѣдомостей. Для того розмаитии знайдуются школы, яко то: нормал'ныи, головныи и тривѣал'ныи, а въ наіномъ обрядѣ и парафѣал'ныи школы.

Рожность вѣку, здол'ностей и предвѣдомостей въ дѣтехъ вимагае подѣлу на клясы. Для того тежъ тривѣал'ныи школы, а часомъ и парафѣал'ныи складаются зъ двохъ клясъ, головныи школы по наибольшой части зъ трохъ, а часомъ наветъ зъ чтирохъ, нормал'н. зась всюди зъ чтирохъ клясъ. Предметы науковыи, которыи въ школахъ нѣмецкихъ, для люду презначеныхъ, викладати ся звыкли, суть наступуючіи.

1. Наука релѣг'и, познан'е лѣтеръ, лѣтерован'е, силлябован'е и читан'е.

2. Краснописан'е.

3. Нѣмецка граматика, разомъ зъ правописан'емъ (Rechtschreiben) и зъ диктованымъ скорописомъ (Diktando-Schreiben).

4. Рахунки.

5. Оуспособлен'е до писемныхъ выпрацовань.

6. Географія.

7. Гисторія натурал'на и фѣзика.

8. Геометрїя, стерометрїя и механѣка.

9. Штука будовнича и рисунки.

В русскихъ засѣ парафїал'ныхъ школахъ выкладатися повинни наступующїи предмети науковыи :

а. Катехизмъ малый и великый.

б. Познан'е лѣтеръ русскихъ, лѣтерован'е, силябован'е и читан'е руске.

в. Писан'е друковане и скоропис рускїй.

г. Коротка граматика руска и початки граматики славен'ской.

д. Тлумачен'е Вечерни и Оутрени зъ языка славен'ского на языкъ рускїй.

е. Рахунки.

ж. Спѣван'е пѣнїи церковныхъ и пѣсней духовныхъ.

з. Читан'е и писан'е пол'ске.

О предметахъ релїгїйныхъ, якъ ихъ выкладати потреба, жадныи ту не даются оустави, для того же катехизъ выкладати повинни капланы, котрѣ до того особливе отбирають оуспособленє.

§ 29.

Потребный взглядъ подчасъ означеня часу на каждый предметъ.

Не може быти обоятнымъ на то, якъ много годинѣ въ тыжню на якїй предметъ вызначити и въ которыхъ годинахъ дневныхъ оучити го потреба, бо отъ того замѣрноснога подѣлу годинѣ залежитъ не тѣлко зупелнѣйше, але и латвѣйше научен'еся якого предмету наукового.

Потреба теды въ той рѣчи мати взглядъ :

а. на якость предметовъ науковыхъ, абы тоти, котрѣ духа бѣлше напрегають, на перемѣлу давати за тими, котрѣ оумысль менше напружають, и абы на такѣ предметы, котрыи око бѣлше затрудняють, яснѣйшыи въ дню години вызначити ;

б. треба мати взглядъ на дѣлал'ность души людской; котра въ годинахъ полудневныхъ бѣлша быти звыкла, якъ въ годинахъ пополудневныхъ и котрои дѣлал'ности въ певныхъ предметахъ бѣлше потреба якъ въ инныхъ ;

в. оуважати также належитъ на степенъ потребы и важности, жебы на научен'еся потребнѣйшихъ и важнѣй-

шихъ предметовъ бо́льше часу ложити, якъ на тоти, котрѣ-то́лько суть пожитечными. На остатокъ треба мати:

д. взглядъ на обѣтность предмету наукового, въ якой оучити го потреба, якотержъ на вѣкъ и здол'ность дѣтей.

§ 30.

Личба, прїят'е и промоція оучи'овъ до выжшой кляссы.

Не есть рѣчовъ обоятновъ для здоровья оучител'овъ и оучи'овъ и для поступку въ науках, якъ велика личба оучи'овъ въ одной школѣ быти повинна, бо если збыть много есть и безъ пропорціи оучи'овъ, то така рѣчь має шкодливый впливъ не то́лько на здоровля, але также на лѣпше оудосконален'е розуму и сердца. Для того въ полѣтичной оуставѣ школ'ной барзь мудрѣ пренисано, абы въ одной не бо́льше дѣтей вчило ся якъ 80, а найбо́льше 100. Подчасъ прїимованя нового оучня до той, любь овой кляссы децидуе попереджательный еџамѣнь, до которон кляссы тойже оучепь подлугъ набитыхъ предвѣдомостей прїятымъ быти повиненъ.

Въ томъ теды подвыжшено оучня зъ нижшой кляссы до выжшой треба мати взглядъ на дойзрѣмость и личбу набитыхъ предвѣдомостей, то есть, чого ся навчили и въ якомъ стопню досконалости пабыли.

День того пересадженя зъ одной кляссы до другой повиненъ быти въ каждой школѣ днемъ важнымъ и оурочистымъ, бо молодыи оумысли въ таковыхъ дняхъ суть найздол'пѣйшими до прїятя добрыхъ и збавленыхъ вражень.

§ 31.

Доводы, же оучи'овъ першон кляссы потреба подѣлити на нижный и выжшый отдѣлъ.

Поневажъ барзо тяжко есть дѣти маючїи рѣжне познав'е въ одной школѣ разомъ вчити и такъ затруднити, абы малыи дѣти тогды, коли оучитель з бол'шими працювати мусить, въ тихости зоставали и абы безъ помочи оучителя задановъ собѣ працю черезъ довшїй часъ ся затрудняли и абы черезъ свою неспокойность, любь сваволу науки бол'шихъ дѣтей не перерывали, то перлу кляссу на

два отдѣли подѣлити потреба, то естъ : на ныжшый и выжшый; першій означено для меншихъ дѣтей и першихъ печатковъ оучащихся; другіи зась для оучн'овъ дорослѣйшихъ. Въ каждомъ отдѣлѣ даеся наука щоденнѣ черезъ двѣ тѣлько години, бо часъ школ'ный повиненъ завше быти въ пропорціи зъ вѣкомъ молодѣжи, а дѣти въ тыхъ лѣтахъ не могутъ зносити долгого и оуставичного сѣдженя и долгой головной праці и овшемъ черезъ того могли бы латво понести шкоду на своимъ зрестѣ и здоровю.

Таковый подѣлъ приносить великіи користи такъ для оучителя, якъ и для оучн'овъ. Оучнѣ зыскують обпирвѣйше мѣсце въ школѣ и черезъ зменшен'е сѣгалаціи (вызѣвовъ) отдыхаютъ чистнымъ повѣтремъ; оучитель не потребуе свою оувагу барзъ дѣлити, анѣ свою науку черезъ збытъ частіи оупоминаня, погрошки и строфованя перерывати; оучнѣ тымъ способомъ зыскують часъ до бѣл'шого оученя ся, а оучитель будучи вѣл'пымъ отъ вшел'кого перешкаджаня, може оучн'овъ единой рѣчи оучащихся ся далеко лат'вѣи въ оуважаню оутримати и имъ свою науку пожиточнѣйшовъ оучинити.

§ 32.

Якся мае заховати оучитель, коли малыи дѣти першійи разъ приходятъ до школы?

Першійи день школ'ный повиненъ для оучн'овъ быти оурочистымъ и весолымъ днемъ. Оучитель подлугѣ першой засади повиненъ ся оказати новымъ приходцомъ чолов'комъ годнымъ милости и мае старатися склонити ихъ до себе черезъ миле сердце, оуѣмующіе и зауфап'е возбуждающіе поступован'е. Першыи враженя бывають посполитѣ пайт[р]вал'ними и справують склонность до якої рѣчи ал'бо мерзкость ку ней. Надто денекотрѣ перозтропныи родичи дѣти школовъ страшатъ, оучителя выставляють имъ якъ якого сурового ката, а тымъ способомъ молодыи оумысли тожъ передъ часомъ наполняютъ боязневъ и обридливостевъ; оучитель теде повиненъ тымъ оуспл'нѣи о тотѣ старати ся, абы новымъ приходц'омъ тоты прецуды выбицъ зъ головы и позыскаль ихъ для себе и для школы.

Абы зась оучнѣ отдалили отъ себе лякливость и оуникан'є розмовы и абы що кол'векъ набрали зауфаня и склонности до розмови, то повиненє ся зъ ними вдати въ коротку, латву и прїємну розмову о предметахъ имъ знаныхъ и на которыхъ бы латво отповѣсти могли, має ихъ питати о ихъ именахъ и призвыскахъ и о имена ихъ родины: для чого ходять до школы; чигѣ ся тамъ пил'нѣ заховати и оуважнѣ слухати хотять. Повиненъ ихъ прирѣкати, же имъ ся въ школѣ буде подобати и же имъ буде кохати, ежелѣ будуть послушными, спокойными и оуважными; якъ они ся тамъ много красныхъ и пожитечныхъ рѣчей навчатъ, а такъ ему и своимъ родичомъ много погѣхи принесуть. Словомъ цѣлый замѣръ той розмовы до того служити повиненъ, абы собѣ боязливїи дѣти выставляли въ мысли школу быти мѣстцемъ таковымъ, на котрїмъ прїємнѣ знаходитися могутъ, а оучителя такимъ человекомъ, которого любити и въ немъ зауфан'є покладати повинни.

§ 33.

Приготовлен'є до властивой науки черезъ латвыи цвѣченя въ мышленю и въ мовленю.

Поневажъ оуважан'є и мышлен'є єсть засадовъ людскихъ вѣдомостей, то не треба дѣти заразъ до звычайной науки заправляти, не потреба ихъ заразъ оучеными вѣдомостями обтяжати, але насампередъ черезъ стосовныи и стопїовыи цвѣченя въ оуважаню, мышленю и мовленю до властивой науки оуспособити.

Тото оуспособлен'є повинно статися наступуючими стопнями:

1. Оучитель має насампередъ обертати оувагу дѣтей на розмантыи отачаючїи ихъ предмети, повиненъ имъ казати належитѣ ихъ осмотрити, надъ ними ся застановити, ихъ вѣрнѣ назвати. Ежелѣ оучень не добре що назве, то оучитель повищенъ правдиве имя надати и казати му тото ясно за собовъ вымовыти. Потомъ має досконалити оувагу, силу вымышленя и высловлен'є оучн'ївъ що до предметовъ непрятомныхъ, має имъ казати называти и выреховати рѣ-

чи, котрыи видѣли въ дому, на оулици, въ городѣ, въ церкви и мае поправяти ихъ фалшыву вымову, н. п. Дѣти! подивѣтся на рѣчи васъ отачаючїи въ школѣ и назвѣтъ донекотрѣ рѣти, котрѣсте ту постерегли.

Много ихъ потрафитъ тоты рѣчи назвати, а що бы переслѣпили, на то ихъ повиненъ напровадити черезъ зручныи питаня. Назвѣтъ же ми также рѣчи, котрысте видѣли въ церкви, на оулици, албо на подвѣру. Ежелѣ оучень що добре не назве, то потреба му правдиве имя повѣсти, котре заразъ ясно повторити повиненъ. На кѡнци мае казати многимъ оучн'омъ тоти названыи рѣчи для досконаленя памяти разомъ повторити и мае старатися цѣлу школу въ тяжъ в ровной оувазѣ оутримати. Для того повиненъ задавати питан'е тожъ тому, тожъ овому, тожъ хлопцїюмъ, тожъ дѣвчат'омъ, не прывязуючися до якого ряду: чога малыи не знаютъ, повиненъ питатися бол'шыхъ, такъ абы всѣ въ оуставичной готовности до отповѣди были.

2. Що дѣти яко цѣлу рѣчи появили и добре назвали, то повиненъ познѣй казати докладнѣ ихъ осмотрити и подычїи части и знаки познати, але зъ початку тѡл'ко тоти, котрѣ найбарзѣй подъ змысли подпадають, н. п. ту естъ пецъ, прысмотрѣтся му оуважиѣ и назвѣтъ части его. Щобы не дозрѣли, мае ихъ до того провадити черезъ стосовныи питаня, а на остатокъ повиненъ казати выраженыи части отъ поединчыхъ оучн'ювъ разомъ стягнутѣ и вимовити яко то: кафлѣ, челюсти, бабку, дверцѣ, ноги и. т. д. Потомъ мае ихъ далѣ питати, яку мае форму? якїй естъ въ нутрѣ? до чога служитъ? Ото тожесте ми три рѣти о пецу повѣли, выразтежъ разомъ: пецъ естъ бѣлый, въ нутрѣ порожный, округлый и служитъ въ зимѣ до огрѣтя ся. Назвѣтъ же теразъ части стола, окна, дому, дерева. Выразтежъ теразъ разомъ познаныи части дерева, дому и т. д.

3. Иного разу мае з дѣтми мовити [о] початку, [о] пожитку и о оужытку такихъ рѣчей, котрѣ имъ достатечнѣ суть вѣдомыми, н. п. ту естъ книжка; зъ чога ся она складае? вѣдки ся взяли картки? кто ихъ зробылъ? З чога ихъ зробылъ папѣрникъ? Витки ся берутъ шматы? щога ся робить полотно? На що служитъ полотно? и т. д. Ту

·есть сцизорикъ; до чого онъ служитъ? Чилѣ нимъ можна также дерево албо папѣръ краяти? для чого нѣтъ? яким ся черезъ того стае? и т. д.

4. Оучитель мае познѣи наказати, абы нучнѣ таковыи знавыи предмети зъ собовъ порѣвнивали, мае ихъ провадити черезъ стосовныи питаия на самъ передъ до познаня знаковъ подобныхъ, потому до рѣчей до себе неподобныхъ и мае зъ початку перестати на такихъ рѣчахъ, которые подъ очы падають, и. п. ту есть стѣль и столецъ, розважайтежъ ихъ пил'нѣ и повѣчте, чилѣ не мае що стѣль такого, що и столецъ? Зъ чого есть стѣль зроблений? з чого зроблений столецъ? въ чимся теды згаджають? въ чомъ суть до себе подобныи? чилѣ болше тожъ ничъ не знаете? на чомъ ся стѣль спирать? а на чомъ столецъ? въ чомъ же ся еще згаджають? Выразтеж теды всѣ рѣчи, котрѣ въ столѣ и въ стѣлцѣ постерѣгаете. Въ чомъ же теды до себе суть подобныи? Теразь мае проводитьи дѣти до познаня рѣчей, подобенства межи собовъ не маючихъ, и. п. присмотрѣтся еще разъ добре столови и столцеви и повѣчте, що въ столѣ постерѣгаете, а чого въ столци не видите. Стѣль прецяи рожнися отъ стѣлця, але въ чимъ же иначей зроблений есть стѣль, пѣжелѣ столецъ. Ци есть стѣлецъ такъ высокій, якъ стѣль? ци мае стѣль оплечя? Ци служитъ стѣль звичайнѣ до сѣдженя? зберить же то знову разомъ и повѣчте всею, щосте въ столѣ постерѣгали, а чогосте въ стѣлци не видѣли, чили въ чимся стѣль отъ стѣлця, а столецъ отъ стола рожныть? Подобнѣ также потреба зъ дѣтми поступити въ порѣвнаню ипшыхъ предметовъ, и. п. дому и церкви, окна и двери, коня и вола и треба ихъ черезъ здол'ныи питаия провадити до познаня подобностей, а потому до оузнаия неподобностей, а на остатокъ привести ихъ до зebraпя першыхъ и другихъ.

Былоби рѣчовъ барзо пожитечновъ и залеценя годовъ оучн'овъ до властивои науки черезъ то прыготовити, абы имъ казати легкѣи, короткѣи склады (Sätze), а счасомъ наветъ и малыи вѣршы оповѣдати, а потѣмъ оучи'юмъ казати ихъ голосно и выразнѣ повтаряти для досконаленя тымъ способомъ ихъ памяти и ихъ бесѣдпыхъ оргацовъ, для выдосконаленя слуху и для исправленя ихъ еще пе-

редь читан'емъ въ добрый тонъ мовленя и читаня. Таковыми складами могутъ быти наступуючіи: Вода есть плищна. Хлѣбъ есть разомъ скупленный. Желѣзо розпалене палить. Чисте повѣтрѣ до отдыханя потребне. Часу оуплыне-ного отзыскати [не] можна. Албо тоти вѣршы:

Боскїи приказаня и вѣры науки

Повинни пручь слуханя пояти науки. Ал'бо:

Дитя, котре чтить Бога, родичовъ шануе,

Оу людей мае мѣлть, въ сердци радость чуе.

§ 34.

Пожитокъ такого пригтовленя.

Доброчынный впливъ, котрый такове прыгтовлен'е до науки мае, есть выдочнымъ, бо тымъ способомъ:

а. малыи початковцѣ не обтяжаютъ ся заразы зъ початку властивымъ оучен'емся:

б. дѣти черезъ такіи легкіи и поуфалыи розмовы набывають прытомности духа и плынности въ мовленю;

в. тымъ способомъ призвичаются до оуважаня и осмо-триваня рѣчи, набывають розмантыхъ и пожитечныхъ вѣдомостей, а такъ пригтовляются и оуспособляются до дал'пой науки. Поневажъ зась родичи въ томъ часѣ, котрый науку школ'ну попереджае, дѣти свои якъ вѣдомо до науки школ'ной не оуспособляютъ, поневажъ оубогїи мал'цѣ безъ жадного розвиненя силъ душевныхъ тол'ко познан'е лѣтеръ звычайнѣ до школи приносять, теды же стороны оучителя потреба [т]ому недостаткови зарадити тымъ способомъ, абы допуть, допукы до того щегул'ныи години означеныи не будутъ, перпїи лекціи по наибол'шой части обертати на таковыи цвѣченя въ мышленю и мовленю и въ дал'шомъ часѣ опручь властивой науки того способу для прїемной отмѣны оуживати. Ростропный оучитель, котрый старае ся своихъ оучнѣвъ замѣропослѣ выкшталтити, мае тоти пожитечныи цвѣченя и дал'їи пручь звычайной науки давати и мае оучнѣвъ оуважныи чинити, где ся тол'ко способность до того подае, тожъ на причину и скутокъ, на средки и замѣри, тожъ мае ихъ досконалити въ томъ, що есть снуд'нымъ предметомъ розмантыхъ рѣ-

чей, для ихъ оупорядкованя тожъ повиненъ въ оучникъ взбудити силу суженя такъ, абы того познали засадность любь беззасадность.

§ 35.

О средкахъ возбуженя и оутриманя оуваги.

Безъ оуваги жадна наука skutковати не може, цѣла здол'ность и оусил'ность оучителя есть даремновъ, ежели оучнѣ не суть оуважными, ал'бо если ихъ не можна оуважными оучинити и въ оувазѣ оутримати, оучитель теды повиненъ на девсїо оучнѣ до того склонити, абы свою мысль на каждый предметъ науковый обертали и яснѣ го въ мысли выставляли.

Способъ до того, абы свою оувагу на предметъ, о котромъ науку дати мае, дѣти обертали, оказуея по части зъ засадъ, котрѣ намъ подае рефлѣкція на себе самихъ, по части зъ досвѣдченя зобраного подчасъ науки.

Що ся тичитъ засадъ, то на моци тыхъ потреба, з науки все то отдалити, що оучнїовъ спрѣвѣ розтаргнен'е оумыслу и оувагу зепсути може. Для того:

1. Оучитель не повиненъ науку зачинати до путы, до пуки все въ призвоитомъ порядку не буде.

2. Мае отдалити зе школи яко зъ мѣстця науки всѣ предмети справуючїи розтаргнен'е, котрѣ бы оувагу дѣтей до себе потягнути, а отъ науки отвести могли. Не повиненъ теды въ школѣ терпѣти збыточныхъ спратовъ, не повиненъ терпѣти перебирания рукама и ногама, аны оустаичного обзыраня; не повиненъ збыть мѣчно крычати, не повиненъ въ строфованю збыть долгїи правити пероры, не повиненъ казати дѣтемъ збыть тѣсно сѣдѣти и повиненъ хоронитися вшелякои присади въ одѣню, въ постатѣ тѣла и въ мовленю.

3. Не повиненъ задавати пытаня оучномъ въ порядку тожъ имъ знашымъ, але ихъ оутримовати въ оуставичпомъ напращею и непевности выволаня.

Оучитель повиненъ также самымъ способомъ выкладаня предметовъ науковыхъ взбуджати и оутримовати въ оучняхъ; для той причины:

д. повиненъ старатися каждый предметъ оучн'омъ оучинити легкимъ и поятнымъ и подчасъ выкладаня оногo призвоитый часъ заховати, бо если дѣти помимо всякогo працы и напряженя рѣчи не розумѣють, ал'бо ся збыть долго надъ невѣ затримують, то чуютъ въ собѣ обрыдли-вость и тратятъ охоту до оуважаня;

е. оучитель старатися повиненъ, абы свой предметъ оучинилъ интересовнымъ, показуючи полученый пожитокъ и оуконтентован'е, бо охота и мѣль до якої рѣчи есть наибол'шовъ побудковъ до оуваги;

ж. мае старатися черезъ похвалу и нагану, черезъ честь и огыду возбуди пудъ наслѣдованя, емуляцію и оусил'ность набытя вѣдомостей, то му барзъ допоможе до оутриманя оуваги въ оучняхъ;

з. подчасъ науки повиненъ старатися силы душевнїи свыхъ оучновъ черезъ здол'ныи питаня затрудшити, абы зъ недостатку власнодѣланя не были неодважными;

и. мае оуживати призвоитыхъ средкѣвъ оузысляня, бо имъ змысловнѣй и выдочнѣй представляея якої предметъ, тымъ есть здол'нѣйшимъ до оутриманя оуваги въ оучняхъ;

й. не повиненъ оучитель запоминати, же потреба своєї науцѣ надати повабъ новости, то зась не повиненъ чинити черезъ оуставичне скакан'е отъ одного предмету до друго-го, але такъ абы выставлять предметъ завше въ новомъ видоцѣ, зъ инной стороны и въ инной формѣ.

В самомъ наветъ высловленю повинна пановати при-звоита отмѣна, абы на своимъ мѣстци тожъ выжшый, тожъ нижшый степенъ живости былъ заховапый. Досвѣдчел'їе заручае еше наступуючїи средки до оутриманя такъ потребнои оуваги:

1. Потреба тихъ, которыи ся латво розтаргненя оумы-слу допуцають въ близкости тримати и часто имъ питаня задавати. Для того то есть рѣчовъ добровъ неуважныхъ часто выривати и дати имъ оучити, же ихъ неумѣтность есть тол'ко skutкомъ ихъ неуваги.

2. Рѣдко потреба такїи задавати питаня, на котрѣ бы оучнѣ тол'ко тыми словами такъ и нѣтъ отповѣсти могли, иначеї ослабляе и оусыпляея ихъ оувага[а].

3. Треба часто заповѣдати, же на кѡнци л'ѣкціи будуть задавани питаня для переконаня, чили были оуважными и то речивистѣ чинити потреба.

4. Инного разу потреба ихъ сердечнѣ побудити до оуваги, выражаючи, же рѣчь, о которой буде мова, есть для нихъ барзо важна.

5. Потреба раптовнѣ застановитися въ мовленю, особливѣ коли неспокойность повстае, потреба на около по-смотреть, ничѣ не мовивше, якъ бы оучитель хотѣлъ неспокойныхъ шукати, а потомъ по привернепой спокойности свою науку далѣй продолжати.

§ 36.

О затрудненю и цвѣченю памяти.

Важность и потреба тогожъ.

Дѣти память свою досконалити повинни, бо бы мало имъ то помогло до выкшталценя и до досконалости, гдибы набытихъ вѣдомостей въ оумислѣ затримати и подлугъ оуподобаня, ал'бо ведлугъ потребности отновити ихъ собѣ не могли. До того служитъ память, то есть, сила душевная набытїи вѣдомости и выображеня затримати и ихъ ведлугъ оуподобаня любъ потребности на ново собѣ припомянули. Выдосконален'е теды памяти есть рѣчовъ барзо важновъ и потребновъ, бо то есть скарбомъ, въ котромъ ся заховуютъ пожитечнии вѣдомости, правды и регули и котра въ каждомъ станѣ и интересѣ стався намъ выгодновъ.

§ 37.

Память вецна и словна.

Память може быти тройка вецна, словна и вецно-словна.

1. Вецна память называеся тота, коли яку рѣчь затримуемо въ оумыслѣ, не оуважаючи на слова, которыми цо было повѣджецо, ал'бо написано.

2. Словна память есть тота, коли якїи слова въ памяти затримуемо, не знаючи, ал'бо о томъ не мыслячи, шо значать.

3. Венцословна память естъ тогда, коли кто рѣчь и слова въ оумыслѣ затримуе.

Словную память не потреба завше цвѣчити разомъ с памятью вещною, то естъ, не можна молодѣжъ завше примушати, абы всею тыми самыми словами, якъ естъ въ книжцѣ, ал'бо въ писмоскладѣ, выражала, бо часто досить естъ рѣчь саму запомнати, хотяй не тыми самыми словами, и же черезъ оусил'ность, жебы рѣчь и слова разомъ въ памяти затримати, дѣлится оувага и труднымъ стався зрозумѣн'е.

§ 38.

Память не треба шкодливымъ способомъ досконалити.

Не належитъ память перевротнымъ способомъ досконалити, то естъ, не треба дѣти змушати, жебы ся такихъ рѣчей на память вчили, котрихъ не розумѣють, бо такове оучен'е ся на память рѣчей незрозумѣлихъ :

а. былоби гѳрковъ працовъ, бо тото барзъ тажко можна ся навчити и запомнати, чога кто вцалѣ не розумѣе ;

б. такове оучен'еся естъ разомъ працовъ безпожитечновъ, бо тото, чога кто не розумѣе, не може также призвоитѣ оужити и пристусовати ; на останокъ :

г. такове оучен'е ся естъ также працовъ шкодливовъ, бо черезъ тото оучнѣ мають отразу на память оучитися, тратятъ охоту до г'тунтовнои науки, а розумъ отзвычаеть ся отъ мышленя.

§ 39.

Якъ належитъ поступовати въ затруднено и въ досконаленю памяти ?

Поневажъ досконален'е памяти на томъ залежитъ, абы дѣти могли латво рѣчь пояти, вѣрнѣ въ мысли затримати и межи набытими понятями того латво знайти, котрого потребують ; теды оучитель мае въ той рѣчи наступуючїи заховати оуставы :

1. Повиненъ оучн'овъ в ч е с н ѣ при звичаяти до оученяся на память маляхъ и до ихъ вѣску стосовныхъ за-

данъ, бо память естъ таковъ силовъ душевновъ, котора ся вчеснѣ розвивае, и имъ доше память занедбановъ зостае, тымъ труднѣйшимъ и оутяжлившимъ стаеся для оучни оучен'е ся на память.

2. Не повиненъ оучитель память свыхъ оучн'овъ збытъ мѳцно на прягати, не повиненъ збытъ много на разъ задавати и шчъ, що бы до ихъ силъ и здол'ностей стосовнымъ не было, бо тымъ способомъ на память оучен'еся было бы для нихъ муковъ и неотмѣннымъ skutкомъ, жебы они не тѳлько отвротность отъ школы и науки набыли, але и розумъ ихъ былби ослабленый.

3. Потреба оучн'омъ конечнѣ задавати що вчитися на память, абы они въ оуставичномъ цвѣченю зостовали, бо найлѣпшимъ средкомъ взмоцненя память естъ пил'не вѳ досконален'е. Память подобна естъ до магнесу, котрый свою моцъ тратить, коли му ся ничъ не дае до тримац'я.

4. Мае оучитель старати ся рѣчь незначу до якось рѣчи знанои прилучати, бо тымъ способомъ рѣчь нова латвѣй може оутквити въ памяти.

5. Оучитель мае чинити зо своими оучнями пил'ныи повтаряня и часто имъ припоминати набытѳи понятия, бо имъ частѳи они ся отнавляють, тымъ глѳбше въ памя[ти] оутквити звикли.

6. Оучитель о того старати ся мае, абы дѣти рѣчи найважнѣйшыи зъ отриманои науки, найзначнѣйшыи регули зъ граматикѣ зъ правописаня и т. д. черезъ оузмислян'е и черезъ вѣяснен'е розумомъ обяти могли, бо память черезъ змысли ставеся моцнѣйшовъ, и що розумомъ добре и належитѣ поялнемо, то также латво можемо затримати въ памяти, бо розумъ стаеся помочѳю памяти.

7. Повиненъ оучитель старатися рѣчь вивчену зъ многими част'ми науки злучити, бо имъ розмантшѳи поята разомъ ся лучать, тымъ латвѣй можна ихъ одповити; на остатокъ:

8. Оучитель повиненъ подлугъ околичности предмету южъ домагатися отъ оучн'овъ словного запамятаня, южъ спамятаня трести, абы разомъ словну и вещь память свою досконалили. Мае имъ теде казати южъ трестъ оудѣленои

науки коротко оповѣсти, найважнійшу рѣчь з ней въ дому написати и до школи принести, южъ предметъ оуважнѣ розважити и то що въ немъ постережено, коротко оповѣсти, ал'бо має имъ оповѣдати малѣи гїсторїйки и казати имъ власними словами ихъ повторити. Инного разу маєя домагати, абы оучнѣ повдинчїи части з науки Релѣгїи, текста з катехисму, выятки отъ регуль ґрамматики и правописаня, важныи имена, личбы и т. д. словяѣ выреци-товали.

§ 40.

Средки оулатвеня оученя ся на память.

Абы оучн'омъ оулатвити оучен'є ся на память, треба ихъ навчити, якъ мають въ той рѣчи поступити, жебы имъ тото оучен'є стало легкимъ. Оучитель тедя має 'своимъ оучн'омъ радити, абы :

1. Зъ назначеного выдѣлу оучилися одного складу (Satz) по другомъ допути, ажъ зупелпѣ го ся не навчатъ. Єжели першїй складъ добре собѣ въ память впоили, то повинни другого складу ся вчити и якъ скоро го въ памяти затримають, повинни съ першимъ складомъ еще разъ вымовити и такъ при каждомъ наступуючимъ складѣ, который собѣ въ память вбили, всѣ въ передъ виученни склады еще разъ вымовити.

2. Абы оучнѣ предметъ, котрого маются вчити, кѣлка разы прочитали, нимъ пѣдуть спати и абы в лѣжку лежачи прубовали, чилѣ бы го въ припадку зъ памяти оуложити могли.

3. Абы тежъ само зрана прубовали, а потомъ заданный выдѣлъ еще разъ прочитали, бо що перед спан'омъ стараємо ся въ память собѣ впonti, то ся не такъ борзо, якъ в день черезъ цовыи высображаня с памяти выбїє, и єжелѣ еще те само подчасъ чуваня розмислитъ, то жадныи давныи выображеня з головы го выбити не потрафятъ.

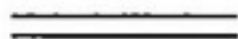
4. Абы того, що трудно въ память впonti можна, на особпомъ свитку написати, бо тото, щозмо сами написали, лѣнше оуважаємо. особливѣ, єжелѣ тимъ ся замѣромъ пи-

ше, абы го лѣпше запам'ятати, въ такомъ разѣ оуживаємо до помочи ока, такъ якъ оуха подчасъ голосного читаня.

5. Абы слова и личбы голосно и часто читали, бо ту оухо такъ памяти помагає, якъ и око, ежели стисли поединчїи знаки оуважаємо, которыисмы собѣ олувкомъ на-значили.

6. Абы оутриман'є въ памяти личбѣ черезъ того собѣ оулатвляли, жебы разомъ о розмантнхъ рѣчахъ мислити, котрыи єднакову личбу мають, п. п. 60 сноловъ I копа, — 60 мѣнуть 1 година — 60 секундъ 1 мѣнута, — 60 крафт-царовъ 1 рин'скїи.

(З оригінального рукопису бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка, одобреного цензурою до друку, що зазначено на останнім листку: N-о 23. Adm. ad impr. L. den 1. Febr. 838; у цензуру подано 1837 р., як се видно з сигнатур на чолї праці; друковацєю ся методика не була).

У. Стан парохіяльних шкіл в бережанськiм деканатi львiвськoї епархiї

в рр. 1843—1849.

Подав

Стефан Томашівський.

1. З деканальної візитації 1841 р.

1. Parochia pag. Poruczyn cum filiali Buszeze: Camera pro reponendis mortuis sub uno tecto cum schola in aedificatu.

2. Parochia pag. Dryszczow cum filiali Urman: Schola parochialis in Dryszczow aedificatur.

3. Parochia pag. Zukow cum filiali Hinowiee.

4. Parochia pag. Potutory cum Litatyn: Schola parochialis nulla.

5. Parochia pag. Saranezuki: Schola parochialis in aedificatu.

6. Parochia pag. Łabszyn: Schola parochialis nulla datur.

7. Parochia pag. Bożykow cum Wołoszczyzna.

8. Rybniki pag. cum Kotow.

9. Parochia pag. Byszki cum Potok.

10. Capellania pag. Koropatniki: Schola parochialis nulla datur.

11. Parochia pag. Szybalin cum Baranowka: Schola parochialis nulla datur.

12. Parochia pag. Krzywce.

13. Parochia pag. Kalne cum filiali Szczepanow: Schola parochialis nulla.

14. Capellania pag. T e l a c z e.

15. Parochia pag. M i e c z y s z c z o w.

16. Capellania pag. T r o s c i a n i e c: Camera pro rep-
nendis mortuis cum schola parochiali sub uno tecto.

17. Capellania pag. O l c h o w i e c.

18. Parochia appidi K o z o w a.

19. Parochia pag. U w s i e: Schola parochialis nulla.

20. Parochia pag. K o z o w k a.

21. Parochia pag. D u b s z c z e cum K o m a r o w k a.

22. Parochia civitatis B r z e ż a n y.

Ad hujates relationes officiosas ordinationes caes. reg.
officii circularis ad respectiva dominia emissae... intuitu aedi-
ficandarum scholarum parochialium in Dryszczow, Potutory,
Łabszyn, Koropatniki, Szybalin, Kalne, Mieczyszczów, Uwsie,
Lesniki, dto. 7. IX. 839, Nr. 11338.

Brzezany die 28 octobris 1842. M. Pawlikow.

2. З деканальної візитації 1843 р.

1. Parochia B r z e ż a n y: a) Schola pro instruenda ju-
ventute in L e s n i k i anno adhuc 833 ob vetustatem lapsa,
ideo nova maxime necessaria, praecipue nunc, ubi dexteris
curis cooperatoris Lesnicensis Turczyński major eandem fre-
quentare cupientium habetur numerus. б) Schola ad ecclesiam
filialem in P o s u c h o w in locum veteris a. 1831 lapsae aedi-
ficari incepta adusque non finita.

З ноти деканату до бережанської домінії 21. III. 1844:

Bey der jetzt — ¹⁾ Consistorio vorschriftsgemäß vorzule-
genden Dekanalvisitation werden nachstehende Mängel in der
Brzezaner Pfarre ersichtlich gemacht, von deren Beseitigung— ¹⁾
hiemit freundschaftlich angegangen wird:... B) Bey der Filial-
kirche in Posuchow:... 2) Das Schulhaus, schon seit mehreren
Jahren im Baue, ist bis zu der Zeit noch nicht vollendet wor-
den...C) Bey der Filialkirche in Lesniki:... 2) Das Schulhaus
ist noch im Jahre 833 eingestürzt, also ist die Erbauung eines
neuen nun desto nothwendiger, als die Zahl der schulbesu-
chenden Kinder daselbst sich bedeutend vergrößert hatte.

¹⁾ Титулятура.

2. Parochia Ceniow: Schola parochialis in statu bono, verum lignum ad calefaciendum necessarium non amplius uti prius suppeditatur.

В реляції до староства 23. III. 1844 додано ще:... daher die Kinder vom Schulbesuchen abgehalten werden.

З реляції деканату до бережанського староства 23. III. 1844:

Bey der in Ceniow pro a. 843 vorgenommenen Dekanalisitation wurde folgendes gewahrt:... 5) Das zum Beheizen des Schulhauses nöthige Holz wird nicht mehr so wie früher von der Herrschaft geliefert, daher also die Kinder von dem Besuchen derselben (!) abgehalten werden. — Kreisamt wird davon pflichtgemäß in Kenntniß gesetzt und das Nöthige in jeder Hinsicht veranlaßen zu wollen unterthänigst ersucht.

3. Capellania Wybodów: Ad calefaciendam scholam necessarium lignum, prout suppeditabatur prius, nunc non suppeditatur.

4. Cappellania Płotyca.

5. Capellania Dmucha wiec: Observatum..., quod nulla adsit schola parochialis, dum communitas loci hujus ad sustentandum magistrum scholae trivialis in Kozłow quidquam contribuens in hanc liberos suos pro cujuslibet posse et velle mittit.

6. Parochia Poruczyn cum Buszcze.

7. Parochia Dryszczów cum Urmań: Detectum, quod... tam in Dryszczów quam in Urmań schola parochialis cum juventate non visitetur; in Dryszczow quidem juxta effata communitatis propter defectum docentis, qui tamen sustentari posset ab ipsa communitate, si solummodo detur; in Urmań autem etiam juxta effata parochianorum ob incuriam parochi et cantoris ecclesiastici.

З порученя деканату урманському парохви Ів. Шпиткови 25. III. 1844:

Injungitur itaque R. V., ut votis communitatis Dryszczoviensis satisfaciendo habilem docentem, de facultatibus libere ad id contribuentis communitatis sustentandum, eligat, suscipiat, muneri suo applicet, sibi ipsi non minus ac etiam cantori ecclesiastico in Urmań majorem favorem in docendo inculcet verbo, ut abhinc sub vigili oculo suo in utraque lo-

calitate sollertius quam hucusque institutionem juvenutis moderando eidem pro viribus zelo veri pastoris praesit.

8. Parochia B y s z k i: Apparuit..., quod schola parochialis ob vetustatem ruinam ninetur et perangusta sit.

З реляції до староства 25. III. 1844:

Das dortige Schulhaus zu eng sey und überdieß noch mit Einsturz drohe... Dieses nun als Ergebniß der Dekanals-visitacion wird — gehorsamst berichtet und Wohlselbes zugleich unterthängst angegangen:... im Grunde h. Gubernial-Dekrets vom 18 July 843, Z. 36074 die Herrschaft zur Erbauung einer neuen geräumigen Pfarrschule gnädigst verhalten zu wollen.

9. Capellania K o r o p a t n i k i: Schola parochialis a. 1842 ob vetustatem lapsa, quare nova necessaria.

Реляція до староства як вище.

10. Parochia K o n i u c h i.

11. Parochia A u g u s t ó w k a cum F o r o s c i e c: Prodiit, quod... in Chorosciec neque schola ad instruendam juvenutem inveniatur; in localitate Augustówka autem habitatio cantoris instruendae juvenuti inserviat, quae tamen ipsa et in stato malo et perangusta est.

Подібно в реляції до староства 26. III. 1844.

12. Parochia P ł a u c z a w i e l k a cum P ł a u c z a m a ł a, K r a s n e et G l i n n a: Patuit, quod... schola parochialis in Glinna nulla, in reliquis adsit quidem, ubique tamen perangusta et in statu malo.

Подібно в реляції до староства 26. III. 1844.

13. Parochia K o z ł ó w cum P o k r o p i w n a: Observatum..., quod hic loci propter existentem scholam trivialem nulla detur parochialis.

14. Parochia H o r o d y s z c z e cum S ł o b o d k a: Schola parochialis in aedificatu (jam finita aedificatio die 9-a aug. 1844).

15. Parochia B u d y ł o w cum M e d o w a et W y m y s ł ó w k a: Prodiit, quod... schola parochialis perexigua, tenebrosa, vetustate aliquantum desolata, novae aedificandae necessitatem inducat.

Подібно в реляції до староства 27. III. 1844.

16. Capellania T a u r o w : Visitatio docuit, quod... schola parochialis nulla detur, domicilium cantoris autem, quod interea vices scholae supplet, angustum sit et tenebrosum.

Подібно в реляції до староства 27. III. 1844.

17. Capellania Z ł o c z ó w k a cum Каплі́нсе: Schola parochialis ruinam minatur.

Подібно в реляції до староства 27. III. 1844.

18. Parochia K o z o w a cum Helenkow, Теофірólka et W i k t o r o w k a.

19. Parochia K o z ó w k a: Observatum, quod... schola parochialis ruinam proximam minetur.

Подібно в реляції до староства 28. III. 1844.

20. Parochia D u b s z e z e: Patuit, quod... schola parochialis in statu pessimo versetur, quare nova aedificanda esset.

Подібно в реляції до староства 28. III. 1844.

21. Parochia K r z y w e: Patuit..., scholam parochialem a juventute raro frequentari, cum a praesente d. collatore ab a. 1842 lignum ad calefaciendum necessarium non suppeditetur, licet ab antecessoribus ejus suppeditaretur.

Подібно в реляції до староства 29. III. 1844.

22. Parochia S z y b a l i n et B a r a n o w k a: Observatum, quod... schola parochialis angusta, insuper ruinae sit proxima, nova nondum aedificata, cum fine 841 aedificanda erat.

З реляції деканату до староства 29. III. 1844:

Dasselbe (що і про трупарню) gilt auch von der Pfarrschule, deren Aufstellung mittelst Verordnung vom 2. III. 839, Z. 3190 aufgetragen wurde, jedoch fruchtlos.

23. Parochia Ż u k o w cum H i n o w i c e et Szumlany.

24. Parochia Ł a b s z y n: Patuit..., nullam existere scholam parochialem.

Подібно в реляції до староства 29. III. 1844.

25. Parochia P o t u t o r y cum L i t a t y n: Observatum est..., nullam adesse scholam parochialem.

Подібно в реляції до староства 30. III. 1844.

26. Parochia M i e c z y s z e z ó w: Schola parochialis nulla datur.

З реляції деканату до консисторії 30. III. 1844 :

Schola parochialis nulla datur non obstantibus dispositionibus circularibus dd. 11. 1841, Nr. 12478 et 13. IX. 1842, Nr. 69 sch.; benigna consistorii interventio dd. 6. IX. 843, Nr. 525 sch. provocavit quidem recentissimam hoc in puncto emanatam ordinationem c. r. officii circ. dd. 6. XI. 1843, Nr. 15209, hac tamen etiam in cassum abiit neque curam ulterius gerit dominium scholae aedificandae.

Подібно й у реляції до староства 30 III. 1844.

27. Capellania Olchowies.

Brzeżanii die 29 aprilis 1844.

3. З деканальної візитації 1844/5 р..

1. Березанн.

2. Ценів з Олесином (26. VI. 1844): Lignum pro calefacienda schola parochiali necessarium non ut prius supeditatur [An das dominium deßwegen kreisämtl. Auftrag 18. V, Z. 6064].

3. Вибудів (27. VI).

4. Будилів з Медовою і Вимислівкою (28. VI): Schola parochialis perexigua, tenebrosa jamque desolata, novae aedificandae necessitatem inducit. [В реляції до староства додано ще: es ermangelt auch am nöthigen Beheizungsmateriale]... Quoad scholam parochialem, 3-a vice adhuc sub die 7. IX. 844. Nr. 40 sch. cum provocatione ad piores relationes apud c. r. officium circ. intercedebatur, tumque demum sub die 5. X. 844, Nr. 13816 aedificatio scholae parochialis stante pede suscipienda demandata exstitit, hocque in puncto etiam ad hujates relationes altera sub die 16. I. a. c. Nr. 363 intuitu praeparandorum materialium, et tertia quoque sub die 25. II. a. c. Nr. 2529 intuitu destinandi domus pro interimali juventutis parochialis congregatione exiit dispositio circularis, quarum omnium effectus (ob defectum relationis ex parte officii parochialis) ignotus est hujati officio decanali.

5. Таурів (28. VI): Schola parochialis nulla datur. ... Exiit dispositio circularis d. 18. V. 844 Nr. 6064 pro aedificanda nova schola parochiali ad diem ultimam octobris 845.

6. Плотича (29. VI): Camera pro reponendis mortuis et schola parochialis simul existant, quare necessitas camerae separatae aedificandae.

Подібно в ноті до домінії 6. VII. 1844.

7. Куропатники з Сеньковом (2. VII): Nulla schola parochialis... Dispositio circularis pro aedificanda ad ultimam oct. а с.

8. Бишки з Потокком (3. VII): Nulla schola parochialis... Exiit dispositio etc. (як вище).

9. Колюхи (4. VII).

10. Августівка з Хоростцем і Хоробровом (5. VII): [In Augustowka das Schulhaus eng und finster; Termin bis Ende oktober 845]. In ambabus localitatibus nullae scholae parochiales... Quod scholam parochialem in Chorosciec adtinet, ad relationem iteratam d. 12 julii 844 Nr. 299 c. r. officium circ. indorsativa resolutione d. 29. VIII. 844, Nr. 9970 obstabat primo demandandae aedificationi ejusdem ex eo, quod videlicet dominium pro suscipienda scholae aedificatione in localitate adfiliata, uti est pagus Chorosciec, amicabili quidem modo aggredi, nullatenus autem cogi possit nec debeat; ad repetitas tamen intercessiones hujates d. 7. IX tum 26. X. 844 Nr. 41 et 55, quibus exhibebatur, prius jam hoc in loco adfuisse scholam parochialem, stante qua circumstantia juxta normale c. r. gubernii d. 18 julii 843 Z. 36074 dominium pro sustinenda novae scholae aedificatione licet in filiali etiam localitate mediis coactis quoque adurgeri possit cum praecipue via amicabilis raro felicem habaet successum, nam juxta relationem officii parochialis d. 25 oct. 844, Nr. 93, etsi hic etiam adtentata prospere efflueret...¹⁾ necessitatem aedificii talis scholastici hoc in loco maximam, praenivibus hiemis tempore omnem aditum tenebrae juventuti ad ecclesiam, intra pagum paulisper in colli sitam, praeculentibus; locum denique ipsum ad alium patronum pertineat quam parochialis in Augustowka. C. r. officium circ. sub die 16. XI. 844, Nr. 15444, novae observato hoc rursus sub 4. I, Nr. 363 demandare tandem dignatum est, quatenus respectivum dominium Glinna una cum administratore locali domum quandam pro congreganda interim juven-

¹⁾ Не штікі два слова.

tute parochiali in Chorosciec eligant et destinent, intuitu ipsius aedificationis scholae autem nihil adhucdum dispositum fuit.

З реляції деканату до староства 16. VII. 1844:

Bey der neulichst in Augustowka am 5 d. M. vorgenommenen Dekanalvisitation wurde unter anderen zu Protokolle gegeben, daß in der einverleibten Ortschaft Chorosciec jetzt kein Schulhaus bestehe, indem das alte noch vor einigen Jahren daselbst zusammenstürzte. Da nun dieser Gegenstand noch unter 26. III l. J., Z. 168 — vorgelegt, in den dem Dekanatsamte vom Wohlselben unlängst zugeschickten Dekanalvisitations-Erledigungen keinen Bescheid für sich findet, die eingeschärften Verordnungen aber in Hinsicht der Verbreitung des Schulwesens keine Verzögerung der Geschäfte in dieser Angelegenheit lassen: so wagt Gehorsamstgefertigter etc...

11. Плауча велика з Плаучою малою, Глинною і Красною (8. VIII): Nulla et in Płaucza w. et in Płaucza m. (et in Glinna) datur schola parochialis... Intuitu novae aedificandae in Płaucza w. et Płaucza m. in termino ad ultimam sept. et oct. a. c. demandatum extitit... Intuitu scholae parochialis in Glinna statim post assumptam visitationem sub 24. VIII. 844, Nr. 368, tunc sub 26. III a. c. Nr. 17, tandem in totali resolutione integrae visitationis sub die 9 h. m. Nr. 21 intercedebatur et dispositio desuper expectatur. [Sämmtliche Pfarrgemeinden äußerten sich das jährliche Einkommen aus den Przenten von Getreidelieferungsobligationen für die Erhaltung des Schullehrers abzutreten, daher eine Trivialschule hier zu errichten möglich wäre].

З реляції деканату до староства 24. VIII. 1844:

Es hat sich... gezeigt, daß... in Glinna keine Pfarrschule bestehe, zu dessen Erhebung um den gnädigen Auftrag — unter 26. III l. J., Z. 269 ohne Bescheid angegangen wurde.

Порученє парохви Петрови Бобовчакови:

Da bey der am 8 d. M. in Płaucza vorgenommenen Dekanalvisitation sämtliche Gemeinden dieses Pfarrbezirkes sich geäußert haben zur Erhaltung eines ordentlichen Schullehrers ihr jährliches Einkommen aus den Przenten von Getreidelieferungsobligationen abzutreten, ja die Anwesenden sogar

ihren Wunsch in der dazu eigends aufgesetzten Deklarationsurkunde theils eingenständig, theils mit bloßer Beyfügung des h. Kreuzes unterschrieben: haben Sie nun dabey ganz vorschriftsgemäß zu handeln, nach vorläufiger Zusammenrufung einzelner Gemeinden, daß genaue Vorstellung des Guten und Nützlichen einer Schulanstalt Ihre Pfarrgenossen dahin zu stimmen trachten, daß den ausgesprochenen Wunsch auch wenigstens $\frac{2}{3}$ von jeder Gemeinde unterschreiben. Ist dieses bewirkt, so hat die Einsendung solcher mit den nöthigen Unterschriften versehenen Urkunde an die hierortige S. D. A. unverzüglich zu geschehen, die es sich dann zur Pflicht machen wird, dieselben mit dem gehörigen Stämpel zu versehen und ungesäumt dem — Consistorio zur weiteren Bestimmung mittelst gutachtlichen Berichtes vorzulegen.

12. Золочівка з Каплинцями (7. VIII): In ambabus localitatibus desunt scholae parochiales... Exiit dispositio circ. intuitu aedificandae ad ultimam oct. in Złoczowka.

13. Кізілів з Покропивною (9. VIII): In Pokropiwna nulla schola parochialis [die alte Residenz daselbst, dazu bestimmt und verwendet, stürzt zusammen]. Parocho sub 7. IX. 844, Nr. 369 significatum, quatenus... amicabiliter apud dominium intercedat... juxta resolutionem circ. d. 29. VIII, 844, Nr. 9970 intuitu scholae parochialis in Chorosciee quidem emanatam, vigore tenoris tamen sui hic etiam applicabilem, pro aedificanda schola in localitate adfiliata mediis coactivis coerceri nequeat, — retulitque ad hoc sub 3. I a. c. in sequella factae occasionis interventionis anno currente adhuc ex parte loci dominii intuitu amovendae hujusce incommoditatis necessaria suscipienda fore.

Порученє деканату парохови Льву Польовому 7. IX. 1844:

Da es sich bey der in Kozłow am 9 v. M. vorgenommenen Dekanalvisitation gezeigt hat, daß in der Filiale Pokropiwna kein Schulhaus bestehe und selbst das dieses vertretende Pfarrhaus zusemmenstürzte: so haben Sie Ihrerseits das betreffende Dominium im gütlichen Wege anzugehen, daß es zur Versammlung der Jugend allwo ein Haus bestimmt, indem die S. D.-Aufsicht nicht in der Lage ist, bey dem Umstande, daß Pokropiwna als Filiale zu Kozłow gehört, wo über-

dieß eine Trivialschule sich befindet, laut dem neuesten hier-
amts angelangten kreisämtlichen Indorsat-Bescheide vom 29.
VII. d. J., Z. 9970 weder um die Erbauung eines Schulhauses,
noch einer pfarrlichen Residenz daselbst jemanden anzu-
sprechen.

14. Д м у х а в е ц ь (9. VIII).

15. Г о р о д и щ е з і С л о б і д к о ю (9. VIII).

16. М е ч и щ і в (24. I. 1845): Schola parochialis nondum
aedificata neque aedificari coepta, omnesque hoc in puncto
emanatae ordinationes circulares in cassum abierunt.

З реляції до староства 25. I. 1844:

Es besteht noch kein Schulhaus, obngeachtet aller frü-
heren und auch der Verordnung vom 6. XI. 843, Z. 15209...
Kreisamt volle demnach gütigst die in seinem Wirkungs-
kreise stehenden kräftigen Executions-Mittel anwenden, um
das äußerst unfolgsame Dominium doch einmahl zur nöthigen
Ordnung zu bringen.

17. П о т у т о р и з Л и т я т и н о м і Ж о в н і в к о ю (3.
II): Nulla schola parochialis in Potutory; deest etiam in Lita-
tyn, cum adhuc existens collaberetur... Exiit dispositio etc...
Intuitu scholae in Litatym aedificandae sub 9 h. m. Nr. 21
apud c. r. officium circ. intercedebatur.

18. К р и в е з Ї о с и ф і в к о ю (4. II): Lignum pro ca-
lefacienda schola a d. collatore denegatur. [Die Verhandlung
in dieser Angelegenheit ist noch im Zuge].

19. К о з о в а з В и к т о р і в к о ю, Т е о ф і п і л ь к о ю
й Г е л е н к о в о м (5. II): [Es befindet sich keine Pfarrschule,
wohl aber eine Trivialschule r. l.].

20. К о з і в к а (5. II): Nulla datur schola parochialis...
Relatio provocavit dispositionem circ. etc. [Die Schule erst im
Baue].

21. Д і б щ е з К о м а р і в к о ю (6. II): Nulla datur schola
parochialis; terminus ad ultiman oct. etc. [Die Gemeinde äuß-
erte sich ihr Einkommen von den Obligationen auf den Un-
terhalt eines Triviallehrers zu verwenden, und die Ausferti-
gung einer Deklarationsurkunde dafür wurde schon mündlich
bey der Dekanalvisitation dem Pfarrer anempfohlen; übrigens
soll sich auch dafür besonders das Kreisamt selbst verwen-
den. Jedoch eine Erinnerung an den Pfarrer].

22. Шибалин з Баранівкою (7. II): Nulla datur schola parochialis; relatio provocavit dispositionem etc. [Wohl aber werden darauf die Materialien vorbereitet].

23. Лапшин (19. II): Nulla datur schola parochialis; exiit dispositio circ. etc.

24. Жуків з Гиновичами і Шумляними (20. II).

25. Поручин з Біщем (20. II): [Das Schulhaus ist seit 841 noch nicht völlig erbaut, aber auf einem Hügel, der nach der Ansicht des Pfarrers sehr anzugänglich ist].

З порученя деканату парохови Йос. Макогонському 4. III. 1845:

Wäre die angegebene Unbequemlichkeit für die schulbesuchende Jugend auch wirklich groß, so könnte allerdings dem Dominio angerathet werden, dieß Haus für eine Todtenkammer zu bestimmen und dafür an einem bequemen Platze die Pfarrschule zu erbauen.

26. Дрищів з Урманем (21. II).

27. Вільховець.

Загальне справозданє декана до староства 9. IV. 1845: Bericht an das k. k. Kreisamt in Hinsicht auf die Pfarrschulen:

1. G. Poruczyn — das Schulhaus, seit 841 im Bau, ist noch nicht völlig erbaut worden.

2. Mit k. k. kreisämtl.-Erlaße v. 18. May 844 Z. 6064 wurde der Bau neuer Schulhäuser in Taurów, Łapszyn, Szybalin, Potutory, Koropatniki, Dubszeze, Kozówka, Augustowka, Byszki, Płauca wielka, Płauca mała und Złoczówka bis Ende Oktober 845 angeordnet; ist daher bis dahin noch abzuwarten, nur was die Zufuhr der Baumaterialien anbelangt, kann wegen nicht anlangenden Berichten der Curaten noch nicht angegeben werden. In Horodyszeze ist gemäß obiger Verordnung das Schulhaus bereits beendet worden.

3. In Mieczyszczów wurde unter 6. XI. 843, Z. 15209 der Bau eines Schulhauses bis August 844 angeordnet; da dieß aber nicht erfolgte, erging die Verordnung vom 5. X. 844, Z. 13816 wegen Vornahme des Baues einer Pfarrschule auf der Stelle, dann einstweiler Ausmittlung eines angemessenen Lokals zur Versammlung der Dorfjugend und zwar für Meczy-

szczów und Budyłów unter Einem; für letztere Ortschaft auch wegen Ausfolgung des nöthigen Beheizungsmaterials für die Schule. Nun aber gibt hinsichtlich des für Mieczyszców angeordneten der besondere Bericht aus der Dekanalvisitation vom 25. II. l. J. Z. 34 einen gehörigen Aufschluß, und man erwartet nur die Erledigung dessen; für Budyłów erging noch unter 16. I. l. J. Z. 363 wegen sogleicher Vorbereitung der Baumaterialien, dann neuerdings unter 25. II. l. J. Z. 2529 wegen Ausmittlung des Locales zur einstweilen Versammlung der Jugend eine h. kreisamtl. Verordnung, deren Erfolg jedoch erst nach vorläufiger pfarrlicher Anzeige von hieramts angegeben werden wird.

4. In Betreff des Schulhauses in Glinna wurde mittelst besonderen Berichtes aus der Dekanalvisitation noch unter 24. VIII. 844, Z. 368, hinsichtlich der Anstände von Seiten der dortigen Herrschaft in der Ertheilung selbst des nothwendigsten Religionsunterrichtes unter 7. IX. 844, Z. 39, und in Hinsicht der bey der ortigen Angelegenheit neulichst unter 26. III. l. J. Z. 17, bey — te eingeschritten, dessen gnädige Bestimmung über die fraglichen punkte nun noch erwartet wird.

5. In Krzywe wird das Brennholz zur Beheizung der Schule verweigert, darüber ist die Verhandlung im Zuge und man ersucht dabey nur um den gütigen Bescheid über hierortige Anzeige v. 10. II. l. J. Z. 12 zu der schätzbaren Aufforderung v. 25. I. l. J. 17617.

6. In Litatyn besteht für jetzt keine Pfarrschule. Wohl ist dieß nur eine Filiale von Potutory, gehört jedoch einem andern Grundherrn; es bestand auch da vordem ein Schulhaus, das vor Alter zusammenstürzte und die Dorfjugend kann so leicht wegen dem steilen, fast immer kothigen Litatynner Berge, dann wegen dem großen Walde, welcher besonders zur Winterszeit nicht ohne Gefahr für das zarte Leben der Kinder durchpassiert werden könnte, oder wenigstens Furcht einjagen würde, zum fleißigen Besuche der Pfarrschule in dem Mutterorte Potutory verhalten werden, so daß also in Litatyn der Bau eines eigenen Schulhauses aufgetragen werden könnte, weßentwegen man auch dießseits einen bittlichen Antrag zu machen nicht unterlaßen zu müssen glaubt...

Brzeżan, am 9 April 845.

4. *Розпорядок бережанського староства в справі будови нових парохіяльних шкіл. 17 мая 1845.*

An das Brzezaner g. kth. Bezirksdekanat.

Zur sogleichen Vornahme des unterm 18 Mai v. J., Z. 6064 angeordneten Baues neuer Pfarrschulhäuser bei den g. kth. Kirchen in Augustówka, Dubszece, Kozowka, Koropatniki, Szybalin, Potutory, Łapszyn, Buszki, Taurow, Płaucza wielka, Złoczówka und Budyłów, wegen Nachweisung über die geschehene Ausmittlung eines Locales zur Ertheilung des Unterrichtes in Glinna und Budyłów binnen 3 Tagen, zur Ausmittlung eines Schullocales in Litatyn binnen 8 Tagen, endlich zur Beendigung des Schulhausbaues in Poruczyn bis Ende Juni l. J. sind die betreffenden Dominien unter einem verhalten worden. Wegen Herstellung der Schulhäuser in Płaucza mała und Mieczyszczow wurde das Nöthige bereits eingeleitet und das Dekanat von dem Verfügten unterm 7 Mai l. J., Z. 5773 in Kenntniß gesetzt. Dieß über den Bericht vom 9 April l. J., Zahl 21.

Brzezan am 17 Mai 1845. Werner.

5. *З деканальної візитації 1845 і 1846 рр.*

1. Березанн.

2. Августівка з Хоростцем і Хоробровом (11. VIII. 1845): Das Schulhaus ist noch nicht erbaut worden, nur die Materialien zum Theile zugeführt.

Подібно в порученю деканату парохови 29. VIII. 1845.

3. Цепів з Олесеєм (15. IX).

4. Внбудів (16. IX).

5. Будилів з Медовою і Вимислівкою (17. IX).

З порученя парохови Фр. Балкови 25. IX. 1845:

In theilweiser Erledigung des Visitationsprotokolls wird Ihnen bedeutet, daß Ihrerseits in einem besonderen Berichte mit Berufung auf den Indorsatauftrag des hierortigen S. D. A. vom 30. V. l. J. Z. 34 die Nothwendigkeit einer Ausbesserung und Einrichtung der Schulhauses, und daß diese vom Dominium bis jetzt unterlassen wurde, gleich nach Empfang

dieser Amtsschrift dargethan werde, weil dieser Gegenstand anderwegs begonnen, auf die gehörige Art weiter verfolgt und zu Stande gebracht werden solle.

6. Таурів (17. IX): [Nulla datur schola parochialis. Negotium absolvitur relationibus iteratis movente curato c. r. offo circ. antepositis, quarum eventus, in specie intuitu sero adurgendi dominii ad suscipiendum scholae aedificatum, adhucdum ignotus expectatur].

З порученя таурівському капелянови Ант. Красицькому 25. IX. 1845:

Ihre Bemerkung in der kanonischen Beantwortung ad II (справа школи), alsob die dortige Pfarrschule eng, mit Einsturz drohend und zum Besuche der Jugend keineswegs geeignet wäre, wird darinnen berichtet, daß lieber ihm angegeben werden sollte, ob und wie weit der Bau des neuen Schulhauses in Taurów vorwärtsgeschritten ist, da dessen Beendigung mit letztem October l. J. laut hierortigen Intimate vom 10. VII. 844, Z. 15 durch den kk. kreisämtlichen Erlaß vom 18. V. 844, Z. 6064 bestimmt und fortgesetzt wurde, was also umständlich mittelst Berichtes an die S. D. A. verzuglos zu geschchen hat; es sey auch dem betreffenden dominium die Herannahung dieses Bautermins vorerst in Erinnerung zu bringen und nach Verlauf desselben von dem Ausgange der kk. kreisämtlichen Verordnung und Ihrer eigenen Verwendung dafür unausweichlich wahr zu berichten.

7. Кізлів з Покропивною (18. IX).

8. Дмухавець (18. IX).

9. Городище з Слобідкою (18. IX): Die Jugend besucht sehr selten die sonntägigen Katechisationen, fast niemahls die Schule.

З порученя городицькому капелянови Анд. Сохацькому 27. IX. 1845:

In einstweiler Erledigung des Visitationsprotokolls der Kapellaney Horodyszeze vom 18 d. M. wird Ihnen bedeutet, der Umstand, daß die Jugend nur äußerst selten die sonn- und feiertägigen Catechisationen, und fast niemahls die Schule besuche, müsse allerdings Ihrer tadelswerthen Vergeßlichkeit, den Pflichten eines Seelsorgers in jeder Hinsicht genau zu entsprechen, zugeschrieben werden, und gebe somit ein hin-

längliches Zeugniß Ihrer geringen Verwendung für das geistige Wohl der untergeordneten Pfarrlinge ab. Es hätte ja bald nach wahrgenommener Lauigkeit der Eltern, ihre Kinder auf die Kirchencatechesen und in die Schule ordentlich und gesetzmäßig zu schicken und nach vorausgegangenen Ermahnung von der Kanzel Ihrerseits ein Namens-Verzeichniß deren pflichtvergesslichen Pfarrkinder dem betreffenden Dominium zur weiteren Amtshandlung vorgelegt und nicht, wie es gerade geschah, sorgenlos ohne sich immindesten darum zu bekümmern der kommende Visitations-Termin abgewartet werden solle; daher man bey ernsthafter Ausstellung dieses Ihres Vorgehens, die auf obige Weise gedeutete Verwendung an das Dominium unter Gewissenspflicht Ihnen hiemit einzubinden und Sie dabey zu beauftragen erachtet, nach dem diesenwegs etwa mißlungenen Schritverfahren hiemit ohne allen Verzug berichtlich anher einzukommen.

10. П л о т н а (19. IX): Die Todterkammer, den h. Vorschriften zuwider, besteht unter einer Bedachung mit der Pfarrschule, davon die Anzeige unter S. IV. l. J. Z. 162 ad 3 ohne allen Bescheid.

З реляції декана до староства 27. IX. 1845:

Dann besteht auch die Todtenkammer den h. Vorschriften zuwider unter einer Bedachung mit der pfarrschule, dürfte also anderwärts hergerichtet werden, es erging jedoch dessentwillen keine Anordnung.

11. К у р о п а т н и к и (23. IX): Es befindet sich kein Schulhaus; Termin zu dessen Aufbaunng bis Ende October 845.

З порученя деканату капелянови Петрови Добрянському 6. X. 845:

In einstweiler Erledigung der Visitationsprotokolls der kapellaney Koropatniki vom 23 v. M. wird Ihnen Nachstehendes bedeutet: der Umstand, daß die Jugend nur in geringer Anzahl die Kirchencatechesen und die Pfarrschule besuche, wie auch daß dieselbe während der Visitation zur Prüfung nicht erschienen sey, müße Ihrer Fahrläßigkeit und tadelwerthen Sorglosigkeit einerseits, anderseits auch Ihrer Unfolgsamkeit den hohen Aufträgen, zugeschrieben werden, insofern bey einem ähnlichen Falle nach der vorjährigen De-

kanalvisitation Ihnen unter 12. VII. 844, Z. 296 jene Vergeßlichkeit, den seelsorgischen Obliegenheiten genau und jederzeit nachzukommen, schon einmahl ausgestellt wurde, Sie doch jetzt wieder dasselbe zum Vorschein kommen ließen und die hierortige Verordnung von 23. VI. 844, Z. 274 gar nicht berichten zu wollen thätlich darthueten. Daher ist zur Gutstellung dieses Fehltrittes, um wenigstens dessen weiteren unangenehmen Folgen vorzubeugen, alsogleich ein Namensverzeichnis derjenigen pflichtvergeßlichen Pfarrkinder dem Dominio zur Amtshandlung vorzulegen, die den Besuch der Kirchenkatechesen und der Pfarrschule unterließen, und dann unwidersprechlich noch in diesem Jahre anher zu berichten, welchen Ausgang diese Verwendung genommen und ob hiedurch der oftgenannte zahlreichere Besuch wirklich auch erzielt wurde.

12. К о п ю х и (24. IX).

13. Б и ш к и з П о т о к о м (25. IX): Es befindet sich keine Pfarrschule; Termin zu deren Erbauung bis Ende Oktober 845. Die Jugend besucht in geringer Anzahl die Kirchenkatechisationen und die Schule, weil die Eltern lau sind, diese dahin zu schicken.

З донесеня до староства Г. X. 845:

Bey den in Byszki für das Jahr 845 vorgenommenen Dekanalvisitation hat sich Gefertigter die Überzeugung verschafft, daß das dortige Dominium ohngeachtet vieler vorausgegangenen Aufträge weder den Leichenhof neu hergerichtet, noch in Hinsicht der Erbauung einer Pfarrschule, deren Bau-termin mit Ende l. M. verstreicht, was vorgenommen habe... Hievon — te hiemit besonders berichtend, wird um die weitere gnädige Verfügung und Vornahme strengerer executiven Mittel gegen das schultragende Dominium in Unterthänigkeit gebeten.

З порученя деканату бншківському парохви Ів. Яримовичеві:

In einstweiler Erledigung des Visitationsprotokolls der Pfarre Byszki vom 25 v. M. wird Ihnen bedeutet: Befremdend erchien es allerdings, daß Sie das vorschriftswidrige Ausbleiben der unterrichtsfähigen Jugend von den Kirchenkatechesen und aus der Schule, bey Ihrer sonst nicht üblen

Verwendung für das Pfarrwesen, bis zu der Dekanavalsitation immer fortbestehen ließen, statt daß bald nach wahrgenommenen Lauigkeit der Eltern, ihre Kinder auf die Kirchenka⁷techesen und in die Schulen ordentlich zu schicken, und nach vorangegangener väterlicher aber fruchtloser Ermahnung von der Kanzel ein Namensverzeichnis ihrer pflichtvergeßlichen Pfarrkinder dem betreffenden Dominio zur weiteren diesfälligen Amtshandlung hätte vorgelegt werden sollen, was zur Vermeidung jeder Unannehmlichkeit nunmehr desto sicherer und ohne Verzug zu geschehen hat.

14. **Потutory в Литятном** (29. IX): Es besteht kein Schulhaus in Potutory; Termin bis Ende Oktober l. J. — Es besteht auch kein Schulhaus in Litatyn; Bestimmung des Schullocalus binnen 8 Tagen laut k. kreisamtl. Verordnung vom 17. V. l. J., Z. 5409.

З поти деканату до бережанської домінії 5. X. 845:

Da bey der am 29 v. M. in der Pfarre Potutory vorgenommenen Dekanalvisitation man sich die Überzeugung verschaffte, daß... der Bau des Schulhauses in Potutory keineswegs besorgt wurde und die mit k. kreisämtlichen Erläßen von 14 und 18. V. 844, ZZ. 5491 und 6064 festgesetzten Baufristen bald auch schon verstreichen sollen: so ersucht man — Dominium diese Baulichkeiten nunmehr mit Beschleunigung bewerkstelligen und die angehoffte Willfährigkeiten hiezu erklären oder aber die etwa dabey obwaltenden Anstände in der Erwidierungsschrift gefälligst bekanntgeben zu wollen.

З порученя потutoryському парохви Евр. Громовичеву :

In einstweiler Erledigung etc... wird Ihnen bedeu^t ...Endlich auch in Betreff dessen, ob denn auch in Litatyn laut k. kreisamtl. Verordnung vom 17. V. l. J. ein Schullocal zur Versammlung der Dorfjugend bestimmt und verwendet werde, zur hierortigen Forderung von 15. VI. l. J. Z. 35, unverzüglich anher zu berichten, da man sich lediglich mit dem nicht begnügen könne, daß in Litatyn das Nichtvorhandenseyn eines Schulhauses in der kanonischen Beantwortung aufgemerkt erscheine.

15. **Криве** (30. IX): In der Pfarrschule ist der Heizen eingestürzt und das Dominium um Aufstellung eines neuen Heizofens im vorigen Frühjahre ämtlich angegangen willfahrte dem Gesuche nicht.

З порученя парохови Якову Польовому 6. X. 845:

Was die neue Bedachung der Wirtschaftsgebäude und die Aufstellung eines neuen Heizofens im Schulhause anbelangt, derentwillen der — Pfarrer im verfloßenen Frühjahre bey dem Dominio fruchtlos eingeschritten seyn sollte, wäre das frägliche Einschreiten nochmahl zu erneuern und dessen Ausgang mit Angabe des Dattum und Nr. des eingeleiteten Amtsverfahrens sodann mit Beginn l. J. zur hierortigen Kunde zu bringen.

16. Козова (1. X).

17. Козівка (2. X): Die Schule noch im Baue; Termin bis Ende Oktober l. J.; zu erinnern.

З ноти деканату до бережанської домінії 8. X. 845:

Da bey der etc... man sich die Überzeugung verschaffte, daß... auch das Schulhaus zum Theile nur erst aufgeführt wurde, so wird unter freundlicher Erinnerung des mit Ende l. M. zur Beendigung des Baues eines neuen Schulhauses in Kozówka laut k. kreisämtl. Verordnung vom 18. V. 844, Z. 6064 bestimmten, nun herannahenden Termins — Dominium zugleich hiemit ersucht etc.

18. Дібце з Комарівкою (3. X): Es befindet sich kein Schulhaus; Termin bis Ende Oktober l. J., das Materiale bestimmt, nicht zugeführt.

З ноти до бережанської домінії 8. X. 845:

Es hat sich bey der etc... gezeigt, daß zu dem gemäß k. kreisämtl. Auftrage von 18. V. 844, Z. 6064 neu aufzubauende Schulhause nur die Materialien bestimmt, nicht aber auch zugeführt wurden, der Bau selbst also nicht unternommen wurde, ohngeachtet der Termin zu dessen Beendigung mit l. M. bereits dahinfließen soll... Indem man nun hievon — Dominium dienstgemäß verständigt, ersucht man unter Einem dahinwirken zu wollen, damit der Bau des Schulhauses nach Thunlichkeit unternommen, von der Willfährigkeit dazu das Dekanatsamt in Kenntniß gesetzt werden.

19. Шибалин з Баранівкою (4. X): Keine Pfarzschule; Termin mit Ende l. M.

З ноти до бережанської домінії 8. X. 845:

Es hat sich bey der etc... gezeigt, daß zu einem neuen Schulhause nur die Materialien zugeführt, in Hinsicht des

Baues selbst aber nichts unternommen wurde, der Bautermin also mit Ende l. M. fruchtlos verstreichen solle... — Dominium wolle also die genannten Baulichkeiten nur sogewissen besorgen, als deren Termin theils schon verstrichen, theils auch bald fruchtlos verstreichen müßte, und wenn nicht gesonnen wäre bey der angehofften Wilfährigkeit der gerechten Forderung zu entsprechen, derley Gegenstände dem kk. Kreisamte vorzubringen.

20. Мечниців (18. VI. 1846): Das Schulhaus ist noch nicht völlig aufgebaut, fehlt noch die Seitenverklätschung mit Leim von Außen; also nicht bewerkstelligt, was nach dem Dom.-Berichte von 21. X. 845 Nr. 708 mit dem verfloßenen Frühjahre bewerkstelligt werden sollte.

З донесеня управи деканату до староства, 14. X. 1846:

Aus der am 18 Juny l. J. in der Pfarre Mieczyszczów vorgenommenen Dekanalvisitation kommt hervor, daß... das Schulhaus durch die Verklätschung der Seiten mit Leim von Außen, was vom Dominio noch in verfloßenem Frühjahre zu bewirken zugesichert wurde, dann durch ordentliche innere Einrichtung in den zweckdienlichen Stand zu bringen von Nöthen wäre, ja dieß auch um so mehr, als in Mieczyszczów der Lehrersunterhalt sichergestellt und hoffentlich daselbst ein Trivialschulunterricht im Kurzen eingeführt werden sollte.

21. Плауча велика з Плаучою малою, Глинною і Красною: Schola parochialis in Płaucza wielka et Płaucza mała nova ut aedificetur necesse est... Nil quidquam valuerat e. r. circularis dispositio d. 2. IV. 845, Nr. 3425, commissionis autem localis sub die 11. VII. 845, Nr. 8402 demandatae resultatum decanatuī notificatum non fuerat, quare desuper quaestionabatur sub die 24. V. 847, Nr. 36.

22. Жуків з Гниновичами і Шумляними.

23. Лапшин.

24. Поручип з Біщем: Schola parochialis diu jam aedificari coepta, nondum penitus finita.

25. Дрищів з Урмайем.

26. Золочівка з Каплинцями: In neutra localitate dantur... scholae parochiales.

27. Вільховець.

Загальне справозданє деканату до староства 24 V. 1847.

Nach der bereits beendigten Dekanal-Visitation für die Jahre 845 und 846, in gänzlicher Erledigung sämtlicher Visitationsprotokolle, in Sinne einer hohen k. Kreisämtlichen Verordnung, womit die Gegenstände aus der Visitation nach ihren besonderen Cathegorien auch jederzeit zur Verhandlung besonders vorzubringen angeordnet wurde, in Hinsicht auf die Pfarrschulen im gesammten g. k. Brzezaner Schuldistrikte folgender unterthäniger Bericht erstattet:

1. Der Bau neuer Schulhäuser in Byszki und Mieczyszczów wurde mit k. kreisämtlichen Verordnungen vom 8. I. 846 und 15. I. 847, ZZ. 19512 und 19933, abgesehen auch von den früheren seit Jahren schon erlassenen Aufträgen, eindringlich betrieben und durch bestimmte Termine anberaumt, indessen sind diese erfolglos verstrichen und in der erst benannten Ortschaft wurde nach dem Berichte des betreffenden Pfarramtes vom 17. II. 847, Z. 33 nicht einmahl ein Schulkale zur einstweiler Versammlung der Lehrjungend ausgemittelt.

2. Auch in Augustówka, Zloczowka und Plaueza mała sind die Schulbautermine langedem ohne Erfolg dahingeflossen. Die dießfals ergangene Anordnungen sind: vom 17. V. 845; 30. III. 846, 2. IV. 845, ZZ. 5409, 1970 und 3425.

3. In Płotyeza besteht bisher die Pfarrschule unter einem Dache mit der Todtenkammer. Man hatte aber grundhältige Ursache auf die Trennung dieser Gebäude und Bauausführung einer neuen Pfarrschule in Płotyeza mittelst Bericht vom 17. III. 847, Z. 20 anzutragen, worüber die Entscheidung noch gewärtiget wird.

4. Die Schulbaulichkeit in Plaueza wielka ist noch nicht gänzlich zu Stande gebracht. Laut k. kreisämtlicher Indorsatweisung vom 10. XII. 845, Z. 18003 sollte in diesem Gegenstande unterm 11. VII. 845, Z. 8402 eine k. kreisämtliche Erhebung eingeleitet gewesen und das Resultat deren zur Wissenschaft der Schuldistriktsaufsicht gebracht werden, ohne daß dieses, wie immer auch bis jetzt, noch geschehen war.

Was Einem Wohlloblichen kk. Kreisamte zur desto geneigteren dafürstimmung und Anordnung des Nöthigen gehorsamst vorgelegt wird, als das Consistorium der Schuldistrikts-Aufsicht jederzeit und öfters die in Angelegenheit der Schuleinführungen bestehenden allerhöchsten und hohen Vorschriften und Verordnungen in Erinnerung zu bringen pflegt.

Zukow am 25 May 847.

6. *З деканальної візитації 1847/8 р.*

Протокол в'їзиту деканальної за р. 847 и 848.

1. Капеланія З о л о ч ь в к а з прилученою визитована 14-го Липця 847: Школ парафіяльних в обох селах нема, а д'їти на катехизм слабо бувають послані. [Szkoła parafialna w Żółczowce jeszcze niewybudowana, brakuje obwalkowania i dalszego wewnętrznego i zewnętrznego urządzenia. Z tey przyczyny, i że ludzie obojętni w posłaniu dzieci, i dzieci tylko stało do examinu i nieco odpowiadało. Na katechizm chodzą bardzo w małej liczbie, ksiądz nie udawał się do dominium w tym względzie, a rodzicy nie posyłają i na katechizm, są którzy i pacierzu nie umieją dobrze, a syn Łeśka Ternowy Pawło lat 9 mający i Otczenasz nie umie, dla czego na ten raz o ukaranie oycy proszono dominium i nakazano, by uczył pacierza, a ksiądz za miesiąc go wyexaminował, czyli już umie, i dalej kontynuować kazał naukę przez diaka i na katechizmie czy bywać będzie, uważał... Zapytany pomocnik nauczyciela Pantalcon Semezyszyn odpowiada: Ksiądz administrator w niedziele i święto katechizuje i nabozenstwo w porządku z nauką i wieczernią odprawia, ale młodzież jak do szkoły tak i na katechizm mało uczęszcza. Co do usystemizowania płacy dla diaka, interes zostawić wypada czasowi późniejszemu, gdy teraz jeszcze szkoła nie pobudowana] ¹⁾.

2. Капеланія Т а у р о в (15. VII): Д'їти слабо на катехизм ходят. [W miejscu znajduje się dom szkolny, właściwie na pomieszkanie diaka przeznaczony, bardzo lichy i na upadku będący, kosztem względnych posiadaczow tey posia-

¹⁾ Про Капеланію дивити стр. 110.

dłości wystawiony, a na wystawienie nowej szkoły sprowadzono już materiał, lecz według uznania cyrkularnego inżyniera został za niezdatny na użytek tenże uznany... Nauki formalnej niema i 4 tylko chodziło do diaka na naukę].

3. Парафія Козлов (16. VII). [W Kozłowie jest szkoła trywialna pod zwierzchnictwem konsystorza obrz. łacinskiego lwowskiego; do tej szkoły i kapelania Dmucha wiec swoje dzieci jest obowiązana posyłać... W Pokropiwnie nauczają diak w swoim pomieszkaniu szczupłym].

4. Капеланія Дмуховец (16. VII).

5. Плауча велика (17. VII): Школа парафіална подокóпчена; дѣти оучат ся оу дяка. [Dom szkolny dla zgromadzenia młodzieży na naukę rozpoczęto budować, ale pomimo nakazu cyrkularnego urzędu z dnia 18 maja 844 l. 6064 i 17 maja 845 l. 5409 zbywa na staranności dokonczenia tegoż i z tej przyczyny młodzież na naukę chodzić przystała, bo nima gdzie zgromadzać się... Lecz uczyli się niektórzy u diaka i obstali przy examinie średnio].

6. Блишки (22. VII): Школи нема, до дяка мало дѣтей сходит ся на науку.

7. Парафія Козова (23. VII).

8. Парафія Потурри дня 6-го Грудня 847: Школа парафіална в помешканю старѣм дяка; дѣтій мало очанує до тої. [Szkoła parafialna znajduje się; młodzieży uczęszczający mało, 5 chłopców tylko stało przy examinie, a ci obstali średnio].

9. Парафія Криве (7. XII): Школа в мешканю дяка. [Szkoła parafialna znajduje się; młodzieży uczęszczający mało, niektórzy chłopcy tylko byli examinowani i średnio odpowiadali... Pomocnik nauczyciela oświadczył, że... sam dla braku dobrej sustentacyj (bo tylko świętecznego dwa razy po dutkowi i jednemu bochenkowi chleba dostaje, co od 150 gospod. wynieść może na 40 flvn. czyli 16 flm.) nie może się tyle przykładac do nauczania, coby od niego żądać można. Z tego powodu polecono przytomnym z gromady umowić się i przyprowadzić do skutku polepszenie utrzymania dla diaka w nauczaniu pomocnika].

10. К. Козовка (8. XII): Дѣти оучат ся в дяка. [Szkoła parafialna nowa zbudowana; młodzież do niej uszczęszcza, 13-ro było examinowanych i dość dobrze obstało].

11. Параф. Шибалин (9. XII): Школа недокончена; дѣти до дяка зходят ся.

12. Капелания Плотича (21. XII): Школа недокончена.

13. Капелания Городище (22. XII): Школи нема.

14. П. Будилово (23. XII): Дѣти до школи не ходят.

15. Пар. Августовка (24. XII): Дѣти нечесленно до школи ходят.

16. П. Добце (27. XII).

17. Пар. Поручин, дня 22-го Лутого 848: Дѣти слабо до школи ходят.

18. П. Лабшин (23. II): Школи нема; дѣти сходят ся в наймленном домѣ на науку.

19. П. Оурман' (25. II): Дѣти слабо до школи и на катехизм оучацуют. [Szkoła w Dryszczowie i Urmaniu w dobrym stanie. Zapytany diak Ławro Diaczynski z Dryszczowa odpowiada: Dzieci mało umieją, bo rodzice wcale nie posiadają tego roku do szkoły, ale to wprowadzie woytowi oświadczalem, lecz księdzu nie, bo myslalem, że ksiadz już wie o tem zkadınad; potem i brak opatu dla szkółki przykrość czyni ludzion, bo zimnoby było ich dzieciom. Zapytany diak Demetry Seńkowski z Urmania odpowiada: Dzieci nie byli, bo nie można było ich sprowadzić, ale też bo i nie chodzili do szkoły tego roku, mimo upomnienia ze strony księdza naszego i chociaź przez woyta i z ambony nakazywał].

20. Парафія Мечниців, дня 31-го Сѣчня.

21. К. Олховец (31. I): В поменканю дяка мешкає кеїондз, а дяк комурує, запроте и дѣти не маот де сходити ся на науку.

22. Бережани (I. II).

23. Колюхи (3. II): До школи и на катехизм дѣти нечесленно сходят ся.

24. Парафія Ценово (9. II): Дѣти до школи не оучасчуют и нечесленно зходят ся на катехизм.

25. К. Будилов (9. II).

26. К. Коропатники (10. II): Дѣти до школи и на катехизм не сходят ся.

27. Парафія Жуков.

В шлолѣ в жадній не одповѣдне насселенню число школарѣв, окрім в Жуковѣ, де багато дѣтей пишно до школи вчасчує.

Козлѣв 16-го Лутого 849. Л. П.

(Вибрано з записної книги бережанського деканату; до 1845 деканом був Мпх. Павликів, береж. парох, в 1846 і 1847 управляв деканатом Ст. Лежогубський, жуківський парох, останній протокол списаний Львом Польовим, кізл. парохом).

VI. Матеріяли до історії українського народнього шкільництва в Галичині

в 1830—1850 рр.

Подав

Іван Кривецький.

I. До характеристики народніх шкіл у львівській епархії.

1. *Лихий стан народніх шкіл у 1828. 10 мая 1834.*

Die hohe Landesschelle hat unterm 3 März l. J. Z. 8349 anher bedeutet, daß die k. k. Majestät mit allerhöchsten Entschließung vom 16-ten Jänner l. J. den Hauptbericht über den Zustand der Volksschulen für das Jahr 1828 zur allerhöchsten Wissenschaft zu nehmen geruhen haben, die hohe Hofstelle aber die Bemerkung beigefügt habe, daß in Galizien, wo z. B. von 465434 schulfähigen Kindern nur 55042 die Schule besuchen, dem Volksunterrichte noch viel zu wünschen übrig lasse, daher diesem Zurückbleiben die ernstlichste Aufmerksamkeit zu widmen und der ohnehin bekannten Ursache, welche dieses Zurückbleiben herbeiführen, mit allem Ernste entgegen zu arbeiten soll(!).

Dieses hochortige Intimat wird der S. D. Aufsicht mit den Auftrage bekannt gemacht, hievon den derselben untergeordneten Curat-Clerus zu verständigen, denselben mit Beziehung auf die so viele hierortigen Erlässe zur Beförderung eines zahlreichen Schulbesuches der schulfähigen Pfarrjugend aufzufordern, und auch Ihrerseits dießfalls thätigst und eifrigst mitzuwirken. Lemberg den 10 May 834. Barwinski.

2. *Лухвіі стан народніх шкіл у 1830 р. 9 серпня 1834.*

Die h. Landesstelle hat unter 7 April l. J. Z. 19263 folgendes anher eröffnet: Die h. Studienhofcommission hat mit Decret von 13 Febr. 1834 Z. 1010 anherbedeutet, dass S. k. k. Maiestät mit allerh. Entschliebung von 30 Jänner d. J. den Inhalt des unterlegten Hauptberichtes über den Zustand der Volksschulen dann der Blinden- und Taubstummeninstituten für das Jahr 1830 zur allerh. Wissenschaft zu nehmen geruhet haben und bemerkt, daß hochdieselbe zwar die Schwirigkeiten nicht verkennt, welche der zunahern und größeren Verbreitung des Volksunterrichtes in dieser Provinc entgegenstehe, daß aber gleich wohl bei der Zunahernstellung der Resultate des Volksunterrichtes in allen Provincen der Monarchie immer mit Bedauern die mindern Fortschritte dieses wichtigen Unterrichtszweiges in der Provinc Galicien wahrgenommen werden, weßhalb nach allen Kräften dahin zuwirken werden soll, damit so viel möglich für die Erweiterung und Verbesserung des Volksunterrichtes geschehe, diese Entschliebung wird bekannt gemacht, selbe (sic!) die unterstehende Seelsorger kund zu machen und ihnen die Vorschriften der politischen Schulverfassung § 153. 261 in Erinnerung zu bringen als auch ihreseits zur Erweiterung des Volksunterrichtes einzuwirken. Lemberg 9 August 1834. Barwinski.

3. *Народні школи в 1832 р. 2 чьвітня 1834.*

Wysokie rządy krajowe pod dniem 22 września 1833 do liczby 51001 tutaj doniesli: 1) Że wykaz z relacyi ztąd uczynioney względem stanu szkolek narodowych w dyecezyi metropolitalney w roku szkolnym 1832 wysokie tuteysze krajowe rządy mile akceptują z powodu, że wzrost 564 do szkoły chodzących w porownaniu z małą liczbą szkolną zdatnych 93 o tyle jest podwyższony. 2) Że wymienione ztąd pomnożyciele szkolnego wzrostu przez publiczne gazety ogłoszonemi zostali i że wezwanie do gruntowych zwierzchnosci w roku 1832 dla współdziałania w podwyższaniu narodowego uszkolenia uczynione na nowo republikowanem zostało. 3) Należy dbać o to, aby podupadłe uszkolenie niedzielne własnie w iednym stosunku zostające z szkołkami parafialnemi, które tak znako-

micie podniesione są, znowu czynnie zaprowadzonym było. O tem wysokim tuteyszo krajowem zarządzeniu ma szkolno-nadzorczy urząd podręcznych duszstarowników przez kurrende zawiadomić z tem zaleceniem, aby na potym także usiłowaniami naygorliwszem starali się zasługiwać na zaspokoienie i ukontentowanie wysokich rządów krajowych przez dalsze współdziałanie do podwyższania szkolnego nauczania i przez zaprowadzenie szkolek niedzielnych. Lwow dnia 2 kwietnia 1834 roku. Barwinski officyiał.

4. Зменшеніє числа церковних шкіл у 1833 р.; наказ організувати шкільні курси (1 або 2 рази на тиждень) по селах, де нема шкіл. 1 надомста 1834.

Die h. Landesstelle hat unterm 21 August l. J. Z. 39781 anher bedeutet, daß hochselbe aus dem hierortigen über den Stand der Volksschulen für das Schuljahr 1833 vorgelegten Berichte mit Bedauer erschen habe, daß die Zahl Pfarschulen sich um 26 vermindert habe, und zugleich angeordnet, das Nothwendige an Curatgeistlichkeit zu verfügen, daß sie dortorts, wo keine Trivialschulen befinden, die Kinder doch nicht ohne Schulunterricht belassen, jeder solche, wenn auch ein oder zweimal in der Woche, entweder selbst ertheile, oder durch ein hiezu geeignetes Individuum ertheilen laße. Die Schulaufsicht wird im Sinne des weiteren Inhaltes dießes hochortigen Intimats hiemit angewiesen durch die unterstehenden Curatclerus, welche hiezu mit Beziehung auf die so viele dießfalls hierortige Erlaße aufzufordern ist, zur Beförderung des Pfarrschulunterrichts thätigst und eifrigst mitzuwirken. Lemberg den 1 November 1834. Barwinski.

5. Замітки з нагоди справоздання про стан шкіл у 1834 р. 14 червня 1836.

Auf dem hierortigen Totalbericht über den Zustand der Volksschulen im Jahre 1834 hat die h. Landesstelle unter andern solches bedeutet: es sey dahin zu wirken, daß ungeachtet des hierlandes noch immer vielfältigen Schwirigkeiten und Hindernisse, welche dem Schulwesen überhaupt im Wege stehn, die Kuratgeistlichkeit vereint mit den Kirchensängern,

welche wenn nur lehrfähigen aufgenommen würden, durchaus zur Abhaltung des Schulunterrichtes, welcher vorzugsweise auf die Beförderung der Religiosität und der Sittlichkeit gerichtet ist, thätigst annehmen und das Volk durch Belehrung von der Kanzel sowohl als im Reichstall und bei jeder schücklicher Gelegenheit von der Nothwendigkeit des Schulunterrichtes zu überzeugen und für denselben empfänglich bemühet sey. Ferner hat die h. Landesstelle bedeutet, daß unter einen die k. k. Kreisämter angewiesen werden nach dem Geiste der politischen Schulverfassung das Consistorium sowohl als auch die Schulaufseher mit dem in ihrem Wirkungskreise liegenden Amtshandlungen zu unterstützen, wie auch die Ortsobrigkeiten zur gemeinschaftlichen Mitwirkung in Beförderung des Schulbesuches zu verhalten und überhaupt das Schulwesen durch Einleitung zweckmäßiger Verhandlungen wegen Ausmittlung und Herstellung der Schuldotationen thätigst zu befördern. Übrigens aber dafür zu sorgen, damit den Lehrern die bereits erwirkten Dotationsgebühren zu gehöriger Zeit verabfolgt und die an den Schulgebäuden nöthigen Herstellungen so wie die Beischaffung des Brennstoffes ohne Zögerung bewirkt werden. Zugleich hat die h. Landesstelle auch zur Beförderung des Schul- und Wiederholungsunterrichtes den Ortsobrigkeiten mittelst der k. k. Kreisämter zur Pflicht gemacht, die Vorschrift des VII Abschnittes § 108 der politischen Schulverfassung genau handzugeben, nach welcher die Handwerker keinen Lehrjungen aufdingen sollen, der nicht wenigstens durch 2 Jahre die Trivialschulgegenstände erlehrt und darüber ein Zeugniß auszuweisen hat, so dann an jenen Orten, wo sich eine Schule befindet, darüber zu wachen, damit bei den Zünften kein Lehrjunge freygeschprochen werde, der sich nicht (mit) einem Zeugniße über den vorschriftsmäßigen Besuch der Wiederholungsschule ausweisen kann, wie es in dem XV Abschnitte § 311 der politischen Schulverfassung angeordnet wird. Von dießem hochortigen Erlaße wurden Sie hiemit zu ihren Darnachachtung verständiget mit dem Beysatze, daß sie dieße hohe Verordnung dem Ihnen untergeordneten Curatclerus in denselben verständigen Sprache auf die gegenwertige Art schriftlich bekannt zu geben, denselben die Befol-

zung dießer Verordnung, in wie fern Sie ihn dem Clerus betrifft, als Gewissenssache einzuschäfen und diese Vollziehung angelegentlich zu überwachen haben. Lemberg den 14 Juni 1836. Barwinski G. V.

6. *Замітки з нагоди справоздання про стан шкіл у 1842 р. 15 мая 1844.*

Aus den über den Zustand der Volksschulen im Schuljahre 1842 erstatteten Berichten geht hervor, daß sich im Schuljahre 1842 die Zahl der Schulfähigen in der hiesigen Erzdiözese auf 135,366, der Schulbesuchenden auf 13,337 belaufen und daß in dem gedachten Jahre die Zahl der Schulbesuchenden gegen jenen des Jahres 1841 (11863) sich um 1474 vermehrt habe. Die Schulen selbst sind mit 1 Trivial und 45 Pfarrschulen vermehrt worden. Aus dießer Anlaße hat die h. k. k. Landesstelle mit Erlas vom 19 April 1844 Z. 4791 anher Nachstehendes eröffnet:

Da inzwischen bereits das Schuljahr 1843 verflossen ist, in welchem man zufolge der dem Konsistorio und den k. k. Kreisämtern wiederholt empfohlenen thätigen Einwirkung auf die Emporhebung und Vervollkommung des Volksunterrichtes auf einen günstigeren Resultat entgegensieht, so enthält man sich hier allerweile Bemerkungen in der Voraussetzung, das Consistorium werde alles aufbiethen, daß durch das Zusammenwirken der Distriktsschulaufseher, der Pfarrgeistlichkeit und des Lehrpersonals die ordentliche und zweckmäßige Besorgung des Unterrichts bewirkt und dadurch das Zutrauen und die Neigung der Insaßen für die Beförderung des Schulbesuchs und der Schulanstalten immer mehr und mehr befestiget werde. In welchem Sinne auch die K. Kreisämter zur thätigsten Mitwirkung angewiesen werden. Der ehrw. Aufsicht wird hiemit aufgetragen nach dem Geiste der hierörtigen Kundmachungen vom 12 April 1842 Z. 93; 14 März 1843 Z. 117 und 31 Oktober 1843 Z. 681 dahinzuwirken, daß der Schulunterricht in jeder Seelsorgestation eingeführt, gehörig besorgt und die Pfarrgemeinden für denselben gestimmt werden. Bei den jährl. Visitationen ist aber vorzüglich darnach zu sehen, ob den Kindern der Unterricht in der Reli-

gion und der ruth. Landessprache gehörig ertheilt werde und ob dieselben auch die Anleitung zum harmonischen Kirchengesange erhalten; vorüber in den jährl. Zustandsberichten die Bemerkung anzufügen ist. Lemberg am 15 May 1844. G. Jachimowicz, Weihbischof.

7. Стан народних шкіл у 1843 р. 17 марта 1845.

Aus dem über den Zustand der Volksschulen der unterstehender Diözese im S. J. 1843 erstatteten Berichte vom 13. Febr. v. J. Z. 84 geht hervor, daß sich im Schuljahre 1843 die Zahl der Schulfähigen auf 137,210, der Schulbesuchenden auf 13,998 belaufen und daß in dem gedachten Jahre die Zahl der Schulbesuchenden gegen jene des Jahres 1842 (13337) sich um 661 vermehrt habe. Die Zahl der Schulen ist sich gleich geblieben. Das Jahr 1844, welches inzwischen bereits verfloßen ist und in welchem ein lobenswerther Eifer für die Verbreitung des Schulwesens von Seite des Konsistoriums so wie der Kreisämter bewiesen wurde, laßt hoffentlich günstigeren Resultaten entgegensehen. Doch ergibt die oberwähnte Vergleichung der Zahl der Schulfähigen gegen die Schulbesuchenden Kinder, daß kein $\frac{1}{10}$ Theil der Schulfähigen Unterricht genießen. Aus dießem Anlaße wird die ehrw. S. d. Aufsicht in Folge h. Gubernial-Erlaßes vom 5 Jänner 1845 Z. 59328 und bezüglich auf die hierortigen Weisungen vom 12 April 1842 Z. 93; 14 März 1843 Z. 117 und 31 Oktober 1843 Z. 681 beauftragt, sich mit den diesfälligen Verhältnißen und den Mitteln den Schulunterricht zu vermehren, genau bekamt zu machen und über die nöthigen Hilfen und Anträge anher Bericht zu erstatten. Inzwischen ist sich zu bemühen, daß einerseits an den Orten, wo bereits Schulen bestehen, durch möglichst gute Ertheilung des Unterrichtes und durch angemessenes Zureden die Aeltern aufgemuntert werden, ihre Kinder zur Schule zu senden und daß hiezu die Pfarrgeistlichkeit in lieblicher und freundschaftlicher Uibereinstimmung mit den Dominien, ihren Beamten und Amtsvorstände einwirken, um so für die Verbreitung des Schulunterrichtes zu sorgen. Es ist alles aufzubiethen, daß in den Orten, welche noch ohne Schule sich befinden, bald Pfarrschulen errichtet

werden, in welcher Beziehung auch die k. Kreisämter von der hohen Landesstelle zur thätigsten Mitwirkung angewiesen worden sind. Demgemäß hat die ehrw. S. d. Aufsicht auch die unterstehende Curatgeistlichkeit einzuweisen. Lemberg den 17 März 1845. G. Jachimowicz, Weihbischof.

II. До історії українізації народньої школи.

1. *Заходи коло організованія науки української мови в народніх школах. 18 надомста 1847.*

Die b. k. k. Landesstelle hat unterm 2 Juni l. J. Z. 30, 346 anher bedeutet in allen vorkommenden Fällen auf Hebung des ruthenischen Schulunterrichtes dadurch hinzuwirken, daß die Gemeinden jener Örter, wo an den bestehenden Trivialschulen der ruthenische Unterricht entweder gar nicht, oder doch nur mangelhaft ertheilt wird, durch die Geistlichkeit geneigt gemacht werden, ruthenische Pfarrschulen aus eigenen Mitteln zu gründen, wozu jedoch jederzeit die Einwilligung der Landesstelle einzuhohlen sein wird. In den dem hießigen Konsistorio unterstehenden Trivialschulen wird der ruthenische Schulunterricht ohnehin schon ertheilt, oder wenn es nicht sein sollte, hat die ehrw. S.-Aufsicht sogleich die Einleitung zu treffen, daß dießer Unterricht eingeführt und gehörig und ordentlich besorgt werde.

Es handelt sich aber vorzüglich um jene Örter, in welchen eine unter der Aufsicht des lateinischen Konsistoriums stehende Trivialschule besteht. Deshalb wird die ehrw. S. Aufsicht beauftragt anher anzuzeigen: 1) in welchen Ortschaften des unterstehenden Schulendistrikts Trivialschulen sich befinden, welche der Oberaufsicht des lateinischen Konsistoriums untergeordnet sind; 2) ob und wie viel die gr. k. Pfarrgemeinde zum Unterhalte dießer Schule beiträgt; 3) ob und wie viele Kinder des gr. k. Ritus dieße Schule im laufenden Schuljahre besuchen; 4) ob und in welcher Art an dießer Schule der Unterricht im ruthenischen Lesen, Schreiben u. s. w. ertheilt werde, endlich: 5) ob neben dießer Trivialschule im Orte eine abgesonderte ruthenische Schule besteht und wie dieselbe beschaffen sei, daher: a) aus welchem Fonde das

Schulhaus unterhalten werde; b) wer den Unterricht an derselben besorgt; c) wie dießer Unterricht beschaffen sei, und d) aus welchen Quellen der Pfarrschullehrer den Unterhalt bezieht.

Diese Daten hat die ehrw. S.-Aufsicht genau zu erforschen und zuverlässig bis 1 März 1848 dem Konsistorio mit eigenen Bemerkungen und etwaigen Anträgen vorzulegen. Lemberg den 18 November 1847. G. Jachimowicz, Weihbischof.

2. Наказ заводити науку в тривіальних школах в мові більшости населення, зглядю в двох мовах. 16 мая 1848 р.

Das h. k. k. Landes-Praesidium hat mit dem Erlaße vom 11 d. M. Z. 6286 anher Folgendes bedeutet: Im Grunde des § 4 der Verfaßungs-Urkunde des österreichischen Kaiserstaates wird hiemit verordnet, daß der Unterricht in den Trivialschulen in der Sprache des Ortes und bei gemischter polnisch-ruthenischer oder polnisch oder ruthenisch-deutscher Bevölkerung in beiden Sprachen ertheilt werde.

Das Kreisamt hat sich daher sogleich mit dem berufenen Consistorium ins Einvernehmen zu setzen und gemeinschaftlich mit dießem dafür zu sorgen, daß dieße Verfügung schleunigst in Vollzug gesetzt werde. Zugleich ist aber auch der Lehrer sowohl an den polnischen, als ruthenischen und den polnisch-ruthenischen Trivialschulen zu verpflichten, jene Kinder, die es wünschen, auch im Deutschen gegen ein mäßiges Entgelt in außerordentlichen Stunden zu unterrichten. Auch wird dem Kreisamte zur besonderen Pflicht gemacht, einverständlich mit dem berufenen Consistorium sich eifrigst angelegen sein zu lassen, daß die hie und da noch bestehenden Pfarrschulen durch Sicherstellung der Lehrerdotation in ordentliche Trivialschulen umgewandelt werden. Hievon wird die ehrw. Schul-Distr.-Aufsicht in die Kenntniß gesetzt mit dem Auftrag, jeder diesfalligen Anforderung des k. k. Kreisamtes mit allen Eifer Folge zu leisten und das Resultat der jedweden Verhandlung sogleich zur hierortigen Kenntniß zu bringen. Lemberg am 16 May 1848. G. Jachimowicz, Weihbischof.

3. Коломийське староство жадає від окружного інспектора М. Воевідки національно-статистичного виказу в цілі заведення шкільних викладів у мові населення; вживає переміювати церковні школи на тривіяльні. 30 серпня 1848.

An Herrn Schuldistriktsaufseher Michael Wojewódka in Stecowa.

Nebenliegend wird dem Herrn Dechant das an die Domänen unter Einem ergangene Circulare zur Wissenschaft mit dem Auftrage zugestellt, im Sinne der darinn bekannt gemachten Landespräsidialerlasse einzuleiten, daß mit Beginn des neuen Schuljahres in den unterstehenden Trivialschulen der Unterricht in der Sprache des Orts, da wo die Bevölkerung polnisch und ruthenisch, oder polnisch- oder ruthenisch-deutsch gemischt ist, daß auch für die Erlernung der polnischen Sprache gesorgt und ebenso der Unterricht in der deutschen Sprache an jene Kinder, die es wünschen, gegen ein mäßiges Entgelt in außerordentlichen Stunden möglich gemacht werde. Der h. Dechant wollen mir thunlichst die Zahlverhältnisse, in welchen die verschiedene Bevölkerungen den Ort, wo Schulen vorhanden sind, stehen, noch vor Beginn des neuen Schuljahres und die Ort und Weise anzeigen, wie der obgedachten Präsidialerlaß in den einzelnen Schulen entsprechen werden wird. Schließlich wird bemerkt, daß es bei dem oberwähnten löblichen Bestreben sämtliche h. Schuldistriktsaufseher und der unterstehenden Geistlichkeit zur Hebung und Verbreitung der Volkschulen kaum einer besonderen Aufforderung bedürfe, in dießem Zwecke eifrigst zu wirken. Da jedoch an vielen Orten noch keine Schulen bestehen, so wollen die betreffenden h. Seelsorger nicht nur an ihre Verpflichtung die Gemeinde zur Errichtung und Dotierung von Schulen anzuweisen, öfters erinnert aber nach von dem h. Dechant hierin nach Möglichkeit unterstützt werden. Insbesondere wird dem h. Dechant empfohlen, da wo bereits Pfarrschulen vorhanden sind, für die Ermittlung hinreichender Dotationen behufs der Verwandlung derselben in Trivialschulen zu sorgen, was um so leichter zu erreichen sein wird, als die betreffenden Gemeinden durch das Beispiel der vorhande-

nen Schulen bereits von dem Nutzen derselben eine klare Vorstellung haben dürften. Kolomea am 30 August 1848. Bach mp.

4. Обіжник в справі заводження викладів в народніх школах мовою населення; зазив до організованія нових шкіл. 30 серпня 1848.

Circulare an sämtliche Ortsobrigkeiten. Mit dem h. Landespräsidialerlaße vom 11 May 1848 Z. 6286 wurde verordnet, daß der Unterricht an den Trivialschulen in der Sprache des Ortes, und bei gemischter polnisch-ruthenischen, oder polnisch- oder ruthenisch-deutschen Bevölkerung in beider Sprachen ertheilt werde, daß ferner die Lehrer sowohl an den polnischen als auch ruthenischen und den polnisch-ruthenischen Trivialschulen verpflichtet werden, jene Kinder, die es wünschen, auch im Deutschen gegen ein mäßiges Entgelt in außerordentlichen Stunden zu unterrichten. Auch wurde dem Kreisamte zur besonderen Pflicht gemacht, einverständlich mit dem berufenen Konsistorium sich eifrigst angelegen sein zu lassen, daß die hie und da noch bestehende Pfarrschulen durch Sicherstellung der Lehrerdotation in ordentliche Trivialschulen umgewandelt werden. Mit dem späteren Landespräsidialerlaße vom 23 May 1848 Z. 6940 erhielt das obige die nähere Bestimmung, daß in den Schulen, in welchen der Unterricht in der ruthenischen Sprache ertheilt wird, den Kindern möglich gemacht werde, auch die polnische Sprache zu erlernen.

In dem die Dominien hievon verständigt werden, ergeht an sämtliche Herrn Schuldistriktsaufseher der Auftrag, die obigen Verordnungen des h. Landespräsidiums mit Beginn des neuen Schuljahres in Werk zu setzen.

Bei dieser Gelegenheit werden die Dominien aufgefordert zur Hebung des moralischen und intellektuellen Wohles unseres Landvolkes, da wo noch keine Schulen vorhanden sind, auf die baldige Errichtung von Pfarr- oder Trivialschulen im Einverständniße mit den Ortssessorgern eifrigst einzuwirken und da, wo hiedurch ein günstiger Erfolg erzielt wird, unverzüglich zu berichten:

1) Ob die Gemeinde, wo eine Schule errichtet werden soll, mit anderen Gemeinden zusammenzutreten wünschen, welche Gemeinden dies sind und ob diese nach ihrer Bevölkerung, nach Entfernung und nach den eintretenden lokalen Verhältnissen in einen Ort eingeschult werden können.

2) Ob und welche Lokalquellen für die Erhaltung solcher Schulen und Dotirung der Lehrer bei Trivialschulen u. z. in letzterer Beziehung bis zu dem mit dem Studien-Hof-Kommission-Dekrete vom 30 September 1837 Z. 5883 systemisirten Betrage von mindestens 130 bis 150 fl. vorhanden sind. Sollten nicht so viel eingebracht werden können, so ist wenigstens anzugeben, auf wie viel gerechnet werden kann.

3) Ob und welche Beiträge die Grundobrigkeit, die Herrn Ortspfarrrer zur Dotirung der Schulen zu widmen bereit sind.

4) In welchem Zahlverhältnisse die ruthenische und polnische, oder deutsche Bevölkerung der einzelnen Ortschaften zu einander stehen.

Hiebei versteht es sich von selbst, daß im Zwecke eines umfaßenderen und geregelten Unterrichts durch gehörig angestellte Lehrer vorzugsweise auf die Errichtung von Trivialschulen hinzuwirken ist, daher den Dominien ans Herz gelegt wird, da wo bereits Pfarrschulen vorhanden sind, durch Ermittlung einer hinreichenden Schullehrerdotation, die Verwandlung derselben in Trivialschulen zu ermöglichen. Es ist von dem humanen Geiste der Dominien zu erwarten, daß sie zu diesen guten Zwecken gerne die Hand biethen und das Kreisamt zur Erreichung erfreulicher Erfolge in diesem so wichtigen Zweige der öffentlichen Verwaltung auf das eifrigste unterstützen werden. Kołomyja am 30 August 1848.

5. Розпорядок в справі науки української мови її гр. кат. релігії в народніх школах. 21 мая 1850.

Aus einem speziellen Falle, daß ein Direktor an einer dem lat. erzbischöflichen Consistorium unterstehenden Hauptschule die Ertheilung des Religionsunterrichtes in ruthenischer Sprache beanständete, hat das h. k. k. Landespräsidium, um diesen Uebelstand ein für alle mal zu beseitigen, sich veranlaßt befunden, mit dem hohen Erlaße vom 6 May 1. J. Z.

4944 die Consistorien aufzufordern, alle unterstehenden Schuldistriktsaufseher die über die Ertheilung des ruthenischen Religions- und Sprachunterrichtes mit den Praesidial-Erläßen von 4 Februar und 29 Oktober 1849 №№ 14 und 13092 ausgesprochenen Grundsätze, wornach nämlich : a) an allen Volksschulen der ruthenische Sprachunterricht als obligater Lehrgegenstand für alle Schüler gelernt werden soll, und die Aufsicht hierüber der gr. k. Pfarrgeistlichkeit zusteht; b) an allen Schulen, sie mögen der Aufsicht des lat. Consistorium oder des g. k. Metropolitan Consistoriums unterstehen, es der gr. k. Geistlichkeit freisteht, den Schülern des gr. kath. Ritus den Religionsunterricht in der ruthenischen Sprache zu ertheilen, so wie umgekehrt die lat. Geistlichkeit berichtigt ist, an allen Schulen den Schulkindern ihres Ritus den Religionsunterricht auf die bisherige Weise zu ertheilen; c) die Schulkinder je nach ihrem Ritus in die lat. oder gr. kath. Kirchen zu leiten sind und den Religionsübungen ihres Ritus beizuwohnen haben, — mit der Weisung bekannt zu geben, selbe den Hauptschuldirektoren und Triviallehrern zur unabweichlicher Richtschnur bekannt zu gehen und dieselben anzuweisen, die Lehrstunden für die ruthenische Sprache- und Religionsunterricht in Einvernehmen mit dem g. k. Kuraten, oder dem sonst hiezu bestimmten gr. kath. Priester festzusetzen und hiefür Sorge zu tragen, daß der Religionsunterricht den Schülern des gr. k. und der lat. Ritus von ihren Katecheten durch ebensoviele Stunden und wo immer es nur die Lokalitäten zu läßig machen, gleichzeitig ertheilt werden. Wovon die ehrw. S. D. Aufsicht mit Bezug auf die hierortige Currende vom 6 November 1849 z. 989 zur Wissenschaft und strengsten Nachachtung in Kenntniß gesetzt wird. Lemberg am 21 May 1850. Bocheński.

III. Українські шкільні підручники.

1. *Конкурс на написання нової біблії для народних шкіл. 7 червня 1834.*

Die h. Landesstelle hat unterm den 29. März l. J. №. 15133 nachstehendes anher eröffnet: Die h. Studienhofcom-

mission hat mittelst Decret vom 22 v. M. Z. 771 anher bedeutet, daß hochdieselbe zu der Überzeugung gelangt sey, daß das gegenwärtig für die Volksschulen vorgeschriebene Lehrbuch der biblischen Geschichte seinem Zwecke nicht vollständig entspreche und daher eine Umarbeitung dießes Lehrbuchs oder eigentlich die Bearbeitung eines neuen Buches für den erwähnten Gegenstand nothwendig sey, es sey daher Clerus aufzufordern, ein solches Lehrbuch zu verfaßen, wofür folgende Modalitäten vorgezeichnet werden: 1) als Leitfaden bei dießer Ausarbeitung hat der beiliegende Entwurf der Hauptgrundschaft, welche ein solches Lehrbuch haben soll, zu dienen; 2) wie bereits in dießem Entwurfe bemerkt wird, soll das ganze Werk 12 bis 14 Druckbogen geben; 3) der Termin Einsendung des dießfälligen Manuscriptes wird auf das Ende des gegenwärtigen Jahres festgesetzt; 4) dem Verfaßer desjenigen Manuscripten, welches als das geeigneteste anerkannt werden wird, wird eine Belohnung von 25 Gulden Con. W. für den Druckbogen unter der zweifachen Bedingung zugesichert, daß er dasselbe dafür dem Schulbücherverschleiß ohne weitere Remuneration ins volle Eigenthum zum Druke und Verkaufe überlassen muß und daß die Belohnung, auch wenn das Werkchen die als Maßstab angenommene Zahl von 12 bis 14 Druckbogen überschreiten sollte, auf keinen Fall mehr als 350 Gulden Con. W. zu betragen hat. Dieserortiges Intimat wird der S. D. Aufsicht mit dem Auftrage bekannt gemacht, hievon den derselben untergeordneten Curatclerus zu verständigen. Lemberg 7 Juni 834. Barwinski, Grl. V.

2. Конкурс на українсько-німецький підручник для народних шкіл. 8 вересня 1840.

Wer zufolge Bedeutung der k. k. hohen Landesstelle vom 19 l. J. Z. 52,538 und gemäß dem Dekrete vom 15 July 1840 Z. $\frac{3689}{760}$, so wie laut Consistorialverständigung vom 8 September 1840 Z. $\frac{258}{\text{Schol.}}$ eine ruthenisch-deutsche Sprachlehre nach dem Muster der für Böhmen und Krain bereits eingeführten böhmisch-deutschen und krainerisch-deutschen Sprachlehre verfaßt und so ein zum Unterrichte in den Volks-

schulen geeignetes Elaborat längstens bis Ende Juni 1841 bei dem nächsten griech. k. Consistorium überreicht, erhält dafür ein Honorar 300 fl. C. Mze. Lemberg 8 September 1840. Barwinski.

3. Розпорядок в справі браку шкільних книжок на провінції. 27 жовтня 1845.

Unter den vielen Hindernissen, welche der Ausbreitung des Schulunterrichtes hierlandes im Wege stehen, hat man auch dieses bemerkt, daß die in der Landessprache verfaßten Schul- und andere Gebrauchsbücher außerhalb Lembergs nirgends zu bekommen sind. Da hiedurch die Ausschaffung der fraglichen Bücher besonders für jene, welche in den von Lemberg entfernteren Kreisen ansäßig sind, sehr erschwert wird, so war man eifrigst darauf bedacht, diesem Uebelstande abzuhelfen. Desentwegen hat man sich mit dem hiesigen Stauropigianischen Institute als dem Eigenthümer der besprochenen Bücher ins Einvernehmen gesetzt. Das Stauropigianische Institut ist der Absicht, daß am zweckmäßigsten wäre, wenn einer oder der andere von den H. H. Curaten selbst den fraglichen Buchverkauf an sich nehmen wollte. Das Institut werde mit dem sich etwa meldenden bereitwillig in Unterhandlung treten und demselben gegen angemessene Sicherstellung der zu verabfolgenden Bücher auf einen verhältnißmäßigen Rabatt gewähren. Indem man hievon die ehrw. Kuratgeistlichkeit in die Kenntniß setzt, findet man zu bemerken, daß diejenigen, welche mit dem Stauropig. Institute dießfalls in Unterhandlung zu treten wünschen, sich direkt an das besagte Institut zu wenden hätten. Die ehrw. S. D. Aufsicht hat obiges in dem unterstehenden Schuldistrikte auf die gewöhnliche Art zu verlautbaren. Lemberg den 27 Oktober 1845. G. Jachimowicz, Weihbischof.

4. Конкурс на українськійі переклад шкільного підручника п. в. Anleitung zum Rechnen T. I—III. 16 жовтня 1846.

Laut hohen Gubernialeröffnungen vom 18 und 26 Juny 1846 ZZ. 29539 und 31363 sind der 2-te Theil des neuen

Rechnungslehrbuches für Volksschulen nämlich: Anleitung zum Rechnen für die 2-te und 3-te Klasse der Pfarr- und Hauptschulen, der 3-te Theil desselben Lehrbuches, nämlich des gesammten Rechens für die 4-te Klasse der Hauptschulen im Verlage der Schulbücher-Administration bereits erschienen.

In Folge dießer hohen Eröffnung wird bezüglich auf die hierortige Verlautbarung vom 9 Juny l. J. Z. 431 folgendes angeordnet: a) des obgenannten Lehrbuchs 2-ter Theil nämlich, die Anleitung zum Rechnen für die 2-te und 3-te Klasse der Pfarr- und Hauptschulen ist in den unterstehenden Volksschulen einzuführen; b) die unterstehende ehrw. Curat-Geistlichkeit und das Lehrpersonal sind aufzufordern, eine Uibersetzung der obgenannten Lehrbücher in die ruthenische Volkssprache bis Ende April 1847 zu liefern; c) diejenigen Individuen, die sich dießer Arbeit unterziehen wollen, sind anher sogleich nachhaft zu machen; und d) bei Vorlegung der Elaborate ist den Antrag zu stellen, auf welche Remuneration für dasselbe hohen Orts anzutragen wäre. Hierauf hat die ehrw. S. D. Aufsicht das Weitere einzuleiten. Lemberg den 16 Oktober 1846. G. Jachimowicz, Weihbischof.

5. Міністерська апробата шкільної, читанки п. з. Книжка до читанія. 8 марта 1849.

Laut hohen Gubernial-Intimats vom 24-ten Oktober 1848 Z. 74273 hat das hohe Ministerium des öffentlichen Unterrichts mit dem Dekrete vom 27 September 1848 Z. $\frac{5992}{373}$ das ruthenische Lesebuch betittelt: Книжка до читанія als Schulbuch für die II Klasse an Landschulen vorgeschrieben und angeordnet, dessen Einführung in den ruthenischen Schulen einzuleiten. Wovon die ehrw. S. D. Aufsicht zur weiteren Verständigung des unterstehenden Lehrpersonals und Nachachtung in Kenntniß gesetzt wird. Lemberg den 8 März 1849. Bochenski.

6. Заведеніє нового шкільного підручника п. з. Букварь рускій для школъ въ Галиціи. 24 липня 1849.

Руско-славенскій букварь въ року 1847 напечатанъ и тутейшою курендою зъ дня 13 лѣпня 1847 до Ч. 548 для

школъ народныхъ приписаній цѣлкомъ мицуеся. Постарано ся о инній потребѣ часу близше одповѣдающій. Новій той букварь пѣдъ написомъ: Букварь рускій для школъ въ Галиціи 1849 уложеній Апт. Добржанскимъ и накладомъ галицкои рускои матици изданъ, опустиль печатню и въ цѣнѣ 10 кр. ср. продаеся. Отож той новій букварь для всѣхъ школъ народныхъ приписуеся, въ слѣдствіе того ч. надзорови приказуеся: 1) подлежащее постановленіе въ подчиненномъ окрузѣ звиклимъ способомъ оголосити; 2) о оголошенію въ своимъ часѣ до консистора донести; 3) старати ся, щобъ съ початкомъ паступающого року школьного той букварь одностайности рады въ всѣхъ училищахъ народныхъ заведенъ билъ. Львовъ дня 24 лѣнца 1849. Бохенскій.

7. Заведеніе нового шкільного підручника п. з. Наставленіе къ умочисленію, ч. I. 15 вересня 1849.

Високе мѣнѣстерство всенародного просвѣщенія тутейшому предсѣдательству краевому обявило, що перва часть Можника Книги числятелной Наставленіе къ умочисленію въ язицѣ рускѣмъ напечатанна зостала. Високе предсѣдательство краеве въ слѣдствіе того рѣшеніемъ зъ дня 8 т. м. N-о 9035 зарядило, щобъ тую книжку въ галицко-рускихъ народныхъ школахъ якъ найскорше впровадити а притѣмъ обявило, що подобне и латинскому консисторови приказано зостало взглядомъ тихъ галицко-рускихъ школъ, котори еще падзирательству того консистора пѣдлегають. Того ради чест. надзорамъ приказуеся тое рѣшеніе високого правителства въ пѣдлежащѣмъ окрузѣ школьнѣмъ звиклимъ способомъ оголосити и зъ своей стороны наблюдать, щобъ таяж книжка съ початкомъ настоящего школьного року въ школахъ введена зостала. Львовъ дня 15 септембра 1849. Бохенскій, сѣфраганъ.

8. Заведеніе шкільного підручника п. з. Наставленіе къ умочисленію, ч. II. 14 марта 1850.

По наказу високого Мѣнѣстерства просвѣщенія зъ дня 24 марта т. р. ч. 1957 увѣдомило високе правителство кра-

еве під днемъ 18 цвѣтня т. р. 21077, що друга часть призначеной для другой и третьей кляси школъ народныхъ книжки числителни въ рускомъ переводѣ уже напечатана. Правительство краеве приказано тую книжку въ рускомъ переводѣ въ по(д)чененнихъ школахъ пароднихъ немедленно ввести. 14 марта 1850. Бохеньскій.

(Матеріали вибрано з протоколів тростянецької школи н. з. Troscianer Schul-Protokoll, T. I: тепер у бібліотеці Наук. Тов. ім. Шевченка у Львові. Перший документ винято з книги протоколів криворізької парохії, доставив В. Гнатюк).

З М І С Т.

	СТОП.
Вступ	V—VII
I. Шкільна освіта духовних кандидатів в рр. 1756—1788	
подав Іляріон Свенціцький	1—9
1. Свідоцтво Олександра Юркевича, 1756	2
2. Свідоцтво Гаврила Порубишовського, 1776	2
3. Свідоцтво Томи Очаровського, 1778	3
4. Свідоцтво Івана Коцровського, 1784	3
5. Аплікаційна табеля Василя Доброгорського, 1788	4
6. Лібертація Микити Тарайщука, 1778	5
7. Лібертація Костя Григорчука, 1782	8
8. Лібертація Івана Снігурського, 1786	8
9. Лібертація Теодора Богацького, 1787	9
10. Три свідоцтва здатности до свячення, 1777—1778	9
II. Народна сільська школа в Галичині в рр. 1810—1824,	
подав Юрій Кміт	10—101
1. Обіжник консистора про помічників до навчання дітей в дуже віддалених та недоступних місцях. 14 липня 1810	11
2. Заява громадян з Жовтанець про удержанє школи. 26 марта 1816	13
3. Обіжник деканату про дяко-учителів. 9 квітня 1816	14
4. Обіжник деканату про закладанє шкіл та про збільшенє фонду на них. 8 мая 1816	14
5. Обіжник деканату про інструкційну школу дяків у Жовтанцях, порядок навчання та про вивіпованє. 25 червня 1817	16
6. Обіжник деканату про вказівки для парохів при доручуваню метрикалізацій кандидатам, тобто про приєднуванє учительських кандидатів. 22 серпня 1817	18

7. Зазив деканату подавати витяги про стан парафіяльної школи. 3 вересня 1817	19
8. Поученє як робити поданя до домінії для заложеня школи	20
9. Обіжник консистора про осьвітї і іспити учительських кандидатів. 12 вересня 1817	22
10. Докір деканату деяким нарохам, що поручають дякам катехизацію молодїжи	23
11. Обіжник деканату з доганою для дяків, що не хочуть слухати методики	24
12. Розпорядок жовтанецької домінії назначає десятників для шкільних справ. 6 лютого 1818	25
13. Обіжник консистора вказує, куди звертати ся у важних місцевих обставинах що до будови шкіл. 6 лютого 1818	26
14. Обіжник деканату про шкільні підручники. 16 квітня 1818	28
15. Похвала нарохам за заслуги коло відкриваня і веденя шкіл. 18 квітня 1818	29
16. Обіжник о. Блонського з нагодї його іменованя повітним доглядачем шкіл. 15 мая 1818	33
17. Плянъ или Разположеніе взрательное	34
18. Обіжник деканату з увагами до „взірцевого плану“. 22 червня 1818	46
19. Обіжник деканату з докорами духовецтву по шкільній візитації. 24 серпня 1818	48
20. Обіжник деканату з вказівками, яких треба придержувати ся в новім шкільнім році. 31 серпня 1818	49
21. Обіжник деканату про шкільні підручники. 7 вересня 1818	51
22. Обіжник деканату із вказівками, як поступати, коли шкільні будинки малі, або де їх і топлива нема. 18 надолета 1818	51
23. Обіжник деканату про сумний впелід візитації що до стану шкіл у куликівському деканатї. 10 мая 1819	53
24. Обіжник деканату домагаєть ся свідоцтв про моральність, здібність і сповнюванє обовязків дякоучителїв. 24 мая 1819	54

25. Обіжник деканату назначає реченець шкільної візитації і вказує відповідні домагавя. 6 липня 1819	54
26. Обіжник деканату про приготування до нового шкільного року. 26 серпня 1819	55
27. Обіжник деканату подає вказівки як виготовлювати екстракти про стаи шкіл. 30 серпня 1819	57
28. Витяг про стаи жовтанецької школи в р. 1819	58
29. Обіжник деканату про посилення дяків на інструкцію до Нагорець. 1 грудня 1819	58
30. Обіжник деканату приказує навчати дітей писма в руській і польській мові. 7 грудня 1819	60
31. Права й обовязки жовтанецьких дяків. 21 мая 1820	61
32. Меодика или правила для учителей въ обученію дѣтей въ школахъ рускыхъ сельскыхъ	63
33. Правила доброго писаня	80
34. Обіжник деканату про реченець припята дяко-учителів до служби і про їх удержанє. 28 марта 1821	83
35. Обіжник консисторії про зменшену фреквентацию дітей. 30 липня 1821	84
36. Учасники шкільної візитації	84
37. Обіжник деканату приказує уживати тільки приписаних шкільних книжок	85
38. Обіжник деканату в справі недостаточної фреквентации дітей. 8 марта 1823	85
39. Обіжник деканату з правилами для дяко-учителів: прийняте, контракти, ієннти, перехід у инний деканат. 2 мая 1823	86
40. Два обіжники деканату з докорами і вказівками для байдужних священників у шкільних справах. 8 мая 1823	87
41. Обіжник деканату в справі підручника науки моральностл. 25 мая 1823	89
42. Інструкція для шкільного помічника. 14 червня 1823	89
43. Інструкція перед візитацією шкіл. 21 червня 1823	92
44. Зобовязання громадян у Жовтанцях на фонд учителя	94
45. Обіжник епископа Снігурського в справі байдужности учителів і інспекторів у шкільних справах. 1 липня 1823	94

46. Замітки декана Блонського до вище наведеного обіжника	95
47. Обіжник консисторії з заборорою самовільного покидання учителями своїх посад і переходу на інші місця. 9 лютого 1824	96
48. Відповідь жовтанецької домівії на вишену просьбу що до побудованя школи. 21 вересня 1824	97
49. Обіжник деканату в справі повторної науки. 1824	98
50. Стан парохіяльної школи в Жовтанцях в рр. 1823 до 1830	100
III. Стан парохіяльних шкіл в кізлівському деканаті львівської єпархії в рр. 1819—1827, подав Стефан Томашівський	102—110
1. З візитації парохій: Плотича, Слобода, Ценів, Вибудів, Конюхи, Августівка, Хоростець, Плауча велика і мала, Глинна, Красне, Покропивна, Кіалів, Городище, Дмухавець, Таурів, Каплинці, Золочівка 1819 р.	102
2. З шкільної візитації: Вибудова, Ценева, Августівки, Конюх, Плаучі великої і малої, Красного, Глинної, Таурова, Будилова, Плотичі, Слободи і Городища; та парохіяльної: Кізлова, Покропивної, Дмухавця, Золочівки і Каплинець	103
IV. Підручник методики Івана Лаврівського (1837), подав Юрій Кміт	111—150
V. Стан парохіяльних шкіл в бережанському деканаті львівської єпархії в рр. 1843—1848, подав Стефан Томашівський	151—174
1. З деканальної візитації парохій: Поручина, Дрищева, Потутор, Саранчук, Лапшина, Куронатник, Шибалина, Кального, Тростянця, Увся за 1841 р.	151
2. З деканальної візитації: Лієник, Посухова, Ценева, Вибудова, Дмухавця, Дрищева, Урманя, Бишок, Куронатник, Августівки, Хоростця, Плаучі великої і малої, Красного, Глинної, Кізлова, Покропивни,	

Городища, Будилова, Гаурова, Золочівки, Козівки, Дібца, Кривого, Шибалина, Ланшина, Потутор, Мечищева за 1843	152
З ноти деканату до бережанської домінії в справі будови шкіл у Посухові і Лепках, 21. III. 1844	152
З ноти деканату до бережанського староства в справі будови школи у Ценеві, 23. III. 1844	153
З поручення деканату урманському парохови, 25. III. 1844	153
З реляції деканату до староства в справі будови школи у Бишках, 25. III. 1844	154
З реляції деканату до староства в справі будови школи в Шибалній, 29. III. 1844	155
З реляції деканату до конспеторії в справі будови школи у Мечищеві, 30. III. 1844	156
3. З деканальної візитації: Ценева, Будилова, Гаурова, Плотичі, Куронатник, Бишок, Августівки, Хоростця, Плаучі великої і малої, Глиної, Красного, Золочівки, Каплинець Покропивної, Мечищева, Потутор, Литятина, Кривого, Козови, Козівки, Дібца, Шибалина, Ланшина, Поручина за 1844/5	156
З реляції деканату до староства в справі школи у Хоростці, 16. VII. 1844	158
З реляції деканату до староства в справі школи у Глиній, 24. VIII. 1844	158
Порученє Петр. Бобовчакowi парохови в Плаучи, в справі учительського фонду, 24. VIII. 1844	158
Порученє дізлівському парохови Льву Польовому в справі школи в Покропивній, 7. IX. 1844	159
З реляції деканату до староства в справі будови школи у Мечищеві, 25. I. 1845	160
З поручення деканату поручинському парохови Йос. Макогоносському в справі перебудови школи, 4. III. 1845	161
Загальне справозданє декана до староства про парохіяльні школи, 9. IV. 1845	161
4. Розпорядок бережанського староства в справі будови нових парохіяльних шкіл 17. V. 1845	163
5. З деканальної візитації: Августівки, Будилова, Гаурова, Городища Плотичі, Куронатник, Бишок, Потутор, Кривого, Козівки, Дібца, Шибалина Мечищева, Плаучі великої і малої, Поручина, Золочівки, Каплинець 1845 і 1846 pp.	163

	стор:
З поручення будилівському парохови Фр. Балкові про поліпшенє школи, 25. IX. 1845	163
З поручення таурівському капелянови Ант. Красціцькому в справі будови нової школи, 25. IX. 1845	164
З поручення городпеському капелянови Анд. Сохацькому дбати більше про школу, 27. IX. 1845	164
З реляції декана до староства в справі перебудови школи у Плотичи, 27. IX. 1845	165
З поручення деканату куронатницькому капелянови Петр. Добрянському більше дбати про школу, 6. X. 1845	165
З донесення декана до староства в справі будови школи в Бишках, 6. X. 1845	166
З поручення декана бишківському парохови Ів. Яримовичеві подбати більше про школу, 6. X. 1845	166
З поти деканату до бережанської домінії в справі будови школи в Потуторах, 5. X. 1845	167
З поручення потуторському парохови Евг. Громовичеві в тій самій справі, 5. X. 1845	167
З поручення Якову Польовому, пар. в Кривім, в справі направи школи, 6. X. 1845	168
З поти деканату до бережанської домінії в справі будови школи в Козівці, 8. X. 1845	168
Подібно в справі будови школи в Дібцу, 8. X. 1845	168
Подібно в справі будови шибалинської школи, 8. X. 1845	168
З донесення деканату до староства в справі будови школи в Мечнищеві, 14. X. 1846	169
Загальне справозданє деканату до староства про парохіяльні школи, 24. V. 1847	170
6. З деканальної візитації: Золочівки, Каплинець, Таурова, Кізлова, Плаучі вел., Бишок, Потутор, Кривоґо, Козівки, Шибалина, Плотичі, Городища, Будилова, Августівки, Поручина, Лашина, Урмалія, Дрищева, Вільхівця, Копюх, Ценева, Куронатник, Жукова — 1847/8 р.	171
VI. Матеріали до історії українського народнього шкільництва в Галичині в 1830—1850 рр., подав Іван Кревецький	175—191
<i>I. До характеристики народніх шкіл у львівській єпархії.</i>	
1. Лихий стан народніх шкіл у 1828. 10 мая 1834	174
2. Лихий стан народніх шкіл у 1830 р. 9 серпня 1834	176

стор.

3. Народні школи в 1832 р. 2 цвітня 1833	176
4. Зменшенне числа церковних шкіл у 1833 р.; наказ організувати шкільні курси (1 або 2 рази на тиждень) по селах, де нема шкіл. 1 надоліста 1834	177
5. Замітки з нагоди справоздання про стан шкіл у 1834 р. 14. червня 1836	177
6. Замітки з нагоди справоздання про стан шкіл у 1842 р. 15 мая 1844	179
7. Стан народніх шкіл у 1843 р. 17 марта 1845	180

II. До історії українізації народньої школи.

1. Заходи коло організування науки української мови в народніх школах. 18 надоліста 1847	181
2. Наказ заводити науку в тривіяльних школах в мові більшости населення, зглядно в двох мовах. 16 мая 1848 р.	182
3. Коломиїське староство жадає від окружного інспектора М. Воєвідки національно-статистичного виказу в ціли заведеня шкільних викладів у мові населення; ваниває перемінювати церковні школи на тривіяльні. 30 серпня 1848	183
4. Обіжирк в справі заводження викладів в народніх школах мовою населення; зазив до організування нових шкіл. 30 серпня 1848	184
5. Розпорядок в справі науки української мови й гр. кат. релігії в народніх школах. 21 мая 1850	185

III. Українські шкільні підручники.

1. Конкуре на написанне нової біблії для народніх шкіл. 7 червня 1834	186
2. Конкуре на українсько-німецький підручник для народніх шкіл. 8 вересня 1840	187
3. Розпорядок в справі браку шкільних книжок на провінції. 27 жовтня 1845	188
4. Конкуре на український переклад шкільного підручника н. з. Anleitung zum Rechnen T. I—III. 16 жовтня 1846	188

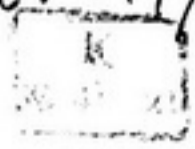
	стор.
5. Міністерська апробата шкільної читанки п. з. Книжка до читання. 8 марта 1849	189
6. Заведення нового шкільного підручника п. з. Букварь руский для школъ в Галиціи. 24 липня 1849	189
7. Заведення нового шкільного підручника п. з. Наставленіє къ умочисленію, ч. I. 15 вересня 1849	190
8. Заведення шкільного підручника п. з. Наставленіє къ умочисленію, ч. II. 14 марта 1850	190
Зміст книжки	193—200

Kaiserliches Zentral-Komitee
 richtung von Soldatenheimen
 Am. IX. Wasagasse 2

8-20

7.50

62999/983

. Айзеншток

№ 4605/4